

MANNER-SUOMEN MAASEUDUN
KEHITTÄMISOHJELMAN 2007-2013
VÄLIARVIOINTI

Tuomas Kuhmonen, Reijo Keränen, Liisa Kytölä,
Perttu Pyykkönen, Kyösti Arovuori, Irene Huuskonen,
Verna Mustonen, Jouni Ponnikas, Hannu Salo, Hanna-
Leena Pesonen

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ	4
SVENSK RESUMÉ	5
SUMMARY	6
1 Johdanto	12
1.1 Maaseudun ja toimintaympäristön kehitys ohjelmakauden alkuvuosina	13
1.2 Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007-2013	15
1.3 Ohjelman arviointiprosessi.....	16
1.4 Arviointitehtävä ja arviointikysymykset	17
1.5 Arviointiasetelma, aineistot, menetelmät ja raportin rakenne	18
2 Ohjelman vaikuttavuus	24
2.1 Yleistä ohjelman vaikuttavuudesta	24
2.2 Rakenne- ja kilpailukykyvaikutukset	28
2.2.1 Yleistä ohjelman rakenne- ja kilpailukykyvaikutuksista	28
2.2.2 Havaintoja ohjelman toimenpiteiden rakenne- ja kilpailukykyvaikutuksista	33
2.3 Tulovaikutukset.....	47
2.3.1 Yleistä ohjelman tulovaikutuksista	47
2.3.2 Havaintoja ohjelman toimenpiteiden tulovaikutuksista	47
2.4 Markkina- ja tuotantovaikutukset	52
2.4.1 Yleistä ohjelman markkina- ja tuotantovaikutuksista	52
2.4.2 Havaintoja ohjelman toimenpiteiden markkina- ja tuotantovaikutuksista ...	53
2.5 Ympäristö- ja hyvinvointivaikutukset.....	56
2.5.1 Yleistä ohjelman ympäristö- ja hyvinvointivaikutuksista.....	56
2.5.2 Havaintoja ohjelman toimenpiteiden ympäristö- ja hyvinvointivaikutuksista	57
2.6 Väestö- ja yhdyskuntarakennevaikutukset	76
2.6.1 Yleistä ohjelman väestö- ja yhdyskuntarakennevaikutuksista.....	76
2.6.2 Havaintoja ohjelman toimenpiteiden väestö- ja yhdyskuntarakennevaikutuksista.....	79
2.7 Työllisyysvaikutukset	84
2.7.1 Yleistä ohjelman työllisyysvaikutuksista.....	84
2.7.2 Havaintoja ohjelman toimenpiteiden työllisyysvaikutuksista.....	85
3 Ohjelman toimeenpanon tarkoituksenmukaisuus ja tekninen toteutus	90
3.1 Yleistä ohjelman toimeenpanosta ja sen merkityksestä.....	90
3.2 Ohjelmapirosessi	90
3.2.1 Strategia	90
3.2.2 Ohjelmakauden vaihdos.....	94
3.2.3 Ohjelmamuutokset	94
3.2.4 Tiedotus	95
3.2.5 Hallintomalli ja hallinnon toiminta	97
3.2.6 Seurantajärjestelmä ja arviointi	105
3.2.7 Aluenäkökulma	107
3.2.8 Ohjelman rakenne ja toimenpidevalikoima	109
3.2.9 Rahoitusresurssien käyttö	113
3.3 Leader-toimintatapa.....	115
3.4 Maaseutuverkosto ja tekninen apu	125

LÄHTEET	128
LIITTEET	133

TIIVISTELMÄ

Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2007-2013 väliarviointi on osa jatkuvan arvioinnin prosessia, joka kattaa koko ohjelmakauden. Laajan ohjelman arviointi on jäsennetty seitsemään teemaan, joiden puitteissa käsitellään myös 152 arviointikysymystä. Teemat kuvaavat ohjelman vaikuttavuuden eri ulottuvuuksia (yritysten rakenne ja kilpailukyky, tulot, markkinat ja tuotanto, ympäristö ja hyvinvointi, väestö ja yhdyskuntarakente, työllisyys) sekä ohjelman toimeenpanoa ja teknistä toteutusta erityisesti vaikuttavuuden näkökulmasta. Tarkastelu fokusoituu ohjelman kohderyhmien valintoihin, koska kyseessä on monipuolinen tarjotin vapaaehtoisia toimenpiteitä, joiden toteuttamisesta varsinaiset vaikutukset syntyvät. Aineistoina käytettiin hallinnon, kohde- ja sidosryhmien arviointikeskusteluja (189 osallistujaa), kohderyhmien ja hallinnon kyselyjä (3.580 vastausta), rekisteri- ja indikaattoritietoja, tilastoja, erillistutkimuksia sekä hallinnon ja hankkeiden aineistoja (esim. nettisivuja, tiedotteita). Väliarvioinnissa painotetaan sellaisia arviointiprosessissa esille nousseita kysymyksiä, jotka ovat osoittautuneet sen onnistumisen kannalta kriittisiksi. Analyysissä hahmottuneet parhaat menettelytavat kiteytetään suosituksiksi. Kyseessä on ohjelmataason arviointi, joten myös suositukset ovat ohjelmataason suosituksia.

Yleisesti ohjelmaa toteutettaessa syntyneet vaikutukset ovat edistäneet sen päämäärien saavuttamista ja painopistealueiden toteutumista. Arviointikeskusteluissa ohjelman merkittävimpinä myönteisimpinä vaikutuksina nousivat esille yhteisöllisyyden ja yhteistyön lisääntyminen, yrittäjyyden ja pienyritystoiminnan vahvistuminen ja monipuolistuminen sekä maa- ja elintarviketalouden säilyminen ja kehittyminen. Vastaavasti suurimpina heikkouksina nousivat esille kokeilevan kehittämisen ja joustavan toiminnan vaikeus, potentiaalisten toimijoiden ja toimintojen jääminen ohjelman ulkopuolelle ja isompien kokonaisuuksien rakentamisen vaikeus. Raskas byrokratia ja monimutkaisuus ovatkin suurimmat haasteet, kun tarkastellaan ohjelman kilpailukykyä ja houkuttavuutta maaseudun kehittämissuunnitelman välineenä.

Niinpä selvästi tärkein suositus koskeekin ohjelman rakenteen, toimenpiteiden ja tukijärjestelmien rohkeaa yksinkertaistamista. Ohjelma suositellaan jaettavaksi horisontaaliseen ja alueelliseen osioon. "Tukemista" koskevat ja yhdenmukaisesti toteutettavat toimenpiteet kootaan horisontaaliseen osioon, joka laaditaan niin selkeäksi, että se voidaan toteuttaa kokonaan sähköisen asiointin kautta. "Kehittämistä" koskevat toimenpiteet kootaan alueelliseen osioon, jossa alueiden ja toimintaryhmien omat strategiat sekä niiden toteuttamisvastuu ja -vapaus ovat nykyistä ohjelma- ja hallintomallia keskeisemmässä asemassa. Arviointiraportissa on esitetty myös useita täsmällisempiä, tiettyjä toimenpiteitä koskevia yksinkertaistamis- tai tehostamishdotuksia. Kaikkien suositusten toteuttamisajankohdan harkinta on jätetty maa- ja metsätalousministeriölle, koska kaikkia niistä ei voida eikä ole syytäkään toteuttaa kuluvalle ohjelmakaudella ja muutoksiin liittyy monia neuvottelunvaraisia asioita eri osapuolten välillä. Niiden toteuttaminen edellyttää myös EU:lta kiinnostusta ohjelmataason yksinkertaistamiseen ja kehittämiseen.

SVENSK RESUMÉ

SUMMARY

This report presents the results of the mid-term evaluation of the Rural Development Programme (RDP) 2007-2013 for Mainland Finland. This extensive programme consists of 22 measures and spends 6.8 bill. Euros of public funds. The programme aims to *“preserve a viable and active countryside, improve the state of the environment and promote the sustainable use of renewable natural resources”*. In order to achieve this objective, three key areas are defined for the programme:

- 1) Agriculture and forestry are practised in a way that is economically and ecologically sustainable as well as ethically acceptable in all parts of the country,
- 2) Action favouring and furthering the competitiveness of businesses, new enterprise and networking among entrepreneurs to diversify rural economies and improve employment,
- 3) Strengthening local initiatives to improve the viability and quality of life in rural areas.

These are reflected in the allocation of the funds. According to plan, some 81 % of the public funds are to be deployed for improving the environment and countryside (Axis 2). Improving the competitiveness of the agricultural and forestry sectors (Axis 1), improving the quality of life in rural areas and encouraging diversification (Axis 3), and Leader approach (Axis 4) account for 8 %, 7 % and 4 % of the public funds, respectively. In addition to these, about 1 bill. Euros of private funds are expected to be used in the implementation of the measures; most of this in various investment projects.

Objectives and conduct of the evaluation

The evaluation of the extensive programme was structured into seven themes. Six of these captured the various dimensions of the impacts (firm structures and competitiveness, incomes, markets and production, environment and welfare, inhabitation and settlement structures, employment), whereas the last theme covered the programme implementation and administration. The diverse evaluation questions – 152 in number – were discussed within these themes.

The focus of the evaluation was directed at the choices of the target groups. The programme provides them with a wide set of voluntary but conditional measures to be taken up. This tender may lead to actions that would not be made at all, or would be made later or in another way in the absence of the programme. The actual impacts of the programme arise from this process of choices by the individual entrepreneurs and citizens regarding what they do and where they live.

The evaluation is based on rich data and the expertise of the evaluation team. The most important single source of data is comprised by the 20 evaluation discussions. Out of these, 15 were organized for each ELY-region, which collected the views of farmers and rural entrepreneurs, LAGs, regional rural and environmental administration, advisory and educational organizations and various civic organizations. The remaining five evaluation discussions were organized for various national administrative and professional bodies: the Ministry of Agriculture and Forestry & Ministry of Employment and the Economy, the Ministry of the Environment & the Finnish Environmental Institute SYKE, the Agency for Rural Affairs, The Central Union of Agricultural Producers and Forest Owners MTK, and The Rural Network Unit. The views presented by the 189 persons involved in these discussions are analyzed and summarized in this report.

Five electronic surveys were carried out to collect the individual views of the representatives of the target groups and administration. These were based on the IACS (2,124 responses), Rahtu (1,078 responses) and Hanke2007 (305 responses) data bases, besides which the representatives of the LAGs (40 responses) and regional and central administration (33 responses) were covered by separate surveys. The data based on IACS and Rahtu have no significant biases, but the vast number of measures covered by Hanke2007 and the relatively low number of responses makes it difficult to reach measure-specific conclusions based on this data. In the LAG survey 63 % of the groups were

covered. In the administration survey about 39 % of the responses originated in the Ministry of Agriculture and Forestry, 39 % in the regional ELY-centres and 21 % in the regional councils.

The appropriations per measure and region were derived from the data bases, and at the final stage of the exercise the evaluation team also succeeded in accessing the preliminary indicator data, which, however, was not very reliable. Various statistical sources (e.g. Statistics Finland), specific studies (e.g. MYTVAS for the environment), separate surveys, administrative documents and web-pages of the actors involved comprised other important data sources employed in the analysis.

The evaluation team consisted of the following professionals and organizations:

Director, Ph.D. Reijo Keränen, Finnish Regional Research FAR (leader of the consortium)
Development manager, M.Sc. Liisa Kytölä, Finnish Regional Research FAR (coordination)
Managing director, Ph.D., M.Sc. Tuomas Kuhmonen, Fin-Auguuri Oy (studies and reports)
Research director, Ph.D. Perttu Pyykkönen, Pellervo Economic Research PTT
Agricultural economist, Lic.Sc. Kyösti Arovuori, Pellervo Economic Research PTT
Professor, Ph.D. Hanna-Leena Pesonen, University of Jyväskylä, School of Business and Economics
Researcher, M.Sc. Irene Huuskonen, University of Jyväskylä, Institute for Environmental Research
Researcher, M.Sc. Hannu Salo, University of Jyväskylä, Institute for Environmental Research (until 2009)
Director, Ph.D. Jouni Ponnikas, University of Oulu, Lönnrot Institute
Researcher, M.Sc. Verna Mustonen, University of Oulu, Lönnrot Institute.

The evaluation was monitored by a steering group, nominated by the Ministry of Agriculture and Forestry and chaired by research director Mikko Peltonen.

The evaluation is carried out at the programme level and its recommendations also concern the programme rather than small details. In the mid-term evaluation, the issues exposed in the analysis which appeared critical for the success of the programme and its implementation are discussed most extensively. The best practices distilled in the analysis are formulated to become the recommendations of the evaluation. Since many of the recommendations require further elaboration and negotiation among the parties (including the European Commission), the schedule for their possible consideration is left at the discretion of the Ministry of Agriculture and Forestry. The key results of the evaluation are discussed next while a number of other observation and recommendations are also presented in the report.

Some general observations of the impacts of the programme

The impacts generated by the implementation of the measures have contributed to the objectives of the programmes and enhanced progress in the three key areas. The most significant positive impacts of the programme, as exposed by the evaluation discussions, were increased cooperation and networking, encouragement of entrepreneurship and small firm development, and invigoration of agriculture and the food sector. On the other hand, difficulties in the explorative development and flexible action, loss of potential actors and activities and problems in setting up large projects were considered as the main shortcomings of the programme, leaving part of its potential unrealized. The massive bureaucracy related to the programme in addition to its complicated structure pose the most severe challenges for improving its competitiveness and attractiveness as a tool for rural development policy.

Structural and competitiveness impacts

According to the survey, the measure directed at setting up of young farmers has played a critical role in the realization of succession of farm firms in 2/3 of the cases. It was also associated with other development investments made on the farm and contributed to a higher level of education among farmers. The aid scheme in fact works well, but the income thresholds may cause problems due to

market changes and specific business strategies. This is why it is recommended to abolish them or make them more liberal.

The measure concerning the modernization of agricultural holdings is limited to dairy and beef cattle and glasshouse investments in Finland. The role of the support for the realization of the investments was critical. The investments have contributed to achieving higher productivity and competitiveness, but also implied adoption of technologies that save the environment and increase welfare. The most important challenges in keeping the system attractive and effective are related to the safeguarding of the financial resources and the simplification of the administrative system.

Regarding the long list of other investment and development measures under axes 1, 3 and 4, the uptake has varied considerably among the regions based on demand and possibilities of implementation. Based on the surveys, the most important impacts of the aid for non-agricultural investments were related to increasing the competitiveness of the existing production or expanding the markets, whereas the various development projects contributed to the operating environment and aspects of cooperation, networking, amusements and infrastructure. Based on the indicator data, about 17-50 % of those financed under measures 123, 311 or 312 had, for example, adopted new production methods. Despite these positive results, these activities could be implemented more efficiently and with less bureaucracy when radically synthesized into a small number of clear measures instead of, for example, 7 measures and 8 aid schemes resulting in 22 combinations in Axis 3 (see further implementation and administration recommendations below).

Income impacts

All the measures of the programme are based on income transfers, but most of them only compensate for part of the costs incurred (e.g. the agri-environmental payments). The Compensatory Allowance for LFAs is aimed at compensating directly for the impacts of the natural handicaps, thus contributing to agricultural incomes in order to keep farming a competitive source of livelihood and safeguarding agricultural land use. In 2007, about 94 % of the UAA in Finland was covered by the scheme, and its role in farm incomes was very significant. Despite this positive impact of the simple and efficient aid scheme, the level of the compensation is not sufficient to cover the handicaps of the northern location as an extensive national subsidy system is needed to keep up agricultural production. This is why a raise of the aid level is recommended. The investment aids may lead to increased incomes after the repayment period. Based on the indicator data, 62 % of those financed under non-agricultural investment measures had already managed to increase their business profits ("income"), which is mainly due to a low initial level, whereas 19 % of them had reached their own target level.

Market impacts

Several measures have some kinds of impacts on production and the markets. The most significant of these is provided by the Compensatory Allowances: based on the survey, about half of the farmers would reduce or quit their agricultural production in the absence of the aid. The agri-environmental aid scheme has dual effects on production; part of the measures reduce production (e.g. filter strips, reduced amounts of nutrients) while the aid for organic farming encourages that specific production. The area devoted to organic farming in Finland is about 7 % of the UAA. Although it has increased in recent years, the development is strongly based on the evolution of market demand. Other measures had (the expected) market impacts, when 35 % of those financed under non-agricultural investment aids had adopted new products in their portfolio and the production of bioenergy, for example, had a strong boost by the various measures of the programme. No unfavourable market impacts were observed.

Environmental and welfare impacts

The agri-environmental aid scheme has been applied extensively in Finland; in 2009 about 90 % of the

farms and 92 % of the UAA were covered. Both the farmers and the administration observed safeguarding the quality of the waters, maintenance of biodiversity and landscapes as the most important targets of action in this sphere. The farmers also evaluated the broad template of measures as most suitable and effective for these needs. This positive general setting was inflated by the weak differentiation of the basic, additional and special measures as observed by the farmers. The main challenges concerning the agri-environmental payments relate to increasing farm and region specificity, better feedback systems, broader flexibility and possibilities to compensate for the environmental benefits besides offsetting the negative effects. The farmers are increasingly aware of and interested in the environmental aspects of farming. It is recommended that the system should be simplified to include a horizontal "basic compensation for environmental services" and a region or farm specific "special compensation for environmental services" instead of three kinds of measures.

Open landscape is a scarce factor in Finland. The extensively applied Compensatory Allowances (LFA), added by the impacts of cross-compliance, have thus had significant environmental impacts, too.

The new animal welfare payments are allocated to cattle and pig farms. The aid has encouraged the realization of small improvements in animal welfare or actions to reduce risks which jeopardize their welfare. In the survey, most of the suggestions for developing the aid scheme were related to a higher amount of aid (to allow for larger improvements) and better articulated and informed conditions of aid. For these reasons, and due to changes in the national legislation, some refinements in the aid scheme are appropriate.

Based on the surveys and indicator data, the agricultural and non-agricultural investment aids enhanced the implementation of environmentally friendly technologies, reduced the need of transportation, utilization of the existing infrastructure and improved landscape management, however, their impact on direct pollution was smaller. The vast diversity of development projects under measures related to Axes 1, 3 and 4 had contributed to the welfare of the inhabitants through several channels (employment, environment, services, social fabric).

Socio-economic impacts

The socio-economic development during the early stages of the period has followed the past trends with remote regions losing population and county capitals benefiting from immigration. Looking at the uptake of various measures, the uptake rate of the rural regions has been the highest in the various investment aids (e.g. measures 311, 312 and 123), whereas the development activities have been carried out by the large organization in urban and urban adjacent areas to a larger extent. Based on the surveys, the application of the various measures at the individual level was associated with the positive development of the local area along several dimensions of the vitality of the area (e.g. increased cooperation and networking, better quality of the environment). Since the activation-based development is of special importance in the rural regions suffering from biased age-structure and loss of population, the clarification and strengthening of the role of the LAGs is recommended (see implementation and administration below).

Employment impacts

Several measures of the programme have had employment effects that are intertwined with the income and socio-economic impacts. The setting up aid of young farmers has contributed to succession in about 500 farms per year, the aid for the modernization of agricultural holdings in 2008 and 2009 corresponds to about 600 jobs, while other investment aids correspond to about 1,500 jobs preserved or created. These are very rough estimates. According to the indicator data, the non-agricultural investment aids have created about 700 jobs and preserved about 1,300 jobs. Due to lags in employment statistics and deficiencies in the indicator data, it is difficult to present exact estimates of the employment impacts. Besides these measures, the jobs preserved by the Compensatory Allowances (LFA) are of significant importance. Based on the indicator data, measure 312 has been the

most cost-efficient measure in creating new jobs among the non-agricultural investments, whereas in preserving jobs measure 123 has been most cost-effective. Since investments have a direct link with employment and many other positive impacts, it is recommended that investment aids are prioritized among various aid schemes in the possible reallocation of existing funds or the allocation of additional funds.

Programme implementation and administration

Regarding the rural development strategy, it was deemed unnecessary. The same things are presented in the programme and the EU guidelines provided no added value in this issue but rather increased bureaucracy.

Regarding the change in the programme periods, there were again long delays in the approval process in the European Commission. Added to the problems caused by the establishment and relocation of The Agency for Rural Affairs and the failure of the Hanke2007 database, there were long delays in the start-up of the implementation of the new programme. This was one of the key points of criticism in the evaluation discussion, which were related to problems arisen in the process (e.g. loss of experienced actors). It is recommended, that the programme is simplified to such an extent that it becomes possible to approve and implement it within a reasonable and foreseeable time frame.

Six (or four main) changes have been made in the programme, most of which relate to various environmental measures and allocation of funds for the “new challenges”. These were evaluated to be reasonable improvements. The process of modifying the programme is very bureaucratic and slow and makes it, for example, inflexible to business cycles. It is recommended that new procedures should be found to increase flexibility.

Regarding the information provided for the target groups, the information available for the existence of various measures was deemed to be better than the information concerning the articulation of the conditions, reflecting the complicatedness of the programme and the measures. In the evaluation discussions it was emphasized that the provision of information had improved since the beginning, as the problems related to the initial period had gradually been overcome. The programme with its various measures and aids schemes is such a complicated system that it is difficult to provide well articulated information about it.

The administrative system and the implementation of the programme were given most of the attention in the evaluation discussions. Several problems dealing with bureaucracy, the delayed start-up of the programme, the lack of leadership and management of processes and maintenance of a culture based on non-confidence and suspicion were identified. It is recommended that the administrative system should be reconfigured to address these problems. To achieve efficiency, it is proposed that the programme be divided into two parts. The horizontal part would include “subsidizing” measures that are implemented in a uniform way throughout the whole country. They should become simplified to such an extent that it becomes possible to apply and process them electronically. The regional part would include “development” measures that are based on regional or local strategy. The regions and LAGs would have more freedom and responsibility in managing this part of the programme. The horizontal part consists of aid decisions by the administration, whereas the regional part consists of objective agreements between the parties (LAG—ministry, region—ministry). It is proposed that management by objectives should be used between various levels of actors instead of “management by money”.

Depending on the method of accounting, there are 46, 74 or 116 different measures — aid scheme combinations in the programme. A strong simplification and rearrangement is recommended to make it more accessible for the target groups. The axes of the programme could relate directly to the key renewal processes of the rural society: 1) business ingredients, 2) business start-up, 3) business development and 4) basic prerequisites for rural business and inhabitation. It is proposed that 11

measures would be enough and each measure should include only one aid scheme in most cases.

Regarding the system of evaluation, there are more than 200 indicators set out in the Regulation 1974/2006 (Article 62, Annex VIII). The data for these indicators seem to be difficult to find and strongly delayed, and the validity of the indicators varies a lot. It is recommended that the Member States are granted freedom and responsibility to set up national systems of indicators, and the common indicators be reduced to a few truly comparable time series that are easily available and relevant. Regarding the diverse and overlapping evaluation questions set out by the Commission and the national authorities, it is recommended that they are replaced by seven questions reflecting the themes of this evaluation report, giving the Member States a chance to focus on issues of national importance. The European Commission should carry out a separate evaluation aiming at getting comparable results across the Member States.

Regarding the use of the financial resources, the implementation of the various measures indicates very versatile rate of progress. When some measures have been adopted widely (e.g. 211/212, 214, 331, 111), others have had very modest application (e.g. 123, 411, 311, 321, 421). As long as this is based on demand rather than problems created by the bureaucracy, there would be no problem if the funds become reallocated along the lines that represent contribution to the objectives of the programme in a cost-effective way and timely manner.

The LAGs have succeeded well in the construction of social capital in its various dimensions except for reducing exclusion. The LAGs encouraged, especially, exploitation of the local potential and they had a complementary, advisory and activating role in their region. The activation-based operation of the LAGs asks for adequate resources for the basic activities. To increase the efficiency and effectiveness, the LAGs are proposed to be granted with larger freedom and larger responsibility by means of a global grant model as part of the restructuring of the structure of the programme (within the regional part). The overlapping activities of the LAGs and the ELY-centres should be given up to achieve administrative efficiency and uniform application of investment aids.

Regarding the Rural Network, it has enhanced the provision of information among the target groups. Its role could be more specific either in the management and feedback system of the programme or in the “sales promotion” of the measures available.

1 Johdanto

Maaseudulla on kilpailukykyä sekä liiketoimintaympäristönä että asuinympäristönä. Sijainnilla on kuitenkin merkitystä. Peltoalalla mitattuna nopeimmin kasvaneet maatilat ovat kuntatason tarkastelussa sijainneet syrjäisellä maaseudulla, jossa liiketoimintavaihtoehtoja on vähän (Kuhmonen 2007, 68). Maakuntakeskuksia ympäröivien maaseutualueiden väestömäärä on puolestaan ollut kasvussa, koska maaseutu on siellä erityisen kilpailukykyinen asuinympäristö (Linden ym. 2008, 19). *Maaseudun säilyttäminen kilpailukykyisenä liiketoimintaympäristönä vaatii yhteiskunnalta suurempia ponnistuksia kuin asumiseen liittyvän kilpailukykyyn turvaaminen.* Manner-Suomen maaseutuohjelma on koko Suomen maaseudun näkökulmasta tämän hetken tärkein elinkeinopoliittinen ohjelma, jolla tähän haasteeseen yritetään vastata. [FIN-6]

Myös maaseudun yleinen rooli yhteiskunnassa on muuttumassa. Maaseudun rooli kasvavien keskusten työvoimalähteenä on ehtymässä. Tämä asettaa haasteita maaseudun peruspalveluiden tuotannolle ja rahoitukselle. Joillakin maaseutualueilla vinoutunut ikärakenne synnyttää työvoimapulaa. Asioita ja toimintoja on organisoitava uudelleen. [FIN-1, FIN-6, FIN-10]

Maaseudun merkitys monien merkittävien raaka-aineiden (elintarvikkeet, puu, mineraalit; energia) lähteenä sen sijaan säilyy luonnollisesti edelleen. Harvenevan yritysverkoston liiketoiminnan säilyminen ja kehittyminen edellyttävät kuitenkin maaseudun liiketoimintaverkostojen tiivistämistä. Kestävyuden ja vastuullisuuden periaatteet uudistavat myös liiketoimintamalleja. Maaseudun rooli kasvaa erityisesti hyvinvoinnin lähteenä, mikä korostaa palvelualojen kehitystä. Uusiin toimintoihin kaivataan liiketoimintamalleja ja toimenpiteitä maaseudun pienten yritysten markkinoillepääsyn varmistamiseksi. Yhteiskunnan muutoksen myötä muuttuva maaseudun ”suuri rooli” avaa uusia liiketoimintamahdollisuuksia, joihin tarttumiseksi tarvitaan myös yhteiskunnan tukea (kuvio 1). [FIN-10]

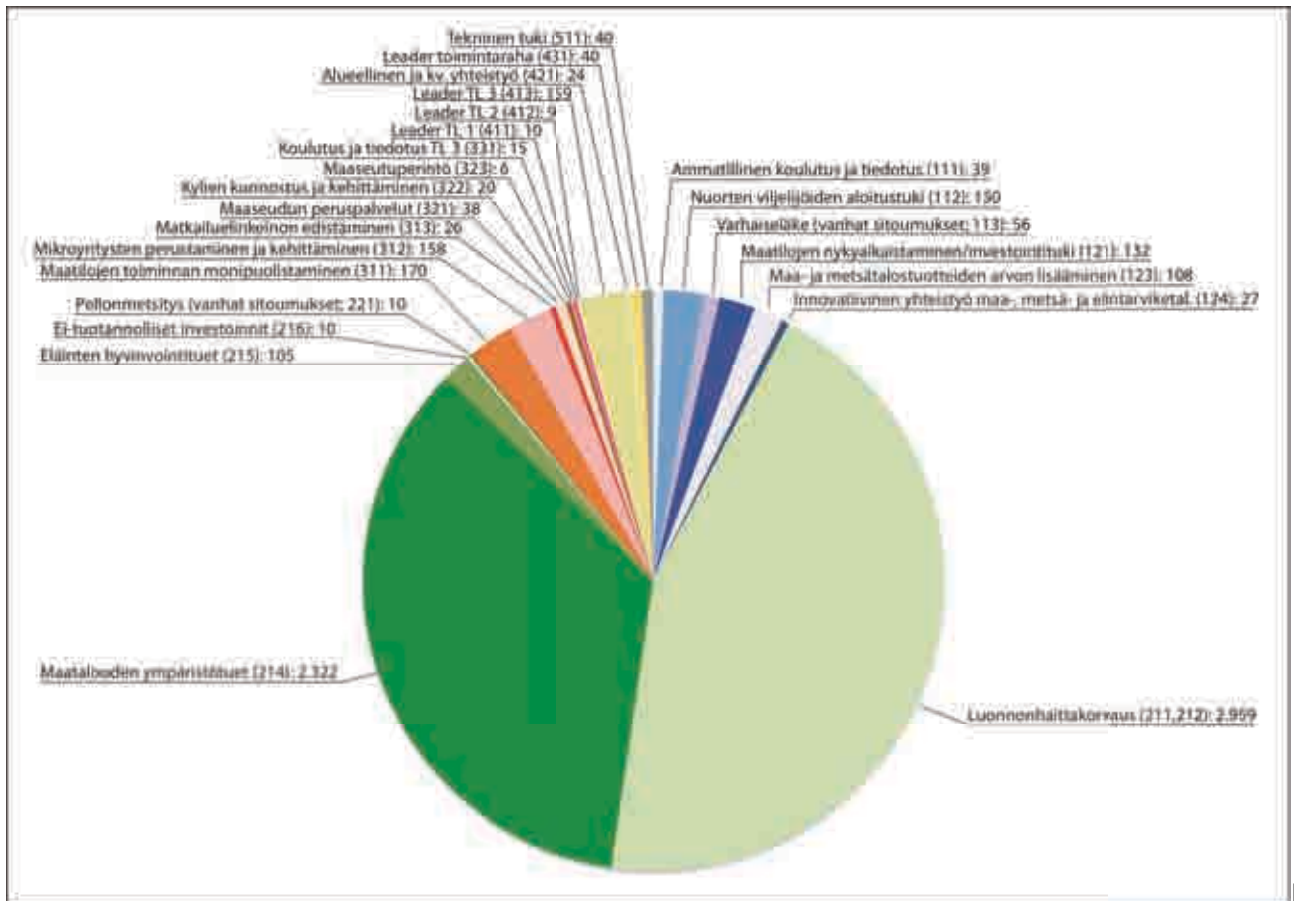
1.2 Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007-2013

Suomen kolmas ohjelmakausi EU:n jäsenvaltiona käynnistyi vuonna 2007 ja päättyi vuonna 2013. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma kokoaa yhteen ensimmäistä kertaa lähes kaikki maataloja ja osin myös muuta maaseutua koskevat kehittämistoimenpiteet, joita aiempina kausina on toteutettu useiden erillisten ohjelmien puitteissa. Ohjelma tähtää Suomen maaseudun kehittämisstrategian mukaisesti *”elinvoimaisen ja toimivan maaseudun säilymiseen, ympäristön tilan parantamiseen ja uusiutuvien luonnonvarojen kestäväään käyttöön”* (s. 53). Tämän pohjalta ohjelmalle on asetettu kolme painopistettä:

- 1) maa- ja metsätalouden harjoittaminen taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä sekä eettisesti hyväksyttävällä tavalla koko Suomessa,
- 2) yritysten kilpailukykyä, uutta yrittäjyyttä ja yrittäjien verkostoitumista suosiva ja kehittävä toiminta maaseudun elinkeinojen monipuolistamiseksi ja työllisyyden parantamiseksi,
- 3) paikallisen omaehtoisen toiminnan vahvistaminen maaseudun elinvoiman ja elämänlaadun lisäämiseksi.

Paikallisuus, yhteistyö ja tasa-arvo, osaaminen ja kestävä kehitys toimivat ”läpäisyperiaatteina” kaikissa painopisteissä. Näiden rinnalla ohjelmassa on 25 eri toimenpidettä, jotka on koottu neljään toimintalinjaan. Toimintalinja 1 tähtää maa- ja metsätalouden kilpailukykyyn parantamiseen, toimintalinja 2 ympäristön ja maaseudun tilan parantamiseen, toimintalinja 3 maaseutualueiden elämänlaatuun ja maaseudun elinkeinoelämän monipuolistamiseen ja toimintalinja 4 maaseudun paikalliseen kehittämiseen Leader-toimintatavan ja toimintaryhmien kautta. Ohjelmaan käytetään julkisia varoja noin 6,8 mrd. euroa (kuvio 3), minkä lisäksi toimenpiteisiin arvioidaan sitoutuvan yksityistä rahoitusta noin miljardi euroa.

Suomen ohjelmaesitys toimitettiin komissiolle elokuussa 2006. Suomi joutui tekemään esitykseen useita muutoksia osittain sen vuoksi, että ohjelmaa koskevat komission asetukset, ohjeet ja linjaukset valmistuivat vasta sen jälkeen, kun Suomen ohjelmaesitys oli jo toimitettu komissiolle. EU:n maaseudun kehittämiskomitea hyväksyi ohjelman 20.6.2007 ja komissio vahvisti sen 10.8.2007, minkä jälkeen ohjelma vähitellen käynnistyi. Luonnonhaittakorvausta ja ympäristötukea lukuun ottamatta monien toimenpiteiden toimeenpanossa oli eripituisia katkoksia ohjelmakauden vaihtuessa.

M... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

Väliarvioinnissa painotetaan sellaisia arviointiprosessissa esille nousseita kysymyksiä, jotka ovat osoittautuneet sen onnistumisen kannalta kriittisiksi.¹ Analyysissä hahmottuneet ”parhaat menettelytavat” kiteytetään suosituksiksi. Tämän päänäkökulman puitteissa vastataan myös lukuisiin arviointikysymyksiin. Euroopan komission laatimia kysymyksiä on 103 ja maa- ja metsätalousministeriön laatimia kysymyksiä on 49. Kysymykset sekä sivu, jolla kuhunkin on vastattu, on esitetty liitteessä 1. Osa kysymyksistä on päällekkäisiä ja osa hieman epärelevantteja, minkä vuoksi niitä on myös priorisoitu sekä arvioinnin tilaajan että arvioitsijoiden toimesta. Käytännössä arviointikysymyksiin vastataan arviointiasetelman mukaisten teemojen puitteissa.

1.5 Arviointiasetelma, aineistot, menetelmät ja raportin rakenne

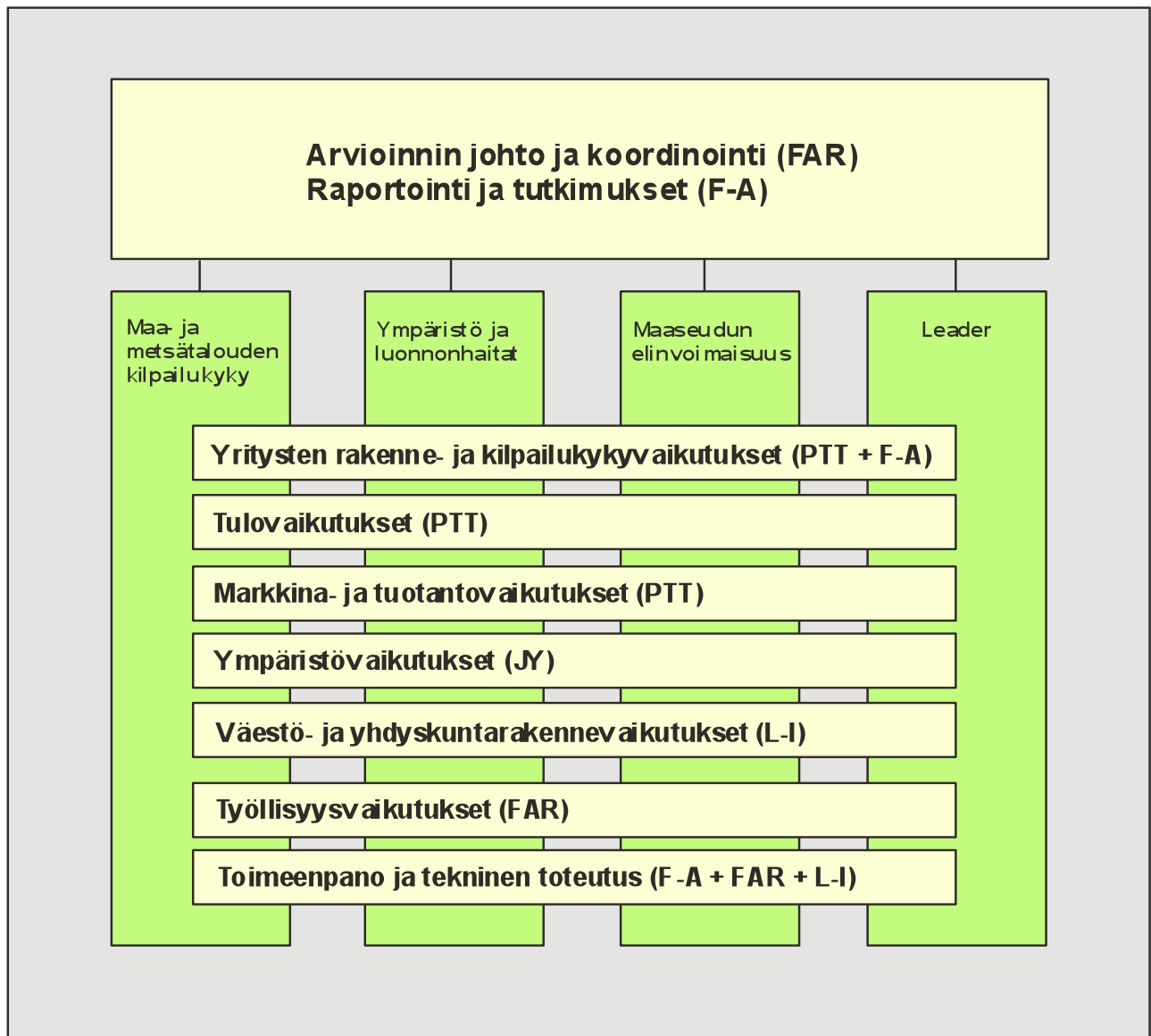
Arviointiasetelma

Laaja-alaisen, monivuotisen ohjelman arviointi on haasteellinen tehtävä. Arviointityö on jäsennetty seitsemään teemaan, joiden kautta ohjelman vaikuttavuutta ja toimeenpanoa seurataan systemaattisesti koko ohjelmakauden ajan ulkopuolisten arvioitsijoiden toimesta. Strategiasta, painopisteistä, toimenpiteistä sekä komission ja kotimaisen hallinnon asettamista arviointikysymyksistä hieman irrallaan olevalla teemoituksella on pyritty loogisempaan ja kattavampaan otteeseen kuin suoraan ohjelman puitteisiin tai muotomääräyksiin rakennetulla arviointikehikolla. Arviointitehtävä on sitä koskevien sopimusten ja ohjeiden puitteissa jäsennetty sellaiseksi, että havaintojen ja analyysien pohjalta tehdyillä suosituksilla voitaisiin parantaa ohjelman tavoitteiden saavuttamista. Käsittelyote on syntetisoiva ja toistoa välttävä (yksityiskohdat löytyvät ohjelma-asiakirjoista). Arviointi tuottaa ohjelman onnistumisen ja vaikuttavuuden näkökulmasta punnittuja ja perusteltuja näkemyksiä sekä ehdotuksia ohjelman tai sen hallintaprosessin parantamiseksi. Arviointi ei ole tilintarkastus eikä tekninen ”katsastus”.

Arviointiasetelman kuusi teemaa kuvaavat *ohjelman vaikuttavuuden eri ulottuvuuksia*: yritysten rakennetta ja kilpailukykyä, tuloja, markkinoita ja tuotantoa, ympäristöä, työllisyyttä sekä väestöä ja yhdyskuntarakennetta. Seitsemäntenä teemana tarkastellaan ohjelman toimeenpanoa ja teknistä toteutusta erityisesti vaikuttavuuden syntymisen näkökulmasta (kuvio 5).

---

¹ Asetuksen 1698/2005 artiklassa 86.6 luonnehditaan väli- ja jälkiarviointia seuraavasti: ”Väli- ja jälkiarvioinnissa tarkastellaan varojen käyttöastetta, maaseuturahaston ohjelmatyön toimivuutta ja tehokkuutta sekä sen sosiaalis-taloudellisia vaikutuksia ja vaikutuksia yhteisön ensisijaisiin tavoitteisiin. Niissä on käsiteltävä ohjelman tavoitteita ja pyrittävä hyödyntämään maaseudun kehittämissäpolitiikasta saatuja kokemuksia. Niissä on eriteltävä tekijät, jotka johtivat ohjelmien täytäntöönpanon onnistumiseen tai epäonnistumiseen myös kestävä kehityksen kannalta ja määritettävä parhaat menettelytavat.” Arvioinnin tehtävänmäärityksessä Maa- ja metsätalousministeriön on linjannut väliarviointia niin, että ”arvioinnin tuloksena syntyy suosituksia ja kehittämissuhteita ohjelman toimivuuden tehostamiseksi sekä ohjelman suuntaamiseksi niin, että ohjelmatyöllä saavutetaan sille asetetut tavoitteet”.

Kuvio 5. Arviointiasetelma.

Ohjelma on tarjous maaseudun toimijoille. Se sisältää laajan valikoiman vapaaehtoisia toimenpiteitä, tukikeinoja. Tuen saamiseksi tulee sitoutua erilaisiin ehtoihin: investointeihin, kouluttautumiseen, kehittämistoimenpiteisiin, ympäristön tilan parantamiseen jne. *Ohjelman todellinen vaikuttavuus syntyykin näiden ehdollisten tulonsiirtojen kautta, kun maaseudun yrittäjät ja asukkaat toteuttavat toimenpiteitä, joita he 1) eivät toteuttaisi lainkaan ilman tukikeinoja, 2) toteuttaisivat ne myöhemmin ilman tukikeinoja tai 3) toimisivat eri tavalla ilman tukikeinoja.* Vaikuttavuuskanavat ovat maaseudun liiketoiminta ja maaseutuasuminen – maaseudun elinvoimaisuuden tukijalat (kuvio 6). Ohjelman vaikuttavuus perustuu siis lopulta siihen, kuinka ja missä määrin ohjelma vaikuttaa ihmisten liiketoimintaa ja asumista koskeviin valintoihin. Arviointiteemat kokoavat näiden valintojen tulokset. Tämän prosessin hallinnan tulisi tapahtua politiikkatasolla kuvion 4 osoittamalla tavalla jatkuvana ”säätötoimintana”.

Ohjelman kohderyhmille ja toimeenpanevalle hallinnolle tehtiin *kyselyt*. Kohderyhmien osalta ne tehtiin niille, jotka olivat hakeneet ohjelmasta jotakin tukea ohjelmakauden alkuvuosien aikana. Sähköpostiosoitteet saatiin hallinnon rekistereistä ja kyselyt tehtiin tukiryhmittäin (tilatuet: IACS-rekisteri, rakennetuet: Rahtu-rekisteri, yritys- ja hanketuet: Hanke2007-rekisteri, toimintaryhmien tuet). Toimintaryhmien kysely osoitettiin toiminnanjohtajalle ja hallituksen puheenjohtajalle, joilla on laajin kokemus toimintaryhmätyöstä. Hallinnon kysely osoitettiin avainhenkilöille, jotka levittivät kyselyä omissa organisaatioissaan. Hallinnon kyselyyn tuli vähän vastauksia, koska monet olivat osallistuneet jo arviointikeskusteluihin. Kyselyt tehtiin helmi-maaliskuussa 2010. Sähköpostiosoitteita ja vastauksia saatiin seuraavasti:

- IACS: 23.000 sähköpostiosoitetta, 2.124 vastausta (9,2 %)
- Rahtu: 13.584 sähköpostiosoitetta, 1.078 vastausta (7,9 %)
- Hanke2007: 3.458 sähköpostiosoitetta, 305 vastausta (8,8 %)
- Toimintaryhmät: 110 sähköpostiosoitetta, 40 vastausta (36,4 %)
- Hallinto: 38 sähköpostiosoitetta/organisaatiota, 33 vastausta (viestin saaneiden määrä ei tiedossa).

IACS-rekisterin perusteella toteutetun kyselyn vastaajat edustavat aktiivitulojen joukkoa, koska lähes kaikki maatilat ovat hakeneet luonnonhaittakorvausta ja/tai ympäristötukea. Siksi niille suunnatun kyselyn edustavuutta on mahdollista tarkastella myös tilastollisesti, kun perusjoukko (aktiivitatilat) on tunnettu (taulukko 1). Vastaajat edustivat kaikkien aktiivitulojen joukkoon verrattuna hieman nuorempia viljelijöitä, isompia tiloja ja eteläisiä tukialueita. Ohjelmaa koskevien johtopäätösten luotettavuuden kannalta aineistot olivat riittävän laajoja ja edustavia.

Taulukko 1. IACS-kyselyyn vastanneiden tilojen ja kaikkien aktiivitulojen jakautuminen päätuotantosuunnan, tukialueen, peltoalan ja ensisijaisen viljelijän iän mukaan vuonna 2009, %.

Päätuotantosuunta	Tukialue		Peltoala, ha			Ikä, vuotta					
	Vast.	Tilat	Vast.	Tilat	Vast.	Tilat	Vast.	Tilat			
Maito	18,4	18,6	A	19,1	12,6	-14,99	19,0	32,3	Alle 30	4,4	3,2
Naudanliha	6,4	6,2	B	29,5	29,7	15,00-29,99	21,7	25,8	30-49	53,9	43,1
Sika	4,8	3,5	C1	22,3	23,4	30,00-49,99	22,9	19,2	50-	41,7	53,7
Siipikarja	1,3	1,2	C2	22,9	26,1	50,00-74,99	17,3	11,6			
Muu karjatalous	2,6	4,7	C2P	2,0	2,9	75,00-99,99	8,7	5,5			
Vilja	42,9	43,4	C3	3,5	4,3	100,00-	10,3	5,6			
Erikoiskasvit	5,9	5,8	C4	0,7	1,0						
Puutarha	4,6	2,9									
Muu kasvinvilj.	8,3	12,5									
Muu yritystoim.	4,8	1,2									

Hanke2007-rekisterin perusteella toteutetun kyselyn vastaajista 16 % oli maatilayrityksiä, 36 % muita maaseudun mikroyrityksiä, 25 % osuuskuntia ja muita yrityksiä ja 23 % kuntia,

keskustelutapoja tai erilaisten toimijoiden ylläpitämiä käytänteitä, joilla tuotetaan merkityksiä tietyille käsitteille tai ilmiöille. Diskurssianalyyssissä näitä koskevaa puhetta voidaan jäsentää sen mukaan, millaisia teemoja keskusteluista nousee esiin toistuvina, ja toisaalta sen mukaan, miten eri keskustelijat jäsentävät samaa ilmiötä.

oppilaitoksia, kehittämisorganisaatioita tms. *Rahtu-rekisterin* perusteella toteutetun kyselyn vastaajissa olivat vahvasti edustettuina maito- ja nautakarjatilat (38 %), suuret tilat (54 % vähintään 50 ha peltoa) ja nuorten viljelijöiden tilat (66 % alle 50 vuotta), koska tuki suuntautuu ehtojensa ja käyttönsä vuoksi näille tilaryhmille; tukialueittain vastaajat edustivat melko hyvin kaikkien tilojen jakaumaa. Manner-Suomen 54 *toimintaryhmästä* kyselyssä oli edustettuna 34 (63 %). *Hallinnon* kyselyyn vastanneista 39 % edusti maa- ja metsätalousministeriötä, 39 % ELY-keskuksia (elinkeinot, osaaminen ja kulttuuri -vastuualue) ja 21 % maakuntaliittoja; alueista (maakunnista) oli vastauksissa edustettuna noin puolet. Kyselyaineistoja on analysoitu tavanomaisin tilastollisin menetelmin (tilastolliset tunnusluvut ja jakaumat, riippumattomuustestaus) sekä sisältö- ja diskurssianalyysin avulla. Hanke-rekisteri kattaa erittäin suuren määrän erilaisia toimenpiteitä, minkä vuoksi kyselyn vastaajamäärä ei mahdollista tarkkojen toimenpidekohtaisten johtopäätösten ja suositusten tekemistä; samankaltainen ongelma on hallinnon kyselyssä. Muissa kyselyissä vastaajien määrä on riittävä myös toimenpidekohtaiseen analyysiin. Kaikki kyselyt antavat kuitenkin myös laadullista tietoa ja joka tapauksessa ne muodostavat vain yhden perustan johtopäätösten ja suositusten tekemiselle.

Aineistoja hankittiin lisäksi hallinnon *rekistereistä* (myönnetyt tuet) ja erilaisista *tilastolähteistä* (mm. väestötiedot), minkä lisäksi hyödynnettiin ohjelman ja eri toimijoiden vuosikertomuksia, nettisivuja, tiedotteita, tutkimuksia (MYTVAS ym.) sekä erillisineistoja (ks. lähteet). Yksi tällainen erillisineisto oli maa- ja metsätalousministeriön keväällä 2010 toteuttama kysely, jolla kerättiin tietoa Leader-periaatteiden toteutumisesta ohjelmakaudella 2007-2013. Sähköiseen kyselyyn saatiin noin 1.100 vastausta. Niistä muodostettiin tätä arviointia varten erillisnäyte (n=545), joka koostui Leader-yhdistysten jäsenistä (n=63), toimintaryhmien rahoittamien hankkeiden toteuttajista tai yritystukien saajista (n=58), toimintaryhmien alueen kuntien luottamushenkilöistä (n=91) ja kuntien työntekijöistä (n=333), jolloin mukana on myös ulkopuolista näkemystä. Jatkuva arviointi teki mahdolliseksi hyödyntää myös arviointiprosessissa, erilaisissa tilaisuuksissa ja kokouksissa kertynyttä tietoa. Myös tilastojen tuotantoviiveet ja ohjelman käynnistymisviiveet merkitsevät sitä, että arviointikeskustelujen ja kyselyiden merkitys johtopäätöksille on loogisen päättelyn ohella keskeinen. Yritys- ja hanketuista saatiin vasta aivan arvioinnin loppuvaiheessa ensimmäisiä *indikaattoritietoja*. Yritystukien tiedot koskevat 4.566 ja hanketukien tiedot 2.212 hyväksytyä hanketta (liite 8).⁴ Tiedot ovat tietojärjestelmän ongelmien, käsittelyviiveiden ja hankkeiden keskeneräisyyden vuoksi korkeintaan suuntaa-antavia.

Kyseessä on *ohjelmason arviointi*, jolloin keskeistä on yhdenmukainen ja tasapainoinen käsittelyote koko ohjelmasta. Johtopäätöksiin ja suosituksiin on päädytty käsittelemällä arviointikysymyksiä teemoittain (kuvio 5) ja kohdistamalla huomio onnistumisiin ja pullonkauloihin vaikuttavuuden syntyprosessissa (kuvio 6), ottaen huomioon arvioinnin rooli ohjelmaprosessissa (kuvio 4). Eri toimenpiteitä on käsitelty tarkoituksenmukaisessa laajuudessa ottaen huomioon niiden osuus rahoituksesta ja vaikuttavuustavoitteista, minkä lisäksi on otettu huomioon arvioinnin tilaajan tekemä arviointikysymysten painotus (ml. toivomus arvioida myös strategiaa). *Myös arvioinnin suositukset ovat ohjelmason suosituksia*. Kaikki arvioinnin perusteella tehdyt suositukset ovat sellaisia, että arvioitsijoiden käsityksen

---

⁴ Alustavan tilastollisen analyysin (esim. vaihteluväli- ja hajontatiedot) perusteella yritystuista poistettiin viisi hanketta, joiden tiedoissa oli selviä virheitä (käytetyn koneen hankinta tuskin säilyttää 55.000 miestyöpaikkaa). Samaa hanketta koskevat tiedot yhdistettiin käsin, koska samoja indikaattoritietoja oli tallentunut yksittäiselle hankkeelle useaan kertaan. Kaikki yritystukia saaneet hankkeet tyypiteltiin toimialan ja tuen käyttökohteen mukaan; kaikki hanketuet tyypiteltiin hankkeen kohteen mukaan.

mukaan ne parantaisivat ohjelman vaikuttavuutta ja sen toimeenpanon tarkoituksenmukaisuutta. Kaikkia suosituksia ei voida eikä ole syytäkään toteuttaa kuluvalle ohjelmakaudella, koska ohjelman jatkuva muuttaminen heikentää sen hyödyntämismahdollisuuksia asiakkaiden näkökulmasta. *Koska muutoksiin liittyy myös monia neuvottelunvaraisia asioita eri osapuolten välillä (esim. MMM/VN ja EU, MMM ja Mavi, MMM ja ELYt, MMM ja toimintaryhmät), suositusten toteuttamisaikataulu on jätetty arvioinnin tilaajan harkintaan.*

Arvioinnissa on noudatettu arviointiasetelman, aineistonhankinnan, käsittelyotteen ja raportointitavan osalta hyväksyttyä arviointisuunnitelmaa ja sen etenemistä on valvonut ohjausryhmä. Arvioitsijat ovat vastanneet raportin valmistumisen kynnyksellä siitä esitettyihin kommentteihin (ks. liite 10).

Raportin rakenne

Raportissa on esitetty seuraavaksi alustavia havaintoja ohjelman vaikuttavuudesta ja pohdittu sen vaikuttavuuslogiikkaa kunkin teeman puitteissa. Tarkastelu on rajattu kunkin teeman osalta merkittävimpiin kysymyksiin ja tukimuotoihin. Sen jälkeen on tarkasteltu ohjelman toimeenpanoa ja teknistä toteutusta ohjelman tavoitteiden saavuttamisen ja vaikuttavuuden näkökulmasta. Kunkin teeman osalta on esitetty johtopäätökset ja suositukset, joihin arvioitsijat katsovat olevan aihetta.

2 Ohjelman vaikuttavuus

2.1 Yleistä ohjelman vaikuttavuudesta

Ohjelman tavoitellut vaikutukset – esimerkiksi uudet työpaikat, arvonlisäys, ympäristömuutokset, sosiaalisen pääoman vahvistuminen – syntyvät näiden tulonsiirtoja saavien kohderyhmien toiminnan tuloksena. Ohjelman keskeiset *vaikuttavuustavoitteet* ovat seuraavat (ohjelmaversio 24.11.2009):

- Bruttoarvonlisäys kasvaa kaikilla tuetuilla toimialoilla,
- 10.000 uutta työpaikka (näistä 6.500 kokoaikaisia),
- Työn tuottavuus maataloudessa, metsätaloudessa ja elintarvikealalla kasvaa noin 1 % vuodessa,
- Luonnon monimuotoisuus lisääntyy lintupopulaatioindeksillä mitattuna (100,7 -> 103),
- Luontoarvoiltaan merkittävät maa- ja metsätalousmaat säilyvät (HNV-alueet laajenevat 11,1 % -> 13 %),
- Vesien laatu paranee ravinnetaseiden alentuessa (typpitase alenee 21 %: 53 -> 46 kg/ha),
- Ilmastonmuutosta saadaan torjuttua uusiutuvan energian tuotannon 16 % kasvun kautta (maatalous 0 -> 108 Ktoe, metsätalous 6.903 -> 7.895 Ktoe, peltobioenergia 9.000 -> 200.000 ha),
- Avoin maatalousmaisema säilyy peltojen, niittyjen ja luonnonlaitumien pysyessä viljeltyinä (viljelty peltoala ml. niityt ja luonnonlaitumet ja Ahvenanmaa 2,245 -> 2,2 milj. ha),
- Maaseudun sosiaalinen pääoma (yhteistyö, yhteenkuuluvuus, aktiivisuus, syrjäytyminen) vahvistuu hankkeiden ja Leader-toimintatavan kautta.

Näiden ”mittareiden” tulisi siis poimia tulokset toiminnasta, jolla tähdätään ”elinvoimaisen ja toimivan maaseudun säilymiseen, ympäristön tilan parantamiseen ja uusiutuvien luonnonvarojen kestäväan käyttöön” Manner-Suomessa vuosina 2007-2013. Näistä virallisista *vaikuttavuusmittareista* voidaan arviointihetkellä todeta seuraavaa:

<i>Indikaattori</i>	<i>Lähtötaso</i>	<i>2006</i>	<i>Viimeisin arvo (vuosi)</i>
• Bruttoarvonlisäys (PPS/FTE):			
- maatalous	13.545	Ei saatav.	Ei saatav.
- metsätalous	119.300	Ei saatav.	Ei saatav.
- alkutuotannon ulkopuolella	Ei saatav.	Ei saatav.	Ei saatav.
• Uudet työpaikat (kokoaikaiset):			
- maatalous	-	-	Yritystuet 706 (2010)
- metsätalous	-	-	Sis. ed.
- alkutuotannon ulkopuolella	-	-	Sis. ed.
• Työn tuottavuus (bruttoarvonlisäys EUR/FTE):			
- maatalous	13.545	13.300 (2005-07)	Ei saatav.
- metsätalous	119.300	121.100 (2005)	Ei saatav.
- elintarvikesektorilla	50.200	61.200	Ei saatav.
• Luonnon monimuotoisuus (lintupop.ind.):	100,7	107	Ei saatav.
• Luontoarvot (HNVA/UAA):			
- maatalousalueilla	11,1	-	9,3 (2008)
- metsäalueilla	Ei saatav.	Ei saatav.	Ei saatav.
• Vesien laatu/ravinnetase (typpitase kg/ha):	53	54	36 (2009)
• Ilmastonmuutos/uusiutuva energia:			
- maataloudessa (Ktoe)	0	-	34 (2007)
- metsätaloudessa (Ktoe)	6.903	-	7.149 (2007)
- muut (Ktoe)	-	-	Ei saatav.
- peltobioenergiakasvien viljelyala (ha)	8.700	-	11.400 (2007)
• Avoin maatalousmaisema (UAA, milj. ha):	2,245	2,300	2,296 (2008)
• Maaseudun sosiaalinen pääoma:			
- yhteistyö, luottamus	-	-	+++ (2009)
- yhteenkuuluvuus	-	-	+++ (2009)
- aktivoiminen kehittämiseen	-	-	++ (2009)
- syrjäytymisen vähentäminen	-	-	0 (2009)

Ohjelman viralliset vaikuttavuusindikaattorit (määrätty komission asetuksessa 1974/2006) ovat hajanainen kokoelma vaikeasti saatavia, tulkittavia ja seurattavia lukuja, joiden perusteella on vaikea esittää perusteltuja arvioita ohjelman vaikuttavuudesta. Ohjelman seurantajärjestelmää on arvioitu tarkemmin kohdassa 3.2.6. [FIN-12]

Laaja-alaisen kokemuksen ja monipuolisen näkemyksen kokoavissa *arviointikeskusteluissa* ohjelman merkittävimpinä myönteisinä vaikutuksina nousi esille kolme teemaa (ks. yhteenveto taulukossa 2). Ensinnäkin *yhteisöllisyys ja yhteistyö* on lisääntynyt ohjelman vaikutuksesta. Tässä toimintaryhmien rooli on ollut keskeinen. Samalla viihtyvyys ja maaseudun kilpailukyky asuin ympäristönä on parantunut. Toiseksi *yrittäjyys ja pienyritystoiminta* on vahvistunut ja monipuolistunut. Kolmanneksi *maa- ja elintarviketalouden säilyminen ja kehittyminen* alueella on koettu merkittävässä määrin ohjelman ansioksi. Ohjelman rooli on ollut näiden lisäksi merkittävä myös osaamisen ja kilpailukyvyn parantamisessa, maaseudun infrastruktuurin ja peruspalveluiden kehittämisessä. Joillakin alueilla myös bioenergia ja matkailu ovat kehittyneet suotuisasti ohjelman toimenpiteiden varassa. Nämä näkökulmat kuvaavat ohjelman todellista vaikuttavuutta ohjelmakauden alkuvuosina kattavammin ja luotettavammin kuin hajanaiset ja ”keinotekoisien tarkat” indikaattorit. Hallinnon kyselyssä nousivat esille täsmälleen samat asiat. *Havainnot vahvistavat myös sen, että ohjelmaa toteutettaessa syntyneet vaikutukset ovat edistäneet sen päämäärien saavuttamista ja painopistealueiden toteutumista (ks. luku 1.2).* [FIN-21, FIN-22, FIN-23, FIN-24, FIN-25, FIN-26, FIN-30, FIN-32, FIN-36, FIN-37, FIN-38, FIN-39, EU-78, EU-79, EU-91, EU-93, EU-95]

Taulukko 2. Ohjelman vahvuudet alueen/Suomen maaseudun elinvoimaisuuden ja kilpailukyvyyn parantamisessa – arviointikeskusteluissa esille nousseet näkökohdat

No	Vaikuttavuus - vahvuudet: Ohjelman kolme merkittävintä vaikutusta alueen maaseudun elinvoimaisuuden ja kilpailukyvyyn parantamisessa [eivät välttämättä tärkeysjärjestyksessä]
1	1) Maataloustuotannon jatkuvuuden turvaaminen, 2) Maaseudun infran parantaminen (mm. vesi- ja viemäriverkostot), 3) Kylien yhteisöllisyyden lisääminen, 4) Maaseudun yritystoiminnan monipuolistaminen ml. bioenergia
2	1) Elinkeinoelämän monipuolistaminen , 2) Perusmaatalouden kehittyminen (investoinnit, verkostoituminen, osaaminen, spv), 3) Korkeakoulujen kiinnostus maaseutuun säilynyt, 4) Maaseudun yritysjäytteen esillä pitäminen
3	1) Perusmaatalouden kehitys, 2) Maaseutu asumisympäristönä (kaupunkialueet, elävät kylät, viihtyvyys, monimuotoisuus), 3) Hajautettu energiantuotanto , 4) Mikroyritykset
4	1) Maatalouden selviytyminen rakennemuutoksesta, 2) Ympäristön tila on parantunut, 3) Kilpailukyky on parantunut
5	1) Maaseudun yritystoiminnan kehittäminen, 2) Maaseudun palvelurakenteen tukeminen, 3) Kylien kehittäminen
6	1) Aikutuotannon ja elintarviketietun kilpailukyvyyn parantaminen, 2) Tutkimus- ja kehittämistoiminnalla tietoa, osaamista , positiivisuutta, yritysjäyttyä, 3) Maaseudun yritystoiminnan monipuolistuminen , 4) Ihmisten viihtyvyys maaseudulla (toimintaryhmät; "yhteisöllisyys kokenut renesanssin")
7	1) Mikroyritysten vahvistuminen, 2) Elintarviketietun kehitys (koko arvoketju sitoutunut), 3) Maaseudun viihtyvyys (toimintaryhmien työ!), 4) Ympäristöarvoilla kestävä kilpailukyky
8	1) Yhteistyön lisääntyminen, 2) Yhteisöllisyys (Leader-toimintatapa aktiivoi), 3) Mikroyritysten kehittyminen, 3) Osaamisen lisääntyminen, 4) Perusmaatalouden säilyminen, 5) Maaseudun vetovoimaisuuden säilyminen asuinpaikkana , 6) Maaseudun elinkeinovaihtoehtojen lisääntyminen, 7) Moni-ilmeisyyttä (kunnallisten) peruspalveluiden tuotantoon, 8) Ympäristön käsitteen laajentuminen (myös säilyttäminen), 9) Usko maaseutuun säilynyt
9	1) Yhteistyö , 2) Alueen tasapainoinen kehittäminen, 3) Maaseudun yritystoiminnan monipuolinen kehittäminen (yritystukien käyttömahdollisuus)
10	1) Maaseudun pienyrittäjien lisääntyminen, 2) Perusmaatalouden säilyminen/vahvistuminen, 3) Ympäristön tilan parantuminen/säilyminen; uusiutuvan energian käytön lisääntyminen, 4) Paikallinen vaikuttaminen ; toimintaryhmät, 5) Tiedon lisääntyminen
11	1) Maatilojen rakennekehitys (kilpailuetua erikositumalla tai monipuolistamalla), 2) Uusia avauksia Leader-toiminnan kautta (esim. vapaa-ajan asuminen), 3) Bioenergia , 4) Maaseutumatkailun kehitys (laatu, liiketoiminta-ajattelun vahvistuminen)
12	1) Maaseutuympäristön tilan parantaminen, 2) Yritysten osaaminen ja kilpailukyky , yhteistyö, 3) Maatalouden ja elintarviketuotannon yhteistyö (markkinakanavia)
13	1) Mikroyritysten kasvu, 2) Matkailuhankkeet , 3) Kylien elinvoimaisuus ("imevät yrityksiä"), 4) Infra-hankkeet (jätevedet, laajakaista, hoivapalvelut)
14	1) Toimintaryhmien työ (paljon pieniä yrityshankkeita, aktiivointi, neuvonta), 2) Bioenergia , 3) Luonnontuoteala , 4) Infrahankkeet ja kehittämishankkeet (asumisviihtyvyys, saavutettavuus)
15	1) Ympäristön tila (jätevesisuunnitelmat, kuormituksen pienentyminen), 2) Aktiivisuus (uudet menettelytavat ja yhteydet), 3) Yhteisöllisyys (kylät), 4) Yrityshankkeet , 5) Osaamisen parantuminen
No	Vaikuttavuus - vahvuudet: Ohjelman kolme merkittävintä vaikutusta alueen maaseudun elinvoimaisuuden ja kilpailukyvyyn parantamisessa [eivät välttämättä tärkeysjärjestyksessä]
16	1) Elintarviketuotannon säilyminen, 2) Ympäristönäkökohdat huomioitu, tuloksia, 3) Maaseudun yritystoiminnan kehittyminen, 4) Koulutus- ja neuvontaosaamisen lisääntyminen, 5) Aktiivointi (paljon pienellä rahalla, esim. Leader)
17	1) Jatkuvuus ympäristötuessa, 2) Laaja osanotto ympäristötuessa: tietoisuus, valmius vaativampiin toimenpiteisiin, 3) Vesistövaikutukset (vaikea mitata, kuormituksen kasvun estyminen), 4) Yhteys rakennekehitykseen : isolla tilalla valmius hoitaa myös ympäristöasiat kuntoon
18	1) Maa- ja metsätalouden harjoittaminen jatkunut koko maassa ja kestäväällä pohjalla, 2) Kilpailukyvyyn kehittyminen maito- ja nautakarjataloudessa, 3) Tuotantoeläinten hyvinvoinnin parantuminen, 4) Toiminnan tehokkuuden ja työn tuottavuuden parantuminen, 5) Sisällölliset ja laadulliset muutokset toiminnassa (ympäristö, toimintatavat)
19	1) Luotu mahdollisuuksia elää maaseudulla , 2) Maatalouden ja maaseudun elinkeinorakenteen monipuolistuminen , 3) Kylien ja peruspalveluiden säilyminen ja kehittyminen, 4) Ei-maatilaisidonnaiset yritykset ohjelman piiriin ("uusi ja iso asia"), 5) Verkostojen rakentaminen (erityisesti toimintaryhmät), 6) Mahdollisuus kansainvälistyä

1-15 ELY-keskusalueittaiset arviointikeskustelut, 16-19 valtakunnalliset arviointikeskustelut

On myös maaseudun elinvoimaisuuden ja kilpailukyvyyn kannalta tärkeitä asioita, joihin ohjelman mahdollistamalla toimenpiteillä ja toimintatavoilla ei ole päästy käsiksi (taulukko 3.) Arviointikeskusteluissa nousi jälleen esille kolme selkeää teemaa, joihin kaivataan muutosta ohjelman päämääriin pyrittäessä. Selvästi suurin ongelma on aidon *kokeilevan kehittämisen ja joustavan toiminnan* vaikeus, kun huomio kiinnittyy ensisijaisesti rahoitukseen ja byrokraatiin. Toiseksi *potentiaalisia toimijoita ja toimintoja* jää ohjelman ulkopuolelle eri syistä (esim. tukiehdot, rahoitusvaatimukset, riskit, byrokraatia), minkä vuoksi osa ohjelman potentiaalista jää myös toteutumatta. Kolmanneksi *isompien kokonaisuuksien* rakentaminen koetaan vaikeana muun muassa hanketyypittelyn vuoksi. Lisäksi useilla alueilla koettiin merkittäviä ongelmia olevan muun muassa toiminnan seurannassa ja toimintaryhmien toimintamahdollisuuksissa. Nämä ongelmat estävät ohjelman voimavarojen tuloksellista hyödyntämistä ja kertovat tältä osin ohjelman heikosta kilpailukyvyistä suhteessa markkinaehtoiseen toimintaan ja muihin kehittämiskeinoin. Myös hallinnon kyselyssä yksinkertaistamistarve (byrokraatia) korostui voimakkaasti, jopa arviointikeskusteluja enemmän. *Vaikuttavuuden*

osalta ohjelman suurin haaste on selvästi se, kuinka kehittämisohjelma voisi palvella kehittämistä pelkän tukemisen ja rahoittamisen sijaan. [FIN-12, FIN-22, FIN-23, FIN-25, FIN-36, FIN-39, EU-79, EU-102, EU-103]

Taulukko 3. Ohjelman heikkoudet alueen/Suomen maaseudun elinvoimaisuuden ja kilpailukykyyn parantamisessa – arviointikeskusteluissa esille nousseet näkökohdat

No	Vaikuttavuus - heikkoudet: Mihin alueen maaseudun elinvoimaisuutta ja kilpailukykyä lisääviin prosesseihin ohjelmalla ei päästä käsiksi [eivät välttämättä tärkeysjärjestyksessä]
1	1) Ohjelmassa asetetut kokorajat estävät pienempien maatilojen rahoittamisen, 2) Olemassa olevia osaamisrakenteita vaikea kehittää, 3) Todellisia maaseudun innovaatioita vaikea synnyttää ("jo alkuvaiheessa tarvitaan liian tarkat suunnitelmat toiminnasta ja tuloksista"); muissa ohjelmissa eivät mukana, 4) Hankkeiden hallintoa puute, asiakaspako, kuntarahoitusvaatimus, potentiaalinen hukkaantuminen ("ohjelmasta on tullut tehokas pelote")
2	1) Ohjelman kankeus karkottaa potentiaalisia asiakkaita (hanketoteuttajia, investoijia), 2) Ohjelman välleineillä vaikea saavuttaa tavoitteita (erityisesti TL 3), 3) Kolmannen sektorin palvelutuotannon edistäminen, 4) Vaikuttavuuden mittaaminen (konkreettiset mittarit)
3	1) "Pelon ilmapiiri" ja tekniset vaatimukset (esim. hankekoko) karsivat hanketoteuttajia , 2) Sisältöihin kiinni pääseminen (infra helpompaa; yksityisrahoitus vaikea), 3) Alemman tieverkon kunto ja tietoliikenne : ohjelma ja kansallinen politiikka eivät pelaa yhteen, 4) Lantaongelma karjalaisalueilla (lannankäytön tehostaminen ei enää toimenpiteenä)
4	1) Muutuviin tarpeisiin vastaaminen: ohjelma liian kankea ("ohjelman pitäisi lähteä tarpeista ja mahdollistaa niihin vastaaminen"), rahaa jäämässä käsiin, 2) Syklisyys ("välillä hanat kokonaan kiinni ja sitten taas auki, välillä rahaa on ja sitten taas ei ole tai ei saa käyttää"); tällainen ei osu aina suhdanteisiin, tarpeisiin tai yrittäjien aikatauluihin
5	1) Aito kehittämistoiminta : ohjelma mahdollistaa, säädökset/ohjeet estävät (mm. matkailu), 2) Varteenotettavien toimijoiden menettäminen (vaikeus, hankekoko), 3) Vaikuttavuuden seuranta (indikaattorit huonoja ja niistä puuttuvat alueelliset ominaispiirteet)
6	1) Luova ja tuloksellinen kehittämistoiminta vaikeaa (säädökset, ohjaus, byrokratia), 2) Toimijoita tipahtaa pois, karsiutuu ("Isojen talojen hommaa"), 3) Konkreettiseen yritysten neuvontaan ei päästä käsiksi, 4) Maaseudun muu yritystoiminta kuin maatalous (esim. lähiruoka, turve), 5) Infrahankkeet , 6) Ohjelman ja kansallisen poliittikan yhteensovitus heikko
7	1) Pienet hankkeet ja pienet toimijat ulkona, 2) Kehittämishankkeet vaikeita, 3) Seuranta : hankkeiden laadunvarmistus, jatkuvuus, "aituus" (pakollisten töiden hoitaminen projektinä)
8	1) Kehittäminen ("rahoitusohjelma pikemminkin kuin kehittämisohjelma"; "ei mahdollisuutta seikkailuihin"), 2) Nuorisoon ei päästä käsiksi (kohde, toteuttamistavat), 3) Ei tue alueen tavoitteita (esim. maatalouden investointitukien ehdot), 4) Kansainvälisiä hankkeita vähän, 5) Ympäristön monimuotoisuus , 6) Tavalliset maatilat eivät hyödy bioenergiasta , 7) Syrjäisten alueiden erityisongelmat (esim. harva kylärakenne/maatilaverkko)
9	1) Aito kehittäminen : raamit -> toimenpiteet -> ideat, kun pitäisi mennä päinvastoin; uudet asiat eivät sovi raamiin; raskas hallinnointi vie voimavaroja tavoittelelta toteuttamiselta; vahvempia keinoja, 2) Ohjelman syklisyys vaikeuttaa toimintaa, 3) Kiinnostuneiden hankehallintojen vähentyminen, 4) Toimintaryhmytyön kankeus rajoittaa
10	1) Maatalouden ulkopuolisen yritystoiminnan kehittämisen (yritystuet toimivat, kehittäminen ei): yritysneuvonta, riskihankkeet, hyödyttömyyden vaatimus, hanketyypittely, vaikeus), 2) Paikallisen toiminnan vahvistaminen (ideoita on), 3) Alueiden rajat : valtakunnallista ohjelmaa pitäisi voida toteuttaa vapaasti ilman aluerajoja
11	1) Metsätalous (hoidetaan muualla?), 2) Kehittäminen : väijä valmisteluraha uusien yhteyksien hakemiseen, hankevalmistelu, 3) Kansainvälisyys (vain Leaderissa), 4) Uusien toimijoiden löytäminen ja valmentaminen, 5) Vaikuttavuuden mittaaminen ja toteaminen (mm. matkailussa pitkä viive)
12	1) Passiivisuus : uusia avauksia ja uusia toimijoita kaivataan; yksityisrahoitus vaikeaa (hanke ei saa tuottaa hyötyä), 2) Kytkeminen rakennerrahastoihin ja muuhun aluekehitykseen; "vahva näkemys puuttuu"
13	1) Perusmaatalouden ajankohtaiset ongelmat , 2) Laajojen kokonaisuuksien toteutus (ohjelma pikkupalasina, hanketyypittely), 3) Hakijoiden karsiutuminen (hanketoiminnan tulkintarisikit hakijalla, raskas hallinto), 4) Leaderin erityispiirteet ja -mahdollisuudet hukattu verrattuna edelliseen ohjelmakautteen
14	1) Kehittäminen (hanketyypittely, kuntarahoitusvaatimus, yksityisrahoitusehdot, negatiivinen ilmapiiri), 2) Ikärakenne (nuorten haasteet, ikääntyminen), 3) Kylien palvelut
15	1) Maaseudun mikroyritysten kehittäminen (monimutkainen hakuprosessi), 2) Joustava toiminta (hanketyypittely: pilkkominen tiedotus-koulutus-kehittäminen; "hallinnon mukavuus" etusijalla hakijoihin tarpeisiin nähden), 3) Ylimaakunnalliset hankkeet vaikeita
No	Vaikuttavuus - heikkoudet: Mihin alueen maaseudun elinvoimaisuutta ja kilpailukykyä lisääviin prosesseihin ohjelmalla ei päästä käsiksi [eivät välttämättä tärkeysjärjestyksessä]
16	1) Eläinten hyvinvointi (ei päästä käsiksi pahoihin ongelmiin), 2) Riskipitoinen kehittäminen vaikeaa ("ongelmia viimeistään valvontavaiheessa"), 3) Elintarvikeyritysten kehittäminen (ei kiinnosta, alhainen tukitaso EU-määräys), 4) Toimenpidetyypittely : samaan toimenpiteeseen ei voi yhdistää tutkimusta, koulutusta ja kehittämistä; johtaa pienipiirteisyyteen, 5) Virheiden pelko johtaa siihen, että innovatiivisia hankkeita ei rahoiteta, 6) Hakijan oikeusturva heikko: erilaisia tulkintoja prosessin eri vaiheissa
17	1) Lähiruoka-asiaa ja luomua ei ole onnistuttu edistämään, 2) Tuotannon alueellinen keskittyminen heikentää monimuotoisuuden ylläpitomahdollisuuksia; syrjäseudut rapautuvat, 3) Huomio maaseutumassa (pellossa); maaseutukulttuuri jää taka-alalle, 4) Ympäristötuen kohdentuminen ongelma-alueille alueellisesti ja tilakohtaisesti (silti parempi kuin ed. ohjelmakaudella), 5) Ei ole johtanut innovaatioihin (esim. biokaasu, lähiruoka), 6) Peltoalaperusteinen tuki johtanut peltoalan lisäämiseen, jolloin luontokohtelta on voinut tuhoutua; myös säilyttämisestä pitäisi voida maksaa
18	1) Kannusteiden ongelmallisuus (markkinahinnat, tukiehdot, byrokratia), 2) Elinvoimaisuuden vahvistaminen toimintalinjan avulla, 3) Osaamisen kehittäminen, 4) Työvoiman saatavuus ja osaaminen, 5) Säätely ja epäluottamus heikentävät yleisesti vaikuttavuutta
19	1) Alueiden väliset ja kansalliset hankkeet (esim. ALMAssa hyvä malli, nyt hidasta ja kankeaa vaikka kansallinen ohjelma), 2) YTR:n toiminnan ja ohjelman puuttuva yhteensovitus, "eri maailmoja" (esim. teemaryhmissä hyviä ohjelmia ja hankeaihoita), 3) Innovatiivinen toiminta tavoitteena, mutta ei käytäntönä ("riskiä otetaan vanhoilla ideoilla": pitkä käyttö/sitoutumisvaatimus investointituessa; epäonnistumisen mahdollisuus), 4) Ohjelma kannustaa "maailmaa syleileviin" kehittämishankkeisiin pikemminkin kuin täsmähankkeisiin ja pitkäjänteiseen toimintaan ("kehittämisohjelmasta puuttuvat kehittämishankkeet"), 5) Tavoiteajattelua ja -lähtöisyyttä kaivataan lisää; toimintavapautta, 6) Laaja byrokratia lannistaa

1-15 ELY-keskusalueittaiset arviointikeskustelut, 16-19 valtakunnalliset arviointikeskustelut

Seuraavaksi ohjelman vaikutuksia on arvioitu tarkemmin eri teemojen tai vaikutuslottuvuoksien osalta. Arviot ovat monelta osin alustavia ohjelman käynnistymisviiveiden, tilastoviiveiden ja vaikutusten eripituisten syntyprosessien (esim. tukipäätös -> investointi -> rakenteen muutos -> takaisinmaksuaika -> tulovaikutus) vuoksi.

2.2 Rakenne- ja kilpailukykyvaikutukset

2.2.1 Yleistä ohjelman rakenne- ja kilpailukykyvaikutuksista

Kilpailukyky on paljon käytetty käsite, jota harvoin kuitenkaan avataan sen tarkemmin. Liiketoiminnassa yritystason kilpailukyky perustuu yleensä *kilpailuetuun* (Porter 1980, 1985). Kilpailuetu perustuu asiakkaille luotuun lisäarvoon, joka on suurempi kuin sen tuottamisen aiheuttamat kustannukset. Lisäarvo voi liittyä esimerkiksi tuotteen tai palvelun hintaan, laatuun tai saatavuuteen. Maaseudun yritysten kilpailuetu perustuu yleensä kaikkiin näihin. Välttämättömyyshyödykkeiden kohdalla niiden saatavuus on yhteiskunnan erityinen intressi.

Yrittäjän näkökulmasta kilpailukykyyn saavuttamisessa ja säilyttämisessä keskeinen vertailuperuste on maaseudun liiketoiminnasta saatava tulotaso suhteessa *muihin vaihtoehtoihin*. Tiettyyn liiketoimintaan tai sen kehittämishankkeeseen sitoutumista punnitaan useiden tekijöiden ja vaihtoehtojen perusteella. Näiden *yksittäisten valintojen* tuloksena syntyy maaseudun liiketoiminnan ja elinkeinojen kilpailukyky myös alueiden ja yhteiskunnan tasolla.

Erilaiset tulotuet ja korvaukset vaikuttavat maaseudun liiketoiminnan kilpailukykyyn lyhyellä aikavälillä ja erilaiset rakennetuet pitemmällä aikavälillä. Erityisesti pinta-alaan sidotussa liiketoiminnassa (maa- ja metsätalous) on merkittäviä mittakaavaetuja, joiden hyödyntäminen parantaa pitkän aikavälin kilpailukykyä, vaikka lyhyellä aikavälillä tulotaso ja maksuvalmius saattavat heikentyäkin. Yrittäjillä on erilaisia *tavoitetasoja* esimerkiksi suhteelliselle tulotasolle. Heillä on myös erilaisia voimavaroja kilpailuetujen tunnistamisessa ja hyödyntämisessä. **Se, kuinka hyvin politiikkakeinojen yhteensovitus tämän kilpailukykyyn säilyttämis- ja saavuttamisprosessin kanssa onnistuu yritystasolla, aluetasolla ja erilaisissa liiketoiminnoissa, määrittää lopulta politiikan kilpailukykyvaikutuksen.**

Manner-Suomen maaseutuohjelmassa kilpailuetua ja kilpailukykyä on pyritty vahvistamaan erityisesti huolehtimalla rakennekehityksestä, sukupolvenvaihdoksista, avautuvien liiketoimintavaihtoehtojen hyödyntämisestä ja näihin tarvittavasta osaamisesta erityisesti toimintalinjan 1 toimenpiteillä (Maaseutuohjelma, s. 60):

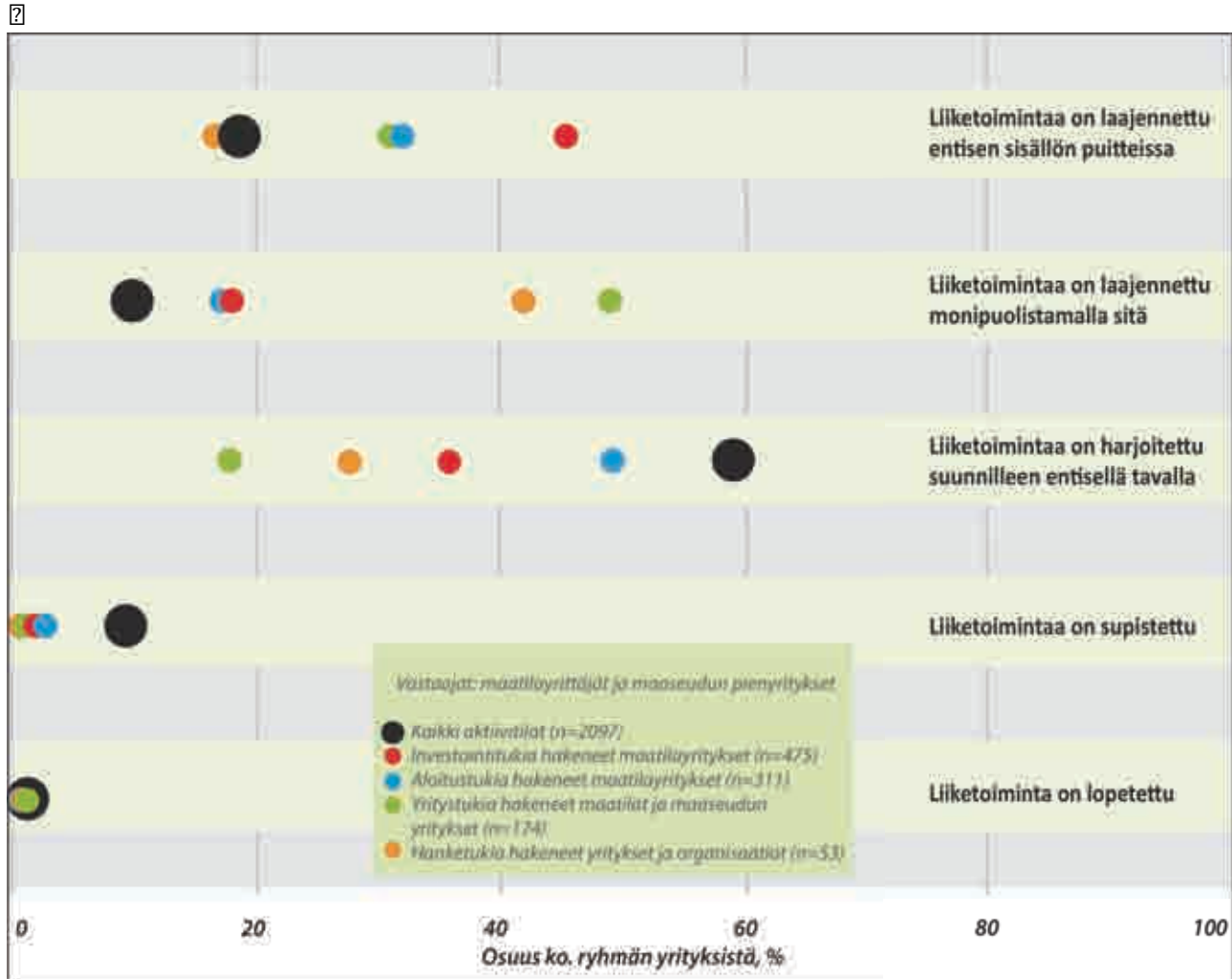
"1. Kehittää maatalouden päätuotantosuuntien tuottavuutta ja kilpailukykyä ja ehkäistä viljelijöiden ikärakenteen heikkenemistä perheviljelmien rakennekehitystä tukemalla. Edistää maatalouden muotojen ja toiminnan monipuolistumista.

2. Parantaa maatalous- ja luonnontuotteita jalostavien pk-yritysten kilpailukykyä. Kehittää puuenergian ja muiden uusiutuvien bioenergiamuotojen tuotantoa ja käyttöä. Vaikuttaa pienimuotoisen puunjalostuksen jalostusarvon kasvuun. Lisätä innovaatioihin perustuvien uusien tuotteiden, tuotantomenetelmien ja teknologioiden kehittämistä ja käyttöönottoa.

3. Kehittää maatalousyrittäjien liiketoiminnallista osaamista ja ympäristötietoisuutta sekä tietoisuutta tuotantoeläinten hyvinvoinnista ja terveydestä. Parantaa metsänomistajien tietoja ja taitoja metsien hoidossa ja käytössä sekä metsäluonnon monimuotoisuuden ylläpitämisessä." [FIN-25]

Maaseudun yrittäjistä valtaosa (noin 60 %) on kokenut harjoitetun liiketoiminnan kilpailukykyyn toistaiseksi riittävänä tai tyydyttävänä suhteessa tavoitteisiin. Liiketoimintaa on

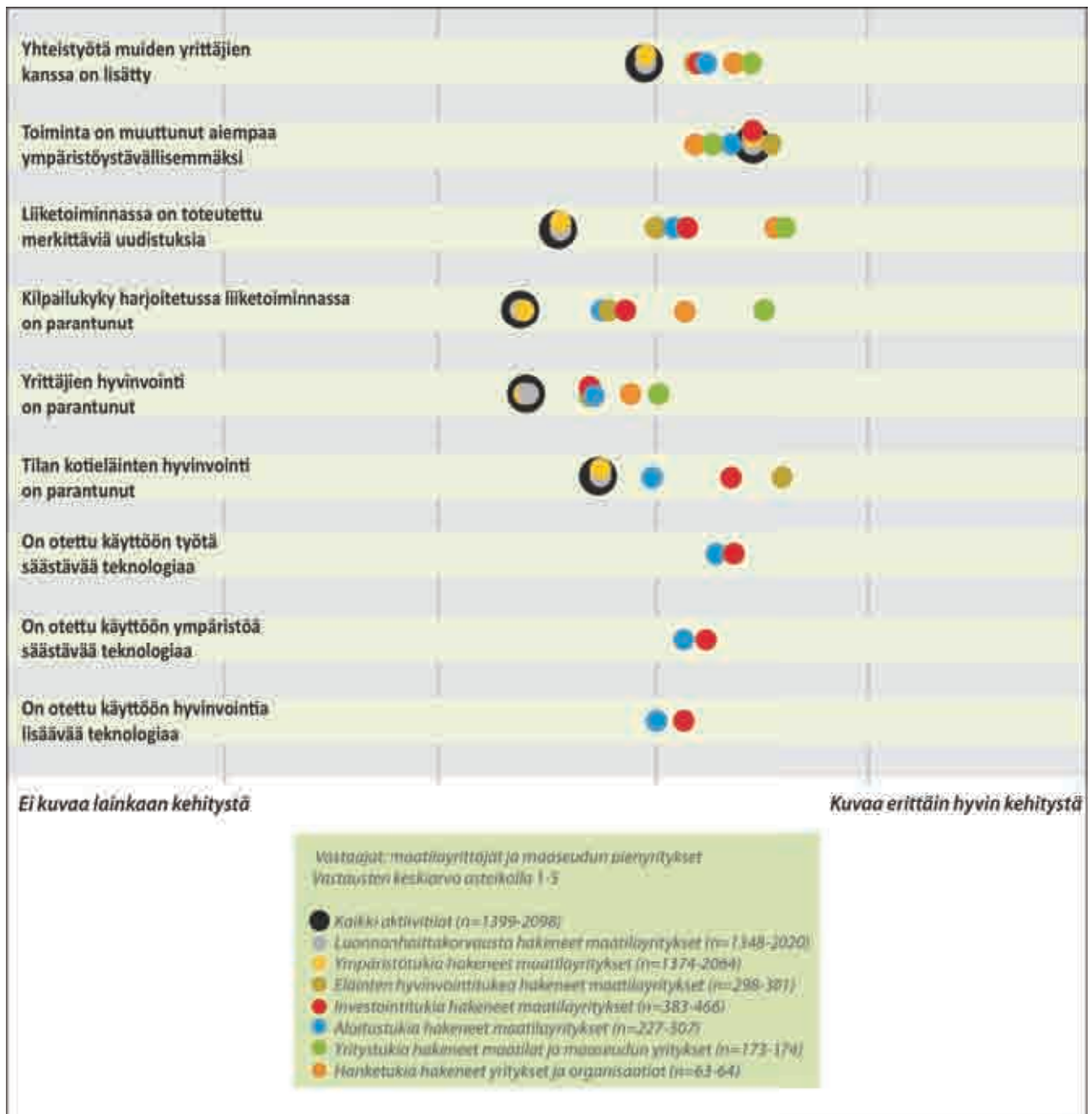
suurimmissa osissa on ollut jatkuvasti kasvava määrä yrityksiä, jotka ovat jättäneet liiketoimintansa pois. Tämä on johtanut siihen, että yritysten määrä on vähentynyt merkittävästi. Tämä on johtanut siihen, että yritysten määrä on vähentynyt merkittävästi. Tämä on johtanut siihen, että yritysten määrä on vähentynyt merkittävästi.

... ja on johtanut siihen, että yritysten määrä on vähentynyt merkittävästi. Tämä on johtanut siihen, että yritysten määrä on vähentynyt merkittävästi. Tämä on johtanut siihen, että yritysten määrä on vähentynyt merkittävästi.

yrittäjien hyvinvointi oli kuitenkin hieman useammin huonontunut kuin parantunut ja kilpailukyky harjoitetussa liiketoiminnassa oli hieman useammin heikentynyt kuin parantunut. [FIN-32, FIN-36]

Jälleen eri tukikeinot ovat kuitenkin tarjonneet erilaisiin resepteihin sopivia keinoja. *Erityisesti rakenne-, yritys- ja hanketukien hakijat ovat lisänneet yhteistyötä muiden yrittäjien kanssa ja toteuttaneet merkittäviä uudistuksia (innovaatioita) liiketoiminnassa keskimääräistä useammin.* Heillä myös liiketoiminnan kilpailukyky on tätä kautta parantunut. Teknologian osalta kilpailukyvyn parantuminen on perustunut erityisesti työtä säästävän teknologian käyttöönottoon, mutta monet ovat investoineet myös ympäristöä säästävää tai hyvinvointia lisäävää teknologiaa. Kehittämistoimenpiteitä toteuttaneet yrittäjät sijoittuvat paremmin myös koetun hyvinvoinnin mittareilla. Ohjelman rakenne-, yritys- ja hanketukien ehdot tietenkin ohjaavat nämä tuet juuri em. kaltaisia muutoksia toteuttaneille yrittäjille. Luonnonhaittakorvausta ja ympäristötukea puolestaan maksetaan lähes kaikille aktiivituloille, joten niiden saajien profiili ei poikkea keskimääräisestä. Tulokset kuitenkin osoittavat, että muutoksilla on yleisellä tasolla ollut myös vaikutusta monenlaisista tekijöistä rakentuvan kilpailuedun ja kilpailukyvyn ylläpitämisessä tai parantamisessa. [EU-5, EU-6, EU-7, EU-11, EU-13, EU-14, EU-93, EU-94]

”MSE:n osalta on otettu huomioon tilastotiedon luotettavuus ja mahdolliset muutokset tilastointitavassa. ” F, E” ” c

”

”

U-

2.2.2 Havainnot ohjelman toimenpiteiden rakenne- ja kilpailukykyvaikutuksista

Jo lähtökohtaisesti strategiassa maa- ja metsätalousministeriö lähti siitä, että ”*merkittävä osa toimintalinjasta 1 rahoitetaan kokonaan kansallisin varoin joko ohjelmaan sisältyvänä kansallisena lisätukena tai ohjelman ulkopuolella*”. Tämä oli käytännön sanelema ratkaisu, koska rahoitusta ei olisi yksinomaan EU-rahoituksen turvin riittänyt kuin murto-osaan koko tarpeesta. Strategian tavoitteita tukee mm. ohjelman ulkopuolella toteutettava kansallinen elintarviketuotannon laatustrategia. Muita merkittäviä kokonaan kansallisesti rahoitettavia toimenpiteitä ovat pääosa maatalouden investoinneista ja osa nuorten viljelijöiden aloitustuesta, metsätalouden investoinnit sekä varhaiseläkejärjestelmä (lukuun ottamatta ohjelma-kaudelta 1995-1999 peräisin olevia kustannuksia). [EU-8, EU-9, EU-10]

Toimintalinjan 1 rahoituksellisesti suurimmat toimenpidet kokonaisuudet ovat nuorten viljelijöiden aloitustuki (tp 112) ja maatalouden investointituki (tp 121). Toimintalinjalla rahoitus myönnetään pääasiassa investointiavustuksina. Tavoitteena on, että tätä kautta suurten rakenteellisten investointien tekeminen helpottuu. Vaikutus näkyy suoraan maksuvalmiuden (myös vakavaraisuuden ja kannattavuuden) parantumisena verrattuna tilanteeseen, jossa tukea ei saada. Vaikutusmekanismi on suoraviivainen ja sinänsä perusteltu. [EU-7, EU-14]

Kun EU-rahoitus ei riittänyt kuin osaan kohteista, on maatalouden EU-rahoitteinen tuki rajattu nautakarjatalouden investointeihin. Näissäkin osa tuesta maksetaan kansallisista varoista lisätukena. EU-rahoituksella katetaan avustusosuus ja kansallisista varoista maksetaan korkotukea. Tällä tavoin on mahdollistettu korkeammat tukitasot kuin pelkällä EU-rahoituksella olisi mahdollista. Tämä ratkaisu on kytköksissä myös ns. vakavien vaikeuksien (141) tukeen. Suomen ja EU:n välisen neuvottelusopimuksen mukaisesti 141-tukea voidaan maksaa vasta, kun kaikki muut EU-säädösten mahdollistamat toimet on käytetty. Yksi näistä on varsin korkea investointituki, joten Suomi on noudattanut tätä, ja investointitukien taso on siten määräytynyt varsin korkeaksi EU-jäsenyyttä edeltäneeseen tasoon verrattuna. [FIN-28]

Myös monilla muilla toimintalinjojen 1 ja 3 toimenpiteillä on ollut kilpailukykyvaikutuksia, vaikka niiden osuus ohjelman rahoituksesta on ollut edellä mainittuja toimenpiteitä pienempi (esim. ammattikoulutus, erilaiset yritys- ja kehittämishankkeet). Seuraavaksi on esitetty joitakin havainnot kilpailukykyyn kannalta keskeisimmistä toimenpiteistä.

2.2.2.1 Tilanpidon aloittamistuki ja sukupolvenvaihdokset (tp 112 ja 113)

Tilanpidon aloittamiseen on myönnetty kahdentasoista tukea. Korkeampaa tukea (avustus 35.000 € ja korkotukea enintään 20.000 € ja lisäkorkotukea enintään 15.000 €) on voinut saada, jos maatalouden yrittäjätulo ylittää 17.000 €. Matalampaa tukea (avustus 5.000 € ja korkotukea enintään 20.000 €) myönnettäessä on voitu maatalouden yrittäjätulon lisäksi ottaa huomioon myös muut yrittäjätulot, jotka hakija saa tilalla tai tilan maatalouden tuotantovälineillä harjoitetusta muusta yritystoiminnasta sekä metsätaloudesta. Tällöin maataloudesta, muusta yritystoiminnasta ja metsätaloudesta saatavan vuotuisen yrittäjätulon on oltava vähintään 15.000 euroa, josta vuotuisen maatalouden yrittäjätulon on oltava vähintään 10.000 euroa. *Liiketoiminnan laajuus on siten yksi merkittävä aloittamistuen myöntämiskriteeri.* [FIN-32, EU-7]

Myönnettyjen tukien lukumäärä vuosina 2008-2009 ilmenee oheisesta asetelmasta:

	2008	2009	Yhteensä
Korkeampi tuki	176	413	589
Matalampi tuki	35	53	88
Yhteensä	211	466	677

Aloitustukia on myönnetty suunnilleen samassa suhteessa kuin eri alueilla on tuotantoa ja tiloja. *Siten aloittamistuki on kohdentunut tasapainoisesti koko Suomeen.* Aloitustukien vaikutus sukupolvenvaihdosten määrään voidaan arvioida hyvin suureksi. Tarkkaa tietoa Suomessa tehtyjen sukupolvenvaihdosten määrästä ei ole, mutta Maatalousyrittäjien (Mela) tilastojen perusteella voidaan arvioida tilanpidon aloittamisen tukea maksetun noin puolessa sukupolvenvaihdoksista. Aloitustukea sai vuonna 2008 noin 0,3 % ja vuonna 2009 noin 0,7 % aktiivituloista. [FIN- 29, EU-5, EU-89]

Tuen saannin edellytyksiin kuuluu myös ammattitaitovaatimuksia. Tämä tukee ohjelman muita tavoitteita (mm. tp 111). *Ammattitaitovaatimukset nostavat keskimääräistä koulutustasoa maataloudessa,* ja siten tuki edesauttaa elinkeinonharjoittajien edellytyksiä omaksua mm. uutta teknologiaa ja siten parantaa tuottavuutta. [EU-6, EU-7]

Aloitustuen taloudellinen merkitys on varsin huomattava. Vastikkeettomia luovutuksia on näistä tuetuista sukupolvenvaihdoksista ollut lähes 10 %. Suurin osa sukupolvenvaihdoksista on kuitenkin normaaleja kauppoja tilanpidon aloittajan ja hänen vanhempiensa välillä. Näissä sukupolvenvaihdoksissa keskimääräinen kauppahinta on korkeamman tuen tapauksissa ollut noin 185.000 € vuonna 2008 ja noin 205.000 € vuonna 2009. Ohjelman mukaisella avustuksella on katettu kauppahinnasta 15-20 % ja korkotukilainalla noin 60 % kauppahinnasta. Kaiken kaikkiaan tuetun rahoituksen osuus on (sekä matalampi että korkeampi tuki yhteenlaskettuna) ollut 75-80 % tilan hankintakustannuksesta. *On selvää, että ilman tukea osa näistä sukupolvenvaihdoksista olisi väistämättä jäänyt tekemättä.* [FIN-28, EU-4, EU-7]

Aloitustukea hakeneiden viljelijöiden näkemykset (n=307) tukevat em. arvioita. Yli 40 % kyselyyn vastanneista oli nimittäin sitä mieltä, että ilman tukea sukupolvenvaihdos olisi jäänyt kokonaan tekemättä. Lisäksi neljänneksellä vastanneista tuki aikaisti sukupolvenvaihdosta. Ilman tukea sukupolvenvaihdoksia olisi tehty vain noin kolmannes nykyisestä määrästä. Aloitustuen suhteen ei myöskään ollut juuri lainkaan epäilyksiä siitä, että tuki olisi nostanut tilan kauppahintaa. Vain 5 % tuensaajista epäili tuen jonkinasteista pääomittumista kauppahintaan. [EU-4, EU-5, EU-7]

Suhteessa kauppahintoihin tilanpidon aloittamista tuetaan myös verohuojennuksella, jonka merkitys verorasitteeseen on ilmeinen. Sukupolvenvaihdoksen tukeminen mahdollistaa taloudellisesti terveemmän lähtötilanteen tilanpidon aloittamisen jälkeen usein tehtäville isoille investoinneille (ks. Pyykkönen 1998; Remes 2001; Ala-Orvola ym. 2002 sekä kuvio 6). Kyselyyn vastanneistakin noin kolmannes oli tehnyt myös sellaisia tuotannollisia investointeja, joihin oli myönnetty ohjelman mukaista investointitukea. Nämä investoinnit puolestaan edistivät työtä säästävän, ympäristöä säästävän ja hyvinvointia lisäävän teknologian käyttöönottoa (kuvio 7). *Kannattavan kilpailukyvyyn jatkuminen yrittäjäsukupolven vaihtumi-*

sesta huolimatta on erittäin merkittävä asia maaseudun liiketoiminnan kilpailukyvyille – voimavarojen vapautuminen varsinaisiin kehittämisinvestointeihin edistää samaa asiaa. Aloitustuki on tässä suhteessa ollut erittäin onnistunut maaseudun liiketoiminnan kilpailukykyä lisäävä toimenpide. [EU-5, EU-7]

Sukupolvenvaihdoksiin liittyy hyvin usein myös luopujan aikaistettu eläkkeelle siirtyminen. Nämä toimenpiteet muodostavatkin yhdessä kokonaisuuden, joka selvästi palvelee maatalouden rakennekehitystä. Meneillään olevalla ohjelmakaudella varhaiseläkejärjestelmä rahoitetaan kuitenkin kansallisin varoin ja ohjelmakaudelle aiheutuvat menot perustuvat vuosina 1995-1999 tehtyihin eläkepäätöksiin. Vuonna 2008 luopumisjärjestelmän mukaisia varhaiseläkkeelle siirtymisiä, joihin liittyi tilanpidon siirtäminen jatkajalle, oli 384 ja vuonna 2009 vastaavasti 422. [EU-8, EU-9, EU-10]

Aloitustukea hakeneiden kritiikki kohdistui ennen kaikkea *isoon tukiportaaseen* (5 vs. 35 %) sekä *tulorajoihin*. Myös tukitasoon, byrokraatiaan ja maksatusaikatauluihin kohdistui kritiikkiä, mutta valtaosa hakijoista piti tukea sinänsä tarpeellisenä ja järkevänä. Tuen saamisen ehtona olevia tulorajoja voi olla vaikea saavuttaa. Ne voivat myös jarruttaa tulojen hankkimista tilan tai liiketoiminnan monipuolistamalla, joka toisaalta kuuluu ohjelman tavoitteisiin. Tulorajat eivät ota huomioon markkinavaihteluita ja suhteelliset osuudet voivat jäädä yrittäjästä riippumattomista syistä saavuttamatta. Tämä koskee etenkin matalamman tuen saajia. Tulorajoja voidaankin pitää jäänteinä EU-jäsenyyttä edeltäneeltä aikakaudelta, jolloin markkinat ja siten tulonmuodostus olivat poliittisesti säädeltävissä. Viiden vuoden kuluttua saavutettavaa yrittäjätuloa ei voida markkina-, terveys-, perhesuhde-, politiikka- ja muista syistä johtuen varmasti tietää. Tulorajoja voidaan perustella rajallisen rahoituksen kohdentamisella päätoimisuuden edistämiseen. Päätoimisuus ei kuitenkaan automaattisesti kulje käsi kädessä liiketoiminnan kannattavuuden ja kilpailukyvyn kanssa, joka on toimenpiteiden ja ohjelman perimmäinen päämäärä. Jos tilalla harjoitettu maatalous on kuitenkin merkittävää ja kannattavaa, mutta siitä saatu tulo jää alle vaaditun 10.000 euron tai alle neljännekseen yhteenlasketuista tuloista, pitääkö muusta yritteliäisyydestä rangaista? Yrittäjyysnäkökulmaan ja ohjelman strategiaan paremmin sopiva vaihtoehto on alhaisemman tuen myöntäminen ilman tulorajoja ja tukiportaita. Tuen tulisi olla sidottu joko liiketoimintaan tai ihmisiin, mutta ei epämääräisesti molempiin. [FIN-32, FIN-36, EU-4, EU-5, EU-6, EU-7]

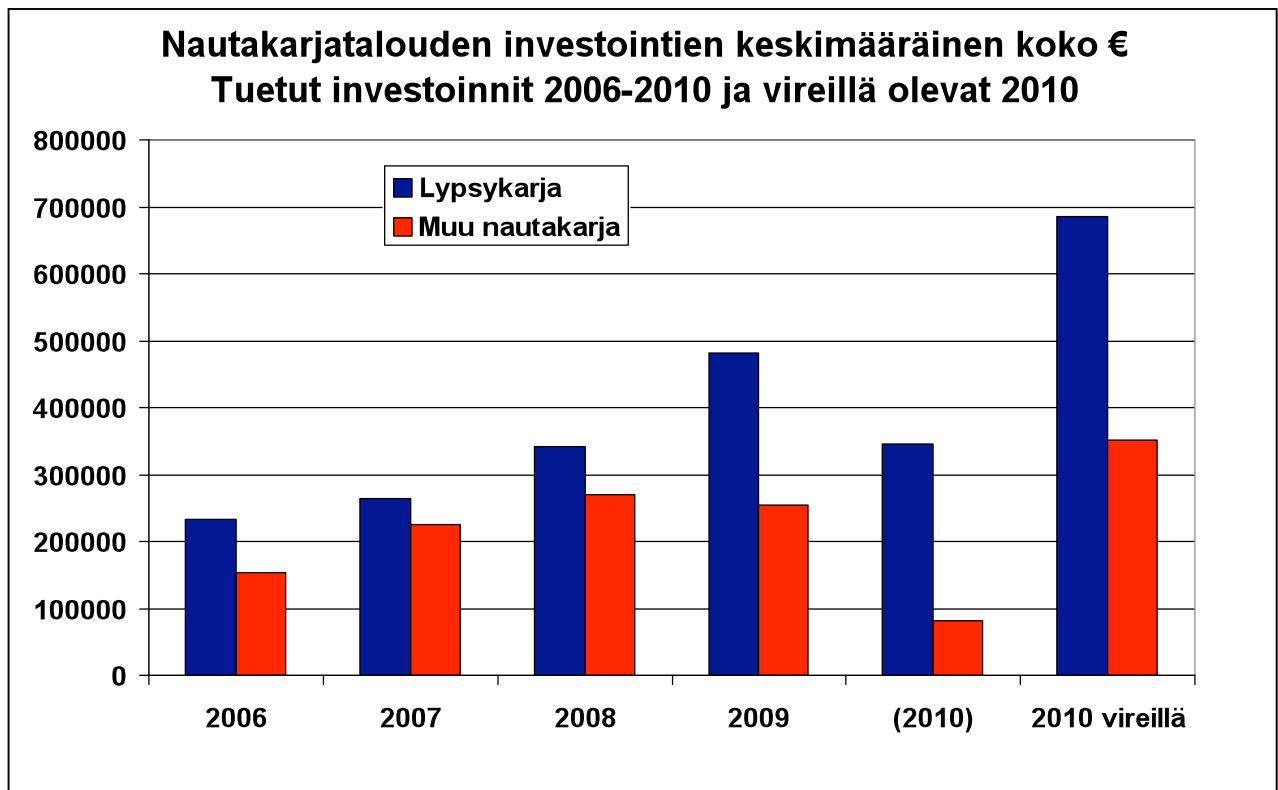
2.2.2.2 Maatalouden investointien tukeminen (tp 121)

Maatalouden investointituen tarkoituksena on lisätä maatalouden tuottavuutta ja sitä kautta parantaa suomalaisen maatalouden kilpailukykyä. Ohjelmasta rahoitettava investointituki on rajattu maidon- ja naudanlihantuotantoon sekä vuodesta 2010 alkaen myös kasvihuonetuotantoon. Muut investoinnit rahoitetaan kokonaan kansallisin varoin. Tuen saamisen edellytykset ovat kuitenkin samat kaikissa tuotantosuunnissa. Samoin tuen ehdot ovat hyvin samantyyppiset eri kohteissa. Nautakarjatalouden merkitys sekä suhteessa koko maataloustuotantoon että myös aluetaloudellisesti on kuitenkin Suomessa huomattavasti suurempi kuin muualla Euroopassa ja siten rahoituksen varmistaminen EU-osarahoitteisena juuri tähän tuotantoon on ollut perusteltua. Nautakarjatalous on alueellisesti sijoittunut selvästi muuta maataloutta voimakkaammin yhtäältä Pohjanmaalle (laajasti ymmärrettynä) ja Pohjois-Savoon, mutta myös laajemmin Itä- ja Pohjois-Suomeen. Tuen kohdentaminen nautakarjatalouteen tukee siten syrjäistä ja harvaan asuttua maaseutua. [FIN-29, EU-89]

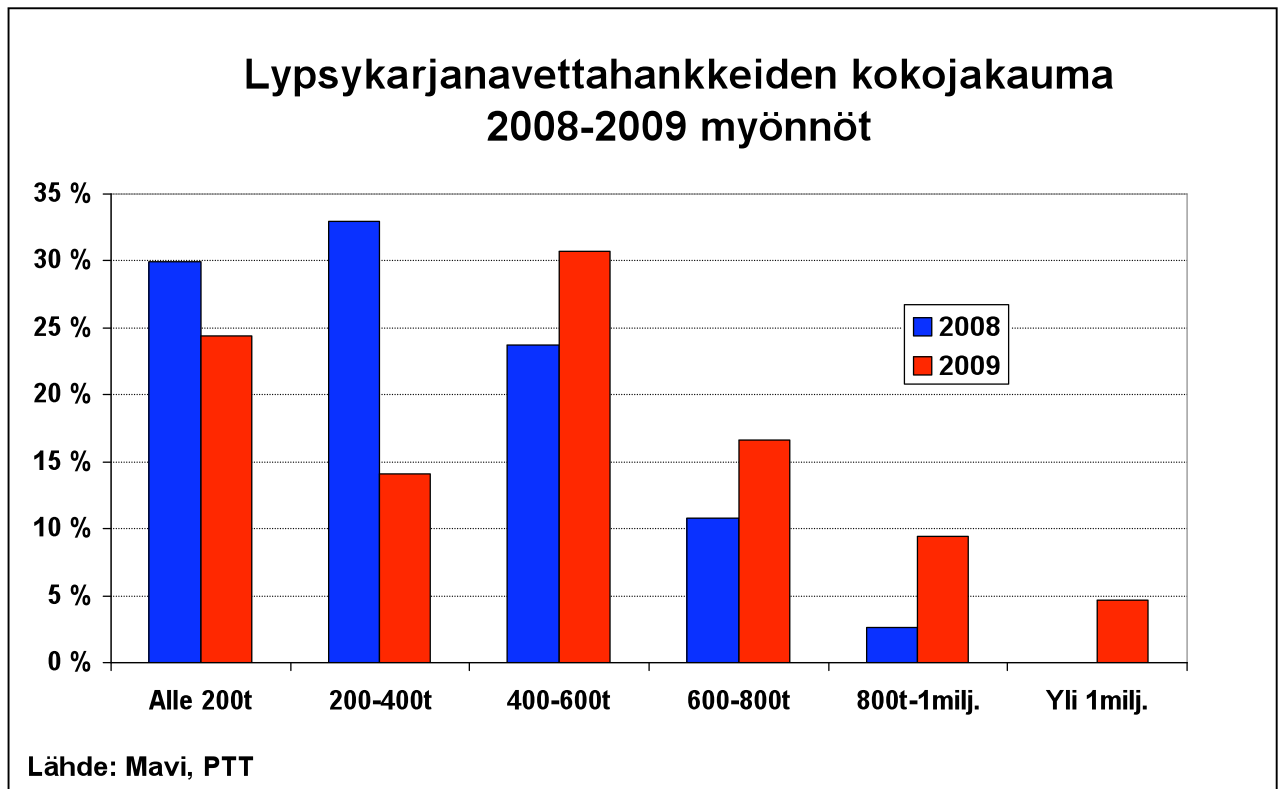
Tuen merkitys on varsin merkittävä sekä investointien toteuttamiselle että tilojen taloudelle. Tukiehtojen mukaan ohjelman mukaista avustusta voidaan maksaa C-alueella 25 % hyväksyttävästä kustannusarviosta ja A- ja B-tukialueilla vastaavasti 40 %. Nuorille viljelijöille voidaan avustusosuus maksaa 10 %-yksiköllä korotettuna. Lisäksi investointeja tuetaan kansallisin varoin korkotuella. Korkotukilainaa voi saada C-tukialueella 75 % hyväksyttävästä kustannusarviosta ja A- ja B-tukialueella vastaavasti 60 %. Jo lähtökohtaisesti Suomen tukijärjestelmässä on ehtona, että tilalla on laskelmin osoitetut edellytykset kannattavaan toimintaan. Lisäksi tuettaville kohteille on asetettu vähimmäiskorajat. Samoin ns. korvaavia investointeja ei tueta ellei tuotantoa laajenneta tai teknologiaa uudenaikaisteta. Nämä vaatimukset tukevat selvästi tavoitteeksi asetettua tuottavuuden lisäämistä sekä maatalouden nykyaikaistamista. *Näin tuen ehdot jo sinänsä varmistavat kilpailukykyvaikutuksen syntymisen.* [FIN-28, EU-11, EU-14, EU-79, EU-89, EU-91, EU-93, EU-94]

Tämä on toteutunut myös käytännössä, sillä nautakarjatalouden investoinnit ovat jatkuvasti kasvaneet. Erityisen voimakasta yksittäisten investointien kasvu on ollut lypsykarjatuotannossa (kuvio 9 ja 10). Vaikka kappalemääräisesti hankkeita on ollut aikaisempaa vähemmän, näyttää tässä vaiheessa siltä, että tuotantomahdollisuudet säilyvät nykytasolla myös jatkossa. Tahti on myös sellainen, että sillä pysytään hyvin samassa tahdissa esimerkiksi Ruotsin ja Tanskan kehityksen kanssa tai ei ainakaan jäää jälkeen siitä lisää (ks. box 1). Käytännössä useimmat investoinnit ovat olleet paljon säädöksissä määrättyä vähimmäiskokoa suurempia. Keskimääräinen koko on ollut uusissa hankkeissa noin 60 lehmää hanketta kohden eli noin kaksinkertainen mainittuun vähimmäiskokoon verrattuna. Useimmilla tiloilla tuotanto on kasvanut varsin merkittävästi tuetun investoinnin myötä. PTT:ssä tehdyn tutkimuksen mukaan isoissa maidontuotantohankkeissa tilakoko oli keskimäärin yli kaksinkertaistunut (Latvala ja Pyykkönen 2010). Vaikka tuossa tutkimuksessa tarkasteltiin edellisen ohjelmakauden investointeja, voi tilanteen olettaa pysyneen samankaltaisena myös kuluvalla ohjelmakaudella. Ensimmäisten hakukierrosten kokemukset viittaavat siihen, että tilakoon kasvattamistahti olisi jopa hieman kiihtynyt. Mainitun PTT:n tutkimuksen mukaan hankkeissa oli otettu runsaasti työtä säästävää uutta teknologiaa käyttöön (ks. myös kuvio 8). Useassa tuon kokoluokan hankkeessa kyseessä on joko automaattinen lypsyjärjestelmä tai moderni lypsyasema (isoimmista yleensä ns. karuselliasema). Keskimääräinen työnsäästö lehmää kohden laskettuna oli tuon tutkimuksen mukaan noin 60 % (ks. myös Karttunen ja Lähti 2009a ja 2009b). [FIN-32, EU-11, EU-13, EU-14, EU-79, EU-91, EU-93, EU-94]

Naudanlihantuotannossa investointien koko ei ole kasvanut aivan samalla tavalla kuin maidontuotannossa, mutta selvää rakennekehitystä on tapahtunut sielläkin. Yleisesti investoinnit edistivät työtä säästävän, ympäristöä säästävän ja hyvinvointia lisäävän teknologian käyttöönottoa tukea saaneilla tiloilla (kuvio 7). Siten investointituen voidaan arvioida toteuttaneen varsin hyvin sille asetettuja tavoitteita niin tuottavuuden kasvun, innovaatioiden ja teknologisen kehityksen hyödyntämisen kuin maatalouden rakenneuudistuksen ja nykyaikaistamisenkin suhteen. [EU-11, EU-13, EU-14, EU-91, EU-93, EU-94]

M SE 307 rnorat Mi sdm 1u0u0y1oid0ui0u0a0dadMa 2ne 2E" " xME" " c A

M SE 307 rnorat Mi sdm 1u0u0y1oid0ui0u0a0dadMa 2ne 2E" " xME" " c A

0y1oid0ui0m1u0e 1ta0ro0y1oid0uu00i0i0mi0e 01ss12du0Mn00omt1e n0an00sd0moi0mlu0
e 1ta0ro0omamdsy1uy02 da0s100ro1sru0e ma00u0a0ao0adse 0odo0000y1oid00bi00ds00
Miikuri0y1oid0uu00adadu00u001a1e kiik0e 0u0ma10A01s0uu1a01sk000d0i00ma0e 02 dss0

suus aikaisti investointia. Vain runsas 10 % investoijista olisi toteuttanut hankkeen ilman tukeakin. *Investointituki edisti ja nopeutti siten merkittävästi yksikkökokoon ja teknologiaan perustuvan kilpailukyvyyn kehitystä tuetuilla tuotannonaloilla.* [EU-11, EU-13, EU-14, EU-91, EU-93, EU-94]

Investointitukijärjestelmään kohdistuu myös kritiikkiä ennen kaikkea ohjelmakauden vaihdokseen liittyneistä käynnistysviiveistä sekä haku- ja maksatusmenettelystä. Elinkeinon kehittäminen ja siihen liittyvät isot investoinnit pitäisi pystyä tekemään yritystoiminnan kehittämisen ja yrittäjän tarpeiden lähtökohdista. Investointitukien haku- ja maksatusprosessi on raskas. Myös tukikelpoisuuteen liittyvät kokorajat ovat kaksiteräinen miekka. Mittakaavaetujen olemassaolo ja hyödyntäminen voi olla kilpailuetu, mutta niin voi olla myös useiden (pienempien) toimintojen onnistunut yhteensovitus. EU-osarahoitteisissa tukikohteissa maksatushakemukseen tai lainan nostolupahakemukseen on liitettävä kuittijäljennökset, kun kansallisesti rahoitetuissa kohteissa pelkät koontilistat riittävät. Tämän kansallisesti rahoitettujen kohteiden käytännön pitäisi riittää myös EU-osarahoitteisissa kohteissa. Maataloudessa ja maaseudun muissa elinkeinoissa liikkuu tuettuja investointeja huomattavasti suurempia rahavirtoja tavanomaisen vero- tai tilintarkastuksen piirissä ilman merkittäviä ongelmia. [FIN-25, EU-14, EU-91]

Korkean tuen pääomittuminen investointihyödykkeiden hintoihin on merkittävä riski. Pääoman tuottavuuskehitys Suomen maataloudessa ei ole ollut kovin suotuisa (MTT). Olisikin syytä pohtia, voitaisiinko järjestelmää kehittää niin, että se nykyistä paremmin kannustaisi tekemään edullisia investointeja. Samoin voitaisiin pohtia, onko väljemmin kohdennettu alempi tuki parempi vaihtoehto kuin korkea tuki tiukasti rajatuille kohteille. Tähän harkintamahdollisuuteen tosin vaikuttaa tukien kytkentä liittymissopimuksen artiklaan 141. [FIN-25, EU-14, EU-91]

2.2.2.3 Yritys- ja hanketuet

Ohjelmassa on mittava valikoima yritys- ja hanketukia, joilla on rakenne- ja kilpailukykyvaiikutuksia; tunnuslukuja näistä on koottu taulukko 4.

Taulukko 4. Tunnuslukuja vuosina 2008-2009 myönnettyistä yritys- ja hanketuista sekä teknisestä tuesta.

Toimenpide	Myönnetty tuki 2008-2009			Osuus ko. tuista	
	Kpl	Milj. EUR	1.000 EUR/kpl	%	Korkein osuus (ELY)
111 Ammatillinen koulutus ja tiedotus	121	31,7	262	13	Pohjois-Savo: 26
123 Ensiasteen jalostus	237	11,5	49	5	Pohjanmaa: 11
124 Tuotekehitys ja innovaatiot	68	17,4	255	7	Lappi: 23
311 Monipuolistaminen maataloilla	639	16,9	26	7	Etelä-Savo: 15
312 Mikroyritysten perustaminen ja kehitt.	2.503	71,9	29	30	Varsinais-Suomi: 49
313 Matkailuelinkeinon kehittäminen	97	9,2	94	4	Häme: 9
321 Maaseudun peruspalvelut	327	18,8	57	8	Kaakkois-Suomi:25
322 Kylien kunnostus ja kehittäminen	476	17,6	37	7	Häme:13
323 Maaseutuperinnön säilyttäminen	204	6,7	33	3	Uusimaa: 10
331 Koulutus ja tiedotus	80	11,8	147	5	Häme: 11
421 Alueiden välinen yhteistyö (Leader)	62	2,8	45	1	Pohjois-Karjala: 2
431 Toimintaryhmien tuki (Leader)	52	17,5	337	7	Lappi: 12
511 Tekninen apu	20	5,9	297	2	Lappi: 2
Yhteensä	4.886	239,6	49	100	

Lähde: Laskettu Tiken aineistoista.

Eri alueilla on hyödynnetty tarjolla olleita toimenpiteitä varsin erisuhteisesti. Tämä kuvaa alueen toimijoiden tarpeita ja keinojen hyödyntämismahdollisuuksia, tiedotusta sekä rahoitettavien hankkeiden laatua ja valintaprosessia. *Ohjelma on siis sinänsä mahdollistanut alueille hyvinkin erilaiset alueprofiilit yritys- ja kehittämishankkeiden toteutumisessa.* Tässä suhteessa rahoittajat ovat luonnollisesti kentältä tulevan kysynnän varassa ja ”käynnistävää kehittämistä” (Laukkanen 2006, 91-93) voidaan käyttää vain rajoitetusti esim. toimintaryhmien kautta. [FIN-28, FIN-29, FIN-36, EU-88, EU-89]

Mikroyritysten perustaminen (tp. 312) on ollut suosittu toimenpide: rahoituspäätöksiä on vuosina 2008 ja 2009 tehty noin 2.500. Kun tähän lisätään maatilojen toimintojen monipuolistaminen (tp. 311) ja matkailu (tp. 313), maaseudun yritysrakennetta monipuolistavia hankkeita on ollut yhteensä noin 3.200 kappaletta. Tämän merkitystä koko maaseudun liiketoiminnan kannalta voidaan peilata vaikkapa maatilayritysten lukumäärään: vuotta kohti laskettuna hankkeiden määrä vastaa noin 2,5 prosenttia tilojen määrästä. *Ohjelmasta tuettu maaseudun liiketoiminnan ja yritysraakenteen monipuolistuminen on siis ollut merkittävää.* [FIN-25, FIN-32, EU-46, EU-50]

Useilla ohjelman yritys- ja hanketuilla on kilpailukykyvaikutuksia. *Ammatillista koulutusta* (tp. 111) koskevat hankkeet ovat varsin suuria, yleensä esimerkiksi neuvontaorganisaatioiden, eri järjestöjen, oppilaitosten yms. hankkeita, joissa on painotettu erityisesti liiketoimintaosaamisen parantamista. Ensiasteen jalostusta sekä tuotekehitystä ja innovaatioita koskevia hankkeita on käynnistetty runsaat 300 kpl. *Ensiasteen jalostusta* eli lisäarvoa (tp. 123) koskeneet hankkeet ovat olleet keskimäärin melko pieniä (keskimääräinen tuki noin 49.000 euroa; tukitaso 10-35 %; max. 500.000 euroa). Kyselyn perusteella tuen merkitys hankkeen toteuttamiselle on ollut suuri: 2/3 tapauksissa se mahdollisti, aikaisti tai laajensi hankkeen ja 1/3 tapauksista sillä ei ollut vaikutusta hankkeen toteuttamiseen (n=17). Yli puolessa tapauksista on otettu käyttöön teknologiaa, joka on säästänyt työtä ja ympäristöä (n=19). Vastaukset edustavat pientä osaa (noin 10 %) tukea hakeneista, mutta ovat suuntaa-antavia. Klusteri- tai verkostoajatteluun perustuvia *tuotekehitys- ja innovaatiohankkeita* (tp. 124) on käynnistetty 68 kappaletta. Korkea tukitaso ja uusi toimintamalli ovat rohkaisseet hakijoita rakentamaan melko laajoja hankkeita. Kaikilla näillä toimenpiteillä on toteutuessaan maaseudun liiketoiminnan kilpailukykyä lisäävä vaikutus. *Vaikutus perustuu liiketoiminnan organisoiminnan ja sisällön kehittämiseen.* Maaseudun elinvoimaisuuden näkökulmasta tällainen on erityisen toivottavaa ja tukien tiedottamisessa ja ehtojen kehittämisessä onkin syytä tähdätä niiden nykyistä laajempaan käyttöön. [FIN-23, FIN-25, FIN-31, FIN-32, EU-1, EU-3, EU-15, EU-19, EU-21, EU-91]

Kyselyn perusteella ohjelman yritystukien vaikuttavuusprofiili painottuu olemassa olevan liiketoiminnan kehittämiseen, kun taas kehittämishankkeissa korostuu toimintaedellytysten ylläpito tai luominen ($X^2=80,348$, $df=3$, $p<0,001$; kuvion 11 yläosa). Ohjelmasta tukea hakeneiden avoimet vastaukset yritys- tai kehittämishankkeen merkittävimmistä vaikutuksista on tyypitelty kuviossa osoitetulla tavalla. *Jokainen tapaus on erilainen ja yrittäjät tekevät hyvinkin samankaltaisia valintoja eri perusteilla.* Täsmällisemmässä profiloinnissa ($X^2=71,507$, $df=6$, $p<0,001$; kuvion 11 alaosa) noin puolet yritystukien hakijoista arvioi hankkeen merkittävimmän vaikutuksen liittyvän johonkin kilpailukykyyn osa-alueeseen ja noin viidennes liitti sen markkina- tai tuotantonäkökulmaan. Monelle myös työllisyys tai toimeentulo oli hankkeen merkittävin vaikutus.⁵ Kehittämishankkeiden profiili oli erilainen: runsas 40

⁵ Profiilissa oli eroa myös hakijoiden välillä. Maatilayrityksissä (n=33) korostuivat muihin hakijaryhmiin

kun taas yrityshankkeissa (n=98) osuus oli alempi, runsas 40 % ($X^2=10,925$, $df=4$, $p=0,027$).⁶ Tuen saatavuus on siis ollut merkittävä tekijä hankkeiden toteutumiselle, mutta yritystuet perustuvat hanketukia yleisemmin liiketoiminnan tarpeisiin ja mahdollisuuksiin kuin tuen tarjontaan.⁷ Muissa tarkastelluissa taustekijöissä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa tukityyppien välillä. Kehittämishankkeista (n=175) noin 60 % ja yrityshankkeista (n=98) noin 58 % arvioitiin sellaisiksi, että ne mahdollistivat riskien ottamisen ja kokeilemisen. Toiminnan jatkuvuus hankkeen päätyttyä poikkesi merkittävästi yritys- ja hanketukien välillä ($X^2=15,532$, $df=2$, $p<0,001$). Yritystukia saanut toiminta jatkui 93 prosentissa tapauksissa markkinaehtoisesti hankkeen päätyttyä (n=174). Hanketukien piiriin kuulunut toiminta jatkui markkinaehtoisesti 77 % tapauksista, toisen hankkeen rahoituksella 15 % tapauksista ja päättyi 8 % tapauksissa hakijan oman arvion mukaan (n=98). [FIN-25, FIN-36]

Tarkempia toimenpidekohtaisia tietoja myönnettyistä yritystuista on koottu taulukkoon 5 ja hanketuista taulukkoon 6. Niistä ei voi suoraan päätellä hankkeiden kilpailukykyvaikutuksia, mutta ne kuvaavat hankkeiden kohdentumista eri aloille ja kehityskohteisiin. Noin 72 % yritystuista on haettu ELY-keskusten kautta (keskikoko 121.000 euroa) ja 28 % toimintaryhmien kautta (keskikoko 39.000 euroa). Runsas 40 % yritystuista liittyy palvelualojen liiketoimintaan, mikä merkitsee sitä, että tuki edistää maaseudun elinkeinorakenteen palveluvaltaistumista ja maaseudun palveluliiketoiminnan kilpailukyvyä parantamista. Täsmällisemmän toimialatyypittelyn mukaan lähes yhtä suuri osa yritystukea saaneesta liiketoiminnasta liittyy maaseudun roolin vahvistumiseen kansakunnan hyvinvointilähteenä: matkailuun, hevostalouteen sekä hoivapalveluihin (vrt. kuvio 1). Valmistustoiminta eri muodoissaan on maaseudulla edelleen laajasti harjoitettua liiketoimintaa (elintarvikkeet, puu, metalli, käsityöt, muu valmistus yhteensä 27 %). Noin 12 % yritystuista liittyy bioenergialiiketoimintaan joko lämpökeskusten rakentamisen tai bioenergian tuotantoon soveltuvan kaluston hankinnan kautta. Tukea saaneen liiketoiminnan kirjo on suuri ja sen toimialapainotus vaihtelee voimakkaasti alueiden välillä (ks. taulukko 5). Runsas kolmannes yritystuista kohdistui kaluston hankintaan, neljännes rakentamiseen; harvinaisempia käyttökohteita olivat erittelemättömät yrityksen tai liiketoiminnan käynnistämiskustannukset (15 %), liiketoiminnan kehittäminen (esim. vientitoiminnan käynnistäminen, laajajärjestelmä, messut; 9 %), liiketoiminnan edellytysten arviointi (7 %) ja työntekijän palkkaus (5 %). Näiden toimialojen puitteissa ja kehittämiskohteiden kautta ohjelman yritystuet siis parantavat maaseudun liiketoiminnan kilpailukykyä. Yritystuet ovat siis kokonaisuutena parantaneet työllistymismahdollisuuksia ja elämänlaatua maaseudulla sekä monipuolistaneet maaseudun elinkeinoelämää. [FIN-23, FIN-25, FIN-28, FIN-29, FIN-30, FIN-31, FIN-32, FIN-36, FIN-37, FIN-38, EU-1, EU-15, EU-17, EU-18, EU-46, EU-47, EU-48, EU-49, EU-50, EU-51, EU-52, EU-53, EU-78, EU-79, EU-91, EU-92, EU-93, EU-94]

---

⁶ Hakijakohtaisessa tarkastelussa ero korostuu: maataloista, maaseudun mikroyrityksistä ja pk-yrityksistä rahoituksen saatavuus oli hyvin tai erittäin merkittävä tekijä 38-46 % tapauksista, kun taas kunnilla, oppilaitoksilla, järjestöillä, tutkimuslaitoksilla yms. se oli vastaavassa asemassa 67 % tapauksista ($X^2=23,598$, $df=12$, $p<0,05$). Muissa hankkeen taustatekijöissä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa hakijatahojen välillä.

⁷ Yritystukia hakeneet arvioivat, että 29 % hankkeista ei olisi toteutunut lainkaan ilman tukea, 57 % olisi toteutunut suppeampana ja 14 % hankkeista olisi toteutunut myös ilman tukea (n=175). Hanketukien osalta vastaavat osuudet olivat 65 %, 30 % ja 5 % (n=100). Ero on tilastollisesti merkitsevä ($X^2=33,110$, $df=2$, $p<0,001$). Ohjelman toimenpidemäärä on niin suuri, että toimenpidekohtaiset tiedot eivät ole tilastollisesti luotettavia. Suurimpien tuensaajamäärien toimenpiteistä tuen merkitys hankkeen toteuttamiselle laajempina vaikutti erityisen merkittävältä maaseudun mikroyritysten kohdalla (tp. 312).

Taulukko 5. Tunnuslukuja myönnettyistä yritystuista (elokuu 2010) hakemusten perusteella tyypiteltyinä, osuudet hankkeista.

Tunnusluku	Tp. 111 (n=44)	Tp. 123 (n=331)	Tp. 311 (n=797)	Tp. 312 (n=3.394)	Yhteensä (n=4.566)	Maakunta, jossa osuus korkein
Tyypillinen hanke	Elintarvike- jalosteiden ke- hittämishanke	Elintarvike- jalostuksen laitehankinta	Vuokramö- kin rakenta- minen	Matkailun kaluste- hankinta		
Hankkeen koko, euroa:						
- Keskiarvo	55.700	201.800	85.800	91.000		
- Minimi	1.500	2.900	600	700		
- Maksimi	366.900	5.127.300	1.000.000	1.674.200		
Hakukanava, %:						
- ELY-keskus	86	92	91	65	72	Kymenlaakso 90
- Toimintaryhmä	14	8	9	35	28	Lappi 69
Päätoimiala, % (osuudet hankkeista, joissa toimiala tunnistettavissa):						
- Alkutuotanto	23	29	36	17	22	K-Suomi 32
- Jalostus ja rakentaminen	69	70	19	36	36	Pohjanmaa 58
- Palvelut	8	1	45	47	42	Lappi 63
(Päätoimiala ei tiedossa	41	14	22	36	32)	
Tarkempi toimiala, % (osuudet hankkeista, joissa toimiala tunnistettavissa):						
- Erikoiskotieläimet	4	4	-	0	1	Pirkanmaa 2
- Kalastus	-	-	0	1	1	Vars.-Suomi 4
- Erikoiskasvit ja taimet	13	2	1	0	1	Kanta-Häme 3
- Elintarvikkeiden jalostus	58	57	3	3	8	Itä-Uusimaa 21
- Puun jatkojalostus	-	9	3	6	6	Pohjanmaa 10
- Käsityöt	-	0	0	2	2	Lappi 3
- Uusiutuvan energian tuot.	13	25	18	9	12	E-Pohjanmaa 18
- Metallituotteiden valmistus	-	-	4	11	8	Satakunta 21
- Muu valmistus	-	0	0	4	3	Pohjanmaa 7
- Rakentaminen	-	-	0	3	2	Kymenlaakso 4
- Kauppa	8	1	1	2	2	Kainuu 6
- Matkailu, majoitus, virkistys	-	-	36	21	22	Lappi 47
- Urakointi	-	1	6	4	4	Lappi 8
- Hoito- ja hoivapalvelut	-	-	2	9	7	P-Karjala 12
- Kuljetus	-	-	2	1	1	Vars.-Suomi 7
- Liike-elämän palvelut	4	0	1	6	4	Kainuu 10
- Hevostalous	-	-	17	6	8	Uusimaa 24
- Kiinteistö- ja ympäristöpalv.	-	1	2	3	3	E-Karjala 6
- Muut palvelut	-	-	4	9	7	K-Pohjanmaa 22
(Täsm. toimiala ei tiedossa	46	17	24	39	35)	
Ensisijainen käyttökohde, %:						
- Rakentaminen	-	23	38	25	27	E-Karjala 39
- Kone- tai laitehankinta	11	63	29	37	37	Kymenlaakso 52
- Työntekijän palkkaus	-	0	2	6	5	Uusimaa 11
- Erittelemätön perustamisk.	9	7	8	18	15	K-Pohjanmaa 33
- Selvitys, liikeidean arviointi	16	0	13	6	7	E-Karjala 16
- Liiketoiminnan kehittäm.	64	7	9	9	9	Satakunta 19

Lähde: Laskettu Tiken aineistoista. Tyypittely on tarkuudeltaan suuntaa-antava.

Hanketukien kirjo on myös suuri ja ne jakautuvat ohjelman lukuisiin toimenpiteisiin ja tukijärjestelmiin, mikä tekee kokonaiskuvasta hajanaisen ja vaikeasti tulkittavan (ks. taulukko 6). Hanketukia saanut toiminta kohdistui yleisimmin jonkin matkailukohteen kehittämiseen tai tapahtuman järjestämiseen (28 % hankkeista) tai osaamisen parantamiseen laajasti ymmärrettynä (23 % hankkeista). Myös yhteistilan tai kokoontumispaikan (esim. kylätalon) rakentaminen tai kunnostaminen (15 % hankkeista) ja kunnan tai kylän peruspalveluiden järjestäminen tai sen suunnittelu (12 %) olivat yleisiä hanketukien käyttökohteita. Näitä harvinaisempia olivat ensisijaisesti liiketoimintaan liittyvä yhteistyö (8 %), tietyn ympäristökohteen – yleisimmin vesistön tai rannan – kunnostaminen (6 %), bioenergia (3 %) tai erittelemätön/vaikeasti luokiteltu toiminta (5 %). Toiminnan kohteiden jakautumat vaihtelevat toimenpiteen mukaan (ks. taulukko 6). Myös hankkeiden koossa on suurta vaihtelua. Hanketoiminnan vaikuttavuudessa suurin haaste on sen kytkeminen liiketoimintaan taikka alueen tai toimialan laajempaan kehittämisstrategiaan. Esimerkiksi usean toimijan yhteensaattamista edellyttävissä toiminnoissa (esim. matkailureitistön perustaminen, liiketoimintayhteistyön käynnistäminen, laajempien ympäristökohteiden parantaminen, sosiaalisen pääoman vahvistaminen) hankkeiden vaikuttavuus voi ulottua myös liiketoimintaan tai väestöpohjaan, maaseudun elinvoimaisuuden kulmakiviin. Monet hankkeista liittyivätkin näihin kokonaisuuksiin, mutta liiketoiminnan tai alueen kilpailukykyyn tähtäävässä, strategialähtöisessä otteessa on hanketoiminnan osalta huomattavasti tehostamismahdollisuuksia. Koska hankkeella ei ole usein tilaajaa tai liiketoiminnan omistajaa (kuten yrityshankkeilla), monet niistä ovat käynnistyneet toteuttajan ja rahoittajan varassa, mikä käy hyvin ilmi hankehakemuksista. Merkittävistä tehostamismahdollisuuksista huolimatta hanketuet ovat lisänneet työllistymismahdollisuuksia maaseudulla, monipuolistaneet maaseudun elinkeinoelämää sekä parantaneet elämänlaatua ja lisänneet maaseudun vetovoimaa sekä liiketoiminta- että asumisympäristönä. [FIN-21, FIN-22, FIN-23, FIN-24, FIN-25, FIN-28, FIN-29, FIN-30, FIN-31, FIN-32, FIN-36, FIN-37, FIN-38, FIN-39, EU-1, EU-3, EU-20, EU-21, EU-46, EU-47, EU-48, EU-49, EU-50, EU-51, EU-52, EU-53, EU-54, EU-55, EU-56, EU-57, EU-58, EU-59, EU-60, EU-61, EU-62, EU-63, EU-64, EU-65, EU-66, EU-67, EU-68, EU-69, EU-74, EU-75, EU-76, EU-78, EU-79, EU-81, EU-84, EU-91, EU-92, EU-93, EU-94]

Taulukko 6. Tunnuslukuja myönnettyistä hanketuista (elokuu 2010) hakemusten perusteella tyypiteltyinä, osuudet hankkeista.

Toimenpide	Tyypillinen hanke	Hankkeen koko, euroa			Hankkeen kohde, % (osuus hankkeista)							
		Keskiarvo	Minimi	Maksimi	1	2	3	4	5	6	7	8
111 (n=130)	Yrittäjien liiketoimintaosaamiskoulutus	338.000	9.100	1.399.700	0	0	4	83	5	7	1	0
124 (n=93)	Tuotantotekniikan kehittämishanke luonnonvara-alalla	303.900	12.100	1.120.000	0	0	1	39	28	29	0	3
311 (n=11)	Tietyn tuotannonalan kehittämisen esiselvitys	182.100	33.000	480.000	0	0	9	37	27	18	0	9
312 (n=72)	Seutukunnan tai tuotannonalan neuvontahanke	187.800	10.000	828.300	0	0	1	50	33	10	6	0
313 (n=141)	Matkailukohdetta tai -reittiä koskeva suunnitteluhanke	114.500	7.500	825.900	0	94	0	1	3	0	1	1
321 (n=484)	Matkailukohteen kunnostus tai tapahtuman järjestäminen	120.100	5.700	2.603.100	7	35	3	12	10	2	24	7
322 (n=714)	Kylätalon kunnostushanke	67.000	7.000	974.500	35	21	7	10	5	1	15	6
323 (n=292)	Paikallishistorian tallentaminen tai teematapahtuman järjestäminen	57.700	5.900	666.900	8	48	22	12	2	0	6	2
331 (n=109)	Toimialakohtainen koulutushanke	174.100	6.300	900.100	0	1	1	90	3	1	4	0
421 (n=84)	Kansainvälinen nuorisohanke	74.400	8.000	187.500	0	10	0	59	14	1	5	11
Yhteensä (n=2.130)		118.300	5.700	2.603.100	15	28	6	23	8	3	12	5

Lähde: Laskettu Tiken aineistoista. Tyypittely on tarkuudeltaan suuntaa-antava. Hanketuissa eivät ole mukana toimintaryhmien toimintaraha (431) eikä tekninen tuki (511). Koodit: 1 = Yhteistilan tai kokoontumispaikan rakentaminen tai kunnostaminen, 2 = Matkailukohteen kehittäminen tai tapahtuman järjestäminen, 3 = Ympäristökohteen kunnostaminen tai ympäristön tilan parantaminen, 4 = Osaamisen parantaminen laajasti ymmärrettyinä, 5 = Yhteistyö liiketoiminnassa, markkinoinnissa tms., 6 = Bioenergia, 7 = Peruspalveluiden järjestäminen ja suunnittelu, 8 = Muu, epämääräinen.

Myös (vajavaiset) indikaattoritiedot yritys- ja hanketuista kuvaavat tukijärjestelmien ja toimenpiteiden erilaisia vaikuttavuusprofileja. Yritystuilla (tp. 111, 123, 311, 312) on säilytetty ja luotu uusia työpaikkoja käynnistämällä ja kehittämällä liiketoimintaa, kun taas hanketuista valtaosalla on ollut merkittäviä vaikutuksia ihmisten elinoloihin ja viihtyvyyteen sekä ympäristöön (liite 8). Noin 50 % toimenpiteestä 123 (jalostus) maksatusta hakeneista ja indikaattoritiedon ilmoittaneista yrityksistä (n=34) oli ottanut käyttöön uusia tuotantomenetelmiä; toimenpiteen 312 (mikroyritykset) kohdalla osuus oli 32 % (n=390) ja toimenpiteen 311 (monipuolistaminen) kohdalla 17 % (n=104). Toimenpiteen 123 maksatusta hakeneista (n=34) noin 41 % alkanut tuottaa uusia tuotteita, kun toimenpiteen 312 kohdalla osuus oli 38 % (n=375) ja toimenpiteen 311 kohdalla 20 % (n=98). Näiden tukien käyttöön liittyy siis varsin laajasti tuotteisiin ja tuotantomenetelmiin liittyvä kilpailukyvyyn parantaminen. [FIN-23, FIN-25, FIN-31, FIN-38, EU-3, EU-15, EU-16, EU-17, EU-19, EU-46, EU-47, EU-48, EU-50, EU-51, EU-52, EU-55, EU-64, EU-66, EU-75, EU-78, EU-79, EU-92, EU-93, EU-94]

Myös monilla muilla tuilla (esim. luonnonhaittakorvaus, ympäristötuki) on vaikutuksia, jotka liittyvät maaseudun kilpailukykyyn liiketoiminta- tai asumisympäristönä. Näiden tukimuotojen ensisijainen vaikuttavuusprofiili painottuu kuitenkin muihin ulottuvuuksiin, joiden puitteissa niitä on käsitelty laajemmin.

Johtopäätökset

Tilanpidon aloittaminen ja sukupolvenvaihdokset:

Nuorten viljelijöiden aloittamistuki toimii varsin hyvin sille asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Se selvästi edesauttaa sukupolvenvaihdosten tekemistä, jopa aikaistaa niitä, sekä helpottaa sukupolvenvaihdosten jälkeisten investointien tekemistä ja edistää ammattitaitoisen työvoiman siirtymistä yrittäjiksi (ammattitaitovaatimukset). Tuki on siis edistänyt maatalouselinkeinon kilpailukykyä paitsi rakennekehityksen ja osaamisen varmistamisen myös teknisten uudistusten kautta. [FIN-23, EU-4, EU-5, EU-6, EU-7]

Järjestelmä toimii myös käytännössä teknisesti suhteellisen hyvin. Myös sen taso on varsinkin korkeamman tuen osalta varsin riittävä. [FIN-25]

Maatalouden investointien tukeminen:

Investointituki on varsin perusteltua ja edesauttaa selvästi sille asetettuja tavoitteita. Tuen merkitys rakennekehitykselle ja investoinneille on aivan keskeinen. Tuki parantaa maatalouden tuottavuutta ja edistää sen uudenaikaistumista; tuettuihin investointeihin liittyy myös ympäristöä säästävän ja hyvinvointia lisäävän teknologian käyttöönottoa. Kun otetaan huomioon edessä olevat politiikkamuutokset, rakennetuen merkitys korostuu entisestään elinkeinon ja koko elintarviketalouden kilpailukykyyn ylläpitämisessä. Järjestelmä toimii myös käytännössä teknisesti suhteellisen hyvin, vaikka etusijajärjestyksen lisäarvo on kyseenalainen sekä haku- ja maksatusmenettely raskas. [FIN-25, EU-11, EU-13, EU-14, EU-91, EU-93, EU-94]

Yritys- ja hanketuet:

Ohjelmassa on laaja valikoima muitakin yritys- ja hanketukia, joiden käyttöprofiili poikkeaa alueiden välillä tarpeista ja hyödyntämismahdollisuuksista johtuen. Ohjelman tuki oli merkittävä valtaosalle maaseudun yritysrakennetta tai liiketoimintaa monipuolistavista hankkeista: se mahdollisti hankkeen toteuttamista, aikaisti sitä tai mahdollisti sen toteuttamisen laajempaan kuin ilman tukea. Osa toimenpiteistä koskee liiketoiminnan käynnistämistä, osa sen organisointia ja sisällöllistä kehittämistä. Ohjelman yritystukien vaikuttavuusprofiili painottuu olemassa olevan liiketoiminnan kehittämiseen, kun taas kehittämishankkeissa korostuu toimintaedellytysten ylläpito tai luominen. Yritystuet vahvistavat maaseudun kilpailukykyä liiketoimintaympäristönä, kehittämishankkeet enemmän asumisympäristönä. [FIN-25, FIN-28, FIN-36, EU-79]

Suosituks

Tilanpidon aloittaminen ja sukupolvenvaihdokset:

1) *Tulorajat.* Tulee selvittää, voidaanko nykyiseen toimintaympäristöön ja yrittäjyysajatteluun soveltumattomista tulorajoista päästä eroon. Esimerkiksi markkinatilanteen ennakoimatto-

mat vaihtelut voivat tehdä tulorajojen saavuttamisen vaikeaksi. Jos ohjelman tavoitteena on kannattavan liiketoiminnan edistäminen maaseudulla, sellaisesta ei saa rangaista jonkin tietyn liiketoiminnan vaadittavan tulo-osuuden perusteella. Kannattavan liiketoiminnan jatkuvuuden turvaaminen maaseudulla on tärkeää riippumatta siitä, millaiseen kilpailuetuun se perustuu (mittakaava vs. toimintojen yhdisteleminen). Aloitustukijärjestelmä on vakiintunut, tärkeä ja toimii muilta osin tyydyttävästi. *Vastuutaho: Maa- ja metsätalousministeriö.*

2) *Tukiporras.* Tulee selvittää, voidaanko tukieroa portaiden välillä pienentää tai voidaanko se poistaa (liittyy edelliseen). Esimerkiksi liiketoiminnan harjoittamisen päätoimisuus (yritystulojen osuus kokonaistuloista) on parempi porrastusperuste kuin liiketoiminnan laatu (maatalouden yritystulon määrä). *Vastuutaho: Maa- ja metsätalousministeriö.*

Maatalouden investointien tukeminen:

1) *Rahoitus.* Rahoituksen riittävyyden varmistaminen koko maatalouden tasapainoiseen kehittämiseen vaatii tuekseen myös huomattavan määrän kansallista rahoitusta. Sen jatkuvuus on turvattava. Tämä on tärkeää, jotta eri aikoina investoivat tilat eivät joudu eriarvoiseen asemaan, ja toisaalta ylipäättään sen takia, että maataloustuotannon edellytykset Suomessa säilyvät. Investoinnit ovat välttämättömiä myös sen takia, että pysymme mukana kansainvälisessä tuottavuuskehityksessä. Investointitukijärjestelmä on vakiintunut, tärkeä ja toimii muilta osin tyydyttävästi. *Vastuutaho: Maa- ja metsätalousministeriö.*

2) *Byrokratia.* Byrokratia edistää hyvää suunnittelua (esim. lupien hankkiminen ennen hakemista), mutta voi myös lannistaa tai aiheuttaa lisäkustannuksia (esim. maksatusta varten ELY-keskuksiin toimitettavat kuitit). Byrokratian purkutyöryhmä on esittänyt tähän hyviä ratkaisuja (ks. liite 9). *Vastuutaho: Maa- ja metsätalousministeriö.*

Yritys- ja hanketuet:

1) *Tukityypit/-kohteet.* Yritys- ja hanketuet ovat parantaneet niitä saaneiden kilpailukykyä. Kehittämishankkeet ovat useasta syystä johtuen purreet heikosti uuden liiketoiminnan käynnistämiseen; ne ovat profiloituneet pikemminkin toimintaedellytysten ylläpitoon ja sosiaalisiin kysymyksiin. Syinä tähän ovat olleet muun muassa hanketyypittely ja byrokratia. Toimenpiteitä on paljon ja ne voitaisiin jäsentää selvemmin liiketoiminnan synty- ja kehitysprosessiin liittyviksi: 1) tuki liikeideoiden, toimintamallien, koulutuksen ja kokemuksen hankkimiselle, 2) tuki uuden yrityksen perustamiseen (ml. spv), 3) tuki olemassa olevan liiketoiminnan tehostamiseen ja monipuolistamiseen, 4) tuki maaseudun liiketoiminnan ja asumisen perusedellytyksille. Tämä mahdollistaisi nykyistä selvästi loogisemman ja tuen hakijoita paremmin ohjaavan tarttumapinnan kilpailukyvyn peruselementteihin. *Vastuutahot: Maa- ja metsätalousministeriö ja Euroopan komissio.*

2) *Byrokratia.* Byrokratia purkutyöryhmä on esittänyt hyviä yritys- ja hanketukia koskevia lyhyen aikavälin ratkaisuja (ks. liite 9), jotka on perusteltua toteuttaa mahdollisimman pian. *Vastuutaho: Maa- ja metsätalousministeriö.*

2.3 Tulovaikutukset

2.3.1 Yleistä ohjelman tulovaikutuksista

Ohjelman kaikki toimenpiteet synnyttävät ”tulovaikutuksia”, koska koko ohjelma perustuu ehdollisiin tulonsiirtoihin. Valtaosa toimenpiteistä korvaa kuitenkin osan investointimenoista tai tietynlaisten luonnonhaittojen tai viljelymenetelmien aiheuttamista lisäkustannuksista ja tulonmenetyksistä. Ohjelmalle ei ole asetettu varsinaisia tavoitteita tulovaikutusten osalta, mutta ne ovat avainasemassa esimerkiksi luonnonhaittakorvauksessa, kun tavoitteena on *”ylläpitää arvokas avoin, viljelty maatalousmaisema”* (Maaseutuohjelma, s. 60). Tulovaikutuksen merkitys syntyy maaseudun asukkaiden ja yrittäjien valinnoista (kuvio 6). *Eri toiminta- ja asumisvaihtoehtoja vertaillaan keskenään ja tässä tukitoimenpiteiden tulovaikutus voi muuttaa vaihtoehtojen houkuttavuutta.* Ohjelman varsinainen tulovaikutus syntyy eri asumis- ja toimintavaihtoehtojen kilpailukyvyyn muutoksista, joita ohjelman toimenpiteiden toteuttaminen muuttaa verrattuna tilanteeseen, jossa tukea ei olisi saatavissa. Koska ihmiset ja heidän tilanteensa ovat erilaisia, täysin sama toimenpide voi saada erilaisen vaikutuksen ja painoarvon eri tapauksissa. Esimerkiksi yritystukien saajista osalle tulovaikutus oli tuen merkittävin vaikutus (kuvio 11). [FIN-25]

Varsinaisen tulovaikutuksen kannalta merkittävin ohjelman toimenpide on luonnonhaittakorvaus. Maatalouden osalta ohjelmaan kuuluvat luonnonhaittakorvaus ja ympäristötuki kattavat yhteensä hieman yli 40 prosenttia kaikista maatalouden tuista Suomessa. Osuus on pysynyt suunnilleen samana viime ohjelmakauden verrattuna. Luonnonhaittakorvauksen osuus kaikista tuista on vuosina 2007–2009 ollut noin 23 prosenttia. Sen sijaan ympäristötuen suhteellinen osuus on kasvanut kahdella prosentilla 19 prosenttiin vuonna 2009. Luonnonhaittakorvaus säilyi meneillään olevalla ohjelmakaudella entisellään. Tuki on porrastettu alueittain siten, että korvauksen suuruus on A-tukialueella 150 euroa, B-C1-alueilla 200 euroa ja C2-C4-alueilla 210 euroa hehtaarilta. Myös ympäristötukea maksetaan hehtaarikohtaisesti, mutta tilakohtainen tukitaso riippuu valituista lisätoimenpiteistä ja tehdyistä erityistukisopimuksista. Tilamäärän yleisen alentumisen seurauksena sekä luonnonhaittakorvausta että ympäristötukea saavien tilojen lukumäärä on uuden ohjelmakauden alkuvaiheessa alentunut. Tukijärjestelmien piirissä oleva peltoala on kuitenkin säilynyt käytännössä edellisen ohjelmakauden tasolla. Vuonna 2007 luonnonhaittakorvauksen piirissä oli 94 % käytettävissä olevasta maatalousmaasta. Ympäristötukijärjestelmässä vastaava peitto oli 95 % (MTT 2010). Vaikka monilla muillakin ohjelman toimenpiteillä on tulovaikutuksia ja vaikka näidenkin kahden toimenpiteen tuki korvaa luonnonolosuhteista tai ympäristötoimenpiteistä aiheutuneita tulonmenetyksiä tai lisäkustannuksia, niiden merkitys maatilayrittäjien tulonmuodostuksessa on niin keskeinen, että tulovaikutusten tarkastelu kohdennetaan niihin. [FIN-25, FIN-28, EU-89]

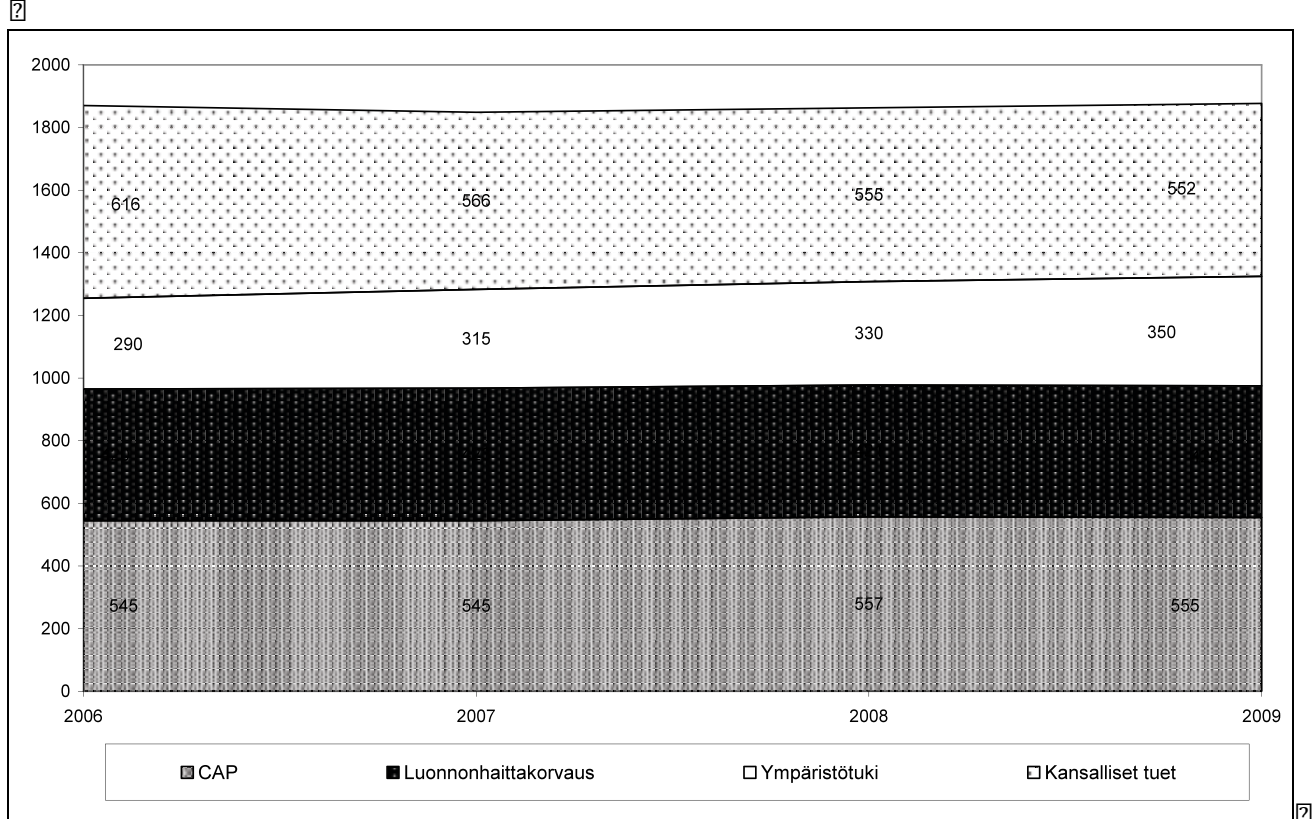
2.3.2 Havaintoja ohjelman toimenpiteiden tulovaikutuksista

2.3.2.1 Luonnonhaittakorvaus

Luonnonhaittakorvaus on EU:n osarahoitteinen tuki, jota on ohjelmakauden aikana maksettu vuositasolla hieman yli 420 miljoonaa euroa. Kokonaistuen tason on lähes sama kuin edellisellä ohjelmakaudella 2000–2006 (kuvio 12). Myös tukiehdot pysyivät uuden ohjelmakauden vaihtuessa ennallaan. Luonnonhaittakorvauksen tavoitteena on varmistaa maan

e 22i 22sdmakriil 22nkondim00s2222sm10s22222200ka 22mi 22y220ami 2222sua1snd0i1u2 2201m2i10
 ol Mu2bk0re 011u0rskn0kk2e 2201m22b1ak2rskn0kk22221 0iikk2a1oi ky0k2y0Msr MtMoi1se 0k0
 M0o22di1i22u22mde 0idu21t0r01oi0re nkt0il uondMsn22a doaly2i 2y22i 0e maoliA22nduudu220,
 i2adty2mo2du22ndi 2uudoi 22tt2di1iim2ndt 22msdina 022mlu2 2yd0i11u22u2224u220kssk2ade n1u,
 od0 221nkondin0i1u22sm10 1u2adta12e e 2i 2i2ndi 2uidami 2uumaoli 2on2i11oo22i 2y2ude 2000u2
 y0Msr 2sm100uA22ao0a1ti20i1iimu22mlu2tt2dii 2e 0u1u2ndi 2uudoi 2222ad0i22220k01iik2mlss22
 102ds12y20animoi 22e 22i 22sdmoi2di 2uudu2e kktkku2 2022ndi 2uudu22Ma22ime 011u21t02ndii10 1u2
 yks0skA2222, ED022, cEK2

2
 2ma122o22 2ao11u2y0MsrM2o0dnimm2udm 2i2e 22u22snuudu220i2adty2mao1u212idM2adad2
 e 22i 02ss22uA22ma00dne maolu212 1ookku2y0MsrM2o0dnimm2y0Msrle kku2ma11u220a1mi1iim22
 n0ui2, 2s222y0 1u2ymd 1u222uA22k20e e k0n0ui2, 2s20Msi 22ima122e 2ao1i22u02du2adse 12
 212i22t0A221sid2s2u2y0Msr u2222d0 du2du2ikriiiky2bndt0lu2ma0lu2i kr 1uiky0u212id02u2
 s0iiryki 2ryku2 22i 22sdm 1u222e nkt0il u2yk20e e k0y22i 0e maoliA22k0u22nduudu220i2adty2
 maolss22lu2bndt 222i1ro2 rl o2224u2adadu22u2122d0i2e 22u2022ma11u2221u212id02uA2222, E: 0
 222, Ex022, E: 022, ED022, Ex022, EcK2

22M SE2i 022 22i 22sdmoi2di 22nde 1oo22E” ” P,E” ” c 12k2 1422 222E” –”)2
 2

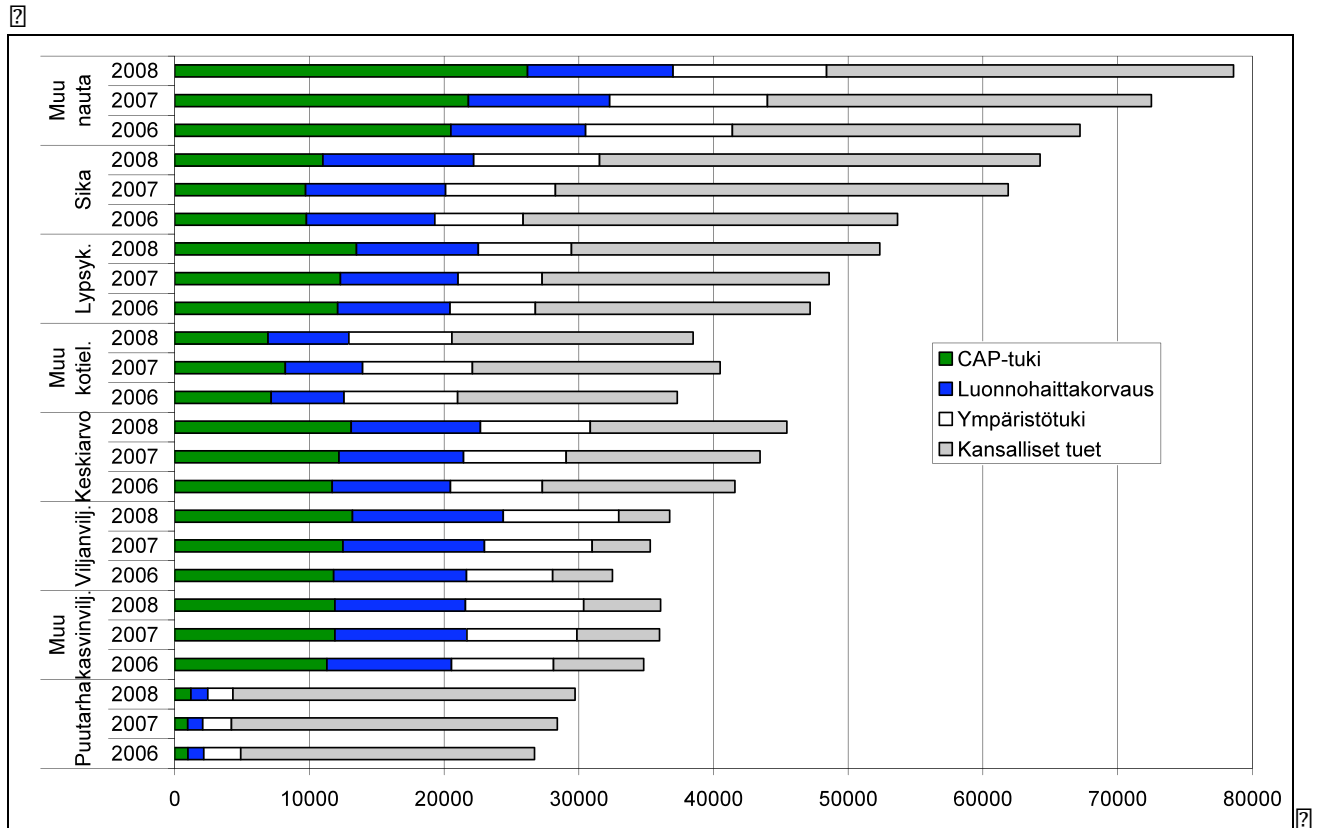
22Mse 2a2m 1u2 2sanymdo0lu2 20a2u22e 22i 22sdmoi2di10 1u2e 2taa0u2i 2dy2i 221022 1ss1i2
 yd0e 2aa22oi 022i dynd 1u2E” ” FVE” ” x2e 22i 22sdmoi2di10 1u20uu2i 21s0y2i 2b1ak22nde 1oo22iik2
 e 220e 2ss221t0ik0u2adta12ss2A22 22i 22sdm 1u2e 2taa0u2imdiidMu2yd0e 2a2o2a2oyym2k21uo2mlu2
 e 1ta0roik2msdue nd doima0loo222200ka 22mi 22y0MsrM0 1u2nsd0o2222oi 22y2oi 0e 22i 22sdm,
 indii10 1u22uidMu2yd0e 2a2o2a2oamb2i dynduu22E” ” xVE” ” c 2a2oy2i 0imlu2on2i11ss0i 22d0mii 22
 y0MsrM0 1u2nsd0oi 2A2222, UU022, xPK2

2
 2ndi 2uidommu0i20u2 2ta2oi1simu22snuudu220i2adty2mao1u2e 1ta0ro2du2hroruri2i2Mse 2u2
 a22 1u2uo0e e k01u2ymd 1u220a2u221 1ss01u2i2Mse 2a2m 1u212odss2A22nduudu220i2adty2ma,

olu?e 1ta0ro?msdue md doima01oo?du?h0lu0?nmi?2?2?ndi?uudoo?2?M?e mmo?2?adi0lsk0uind, i?uudoo?2?2?SMuy0Msrk0M?e mi?2?2?oy0uy0Msrk0?2?2?M0i?y0s?2?2?0d0s?2?2?m2i11ss01u?e 1ta0ro?du? omt0u?2?k2ku?y?0ami?2?2?e rl o?o101iik?2?2?oy0uindi?uidi?0d0s?2?2?a1oa0e kktk0u1u?n0ui? 2s?2?du? adi0lsk0uindi?uidi?2?2?2?M0i?y0?2?2? i?0d0M? omt1e n0?2?2?2?ke k?2? a?oy?2?i?2?2?2? a?oy0uy0Msri?0d0Mu? adadu?0oima0e kktkk0m2i11oo?2?2?e m?0u?i?ndi?uidommu0u?A?2?2?, UU0?2?, xPK?

?
 ?nduudu?2?0i?2?adty?2?nao1u?0n2i11ss01u?0dommo?e ?2?2?sdm 1u?adadu?0oimidi?0i?2?2?ds?2?y0SMuy0Msrk? sc0s?2?2?2?2?4?2?2?sdm0id2idt0?e ma?2?2?u?2?a1oa0e kkt0u?2?F0E? adadu?0oimidi?0i?2?2?d2Mse ?2?2?m 1u? a?2?2?i1u?2?2?luo0e e k0luk?ymduu?2?2?2?n2i11ss01u?0dommo?du?y?0? 1ssni?1u?01u?y?0M?i?0d0s?2?2?2?mduu?2?2? E” F? s?nduudu?2?0i?2?adty?2?nao1u?0 dommo?e ?2?2?sdm 1u? adadu?0oimidi?0i?2?2?ds?2?y0SMuy0Msrk? nkki?ndi?uidommu0u?2?2?u?2?2?2?M0i?y0s?2?2?i?0d0s?2?2?y?2?2?M?i?2?2?–U?ntdo1uui?0?2?2?2?SMu?2?i?ndii?2?2?2?uidMu? s?2?2?oamu?0olnt?2?nao1u?2?2?smduudu?2?0i?2?adty?2?nao1u?0 on2i11ss01u?0 dommo?a?oy0?2?–D?ntdo1uui?0u? e rru0i?0mdi?0idMu?h0lu0uire 0l0u?0b1nt?2?nao1u?2?2?ymduu?2?2?E” x?2?2?2?0i1ssn?du?2?2?ssni?2?2?nde ?i?2?2?y?0i?0 n0lu0e nkk?2?2?0a0o?2?2?e n0o?2?2?i?ndi?uidommu0o?2?2?2?o?e 1ta0a0?e mmu?2?2?oy0uy0Msru?nkki?ndi?uid, ommu?2?2?ao11u?0?e d0i?2?2?y0s?2?2?0d0s?2?2?smduudu?2?0i?2?adty?2?nao1u?0n2i11ss01u?0 dommo?e ?2?2?sdm 1u? adadu?0oimidi?0i?2?2?ds?2?y0ymduu?2?2?E” F?–0 ?ntdo1uui?0?2?2?2?ymduu?2?2?E” x?2?2?k21o?2?2?e ?u?2?2?y1tt?2?2?u?2?2?ls?2?2? ––0 ?ntdo1uui?0?2?2?2?2?, UU0?2?, EE0?2?, EPK?

? M Se?em?1oa0e kktk0l0i?na0?odi?ndi?uidommu0i?0u?2?k2 14? ?2?2?2?sdm0i?ma0e m)?

?
 ?SMs0M?ar01srook? smduudu?2?0i?2?adty?2?mo? adlii0u? im?due md doima01u? a?uu?2?2?2?1t0ik0u? ikta1ka0?2?2?1?ds?2?2?h1t211u?i?d0e 11uimsdu?2?2?u?2?2?i?2?2?kta10u?i?ma0e ndi?du?0u?–F?ntdo1uui?0s?2?2?M? id01a0?kta10u?i?rs11uok?2?2?4?bndt0lu?i?ma0lu?Msa11u?)?id0u? D?ntdo1uui?0s?2?2?e ?2?2?0d0i?0?2?2?2?, UU0?2?, EE0?2?, EPK?

?
 ? ?2?2?0?rt0ik0Mu?e 0l?loik?en vv v?2?2?“l?r id?nr?b?v/l?b ?2?2?e?2?rn“l?vr?2?2?v?2?i“lydy?2?2?b“e?2?2?2?b?2?2?l?np?v?2?2?l?d “l?2?2?v?2?2?b?2?2?dnll?s “b?2?2?r”gany0d?2?2?–:)A?2?2?ro1s?2?2?0u10idu?2?2?e ma?2?2?u?2?2?im1u?2?2?e kktk?2?2? n0k0?2?2?a?oy?2?2?i?2?2?2?M?i?2?2?o?2?2?2?2?mde 1oo?2?2?o?2?2?e ?uomntn01a0?2?2?1t0?2?2?ima0?2?2?sm10 1u?2?2?yks0sk0?2?2?e mi?2?2?

2.3.2.2 Ympäristötuki

Ympäristötuki on rakenteeltaan ehdollinen tuki, jossa tukea maksetaan toimenpiteiden toteuttamisesta aiheutuvien kustannusten ja tulonmenetysten kattamiseen. Ympäristötuki rakentuu kaikille ympäristötuen ehtoihin sitoutuville pakollisista perustoimenpiteistä ja valinnaisista lisätoimenpiteistä sekä erillisistä erityistukisopimuksista.

Ympäristötukijärjestelmää arvioitaessa tulee muistaa, että perus- ja lisätoimenpiteet on suunniteltu toteutettavaksi koko maassa, kaikissa tuotantosuunnissa ja erilaisissa tuotanto-olosuhteissa. Tarvittavaa tilakohtaista räätälöintiä voidaan hoitaa valinnaisilla lisätoimenpiteillä ja erityistukisopimuksilla. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tuen vaikutukset tulonmuodostukseen voivat olla hyvin erilaisia eri tilojen ja eri tuotantosuuntien välillä. Perustoimenpiteiden vaikutukset tulonmuodostukseen riippuvat mm. viljelijöiden ammattitaidosta, tuotantotavoista, sääolosuhteista sekä tilan sijainnista. Tuen ehtoihin kuuluvien toimenpiteiden toteuttamisesta aiheutuvat lisäkustannukset (ml. työkustannus) tai tulonmenetykset ovat eri tiloilla ja eri vuosina (samallakin tilalla) erilaisia. Siksi myös kannustimeksi mahdollisesti jäävä osuus tuesta vaihtelee tilakohtaisesti ja vuosittain. Bruttomääräisen ympäristötuen osuus viljelijöiden tulonmuodostuksessa on merkittävä, mutta nettomääräiseksi tuloksi jäävää tuen osuutta on vaikea arvioida. *Koska sitoutuminen ympäristötuen ehtoihin on ollut laajaa, järjestelmää voidaan kuitenkin pitää keskimäärin riittävän kannustavana.* [FIN-24, FIN-25, FIN-29, EU-36]

2.3.2.3 Yritys- ja hanketuet

Myös yritys- ja hanketuilla on tulovaikutuksia. Yritystuet korvaavat osan liiketoiminnan aloittamisen tai kehittämisen aiheuttamista kustannuksista (jotka luovat tuloa muille toimijoille), mutta niiden tavoiteltu tulovaikutus syntyy vasta pitemmällä aikavälillä, kun toimenpiteet ovat maksaneet itsensä takaisin. Ohjelmakauden alkuvaiheessa toteutetut yrityshankkeet ovat olleet kuitenkin ”nopeavaikutteisia”, sillä (vajavaisten) indikaattoritietojen perusteella noin 62 % tiedon ilmoittaneista ja maksatusta hakeneista hankkeista oli saavuttanut lähtötason suuremman elinkeinotoiminnan tuloksen; tuloksen paranemista voivat toki selittää monet tekijät ja tulos voi olla monella tavalla vino (n=866 eli tieto koskee noin kolmannelta maksatusta hakeneista). Tavoitetason tuloksessa oli saavuttanut noin 19 % hankkeista, joista tieto oli olemassa. Yleisimmin tuloksen kasvua (70 %) oli tapahtunut monipuolistamiseen tukea saaneilla (tp. 311), kun taas tavoitetason saavuttaminen oli yleisintä (20 %) mikroyritysten perustamis- tai kehittämistukea saaneilla (tp. 312). Hanketuet luovat tulovaikutuksia samalla tavalla hankkeen toteutumisen luomien kustannusten kautta (josta osa jää muille tuloksi) ja pidemmän aikavälin muutosten luoman liiketoiminnan kautta. Hankkeilla on luotu ja säilytetty esimerkiksi merkittävä määrä palveluita, indikaattoritietojen mukaan yli 10.000 (ks. liite 8). [FIN-22, FIN-25, EU-47, EU-49, EU-50, EU-51, EU-79, EU-86]

Johtopäätökset

Luonnonhaittakorvaus on vakiintunut, yksinkertainen ja tehokas tukijärjestelmä, jonka avulla maatalousmaa on pysynyt tuotannossa. Tuen merkitys maatilayrittäjien tulonmuodostuksessa on erittäin merkittävä, mutta korvauksen taso on riittämätön luontohaitan korvaamiseksi suhteessa EU:n parempiin viljelyalueisiin. Hehtaariperusteisen tuen merkitys korostuu kasvinviljelytiloilla ja kotieläintalouden luontohaitat joudutaan korvaamaan kansallisilla lisäetuilla. Ympäristötuesta osa jää kannustimeksi järjestelmän ehtoihin sitoutumiselle; laajan

osallistumisen perusteella kannustin on riittävä. Ohjelman lukuisat yritys- ja hanketuet luovat tulovaikutuksia edistämällä ko. hankkeiden toteutumista (kustannukset luovat tuloja muille) ja parantamalla tuetun toiminnan kilpailukykyä, joka hankkeen takaisinmaksuajan jälkeen voi luoda tuloa myös sen toteuttajalle. [FIN-24, FIN-25, FIN-28, FIN-33, EU-22, EU-26, EU-86, EU-87]

Suosituks

1) *Luonnonhaittakorvauksen suuruus.* Korvaus ei ole Suomessa riittävä luontohaittaan ja vertailutulotasoon nähden, koska tukijärjestelmän tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan myös kansallisia tukia. Tukitasoa tulisi korottaa asettamalla vertailuperuste EU:n parhaisiin viljelyalueisiin ja ottamalla huomioon kunkin jäsenvaltion muissa elinkeinoissa saavutettava tulotaso. Luonnonhaittakorvausta tulisi voida maksaa myös eläinyksiköistä, jolloin se voisi korvata myös kotieläintuotannon (lisä)luontohaitat. *Vastuutahot: Euroopan komissio ja Maa- ja metsätalousministeriö.*

2.4 Markkina- ja tuotantovaikutukset

2.4.1 Yleistä ohjelman markkina- ja tuotantovaikutuksista

Monilla ohjelman toimenpiteillä on markkina- ja tuotantovaikutuksia. Esimerkiksi bioenergian, luonnonmukaisen tuotannon ja matkailun tukemisella pyritään suoraan ko. tuotteiden ja palveluiden lisäämiseen, millä on markkinavaikutuksia. Ohjelmalle on asetettu tämänkaltaisia tuotantotavoitteita erityisesti toimintalinjojen 1 ja 3 toimenpiteille (Maaseutuohjelma, s. 60-61). Jos ohjelman toimenpiteet ovat vaikuttavia, itse asiassa lähes kaikilla niistä on jonkinlaisia tuotanto- ja markkinavaikutuksia. Nämä eivät ole kuitenkaan juurikaan esillä ohjelman tavoitteissa, vaikka tavoitteissa mainittujen uusien työpaikkojen syntyminen edellyttää kilpailukykyisen, markkinoiden hyväksynnän saavan tuotannon syntymistä. Tämä arviointiteema liittyy siten samoihin ilmiöihin ja prosesseihin kuin muutkin arviointiteemat. Usein tukien tuotanto- ja markkinavaikutusten arvioinnissa kiinnitetään huomiota ei-toivottujen vaikutusten syntymiseen. Eri tukitoimenpiteistä huomio kiinnittyy laajuudeltaan merkittäviin tukimuotoihin ja vahvasti tiettyyn liiketoimintaan tai liiketoiminnan käynnistämiseen liittyviin tukiin. [FIN-25, EU-92]

Tuen markkinavaikutuksia voidaan tarkastella tuotannollisten, rakenteellisten sekä laajempien aluevaikutusten kautta. Tuella on tuotannollista vaikutusta, jos eri tuotantosuintien, eri alueiden tai viljelykasvien tukitasoissa on eroja, joiden seurauksena syntyy kannustin käynnistää tai laajentaa tuotantoa tai siirtää sitä alueelta toiselle, tuotantokasvilta toiselle tai tuotantosunnasta toiseen. Markkinoihin liittyvät rakenteelliset vaikutukset voivat olla rakennekehitystä hidastavia tai nopeuttavia. [FIN-25]

Box 2: Maaseutu ja markkinat

Maatalousmarkkinoiden kilpailu kiristyy tulevaisuudessa. Markkinoiden yhdentymisen seurauksena maailmalla tapahtuvat maataloustuotteiden tarjonta- ja hintamuutokset heijastuvat entistä voimakkaammin myös Suomeen. Satovuosien 2007/2008 ja 2008/2009 hintamuutokset antoivat viitteitä siitä, miten markkinat tulevaisuudessa saattavat toimia. Hintavaihtelut tulevat lisääntymään ja muutokset voivat ajoittain olla äärimmäisen rajuja. Pitkällä aikavälillä maataloustuotteiden hintojen odotetaan maailmalla nousevan. Suomalaisen maatalouden ja elintarviketeollisuuden suuri haaste on pysyä mukana kilpailussa, kun toimintaympäristö muuttuu ja epävarmuus lisääntyy.

Kilpailun kiristyminen vaikuttaa kotimaiseen maatalouteen kahdella tavalla. Tuotannon keskittyminen vaikuttaa elintarviketeollisuuden rakenteeseen ja lisää alueiden välistä kilpailua. Samaan aikaan elintarvikkeiden tuonti kasvaa. Tuontituotteiden osuuden kasvu haastaa maatalouden ja elintarviketeollisuuden valikoimat ja tuotantotavat. Vaihtoehtoisten tuotteiden saatavuus vaikuttaa suoraan kuluttajakäyttäytymiseen. Kuluttajat haluavat erilaisia tuotteita ja ovat tottuneet siihen, että niitä löytyy kaupan hyllyistä kaikkialla. Kauppa lisää tuontia ulkomailta ja kilpailuttaa esimerkiksi omien merkkien valmistajia entistä tiukemmin. Omien merkkien osuuden kasvu kiristää osaltaan hintakilpailua. Kotimaisen maatalouden ja elintarviketeollisuuden osuus ruuan arvoketjussa pienenee. Kaupan asema säilyy vahvana. Samaan aikaan ulkomaisen maatalouden ja elintarviketeollisuuden osuus kasvaa tuonnin kasvun seurauksena. [FIN-9]

Yksi varteenotettava skenaario elintarviketeollisuuden tuotantorakenteen kehitykselle on voimakas kahtiajakautuminen. Toisaalta meillä on koti- ja ulkomaista raaka-ainetta käyttävä elintarviketeollisuus, joka kilpailee vientimarkkinoilla tasapäisesti lähialueiden muiden yritysten kanssa. Vientimarkkinoiden tiukka kilpailu jättää tilaa paikallisille ja alueellisille toimijoille. Niiden toiminta perustuu paikallisen raaka-aineen saatavuuteen ja alueelliseen kysyntään. Vastaava kehitys on Suomessa nähty esimerkiksi leipomoteollisuudessa, jossa markkinoilla toimii kaksi kansainvälistä yritystä ja suuri määrä pieniä paikallisia leipomoita. Kumminkin tarvitsevat riittävän kotimaisen raaka-ainetuotannon ja toimivat sisämarkkinat. Elintarviketeollisuuden rakenteen kannalta ongelmaksi voi kuitenkin muodostua se, että iso osa tuotantokapasiteetista on mitoitettu nykyisen tuotantotason mukaan. Tämä asetelma vahvistaisi uudelleen maaseudun ja maatalouden välistä aluetaloudellista kytköstä Suomessa. Samalla kotimaista tuotantoa voitaisiin sopeuttaa aikaisempaa joustavammin vastaamaan kotimaisessa kysynnässä tapahtuviin muutoksiin. [FIN-10]

"Kaksinapainen" rakenne ja liiketoimintamalli voi syntyä moneen muuhunkin maaseudun liiketoimintaan kuin elintarviketalouteen. Esimerkiksi bioenergia-alalla sekä terveys- ja hoivapalveluissa vaikuttaa siltä, että merkittävää osaa markkinoista tulevat hallitsemaan kansainvälisessä tai kotimaisessa omistuksessa olevat suuryritykset ja niiden ohella toimii suuri joukko pieniä paikallisia tai alueellisia yrityksiä. Maaseudun liiketoiminnan kehittämissä politiikalle tällainen asetelma asettaa suuria haasteita ja periaatteellisia kysymyksiä. [FIN-9, FIN-10]

Kirjallisuutta:

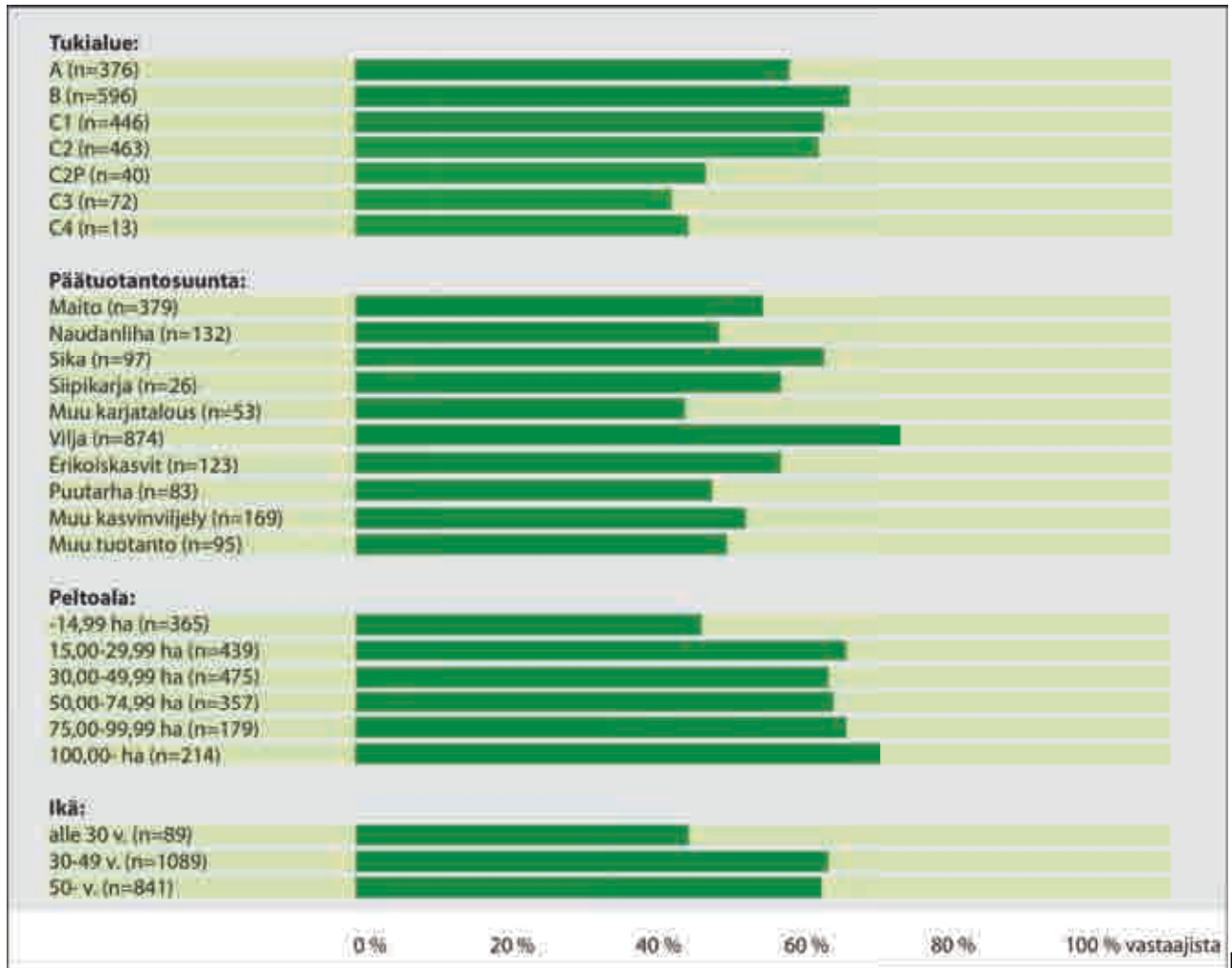
Karikallio, H., Arovuori, K. & Pyykkönen, P. 2009. Elintarvikkeiden hinnanmuodostus Suomessa. PTT-katsaus 2/2009. Kuhmonen, T. & Niittykangas, H. 2008. Maaseudun tulevaisuus – ajattelun käsikirja. Helsinki: Maahenki.

2.4.2 Havainnot ja ohjelman toimenpiteiden markkina- ja tuotantovaikutuksista

2.4.2.1 Luonnonhaittakorvaus

Luonnonhaittakorvaus on määritelmän mukaan tuotannosta irrotettu hehtaari-perusteinen tuki, jonka tavoitteena on kompensoida luonnonolosuhteista aiheutuvia korkeampia tuotantokustannuksia sellaisilla alueilla, joilla maatalouden harjoittamisen olisi ilman tukea uhattuna. Luonnonhaittakorvaus maksetaan hehtaarikohtaisena tukena, jonka suuruus on riippumaton harjoitetusta tuotannosta. Luonnonhaittakorvaus on tavoitteidensa mukaisesti korkeampi alueilla, joilla maatalouden tuotanto-olosuhteet ovat heikot. Vaikka luonnonhaittakorvauksen alainen peltopinta-ala on hieman kasvanut, ei sillä voida katsoa olevan merkittävää vaikutusta maataloustuotemarkkinoilla. Tuen porrastus alueiden välillä on niin pieni, että se ei kannusta siirtämään tuotantoa korkeamman tuen alueelle. Toisaalta korkeampi tuki C-alueilla on mahdollistanut tuotannon jatkumisen myös sellaisilla tiloilla, joilla se olisi muutoin saattanut loppua. Tämä on kuitenkin tuen tavoitteiden mukainen

Tiedon lähteenä käytettiin tutkimuksen alustan perusteella valittuja kyselyitä ja haastatteluita. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää maanviljelijäiden käsityksiä ja asenteita eläinten hyvinvoinnista ja eläinten hoitamisesta. Tutkimuksen tulokset esitetään raportissa.

Tutkimuksen tulokset esitetään raportissa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää maanviljelijäiden käsityksiä ja asenteita eläinten hyvinvoinnista ja eläinten hoitamisesta. Tutkimuksen tulokset esitetään raportissa.

Tutkimuksen tulokset esitetään raportissa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää maanviljelijäiden käsityksiä ja asenteita eläinten hyvinvoinnista ja eläinten hoitamisesta. Tutkimuksen tulokset esitetään raportissa.

2.4.2.2 Ympäristötuki

Ympäristötuella ei lähtökohtaisesti ole maataloustuotteisiin tai viljelykasveihin heijastuvia markkinavaikutuksia. Tämä johtuu siitä, että ympäristötukijärjestelmä on ehdollinen tukimuoto, jossa maksetaan korvausta siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamisesta aiheutuvien kustannusten ja tulonmenetysten kattamiseen. Ympäristötuen perustuen taso on samansuuruinen koko maassa. Näin ollen ympäristötuella ei ole alueiden välillä tuotantoa ohjaavia markkinavaikutuksia. Tilalla toteutetut toimenpiteet valitaan tilan tuotantotapojen, ympäristönhoitotarpeiden sekä toimenpiteeseen liittyvän kannustinosan perusteella. Kotieläintilojen ympäristötuki on kasvinviljelytilan tukea korkeampi. Tämä johtuu siitä, että kotieläintiloilla toteutettavista toimenpiteistä aiheutuu tiloille enemmän kustannuksia. [FIN-25, FIN-29, EU-36, EU-89]

Erityistukisopimusten perusteella toteutetaan puolestaan ”tapauskohtaisia” toimenpiteitä, joiden toteuttamismahdollisuus tai toteuttamisesta saatu korvaus ei ole riippuvainen alueesta tai tuotantosuunnasta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että erityisympäristötukeen sitoudutaan sellaisilla tiloilla, joilla on toimenpiteiden toteuttamiseen soveltuvia kohteita. Ohjelmakauden aikana solmittujen erityissopimusten hajontaa tarkastelemalla nähdään, että esimerkiksi valumien ja huuhtoutumien vähentämiseen tähtääviä toimenpiteitä on toteutettu rannikolla ja jokilaaksoissa. Vastaavasti maiseman, luonnon monimuotoisuuden ja perinnebiotooppien hoidon edistämiseen kohdennettuja keinoja on toteutettu kaikkialla Suomessa. [FIN-25, FIN-29, EU-36, EU-89]

Yksittäisillä tiloilla ympäristötuen toimenpiteiden toteuttaminen aiheuttaa tuotannon alentumista esimerkiksi suojavyöhykkeiden ja suojakaistojen perustamisen seurauksena tuotannosta poistuneen maatalousmaan kautta. Ohjelmakauden aikana ympäristötuen piiriin kuuluva peltopinta-ala on kuitenkin kasvanut ja tätä kautta kompensoinut mahdolliset tuotantovaikutukset. Lannoitusrajoitukset voivat kasvukauden sääolosuhteista riippuen johtaa alentuneisiin satotasoihin. Ympäristötuen toimenpiteiden seurauksena tuotannon määrässä kokonaistasolla tapahtuneet tuotannon muutokset ovat kuitenkin jääneet marginaalisiksi. [FIN-25, EU-81]

Erityisympäristötukitoimenpiteisiin sisältyvän luomutuotannon markkinavaikutukset ovat poikkeus. Luomutuotannon voimakas kasvu saattaisi vaikuttaa eri tuotteiden ja tuotantosuuntien väliseen asemaan, jos kuluttajien kiinnostus tuotteiden ostamiseen lähtisi voimakkaaseen kasvuun. Luomutuotannossa oleva peltoala on ohjelmakauden alkuvuosina kasvanut vuosina 2005-2006 tapahtuneen notkahduksen jälkeen, johon vaikuttivat myös sopimusviiveet. Luomutuotannon piirissä oli vuonna 2009 noin 7,2 % viljelystä peltoalasta eli yhteensä 164.000 hehtaaria. Luomutilojen määrä on pysynyt suunnilleen ennallaan (vajaat 4.000), pinta-ala on vuoteen 2009 mennessä kasvanut 14.000 hehtaarilla (Evira 2010). Näin ollen myös luomutilan keskimääräinen koko on ohjelmakauden aikana kasvanut. *Luonnonmukaisen viljelyn tuella on merkitystä, mutta tuotannon laajentuminen riippuu ensisijaisesti markkina-kysynnän ja -kanavien kehityksestä.* [FIN-9, EU-30]

2.4.2.3 Rakenne-, yritys- ja hanketuet

Nuorten viljelijöiden aloitustuki liittyy liiketoiminnan siirtymiseen seuraavalle sukupolvelle, eikä vaikuta suoraan tuotantoon tai markkinoihin. Ohjelmasta rahoitetut maatalouden *investointituet* vaikuttavat ensisijaisesti kilpailukykyisen kotieläintuotannon säilymiseen Suomessa. Tukea saaneiden ja investoineiden tilojen osuus tuotannosta (siis markkinaosuus)

on selvästi kasvanut, koska pääosa isoista investoinneista tehdään investointituen avulla. Markkinoillepääsyyn ei tuella ole vaikutusta, koska osuuskunnat pitävät huolen, että kaikilla tuottajilla on sinne pääsy. Sama pätee nuorten viljelijöiden aloitustukeen. *Yritystuilla* on tuotantovaikutuksia, kun perustettavat yritykset tulevat markkinoille tai entiset lisäävät kapasiteettiaan (kuviot 11). Esimerkiksi indikaattoritietojen (vajavaisten tietojen) mukaan noin 35 % yritystukiin maksatusta hakeneista ja indikaattoritiedon ilmoittaneista yrityksistä (n=507) on alkanut tuottaa uusia tuotteita (liite 8). Yritystukiin tuotantovaikutukset kohdentuvat erityisesti jalostus- ja palvelualoille, kuten matkailuun, bioenergian tuotantoon sekä elintarvikkeiden ja metallituotteiden valmistukseen (taulukko 5). Esimerkiksi myönnettystä yritystuista noin 12 % on liittynyt bioenergian tuotantoon ja näistä 2/3 on koskenut kone- ja laitehankintoja. Hanketuet ovat kohdentuneet ensisijaisesti toimintaedellytysten ja osaamisen parantamiseen; niiden välittömät markkinavaikutukset ovat olleet vähäisiä ja kohdistuneet lähinnä matkailuun (taulukko 6). *Kun maatalouden investointituet kohdistuvat pääsääntöisesti suoraan kansainvälisen kilpailun piirissä olevaan tuotantoon, muut yritystuet ja hanketuet kohdistuvat useammin (mutta ei aina) paikallisia tai alueellisia markkinoita palvelemaan liiketoimintaan.* Muiden tukien tuotanto- ja markkinavaikutukset ovat vähäisiä. [FIN-30, EU-12, EU-18, EU-20]

Johtopäätökset

Luonnonhaittakorvauksella ja ympäristötuella ei ole merkittäviä markkinavaikutuksia lukuun ottamatta viljelyn jatkumista ja luonnonmukaista tuotantoa, jotka sisältyvät tukien tavoitteisiin. Markkinat vaikuttavat luonnonmukaisen tuotannon laajuuteen tukea enemmän. Rakenne-, yritys- ja hanketuilla on ollut vaikutusta lähinnä kansainvälisesti kilpailukykyisen tuotannon säilymiseen ja paikallisia markkinoita palvelevan liiketoiminnan käynnistämiseen. [EU-12, FIN-25]

Suosituks

Ei suosituksia (muutostarpeita) markkina- ja tuotantovaikutusten osalta.

2.5 Ympäristö- ja hyvinvointivaikutukset

2.5.1 Yleistä ohjelman ympäristö- ja hyvinvointivaikutuksista

Maataloustuotannolla on aina ympäristövaikutuksia, myönteisiä ja kielteisiä. Yhteiskunnan harjoittaman politiikan tehtävänä onkin sovittaa yhteen ympäristö/hyvinvointinäkökulma ja elinkeinonäkökulma siten, että ympäristön tila säilyy tyydyttävänä ja ihmisten hyvinvoinnille tärkeitä tuotteita ja palveluita pystytään tuottamaan kilpailukykyisesti. Tämä tavoite kiteytyy Suomen maaseudun kehittämissstrategiassa 2007-2013 (MMM 2006), jossa kehittämisen ensimmäinen painopistealue on *"maa- ja metsätalouden harjoittaminen taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä sekä eettisesti hyväksyttävällä tavalla koko Suomessa."* Mikä on yhteiskunnan tavoitetila ympäristön ja hyvinvoinnin tilalle tai tasolle? Millaisten ympäristö- ja hyvinvointivaatimusten täyttämisen markkinoilta saatava hintataso sallii yrittäjän näkökulmasta? Miten erilaiset ympäristöhyödyt ja -haitat tulevat korvatuksi markkinamekanismin kautta? Mikä on markkinamekanismissa hinnoittelematta jäävä ympäristöhyöty tai -haitta, joka täytyy korvata tuen kautta, jotta sekä yhteiskunnan että yrittäjän tavoitteet voivat toteutua? Maaseutuohjelma on elinkeinopoliittinen ohjelma, jossa tämä yhteensovitus tehtävä koskee ensisijaisesti maataloutta. Tärkein toimenpide tässä suhteessa on maatalouden

ympäristötuki, mutta myös muilla toimenpiteillä on ympäristövaikutuksia (esim. investoinnit) ja hyvinvointivaikutuksia (esim. eläinten hyvinvointituki). Ympäristö- ja hyvinvointivaikutukset liittyvät siten vahvasti ohjelman toimintalinjaan 2, jonka tavoitteiksi mainitaankin ”vähentää maataloudesta maaperään, pinta- ja pohjavesiin sekä ilmaan kohdistuvaa ympäristökuormitusta ympäristöystävällisten tuotantomenetelmien käyttöä edistämällä” ja ”säilyttää maa- ja metsätalouksympäristöjen luonnon monimuotoisuutta” (Maaseutuohjelma, s. 61). [FIN-24, FIN-25, EU-36]

2.5.2 Havainnot ohjelman toimenpiteiden ympäristö- ja hyvinvointivaikutuksista

2.5.2.1 Ympäristötuki

”Ympäristötuen tavoitteena on maatalous- ja puutarhatuotannon harjoittaminen kestävästi niin, että tuotanto kuormittaa ympäristöä nykyistä vähemmän, maatalouden luonnon monimuotoisuuden ja kulttuurimaisemien säilyttäminen turvataan sekä tuotannon harjoittamisen edellytykset säilyvät hyvinä myös pitkällä aikavälillä” (Maaseutuohjelma, s. 110). Yhteensovitus tehtävä on siis kirjattu myös tuen tavoitteeseen. Tämän onnistumisesta riippuu myös tuen vaikuttavuus: tukea ei voida pitää onnistuneena, jos se johtaa viljelyn loppumiseen tai jos se ei johda ympäristön tilan säilymiseen tai parantumiseen. [FIN-25]

Ympäristötuki jakautuu kolmeen osaan: perustoimenpiteet, lisätoimenpiteet sekä erityistukisopimukset. Nykyisellä ohjelmakaudella Leader-toimintatapaa on laajennettu ja yhteisöt voivat tehdä erityisympäristötukisopimuksia esimerkiksi kosteikkojen perustamisesta. Ympäristötukijärjestelmän sisältö ja vaatimukset muuttuivat hieman ohjelmakauden vaihtuessa. Täydentävien ehtojen noudattaminen korvaa meneillään olevalla ohjelmakaudella aikaisemman tavanomaisen hyvän viljelykäytön vaatimukset sekä ympäristötukisitoumuksissa että erityistukisopimuksissa. Kaikkien ympäristötukeen sitoutuneiden viljelijöiden on myös noudatettava lannoitteiden ja kasvinsuojeluaineiden käyttöä koskevia vaatimuksia ilman korvausta. Ympäristötuen piiriin pyrittiin saamaan 93 % tiloista (viljelijöistä) ja 98 % peltoalasta, ja eri toimenpiteiden osalta pitämään pinta-alat samoina. Toteutuma vuonna 2009 oli 90 % tiloista ja 92 % peltoalasta. [FIN-24, FIN-25]

Kun yhteensovitus tehtävää tarkastellaan viljelijän näkökulmasta, se kiteytyy tila- tai aluekohtaisten ympäristöhoitotarpeiden ja ympäristöriskien sekä niihin tarjolla olevien toimenpiteiden yhteensopivuuteen. Millaisia ovat tarpeet ja millaisia ovat niihin tarjolla olevat toimenpiteet. Kyselyssä merkittävimmiksi *ympäristöhoitotarpeiksi* hahmottuivat maisemanhoito, vesistöjen suojeleminen ja luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen (kuvio 16). Nämä tarpeet ovat hyvin linjassa ohjelman tavoitteiden sekä hallinnon näkemysten kanssa. Maaperän ja ilmaston suojeleminen ei koeta olevan yhtä laajaa tarvetta, kun tarkastellaan koko vastaajajoukkoa. Koetuissa tarpeissa oli myös systemaattisia eroja. Isoilla tiloilla korostuivat maaperän ja ilman suojeleminen, kun taas pienillä tiloilla korostui maisemasuojeleminen. Maaperään kohdistuvia riskejä korostettiin muita enemmän viljatililla ja muita vähemmän maidontuotantoon ja naudanlihantuotantoon keskittyvillä tiloilla. Vesistöjen kuormitukseen liittyvät riskit korostuivat vilja-, puutarha- ja erikoiskasvien viljelytiloilla. Ilmansuojeleminen liittyviä riskejä katsottiin olevan muita enemmän nautakarja- ja sikatiloilla. Maisemanhoidon tarpeita oli erityisesti puutarhatiloilla. *Ympäristöhoitotarpeissa oli siten sekä systemaattisia (esim. tiettyyn tuotantoon liittyviä) että tilakohtaisia eroja.* [FIN-24, FIN-34]

Tarjolla olleiden toimenpiteiden *käyttökelpoisuus* oli keskimääräisellä tasolla samansuuntainen. Parhaaksi se koettiin luonnon monimuotoisuuden ylläpitämisessä, maisemanhoidossa ja vesistöjen suojelussa (kuvio 16). *Koko maatalouden tasolla koettujen tarpeiden ja toimenpiteiden tarjonta kohtasivat siten melko hyvin.* Tarkasteltaessa ympäristönhoitotarpeita sekä ympäristötukitoimenpiteiden koettua soveltuvuutta tuensaajaryhmittäin, muodostui tuensaajien näkemysten välille myös tilastollisesti merkitseviä eroja. Ne viljelijät, jotka olivat saaneet vesistöjen suojeluun ja eroosion torjuntaan tähtääviä tukia, pitivät yleensä maaperän- ja vesistöjen suojelutarpeitaan suurempina kuin muut vastaajat. He pitivät myös tukien soveltuvuutta vesistöjen ja maaperän suojeluun suurempina kuin muut vastaajat. Vastaavasti monimuotoisuuden ja maiseman suojeluun kohdennettuja tukia saaneet vastaajat pitivät tilansa maiseman- ja monimuotoisuuden suojelutarpeita suurempina kuin muut. Ne, jotka olivat saaneet tukea alkuperäisrotujen kasvatukseen, pitivät myös tilansa monimuotoisuuden ja maiseman suojelutarpeita suurempina kuin muut vastaajat. Luomuviljelijät pitivät yleisesti ympäristönhoitotarpeitaan muita vastaajia suurempina, mikä voi johtua myös ympäristötietoisuuden korkeammasta tasosta. Tällaiset riippuvuussuhteet kertovat tarpeiden ja keinojen hyvästä yhteensopivuudesta. Ne kertovat myös siitä, että *ympäristötukeen sitoutuminen on kokonaisvaltainen prosessi, johon vaikuttavat omat kiinnostukset ja asenteet, tiedotus, koetut tarpeet, olemassa olevat tuotantovälineet, liiketoimintamalli, tukiehdot ja monet muut tekijät.* [FIN-25, EU-30, EU-31, EU-32, EU-33, EU-34, EU-35, EU-36, EU-80, EU-81, EU-82, EU-83, EU-84, EU-85]

Tämä ilmenee hyvin myös tarkasteltaessa käytettyä keinovalikoimaa suhteessa tilakokoon tai tuotantosuuntaan. Tilakoolla oli tilastollisesti merkitsevä vaikutus valittuihin ympäristötuen toimenpiteiden valintaan. Isoille tiloille tyypillisiä toimenpiteitä olivat valumavesien käsittelymenetelmät, lietalannan sijoitus peltoon, luonnonhoitopellot, typpilannoituksen vähentäminen, viljelyn monipuolistaminen, lannan levitys kasvukaudella ja ravinnetaseet -lisätoimenpide. Pienillä tiloilla käytettiin taas useammin erityistukea luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämiseksi, alkuperäisrotujen erityistukea sekä vähennettyä lannoitusta koskevaa toimenpidettä. Kaiken kaikkiaan tulokset välittävät kuvan, jonka mukaan isoilla tiloilla käytetään paljon vesistökuormituksen vähentämiseen tähtääviä tukia; pienillä tiloilla taas maiseman ja luonnon monimuotoisuuden parantamiseen tähtäävät tuet ovat yleisempiä. *Eri kokoisilla tiloilla oli siten jossakin määrin erilainen rooli ympäristönhoitotoimenpiteiden toteuttamisessa.* [FIN-25, FIN-34]

Karjatiloiilla (maidontuotanto, naudanlihantuotanto, muu karjatalous) toteutettiin muita useammin luonnonmukaista tuotantoa, perinnebiotooppeja, alkuperäisrotuja, lietalannan sijoittamista peltoon, turvepeltoja, kosteikkoja, laajaperäistä nurmiviljelyä, lannan levitystä kasvukaudella ja ravinnetaseita koskevia toimenpiteitä. Viljatiloiille tyypillisiä toimenpiteitä olivat suojavyöhykkeet, luonnonhoitopellot, vähennetty lannoitus, talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus, viljelyn monipuolistaminen ja ravinnetaseet. [FIN-25, FIN-34]

Myös viljelijän ikä yhdistyi valittuihin tukimuotoihin tilastollisesti merkitsevällä tavalla. Mitä vanhempi viljelijä oli kyseessä, sitä todennäköisemmin hän valitsi luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen -toimenpiteen, vähennetyn lannoituksen, talviaikaisen kasvipeitteisyyden ja kevennetyn muokkauksen. Nuoremmille viljelijöille tyypillisiä toimenpiteitä olivat sen sijaan lietalannan sijoittaminen -toimenpide sekä luonnonhoitopellot. Erot liittyvät osaltaan myös tilakokoon ja harjoitettuun tuotantoon. [FIN-25, FIN-34]

Eri ympäristötukityyppien (ympäristötuen perusosa, lisätoimenpiteet, erityistoimenpiteet) koetussa käyttökelpoisuudessa (keskiarvo) ei sen sijaan ollut juurikaan eroja (kuvio 16).

Kyselyssä viljelijät liittivät ympäristötuen *merkittävimmät vaikutukset* vesistöjen tilaan, erityisesti lannoituksen tarkentumiseen ja parantuneisiin lannoituskäytäntöihin. Myös maisemavaikutuksia pidettiin usein ohjelman suurimpana ympäristöhyötynä. Hallinnon edustajien mielestä ympäristön tila maaseudulla on parantunut tämän ohjelmakauden aikana, ja positiivisina ohjelmasta aiheutuneina vaikutuksina hallinnon edustajat pitivät ympäristötietoisuuden lisääntymistä, ympäristön tilan parantumista ja erityisesti vesistökuormituksen laskua. Ympäristötuen kattavuuden säilymistä pidettiin myös hyvin myönteisenä asiana. [FIN-24, FIN-25, EU-32, EU-36, EU-81, EU-84]

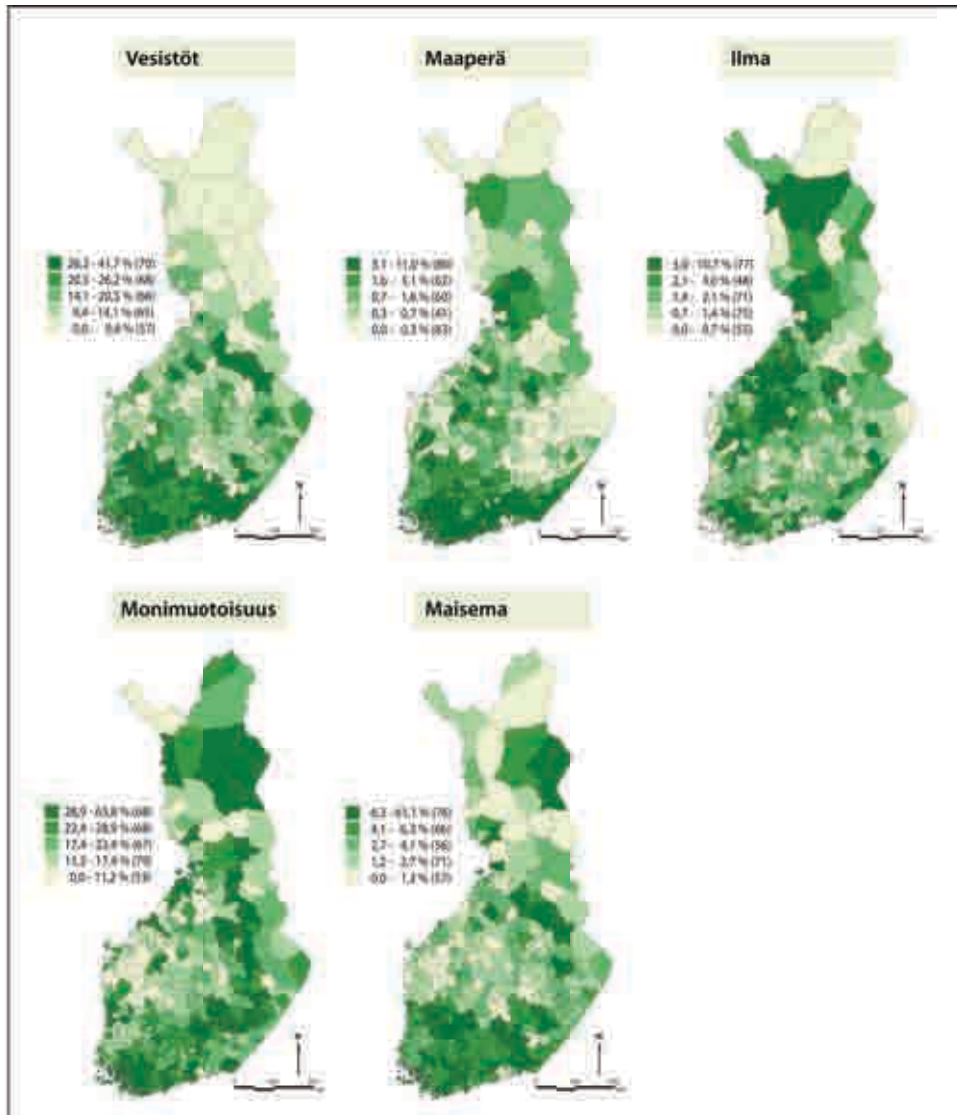
Luomuviljelijät kokivat toimintansa muuttuneen aiempaa ympäristöystävällisemmäksi useammin kuin kaikki kyselyyn vastanneet. Samoin ne, jotka olivat toteuttaneet erityistuki-toimenpiteen luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämiseksi, lietalannan sijoittamiseksi peltoon tai lannoituksen vähentämiseksi, kokivat ympäristön tilan parantuneen keskimääräistä useammassa tapauksessa. *Nämä toimenpiteet koettiin siten keskimääräistä ”vaikuttavimmiksi” ympäristön tilan parantajiksi niitä toteuttaneiden mielestä.* [FIN-25, EU-30, EU-31, EU-32, EU-35, EU-80, EU-81, EU-83, EU-84]

Ympäristötuen vaikuttavuutta on tutkittu *Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimuksessa (MYTVAS)*. Tutkimustulokset on raportoitu perusteellisesti tutkimuksen väli- ja loppuraporteissa, ja MYTVAS on hyvin käyttökelpoinen mittari ympäristötuen vaikuttavuuden seurantaan. Vaikuttavuuden seurannassa käytetään suurimmaksi osaksi mittauksiin, mallinnuksiin ja havainnointiin perustuvia menetelmiä, lisäksi ohjelmakauden 2007-2013 loppuraporttiin tulee viljelytoimenpiteitä koskevan haastattelututkimuksen tuloksia. MYTVAS-tutkimukset eivät kuitenkaan erityisesti huomioi toimenpiteiden vaikuttavuuden synnyttävää rajapintaa eli viljelijöitä toimenpiteitä toteuttavana tahona. Ympäristötuen vaikuttavuuden haasteet liittyvät toisaalta tarpeeksi tehokkaiden toimenpiteiden kattavuuteen ja toisaalta kaikkein tehokkaimpien toimenpiteiden alueelliseen kohdentumiseen. Tämän vuoksi myös MYTVAS-seurannassa tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota sekä viljelijöiden ympäristötukeen ja sen eri toimenpiteiden valintaan kohdistuvaan päätöksentekoprosessiin että viljelijöiden ympäristötietoisuuden, sitoutuneisuuden ja motivaation systemaattiseen seurantaan. MYTVAS-tulosten perusteella annetaan suosituksia ympäristötuen kehittämiseksi. Näitä laadittaessa tulisi huomioida se, että tukijärjestelmää ei ole syytä enää entisestään monimutkaistaa, päinvastoin. MYTVAS-tutkimusten seuranta-alueet ovat painottuneet Etelä-Suomeen. Alueellisen kattavuuden varmistamiseksi voisi olla tarpeen pohtia seurannan tarpeellisuutta myös Pohjois-Suomessa. MYTVAS-tulosten hyödyntämisessä on vielä parantamisen varaa, sillä arvioinnin viljelijäkyselyssä toivottiin enemmän selkokielistä tiedottamista ohjelman toimenpiteiden vaikutuksista ympäristöön paitsi palautteena itselleen, myös muille toimijoille. Esimerkiksi uusimpien MYTVAS-tulosten kertoma maatalouden ravinnekuormituksen vähentyminen on tärkeää saattaa laajasti viljelijöiden ja suuren yleisön tietoisuuteen, sillä hyvät tulokset kannustavat tekemään edelleenkin toimenpiteitä ympäristön tilan parantamiseksi. [FIN-12, FIN-13, FIN-14, FIN-15, FIN-25]

Alueellisten suunnitelmien rooli Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmassa on epäselvä, mikä heijastuu myös ympäristötoimenpiteisiin. Esimerkiksi Varsinais-Suomen maaseutus suunnitelma ei ota Saaristomerikysymykseen kovin vahvaa otetta, vaikka se on alueelle tärkeä. Alueellisesti tärkeät painotukset ovat jääneetkin suunnitelmassa taka-alalle ja niiden on ilmeisesti ajateltu toteutuvan siten, että eri alueilla sitoudutaan erilaisiin toimenpiteisiin. Näin toki on tapahtunutkin (ks. kuvio 17), mutta alueellisen ja valtakunnallisen toiminnan roolia on syytä pohtia seuraavaan ohjelmakauteen valmistauduttaessa. Ympäristöhoitotarpeissa ja -riskeissä on alueellisia eroja, ja nämä paikalliset näkökohdat voidaan

imuuöi 222 2sm1ss00o22d2Mse 0o22urar0ik2n2t1e e 0u22sm122ss0udu21 moi22M1 21o0i0yki 2ty00ui0a1oami1sn0o2001iik2210 ku220o22uimui1e moi22u22sm11uo22n2t220u22i mui00u22ms00 2rl ruikk2d2Mse 2oo22urar0ik2n2t1e e 0u2212id0y02i2e rl o2urar0ik21u1e e ku220dM00 y20ami2y022re nkt0il 22uaa1022kss20i1u22uaa10 1u22idi1mi2e 0u1u2sk2i112n20a2ss0i1u2 i2tn10 1u22M10a0lu21muu0i2e 01oi200 0k2y0 22u2112 k22sm1d2Mse 02222 0i21oo222i10irl , uk21o0e 21sr,a1oami1u2re nkt0il y2oim2sm1u2a2uoo222sm11ss00u20mmu01se 0u2y0 22u2 a0M1 221o0e 2ikta10e e ki2e du0e mdid0mm 1u2d0dad2i11i201ak2u12y1o0il i0M0 1u2y2to0s12 y1o0luomdMsnid0e 1un010k2ms002t0r01oi02ad2 1ui2222ke k22ui2002mm022e 22 dss0mmao022 e rl o2d0e 0ui2tr2e kirl 2l u22sm11ss0bi2222oi11i201ak2y0d0i11i222e 22 dss01oi0Mn22d0e 1i2 u020u212 d0e 01ao02ms002a0M1 222sm11ss00u20mmu01se 0u2urar0ik2b1syko2u201e e 0u2222, EF0222, Ec0222, U: 022, UP022, xcK2

?

2M SE2eud2e nkt0il imlu2an2mua02ad2i11o11u2y2y2oi0y20ami2y0lu2y2suu20i1u2M2 1t0r0id0e 1un010 1u21m1u2lomm0re nkt0il imlu2adadu200e kktkoik2amu0i20u2ymduu222” c2 2k2 14222oa1iim20a1u20u10id0i202a mo2a0u2e ma2u222msnadu2d0e 1un011i00s2y2k20iikku2 w(w)2e 1ta0uik2

?

2roriiklook2y0M20M0i k2rs100k2bs ayi “d, ln2v2r22”lob222 Inrb”201oos12udm02e 1sad2y0e 2a, a22oi02nde mimi2uid21u201e 22222ma02od22id0ydii0u2dtdoi1i2y2u2e du1oo2y2oi2mao1oo222 2mduudu2d0dn1ssdi29id0e 1un011o11u2dsi0u2rs101oi22ry0u2rriryk00k0i do0u201u2domm 1u2

?

toivottiin laajasti olevan nykyistä 15 prosenttia suurempi. Tukea toivottiin enenevässä määrin räätälöitävän tilakohtaisesti, mikä mahdollistaisi mm. erilaiset ehdot eri etäisyyksillä vesistöistä. Vastauksissa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että sisämaassa vesistökyvykset eivät välttämättä ole niinkään olennaisia kuin maisemansuojelukysymykset – painotusten tulisi olla tämän mukaisia. Toivottiin myös korkeampia tukitasoja sinne, missä toimenpiteiden vaikutukset ovat suurimpia. Samoin tukitasoja ehdotettiin porrastettavan satotasojen mukaan, sillä useassa vastauksessa korostettiin hyvän ja tuottoisan maanviljelyn olevan parasta ympäristönhoitoa. Sopimuksia toivottiin voivan tehdä lyhyemmällä aikajänteellä tai joustavammin, sillä 5 vuotta on pitkä aika sitoutua toimenpiteeseen, josta ei ole tiedossa, millaisiksi sen vaikutukset pidemmällä aikavälillä muodostuvat. Korostettiin myös sitä, että esim. toimintaansa kehittäväille tilalle 5 vuodessa voi tapahtua paljonkin muutoksia. Lyhyemmät sopimukset edellyttäisivät puolestaan ehdoiltaan selkeitä, yksinkertaisia toimenpiteitä. Toisaalta lyhyemmällä sopimuksilla tukitasokin olisi pitkiä pienempi. [FIN-25, FIN-34, EU-36, EU-89]

Karja- ja kasvinviljelytilojen eri suuruiset tuet haluttiin pois monessa vastauksissa, sillä tukien erisuuruisuuden katsottiin vääristävän kilpailua ja vaikuttavan muun muassa peltojen vuokrahintoihin. Erityisympäristötuen tukisummia pidettiin liian pieninä suhteessa kustannuksiin, työmäärään ja tulonmenetyksiin; tämä korostui erityisesti suojavyöhykkeitä, kosteikkoja ja alkuperäisrotujen kasvattamista koskeissa toimenpiteissä. Lisätoimenpiteitä toivottiin lisää myös C-alueelle. Esitettiin, että lisätoimenpiteiden kytkökset eri kasvilajeihin tulisi poistaa. Ravinnetaseet –toimenpiteessä nähtiin parantamisen tarvetta ja typpilannoituksen tarkentamista moitittiin useassa vastauksessa turhaksi toimenpiteeksi. Lannan levitys kasvukaudella –toimenpiteeseen toivottiin toisaalta lisää joustoa olosuhteiden mukaan, toisaalta myös lisää valvontaa. Vastauksia, joissa toivottiin mahdollisuuksia valita toimenpiteitä eläin- tai kasvitilojen paletista, tuli useita. Ympäristötukikelpoisen peltoalan toivottiin laajenevan; viljelijät kritisivat sitä, että ympäristötuen ulkopuolelta on hyvin vaikeaa saada peltoalaa takaisin ympäristötuen piiriin. Tällä lieneekin vaikutusta joidenkin viljelijöiden kohdalla siihen, että pellot pysyvät ympäristötuen piirissä – esim. peltoja vuokrattaessa tai sukupolvenvaihdoksen yhteydessä peltojen arvo laskisi, mikäli ne eivät olisi ympäristötukikelpoisia. *Yksityiskohtaisten parannustoivomusten laaja kirjo osoitti, että tukiehdoilla on merkitystä. Ne kuvasivat myös tilakohtaisten tarpeiden ja tukikeinojen yhteensovituksen haasteellisuutta: kaikkiin tarpeisiin sopivia keinoja ei voida koskaan tarjota varsinkaan valtakunnallisessa ohjelmassa.* Viljelijät toivovat erityisesti, että ohjelman onnistumisiin kiinnitettäisiin huomiota, sillä se motivoi tekemään edelleen työtä ympäristön hyväksi. Tämä kertoo positiivisella tavalla viljelijöiden tahtotilasta ympäristönsuojelun suhteen. Toimenpiteiden toteuttajat tarvitsevat palautetta, ei vain valvontaa. Olisikin tärkeää, että myönteinen tahtotila osattaisiin valjastaa oikein ympäristönsuojelun edistämiseen, eikä sitä tukahdutetaisi liiallisella säätelyllä ja sellaisella byrokratialla, joka ei liity toimenpiteiden vaikutuksiin. [FIN-25, FIN-34, EU-36, EU-89]

Ohjelman vaikuttavuutta tarkastellaan seuraavassa erikseen pinta- ja pohjavesien, maaperän, ilman, luonnon monimuotoisuuden ja maiseman osalta. Ympäristötuen toimenpiteiden toteutumat vuonna 2009 osa-alueittain suhteessa ohjelmassa esitettyihin tavoitteisiin on esitetty taulukossa 7.

Taulukko 7. Ympäristötuen toimenpiteiden toteutuminen suhteessa tavoitteisiin vuonna 2009 sekä eri toimenpiteiden arvioidut vaikutukset

Toimenpide	Tavoite		Vaikutukset				
	Ala	Tilojen määrä	Ravinnekuormitus	Torjunta-ainekuormitus	Päästöt ilmaan	Monimuotoisuus	Maisema rakenne
Ympäristötuen perustoimenpide							
- peltokasvit	+	0					
- puutarhakasvit	0	-					
Vähimmäisvaatimukset: lannoitteet			0	0	0	0	0
Vähimmäisvaatimukset: kasvinsuojeluaineet			(+)	++	0	+	0
Viljelyn ymp.suojelun suunnittelu ja seuranta			Hyödyllinen toimenpide, joka on edellytys muiden toimenpiteiden toteutukselle.				
Luonnonhoitopellot			++/-	++++/-	+++/-	+++	+++
Peltokasvien lannoitus			++	0	+	0	0
Puutarhakasvien lannoitus			(+)	0	(+)	0	0
Pientareet ja suojakaistat			+	+	(+)	+	+
Luonnon monimuotoisuuden ja maiseman ylläpito			0	(+)	0	+	(+)
Lisätoimenpiteet							
Vähennetty lannoitus	-	++	+(+)	-	+(+)	0	0
Typpilannoituksen tarkentaminen peltokasveilla	+++	+++		0		0	0
Ravinnetaseet	--	--		0		0	0
Lannan levitys kasvukaudella	--	--	+	0	+	0	0
Peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus	++	++	+/-	+/-	+/-	++	(+)
Peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys (A- ja B-tukialueilla)	+++	+	++/-	+/-	+/-	++	+
Peltojen tehostettu talviaikainen kasvipeitteisyys (A- ja B-tukialueilla)	+++	++	++/-	+/-	+/-	++	+
Viljelyn monipuolistaminen (A- ja B-tukialueilla)	0	--	+	+(+)	0	+(+)	++
Laajaperäinen nurmituotanto (A- ja B-tukialueilla)	--	--	+	0	+	+	0
Kerääjäkasvien viljely	--	--	(+)	-	0	(+)	0
Puutarhatilan lisätoimenpiteet							
Typpilannoituksen tarkentaminen puutarhakasveilla	--	--		0		0	0
Katteen käyttö monivuotisilla puutarhakasveilla	0	--	0	+++/0	0	+/0	+/0
Tuhoeläinten tarkkailumenetelmien käyttö	++	--	0	+	0	0	(-)
Erityistukisopimukset							
Suojavyöhykkeen perustaminen ja hoito	0	-	++/-	++++/-	+++/-	+(+)	++(+)
Monivaikutteisen kosteikon hoito	--	--					
Valumavesien käsittelymenetelmät	+++	+					
- säätösalaajitus			+	0	-	0	0/-
- säätökastelu			+	0	-	0	0
- kuivatusvesien kierrätys			(+)	(-)	?	0	0
Luonnonmukainen tuotanto	-	0	+(+)	++++	+	+++	+/-
Pohjavesialueiden peltoviljely							
Perinnebiotooppien hoito	0	+					
Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen	-	-	0	0	0	++	+
Alkuperäisrotujen kasvattaminen			0	0	0	+++	+
Alkuperäiskasvien viljely	++	+	0	0	0	+++	+
Ravinnekuormituksen tehostettu vähentäminen	--(-)	--(-)	++/-	++++/-	+++/-	+(+)	++(+)
Lietelannan sijoittaminen peltoon	+++	-	++	0	++++/-	0	0
Turvepeltojen pitkäaikainen nurmiviljely	--(-)	--(-)	++	+	+++	(+)	(+)
Ei-tuotannolliset investoinnit							
Kosteikkojen perustaminen			+(+)	+	-	+++	+++
Perinnebiotooppien peruskunnostus			0	0	0	+++	+++

Taulukon tunnusvärit: sininen = positiivinen, vihreä = neutraali, oranssi = negatiivinen. Lähde: Grönroos & Koikkalainen 2010

Pinta- ja pohjavedet

Maatalous on merkittävä vesistöjen kuormittaja, ja suomalaisen maatalouden vaikutukset näkyvät järvissä, joissa ja Itämeressä erityisesti Saaristomerellä ja Suomenlahdella. Vesistöjä kuormittavat maatalouden aiheuttamat fosfori- ja typpipäästöt sekä kasvinsuojeluaineet. Ihmistoiminnan aiheuttamasta fosforikuormituksesta noin 63 % ja typpikuormituksesta 51 % on arvioitu olevan peräisin maataloudesta (Suomen ympäristökeskus 2005). Maatalouden vesistökuormitusta pyritään vähentämään ennen kaikkea maatalouden ympäristötukien avulla, ja tukipaletin toimenpiteistä varsin suurella osalla onkin vesistökuormituksen vähentämiseen liittyviä tavoitteita. Vesiensuojelulle on asetettu tavoitteita Suomen Itämeren suojeluohjelmassa (Ympäristöministeriö 2002) ja Euroopan yhteisön vesipolitiikan puitteista annetun direktiivin (2000/60/EY) pohjalta hyväksytyssä periaatepäätöksessä Vesiensuojelun suuntaviivat vuoteen 2015 (Ympäristöministeriö 2007). Valtioneuvosto teki 10.12.2009 päätöksen Vuoksen vesienhoitoalueen, Kymijoen-Suomenlahden vesienhoitoalueen, Kokemäenjoen-Saaristomerren-Selkämeren vesienhoitoalueen, Oulujoen-Iijoen vesienhoitoalueen, Kemijoen vesienhoitoalueen, Tornionjoen vesienhoitoalueen ja Tenon-Näätämojoen-Paatsjoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmien hyväksymisestä vuoteen 2015. Tätä ennen vesiensuojelun tavoitteita on linjattu valtioneuvoston periaatepäätöksessä Vesiensuojelun tavoitteet vuoteen 2005 (Ympäristöministeriö 1998). Lisäksi Itämeren alueen merellisen ympäristön suojelua koskee yleissopimus (HELCOM 2004). [FIN-3, FIN-25, EU-81, EU-84, EU-89]

Edellisten ohjelmakausien perusteella voidaan todeta, että ympäristötuen avulla lannoitemäärät ovat vähentyneet, joskin ylilannoitusta esiintyy eri arvioiden mukaan edelleen (esim. puutarha- ja erikoiskasvit, lannan käyttö). Peltomaan ravinteiden määrän kasvu on kuitenkin taittunut, pientareiden ja suojakaistojen määrät ovat kasvaneet ja suojavyöhykkeitä on perustettu. Kasvukauden ulkopuolinen kasvipeitteisyys on yleistynyt. Viljelijöiden tietoisuus esim. torjunta-aineista on lisääntynyt, mutta rikkakasvien torjunta-aineiden käyttömäärät ovat kuitenkin lisääntyneet, todennäköisesti lisääntyneen kasvipeitteisyyden ja tämän aiheuttamien rikkakasvien yleistymisen vuoksi. Monivuotisten kasvien viljely ei ole osoittautunut erityisen suosituksi toimenpiteeksi. Erityisesti Etelä-Suomeen tarvittaisiin enemmän todellista talviaikaista kasvipeitteisyyttä (esim. nurmet ja viherkesannointi). Ohjelmakaudella 2000-2006 ravinnekuormituksen vähentämistavoitetta ei saavutettu huolimatta vesiensuojeluun suunnatusta runsaasta rahoituksesta (Kuhmonen ym. 2008, 39). Suurimmat muutokset viljelykäytännöissä tapahtuivat jo ensimmäisellä ympäristötukikaudella (MYTVAS: Palva ym. 1999, Mattila ym. 2007). [FIN-25, FIN-34, EU-30, EU-32, EU-36, EU-81, EU-84, EU-89]

Ympäristötuen vähimmäisvaatimuksissa on asetettu rajoituksia lannoitteiden ja torjunta-aineiden käytölle. Vesistövaikutuksia näistä aiheutuu ainoastaan torjunta-aineiden käytön rajoituksista, lannoitteiden käytön rajoitukset ovat sen sijaan tasolla, jolla positiivisia vesistövaikutuksia ei useimmissa tapauksissa synny. Peltokasveille maksettavan ympäristötuen osalta tavoite saavutettiin, eli tuettu pinta-ala säilyi samansuuruisena kuin edellisellä ohjelmakaudella. MYTVAS-tutkimuksen mukaan (Grönroos & Koikkalainen 2010; taulukko 7) perustoimenpiteistä positiivisia vesistövaikutuksia syntyy lähinnä luonnonhoitopeltoja, peltokasvien lannoitusta sekä pientareita ja suojakaistoja koskevilla toimenpiteillä. Lisätoimenpiteistä positiivisia vesistövaikutuksiin liittyvät ennen kaikkea vähennetty lannoitus, lannan levitys kasvukaudella, peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys ja/tai kevennetty muokkaus (tavoiteltu käyttölaajuus saavutettiin), viljelyn monipuolistaminen, laajaperäinen nurmituotanto, katteen käyttö monivuotisilla puutarhakaasveilla ja tuhoeläinten tarkkailume-

netelmien käyttö. Erityistukisopimuksista todennettuja vesistövaikutuksia on seuraavilla toimenpiteillä: suojavyöhykkeen perustaminen ja hoito, valumavesien käsittelymenetelmät (tavoite saavutettiin), luonnonmukainen tuotanto, pohjavesialueiden peltoviljely (tavoite saavutettiin), ravinnekuormituksen tehostettu vähentäminen, lietalannan sijoittaminen peltoon (tavoite saavutettiin) ja turvepeltojen pitkäaikainen nurmiviljely. Ei-tuotannollisista investoinneista kosteikkojen perustaminen aikaansaa myönteisiä vesistövaikutuksia. [FIN-25, FIN-34, EU-32, EU-40, EU-42, EU-81, EU-84]

Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimuksessa (MYTVAS 3, Aakkula ym. 2010) on arvioitu ympäristötuen eri toimenpiteiden vaikutuksia ympäristön tilaan. Mytvas 3 -projektin väliraportissa oli tuloksia tilatason viljelytoimenpidemuutoksista ja niiden vaikutuksista potentiaaliseen ravinnekuormitukseen. Lisäksi raportissa on arvioitu rakenteellisten muutosten vaikutuksia ravinnekuormitukseen sekä ainevirtaamia valuma-alueilla ja niihin vaikuttavia tekijöitä. Tulosten perusteella voidaan todeta, että kaikilla toimenpiteillä, joilla tavoitellaan positiivisia vesistövaikutuksia, ei kuitenkaan välttämättä ole toivotunlaista vaikuttavuutta. *Vaikuttavuus riippuu myös ympäristöstä*; joissakin olosuhteissa sama toimenpide voi saada aikaan huomattavia positiivisia ympäristövaikutuksia, mutta toisella alueella vaikutukset voivat jäädä syntymättä. [FIN-14, FIN-25, FIN-34, EU-36]

Verrattuna edelliseen ohjelmakauteen sekä fosfori- että typpilannoitustasot ovat laskeneet. Typpi- ja fosforitaseet ovat laskeneet 1990-lukuun verrattuna. Kuitenkin tuontiravinteiden määrä Suomessa on kasvanut, ja väkilannoitteita käytetään alueilla, joilla karjanlanta periaatteessa sisältää riittävästi ravinteita viljelykasveille. Maan helppoliukoisen fosforin pitoisuudet ovat lähteneet laskuun muualla paitsi Saaristomeren valuma-alueella. Saaristomeren tilan parantamiseksi toimenpiteet tällä valuma-alueella ovat erityisen tärkeitä, sillä Saaristomeren rannikkovesien kuormituksesta suurin osa aiheutuu Suomen maataloudesta. Tälle valuma-alueelle on keskittynyt paljon sika- ja siipikarjatuotantoa sekä erikoiskasvien viljelyä, jotka vaativat muuta viljelyä voimakkaampaa lannoitusta (Ekholm ym. 2010). Lannanlevitysmääräykset näyttävät vaikuttaneen ravinnekuormitukseen kotieläintiloilla. Lannan käytön asema on kuitenkin erilainen kuin mineraalilannoitteiden, mikä voi mahdollistaa ylilannoituksen karjanlannalla. Tämä on ongelma tietyillä, eläintuotantoon erikoistuneilla alueilla. Lisäksi ylilannoitusta arvioitiin Mytvas-tutkimuksessa tapahtuvan myös erikoiskasvien viljelyssä. [FIN-25, FIN-29, FIN-34, EU-32, EU-36, EU-81, EU-84, EU-89]

Typpikuormitus sen sijaan on kasvanut koko Suomessa, erityisesti Pohjanmaalla. Ilmiön taustalla on peltoalan kasvu, karjatalouden keskittyminen ja eläinten ruokinnan muuttuminen. Taustalla voivat olla myös ilmastonmuutoksen vaikutukset, mikäli se on vaikuttanut maan lämpötilaa nostavasti. Perämerellä kasvua rajoittava kriittinen ravinne on kuitenkin fosfori, ei typpi, minkä vuoksi kuormitus ei näy merialueiden rehevöitymisinä. Ravinteiden kulkeutumisen vaikutuksista Merenkurkun eteläpuolisille typpirajoitteisille alueille ei ole tietoa (Rankinen ym. 2010). Pohjanmaalla nurmiviljely näytti hieman yllättäen lisäävän kuormitusta, mikä kertoo siitä, että vesistökuormituksen kannalta samat toimenpiteet voivat olla vaikutuksiltaan eri alueilla erilaisia. Ympäristötuen vesistövaikutuksiin liittyy siis sekä alue- että tuotantonäkökulma. *Tämän vuoksi ympäristötuen toimenpiteitä tulisi entistä voimakkaammin kohdentaa alueellisesti ja paikallisesti.* [FIN-25, FIN-29, FIN-34, EU-32, EU-36, EU-81, EU-84, EU-89]

Kyselyssä ne viljelijät, joilla oli selviä vesistönsuojelutarpeita, olivat keskimääräistä useammin tehneet erityisympäristötukisopimuksia suojavyöhykkeistä, luonnonmukaisesta tuotannosta, perinnebiotooppien hoidosta, luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämisestä tai

ravinnekuormituksen vähentämisestä; nämä riippuvuussuhteet olivat tilastollisesti merkitseviä. *Vesistönsuojelun päämäärään pyrittiin siis useilla eri keinoilla.* [FIN-25, FIN-34, EU-32, EU-36, EU-81, EU-84]

Viljelijäkyselyssä tiedusteltiin vastaajilta *parannusehdotuksia* ympäristötukeen. Erityisesti vesistövaikutuksia koskevat toimenpiteet kirjoittivat runsaasti kommentteja. Pohjavesialueiden viljely herätti mielteitä kahteen suuntaan: toisten mielestä rajoitukset hankaloittavat pohjavesialueiden viljelyä liikaakin, toisten mielestä pohjavesialueiden viljelyn sääntely on juuri oikealla tiellä. Lannankäsittelyyn toivottiin lisää tukea; kasvitilojen lannan vastaanotto-sopimuksia toivottiin takaisin tai tukea lannan levitykseen kasvukaudella myös kasvitiloilla. Myös lannankäytön tehostamistoimenpidettä toivottiin taas tuen piiriin. Maatalouden jätevesihuoltoon toivottiin uusia tukimuotoja. Suojavyöhykkeet –toimenpide ei ollut niin suosittu kuin oli tavoite; kyselyssä suojavyöhykkeiden tukia pidettiin pieninä ja tukien hakemista hankalana. Suojavyöhykkeiden tulkinnessa ja valvonnassa oli ollut ongelmia. Ylipäänsä toimenpide pitäisi vastaajien mielestä tehdä houkuttelevammaksi. Suojavyöhykkeiden niittovelvoite ja niittojätteen korjausvelvoite koettiin ongelmallisiksi, sillä huonolaatuisen niittojätteen sijoittaminen voi olla vaikeaa, jolloin paalit jäävät maisemaa rumentamaan. Suojavyöhykkeitä toivottiin olevan mahdollista perustaa myös valtaojien varteen. Ehdotuksia energiapajun kasvattamisesta suojavyöhykkeillä myös tuli. [FIN-25, FIN-34, EU-36, EU-89]

Vastaajien keskuudesta tuli ehdotuksia lannan levityksen rantapelloille kieltämiseksi kokonaan sekä järvien ja jokien rantojen pakkosuojelemiseksi vesistönsuojelun riskikohteissa. Ehdotettiin, että kasvipeitteisyys olisi pakollinen toimenpide eroosioherkillä kohteilla ja saostusallas pelloilta järviin tulevissa ojissa olisi aina pakollinen. Ehdotettiin, että tulvapelloilla tulisi olla erityisvaatimuksia, esim. lietelannan levityksen kieltäminen kokonaan ja nurmiviljelyn suosiminen. Valtaojien kunnostamisesta toivottiin omaa tukimuotoansa. Alunamaiden erityisten ympäristöongelmien ratkomiseen toivottiin niin ikään omaa tukimuotoa. Kosteikkojen valuma-aluevaatimusta pidettiin liian isona; samansuuntainen viesti välittyi myös MYTVAS-tutkimuksesta. Lisäksi kosteikkojen tukea toivottiin korotettavan sekä neuvontaa kosteikkoa perustettaessa lisättävän. Salaojitukseen puututtiin useissa vastauksissa ja sen merkitystä katsottiin laiminlyödyn. Vastauksissa tuli esille ajatus, että suojakaistojen mitoitus (3 metriä) olisi vesiensuojelun kannalta täysin riittämätön: paremmin toimisivat 3-10 metriä leveät suojakaistat. Suojakaistoilta leviäviä rikkakasveja pidettiin ongelmallisina; ratkaisuksi esitettiin, että suojakaistat pitäisi pystyä kylvämään lohkon kasville, mutta ilman lannoitusta. Kevennettyä muokkausta pidettiin monessa vastauksessa hyvänä toimenpiteenä, mutta toivottiin myös enemmän tutkimustietoa toimenpiteen ympäristövaikutuksista. Lisäksi jotkut vastaajat olivat havainneet, että toimenpide lisää kasvinsuojelun tarvetta. [FIN-25, FIN-34, EU-36, EU-89]

Viljelijäkyselyissä kävi lukuisasta vastauksesta ilmi näkemys, että vesiensuojelun nimissä asetetut tiukat raja-arvot lannoitukselle alentavat sadon laatua. MYTVAS-tutkimuksen (Salo ym. 2010) mukaan hyvinä satovuosina onkin mahdollista, että lannoitustasot alentavat hieman muun muassa viljan valkuaispitoisuutta, mutta menetyksiä ei pidetty suurina. Erityisesti turvemaiden ja multavien eloperäisten maiden lannoitustasoa pidettiin liian matalana. Viljelijät esittivät, että starttifosforin käyttö tulisi sallia, sillä se menee kasvien käyttöön välittömästi eikä aiheuta ravinnekuormitusta vesistöihin. Esitettiin myös, että lannoitusrajoituksia tulisi kohdentaa sen mukaan, kuinka suuri kuormitusriski kullakin kohteella on. *Kaikki nämä huomiot kuvaavat tila- ja aluekohtaisen vesistönsuojelutarpeen ja keinovalikoiman yhteensovituksen haasteellisuutta. Perusteltujen ehdotusten määrä ja laatu*

kertoo myös kohderyhmän kiinnostuksesta ja asiantuntemuksesta. [FIN-25, FIN-29, FIN-34, EU-36, EU-89]

Maaperä, maan rakenne

Suurimmat maaperään kohdistuvat uhat Suomessa ovat veden aiheuttama eroosio, tiivistyminen sekä maan orgaanisen aineksen ja biologisen monimuotoisuuden väheneminen. Eroosion suuruuteen (keskiarvo 600 kg/ha/vuosi) vaikuttavat pellon kaltevuus, muokkauksen ajankohta ja intensiivisyys, kasvipeitteisyys, kasvilaji sekä maalaji. Eroosio aiheuttaa myös vesistökuormitusta, sillä kiintoaineksen mukana veteen kulkeutuu ravinteita, erityisesti fosforia. Suomen maaperä on luontaisesta hapanta ja erityisesti Länsi-Suomessa on happamia sulfaattimaita, joiden peltoviljely aiheuttaa maaperän ja vesistöjen happamoitumista. Maan orgaanisen aineksen pitoisuus on tutkimusten mukaan pienenevässä, mikä on merkki maan tiivistymisestä. Maan tiivistymistä aiheuttavat maataloustuotannon alueellinen yksipuolistuminen sekä muokkaus- ja kesannointimenetelmät. (MMM 2007.) [FIN-34, EU-89]

Ympäristötuella on maaperään liittyen useita tavoitteita: peltomaan eroosion vähentäminen, maaperäeliöiden monimuotoisuuden lisääminen, maaperän tuottokyvyn säilyminen ja parantaminen sekä humuksen määrän lisääminen. MYTVAS-tutkimuksen mukaan (Grönroos & Koikkalainen 2010; taulukko 7) peltomaan rakenteeseen ja viljavuuteen vaikuttavat ympäristötuen perustoimenpiteistä ennen kaikkea luonnonhoitopeltoja sekä pelto- ja puutarhakasvien lannoitusta koskevat toimenpiteet. Lisätoimenpiteistä vaikutusta on erityisesti peltojen talviaikaisella kasvipeitteisyydellä ja kevennetyllä muokkauksella sekä viljelyn monipuolistamisella. Erityistukisopimuksista positiivisia maaperävaikutuksia synnyttävät suojavyöhykkeet, valumavesien käsittelymenetelmät, luonnonmukainen tuotanto, ravinnekuormituksen vähentäminen sekä turvepeltojen pitkäaikainen nurmiviljely. Maaperän kannalta tärkeistä toimenpiteistä tavoitellun käyttölaajuuden saavuttivat talviaikaista kasvipeitteisyyttä ja kevennettyä muokkausta sekä valumavesien käsittelymenetelmiä koskevat toimenpiteet. [FIN-25, FIN-34, EU-33, EU-36]

Toimenpiteiden yhteisenä pyrkimyksenä on vähentää ravinteiden huuhtoutumisriskiä ja eroosiota sekä parantaa kasvien ravinteiden hyväksikäyttöä (MMM 2007, ks. MYTVAS 3). MYTVAS 3 -tutkimuksen maaperää koskevat tulokset eivät ole vielä valmistuneet. MYTVAS 2 -tutkimuksen tuloksissa kuitenkin todettiin, että maaperään kohdistuvien ympäristövaikutuksen syntymisessä on pohjimmiltaan kysymys maaekosysteemin toiminnasta ja erityisesti sen kyvystä puskuroida sellaisia toimenpiteitä, jotka lisäävät eroosiota ja ravinnepestäystä (Alakukku ym. 2008, ks. MYTVAS 3). Maatalouden vesistökuormituksen vähentämisessä maan hyvä rakenne, pellon toimiva vesitalous sekä riittävä kalkitus ovat avainasemassa (Palojärvi & Alakukku 2010). MYTVAS-tulosten mukaan pelloille levitettävien ravinteiden määrät ovat laskeneet, mutta vesistöihin kohdistuva kuormitus on laskenut vain fosforin osalta. Typpi ja fosfori käyttäytyvät maaperässä eri tavoin; fosforikuormitukseen vaikuttaa enemmän eroosio, typpikuormitukseen taas vaikuttaa enemmän lannoitus ja sadon sitomat ravinteet. *Maaperään kohdistuvat toimenpiteet vaikuttavat siten erityisesti vesistöjen fosforikuormitukseen.* [FIN-14, FIN-25, FIN-34, EU-32, EU-33, EU-36, EU-81, EU-84]

Myös viljelijäkyselyn tulosten perusteella maaperä- ja vesiensuojeluasiat kulkevat käsi kädessä. Kyselyssä ne viljelijät, joilla oli selviä maaperän suojelutarpeita, olivat keskimääräistä useammin tehneet erityisympäristötukisopimuksen suojavyöhykkeistä, luonnonmukaisesta tuotannosta tai ravinnekuormituksen vähentämisestä; nämä riippuvuussuhteet olivat tilastollisesti merkitseviä. Lisätoimenpiteistä he valitsivat keskimääräistä useammin

luonnonhoitopeltoja, talviaikaista kasvipeitteisyyttä ja kevennettyä muokkausta sekä viljelyn monipuolistamista koskeneita toimenpiteitä. [FIN-25, FIN-34, EU-33, EU-36]

Ilma

Maataloudella ja maaseudun toiminnoilla on vaikutuksia sekä ilmanlaatuun että ilmastonmuutokseen. *Ilmanlaatua* heikentävät kaasu- ja hiukkasmaiset yhdisteet, joilla on haitallisia vaikutuksia ihmisten terveyteen ja viihtyvyyteen. Maataloustoimintojen ilmanlaatuvaikutukset liittyvät tyypillisesti karjatalouteen, joka voi aiheuttaa paikallisia hajuhaittoja sekä muutoksia esim. puiden epifyyttijäkälälajistossa. *Ilmastomuutoksen* osalta maatalouden tuottamat merkittävimmät kasvihuonekaasut ovat hiilidioksidi, dityppioksidi ja metaani. Maatalouden ilmastonmuutosvaikutuksia sekä ohjelman liittymistä näihin on käsitelty lyhyesti boksissa 3. Maatalous vaikuttaa ilmanlaatuun paikallisesti lähinnä ammoniakkipäästöjen kautta. Ammoniakki ei ole kasvihuonekaasu, mutta voi lisätä dityppioksidipäästöjä välillisesti laskeuman kautta (Grönroos ym. 2009). Viimeisen 25 vuoden aikana päästömäärät ovat laskeneet muuttuneiden lannankäsittelykäytäntöjen sekä eläinmäärän alenemisen myötä. Maatalous ylittää nykykuormituksellaan (noin 32.000 tonnia) maatalouden ammoniakkipäästöille asetetun päästökaton 31.000 tonnia (MMM 2007). MYTVAS-tutkimuksen mukaan (Grönroos & Koikkalainen 2010) ilmaan kohdistuvia päästöjä – ammoniakkia, hiilidioksidia, dityppioksidia ja metaania – selvästi vähentäviä toimenpiteitä nykyisessä ympäristötuen tuessa ovat ainoastaan turvepeltojen pitkäaikaista nurmiviljelyä ja lietalan sijoittamista koskevat erityistukisopimukset. Välillisesti päästöihin vaikuttavat muutkin, lähinnä kasvipeitteisyyteen, muokkaukseen ja lannoitukseen liittyvät toimenpiteet. Lannoituksen vähentyminen vähentää myös ilmaan kohdistuvia päästöjä. Esimerkiksi typpilannoituksen tarkentaminen vähentää suoria ammoniakki- ja dityppioksidipäästöjä ilmaan sekä epäsuoria dityppioksidipäästöjä typpihuuhtouman vähentyessä. Myös luonnonhoitopellon dityppioksidipäästöt ovat pienet viljeltyyn verrattuna, koska peltoa ei lannoiteta eikä muokata (Grönroos ym. 2010). Päästökaupan ulkopuolisista sektoreista maataloudelle asetettu kasvihuonekaasujen vähentämistavoite on 13 % vuoden 2005 tasosta, joka tulisi saavuttaa vuoteen 2020 mennessä (Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6. 11.2008). [FIN-2, FIN-14, FIN-25, FIN-34, EU-34, EU-36, EU-82, EU-85]

Viljelijäkyselyssä tarve ilmansuojeluun koettiin kotieläintiloilla suuremmaksi kuin kasvinviljelytiloilla; myös ohjelmassa tarjolla olleet toimenpiteet koettiin niillä ilmansuojelutarpeiden kannalta käyttökelpoisemmiksi. Ne viljelijät, joilla oli selviä ilmansuojelutarpeita, olivat keskimääräistä useammin tehneet erityisympäristötukisopimuksen lietalan sijoittamisesta peltoon; riippuvuussuhde oli tilastollisesti merkitsevä. Ympäristötuen kehitysehdotuksena muutamassa vastauksessa oli ilmastonmuutoksen ehkäisemisen saattaminen tukikelpoiseksi. Esimerkiksi multavuuden parantumisen ajateltiin vahvistavan positiivista hiilitasetta. [FIN-25, FIN-34, EU-34, EU-36, EU-82, EU-85]

Box 3: Ilmastonmuutos ja bioenergia

Ilmastonmuutos on uusi ympäristöhaaste, jolla voi olla kauaskantoisia vaikutuksia suomalaisen maaseutuun (esim. MMM 2006). Ilmaston lämpeneminen voi sinällään tuoda Suomen maatalouteen monia ympäristön kannalta myönteisiäkin asioita, kun esimerkiksi kasvivalikoima voi monipuolistua ja syysviljojen viljely lisää talviaikaista kasvipeitteisyyttä ja vähentää ilmastomuutoksen myötä kasvavaa eroosiota ja huuhtoutumista (Peltonen-Sainio ym. 2010, 30-31). Suomen maatalous vaikuttaa myös itse ilmastonmuutokseen päästöjen kautta; maatalous on energiantuotannon jälkeen toiseksi suurin kasvihuonekaasujen tuottaja ja maatalouden osuus Suomen hiilidioksidipäästöistä oli vuonna 2006 13,3 % (MMM 2008). Suoraan ilmaan kohdistuvien päästöjen (N₂O, CH₄, CO₂) määrää vähentäviä toimenpiteitä nykyisessä ympäristötuen ovat ainoastaan turvepeltojen pitkäaikainen nurmiviljely -erityistukisopimus ja lietalan sijoittaminen peltoon -erityistukisopimus. Välillisesti tosin päästöihin vaikuttavat muutkin, lähinnä kasvipeitteisyyteen, muokkaukseen ja lannoitukseen liittyvät toimenpiteet. (Aakkula ym. 2010.) Maatalouden kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisessä muita kustannustehokkaita keinoja ovat biokaasun tuotanto lannasta sekä synteettisten lannoitteiden käytön vähentäminen (Bionova Engineering 2008). Nämä toimenpiteet ovat linjassa myös vesiensuojelun tarpeiden kanssa. [FIN-2, EU-34, EU-82, EU-85]

Laajemmin ilmastonmuutokseen voidaan vaikuttaa uusiutuvien energiamuotojen käyttöä edistämällä, mikä on yksi maaseutuohjelman tavoitteista. Tässä tavoitteessa merkittävässä roolissa ovat erityisesti toimintalinjojen 1 ja 3 toimenpiteet. Linjanvetoja uusiutuvan energian käytöstä on tehty mm. valtioneuvoston pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategiassa vuonna 2008. Uusiutuvan energian velvoitepaketissa Suomen edellytetään nostavan uusiutuvan energian osuuden energiankäytöstä 38 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä. Maatalouden tuotteilla on paljon potentiaalia biokaasun tuotannossa, mutta se on lisääntynyt merkittävästi Suomessa vasta 2000-luvulla. On todennäköistä, että kotieläintuotannon ydinalueilla yksi ratkaisu lannan sijoittamisen aiheuttamiin ongelmiin tulee olemaan bioenergian tuotanto, ja tähän olisi perusteltua varautua myös seuraavaa ohjelmakautta valmisteltaessa. Lannan käsittelyn vaihtoehtoja tutkitaan parhaillaan mm. maa- ja metsätalousministeriön tilaamassa HYÖTYLANTA-tutkimuksessa. Uusiutuvan energian kysymyksiä käsitellään myös esim. kansallisessa metsäohjelmassa.

Ympäristötuen avulla voidaan seuraavassa ohjelmassa kannustaa sellaisten tuotantotekniikoiden käyttöön, jotka vähentävät kasvihuonepäästöjä. Maataloudella on myös potentiaalia toimia nykyistä suuremmassa määrin hiilinieluna esim. biohiilen käytön kautta, mutta aihe vaatii lisätutkimuksia, ennen kuin se voidaan huomioida esim. ympäristötuen toimenpidevalikoimassa. Ilmastonmuutos haastaa maatalouteen ja maaseutuun liittyvät politiikkatoimet uudella tavalla: kuinka ilmastomuutosta voitaisiin torjua, mutta liiketoiminnan kannalta järkevällä ja hyödyllisellä tavalla. Keskeistä on tällöin huomion siirtäminen pelkistä ympäristöhaitoista myös ympäristöhyötyihin ja hallinnosta liiketoimintaan. [FIN-2, EU-34, EU-82, EU-85]

Kirjallisuutta:

Bionova Engineering 2008. Maatalouden kasvihuonekaasupäästöjen kustannustehokas vähentäminen. Raportti 26.4.2008. MMM 2008. Kansallinen metsäohjelma 2015. Lisää hyvinvointia monimuotoisista metsistä - Valtioneuvoston periaatepäätös. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 3/2008.

MMM 2008. Pitkän aikavälin skenaariot – maatalous, metsätalous ja maankäyttö. Muistio 20.2.2008. Peltonen-Sainio, P., Hakala, K. & Jauhainen, L. 2010. Ilmastonmuutos vie suomalaisen kasvintuotannon kohti uutta aikakautta. Julkaisussa Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.) Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2010. Julkaisuja 110. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Taloustutkimus, Helsinki, 30-31.

Pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategia. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6. päivänä marraskuuta 2008.

Luonnon monimuotoisuus

Maataloustuotannon alueellinen erilaistuminen sekä laajaperäisesti viljeltävien alueiden väheneminen uhkaavat maaseutuluonnon monimuotoisuutta; perinneympäristöissä elää Suomen uhanalaisista lajeista 28 %. Luonnon monimuotoisuuden edistäminen on yksi keskeisimmistä maaseutuohjelman ympäristötavoitteista. MYTVAS-tutkimuksen mukaan (Grönroos & Koikkalainen 2010; taulukko 7) useilla ohjelman toimenpiteillä on vaikutusta monimuotoisuuteen. Ympäristötuen perustoimenpiteisiin kuuluvat rajoitteet torjunta-aineiden käytölle, perustoimenpiteistä luonnonhoitopellot, pientareet ja suojakaistat sekä luonnon monimuotoisuuden ja maiseman ylläpito edistävät monimuotoisuutta. Lisätoimenpiteistä luonnon monimuotoisuutta edistävät luonnonhoitopellot, peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus, viljelyn monipuolistaminen ja laajaperäinen nurmituotanto. Erityistukisopimuksissa monimuotoisuuden parantamiseen tähtääviä

toimenpiteitä on runsaasti: suojavyöhykkeen perustaminen ja hoito, luonnonmukainen tuotanto, luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen, alkuperäisrotujen kasvattaminen, alkuperäiskasvien viljely ja ravinnekuormituksen tehostettu vähentäminen. Molemmat ei-tuotannolliset investoinnit kosteikkojen perustaminen sekä perinnebiotooppien kunnostus ovat luonnon monimuotoisuuden kannalta keskeisiä toimenpiteitä. Luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeiden toimenpiteiden käyttölaajuutta koskevat tavoitteet saavutettiin vuonna 2009 talviaikaisen kasvipeitteisyyden ja kevennetyn muokkauksen, perinnebiotooppien hoidon ja alkuperäiskasvien viljelyn toimenpiteissä. [FIN-4, FIN-14, FIN-25, FIN-34, EU-31, EU-36, EU-40, EU-42, EU-80, EU-83]

MYTVAS 3 –seurantatutkimuksen väliraportissa oli tuloksia rikkakasvillisuuden monimuotoisuuden seurantatutkimuksesta, putkilokasvien monimuotoisuuden kehityksestä maatalousympäristössä, perhosten monimuotoisuudesta, pesimälinnuston monimuotoisuudesta, kosteikkojen merkityksestä hyönteisille ja vesilinnustolle, suojavyöhykkeiden merkityksestä putkilokasvien ja suurperhosten monimuotoisuudelle ja viherkesantojen luontovaikutuksista. Lisäksi selvitettiin rakenteellisten muutosten vaikutusta biodiversiteettiin. *Rikkakasvit* ovat luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeitä sen vuoksi, että ne hyödyttävät ylempiä trofiatasoja. Rikkakasvien muita eliölajeja hyödyttävä monimuotoisuus on kuitenkin heikentynyt siitä huolimatta, että rikkakasvien kokonaisrunsaus on hieman lisääntynyt. Luomupellot sekä pientareet ja suojakaistat ovat rikkakasvien monimuotoisuuden kannalta tärkeitä (Salonen ja Hyvönen 2010, MYTVAS). Etenkin taantuneille *perhoslajeille* niityt ja muut perinnebiotoopit ovat tärkeitä. Tavanomaisilla maatalousalueilla perhoset ovat riippuvaisia lähinnä pientareista ja muista reunaympäristöistä; niiden määrät ovat kuitenkin edelleen vähentyneet, minkä vuoksi myös maatalousalueiden perhoskannat ovat kääntyneet lievään laskuun (Heliölä & Kuussaari 2010, MYTVAS). *Lintujen* monimuotoisuuden kannalta maatilan tuotantosuunta on tärkein niiden esiintymistä ja runsautta määrittävä tekijä. Lypsykarjataloudesta luopuminen on vähentänyt pitkällä aikavälillä maatalousympäristön pesimälinnuston runsautta. Kuitenkin aiempien vuosien linnuston köyhtyminen on nyt pysähtynyt ja osittain myös kääntynyt suotuisampaan suuntaan (Tiainen ym. 2010, MYTVAS). Erityistuilla perustettavilla kosteikoilla on myönteisiä vesistövaikutuksia, mutta ne hyödyttävät myös luonnon monimuotoisuutta, esim. hyönteisiä ja vesilintuja. Jo varsin pienialainen kosteikko voi edistää monimuotoisuutta merkittävästi, minkä vuoksi kosteikoilta ei tulisi vaatia liian suuria pinta-aloja (Heliölä ym. 2010, MYTVAS). Suojavyöhykkeet hyödyttävät myös luonnon monimuotoisuutta, ja niiden arvo kasvaa vyöhykkeen iän myötä (Heliölä ym. 2010, MYTVAS). Samalla tavalla erilaisten viherkesantojen ympäristövaikutukset ovat myönteisiä myös luonnon monimuotoisuuden kannalta; myös niissä monimuotoisuushyödyt ovat sitä suurempia, mitä pitkäikäisempiä kesannot ovat. [FIN-14, FIN-25, FIN-34, EU-31, EU-36, EU-80, EU-83]

Kyselyssä ne viljelijät, joilla oli selviä monimuotoisuuden ylläpito- tai lisäämistarpeita, olivat keskimääräistä useammin tehneet erityisympäristötukisopimuksen alkuperäisroduista, suojavyöhykkeistä, luonnonmukaisesta tuotannosta, perinnebiotoopeista tai luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämisestä; nämä riippuvuussuhteet olivat tilastollisesti merkitseviä. Näistä selvästi tavoitteeseen päästiin ainoastaan perinnebiotooppien hoidon osalta, minkä vuoksi monimuotoisuuden kannalta muiden toimenpiteiden houkuttelevuudessa on vielä parantamisen varaa. [FIN-25, FIN-34, EU-31, EU-36]

Ympäristötukea kehitettäessä tulisi pohtia perinnebiotooppien hoidon tukemista laajemmin kuin maataloustuotantoon sidotun ympäristötuen piiristä. Uhanalaisten lajien ja luonnon monimuotoisuuden säilymisen kannalta perinnebiotoopit ovat erittäin tärkeitä elinympäris-

töjä, ja perinnebiotoopit ovat myös luonnonsuojelulaissa mainittu suojeltaviksi luontotyypeiksi. Yksikin kohde voi olla paikallisesti uhanalaisten lajien säilymisen kannalta merkityksellinen, jolloin maanomistajan ympäristötukikelpoisuuden ei tulisi vaikuttaa siihen, tuleeko kohde hoidettua vai ei. Perinnebiotooppien kunnostukseen ja hoitoon tulisi kehittää samanlainen toimenpide kuin esim. Metso-ohjelma, jolla tähdätään arvokkaiden metsäympäristöjen säilymiseen. [FIN-25, FIN-28, FIN-34, EU-31, EU-36, EU-80, EU-83]

Maisema

Maatalouden harjoittaminen on edellytys maaseutumaiseman säilymiselle. Maisemakysymys on tiiviisti kytkeytynyt monimuotoisuuskysymykseen, sillä uhanalaisimmat maaseutumaiset ovat nimenomaan perinteisen maatalouden muokkaamia niittyjä, hakamaita ja laitumia, jotka ovat tuotantotapojen muuttumisen myötä jatkuvasti vähenemässä. [FIN-4, FIN-34]

MYTVAS-tutkimukseen kuuluu tutkimusohjelma ”Ympäristötuen merkitys visuaaliselle maisemalle”, jonka tuloksia ei vielä ole käytettävissä. Edellisen ohjelmakauden jälkiarvioinnissa (Kuhmonen ym. 2008) todettiin, että suomalainen maaseutumaisema on muuttunut, mutta pysynyt avoimena. Kaikkiaan ympäristötuen merkitystä maaseutumaisemaan pidettiin vähäisenä ja sen vaikutuksia lähinnä paikallisina. Erityisesti (perinne)maisemien säilymiseen kannustavista toimenpiteistä tärkeimpiä ovat perinnemaisemien kunnostusta ja hoitoa koskevat erityistukisopimukset sekä luonnon ja maiseman monimuotoisuutta koskeva erityistukisopimus. Ei-tuotannollisista investoinneista⁹ sekä kosteikkojen perustaminen että perinnebiotooppien kunnostus synnyttävät myös positiivisia maisemavaikutuksia. [FIN-14, FIN-34, EU-35, EU-36, EU-40, EU-42]

Kyselyssä ne viljelijät, joilla oli selviä maisemansuojelutarpeita, olivat keskimääräistä useammin tehneet erityisympäristötukisopimuksen kosteikoista, alkuperäisroduista, luonnonmukaisesta tuotannosta, perinnebiotoopeista, pohjavesialueiden toimenpiteistä, ravinnekuormituksen vähentämisestä, lietelannan sijoituksesta tai luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämisestä; nämä riippuvuussuhteet olivat tilastollisesti merkitseviä. [FIN-25, FIN-34, EU-35, EU-36]

Yleisesti viljelijät toivoivat tukien nykyistä vahvempaa kohdentamista maisemanhoitoon, sekä ympäristötuen ulottamista myös esim. perikuntien peltoihin, jotta maisemat pysyisivät viljeltyinä ja hoidettuina. Ympäristötuikiin ehdotettiin maisemanhoitovelvoitteita, joita voitaisiin kohdentaa maiseman arvon perusteella. [FIN-25, FIN-34, EU-35, EU-36]

2.5.2.2 Luonnonhaittakorvaus

Luonnonhaittakorvauksen merkitys viljelijöiden toimeentulolle on erittäin merkittävä ja siksi sen ehtoihin on sitouduttu laajasti. Tavoitteensa mukaisesti se säilyttää tätä kautta viljelyssä peltoa, joka muuten metsitettäisiin, jätettäisiin viljelemättä tai siirrettäisiin muuhun käyttöön. Suomessa avoin peltomaisema on niukkuustekijä ja siksi luonnonhaittakorvauksella on tässä roolissa myös erittäin merkittäviä ympäristövaikutuksia. Tukea saavat tilat ovat sitoutuneet myös täydentävien ehtojen noudattamiseen; monet näistä liittyvät ympäristöön ja hyvinvointiin. Tätä kautta laajasti käytössä olevalla luonnonhaittakorvauksella on myös epäsuoria ympäristö- ja hyvinvointivaikutuksia. [FIN-24, EU-22, EU-24, EU-26, EU-28, EU-89]

---

⁹ ”Non-productive investments” lienee käännettävissä suomeksi myös sanana ”ympäristöinvestoinnit”.

2.5.2.3 Eläinten hyvinvointituki

Eläinten hyvinvointituki on uusi toimenpide, jota on käytetty vuodesta 2008 lähtien. Tuki koostuu perus- ja lisäehdoista, joita tila voi valita 0-2 kpl. Vuonna 2008 tukea myönnettiin noin 4.400 tilalle ja vuonna 2009 noin 4.700 tilalle. Keskimääräinen tuki saajaa kohti on ollut vajaat 2.300 euroa kumpanakin vuonna. Tuen piirissä on noin neljännes nautakarja- ja sikatiloista (päätuotantosuunta). Tuessa on kysymys samantyyppisestä asiasta kuin ympäristötuesta: millaisia toimenpiteitä markkinoilta saatava tulo mahdollistaa, mistä toimenpiteistä markkinamekanismi palkitsee ja mitä toimenpiteitä on tarpeen edistää yhteiskunnan tuella. [FIN-25, FIN-35, EU-38]

Eläinten hyvinvointitukea hakeneet viljelijät arvioivat tilan kotieläinten hyvinvoinnin parantuneen yleisemmin kuin viljelijät keskimäärin. Näiden tilojen liiketoiminta oli kehittynyt hyvin suotuisasti myös monilla muilla ulottuvuuksilla (vrt. kuvio 7). Onkin ilmeistä, että tukea ovat hakeneet tilat, joilla asiat ovat hyvin kunnossa niin eläinten hyvinvoinnin kuin muidenkin asioiden suhteen. *Tukea hakeneilla tiloilla sen rooli onkin ollut kotieläintalouden kilpailukyvyä parantaminen, koska hyvinvoivat eläimet tuottavat parhaiten eikä tavoitteen saavuttaminen ole vaatinut suuria muutoksia.* Niiden kotieläintilojen tarpeisiin, joilla on erityisiä ongelmia esimerkiksi yrittäjien terveydestä, asenteista tai muista syistä johtuen, tuki ei tarjoa ratkaisuja. Näissä tapauksissa sopivampia keinoja ovat yrittäjien (ihmisten) tukeminen ja eläinsuojelutoimenpiteet. Kyseessä onkin eläinten hyvinvointituki, ei pahoinvointituki. [FIN-25, FIN-35, EU-37, EU-38]

Kyselyn perusteella *lisätoimenpiteiden valinnassa* korostuivat toimenpiteen sopivuus tilan olosuhteisiin: tilat oli hiljattain kunnostettu ehdot täyttäväksi, tarvittavat muutokset olivat pieniä tai toimenpide oli jo käytössä (85 % avoimessa vastauksessa syyn ilmoittaneista, n=171). Noin 11 % vastaajista liitti sen ensisijaisesti tiettyyn eläinten hyvinvoinnin parantamistarpeeseen tai -tavoitteeseen ja noin 4 % vastaajista arvioi, että tukiehdot rajasivat ko. toimenpiteen käytännössä ainoaksi vaihtoehdoksi. [FIN-25, FIN-35, EU-37, EU-38]

Vaikka muutostarpeet eivät olleet useissa tapauksissa suuria, tukea hakeneet viljelijät kokivat sen hyödylliseksi ja vaikuttavaksi. Noin 54 % tuen *merkittävimmän hyödyn* avoimessa vastauksessa määritelleestä viljelijästä (n=218) liitti sen eläinten (ja omaan) hyvinvointiin: hyvinvointi oli parantunut esimerkiksi laidunnuksen, jaloittelun tai parempien tilojen myötä ja hyvinvointia tuli myös seurattua entistä paremmin. Noin 22 % viljelijöistä piti korvauksen tulovaikutusta tuen merkittävimpänä hyötynä (ei suuria muutostarpeita; tuki on korvausta aiemmin tehdyistä hyvinvointi-investoinneista). Noin 8 % koki suurimmaksi hyödyksi erilaisten riskien pienentymisen (palontorjunta, valvonta, varavoimala) ja noin 16 % arvioi, että tuesta ei ollut käytännössä mitään hyötyä. [FIN-25, FIN-35, EU-37, EU-38, EU-39]

Valtaosa nauta- ja sikatiloista on kuitenkin tuen ulkopuolella. Kyselyssä syinä jäämiseen tuen ulkopuolelle mainittiin pääsääntöisesti tuen pienuus tai ehtojen sopimattomuus tilan olosuhteisiin (n=13). Tukiehtoihin sitoutuneiden *parannusehdotukset* (n=145) koskivat yleisimmin (44 %) tukitason korottamista, jolloin se lisäsi houkuttavuutta ja mahdollistaisi suuremmat muutokset. Nyt tuki riittää ”pikkuparannuksiin”, mutta ei rakenteellisiin muutostarpeisiin (joihin tulisi vastata investointituella). Myös ehtojen selkeyttämisessä ja tiedotuksessa nähtiin yleisesti parantamisen varaa (39 %) ja pieni osa vastaajista (7 %) kaipasi lisää tukikohteita ja vaihtoehtoja. Joka kymmenes vastaaja piti järjestelmää nykyisellään hyvänä. Runsas puolet tukea hakeneista ei kuitenkaan määritellyt muutosehdotusta tuen

vaikuttavuuden parantamiseksi. Kaiken kaikkiaan tukeen oltiin varsin tyytyväisiä. [FIN-15, FIN-25, FIN-35, EU-37, EU-38]

2.5.2.4 Rakenne-, yritys- ja hanketuet

Aloitustukiin sisältyy mm. vaatimuksia viljelijöiden ammattitaidosta. Ammattitaitoinen viljelijä tuntee myös viljelyn ympäristövaikutukset, ja aloitustukien voidaan arvioida ammattitaitovaatimustensa kautta edistävän hyvää ympäristönhoitoa. Viljelijöiden ammattitaitoa parantavat *koulutuksilla* (tp. 111) on välillisiä positiivisia ympäristövaikutuksia. *Investointitukia* hakeneilla tiloilla oli otettu useimmissa tapauksissa käyttöön myös ympäristöä säästävää ja hyvinvointia lisäävää teknologiaa (kuvio 8). Investointitukien ympäristövaikutukset ovatkin ehkä yleisesti tunnettua merkittävämpiä (vrt. kuvio 19). Indikaattoritietojen mukaan yli puolet maksatusta hakeneista toimenpiteen 123 (jalostus) toteuttajista piti hankkeen vaikutusta myönteisenä jätteiden määrän, kierrätyksen, energian säästön, energiatehokkuuden ja paikallisten uusiutuvien raaka-aineiden käytön kannalta (liite 8). Vaikka indikaattoritiedot ovat vajavaisia, ne antavat viitteitä siitä, että yritystuet vaikuttavat kaikkein laajimmin juuri energiatalouteen, minkä lisäksi niillä on melko merkittäviä vaikutuksia liikenteeseen (logistiikka, kuljetustarve), yhdyskuntarakenteeseen (olemassa olevan infran hyväksikäyttö), luontoon (maisema), mutta vähäisemmässä määrin päästöihin. Kotieläinten hyvinvoinnin koettiin näillä tiloilla parantuneen yleisemmin kuin tiloilla keskimäärin. Myös yrittäjien oma hyvinvointi oli kehittynyt myönteisemmin kuin kaikilla tiloilla keskimäärin. *Vaikka rakenne- ja investointituet lisäävät ennen kaikkea kilpailukykyä, niillä on myös merkittäviä ympäristö- ja hyvinvointivaikutuksia.* Yritys- ja hanketukia saaneilla maatiloilla myös yrittäjien hyvinvointi oli kehittynyt myönteisesti. [FIN-24, FIN-25, EU-2, EU-3, EU-13, EU-15]

Matkailuelinkeinon kehittämistä, maaseudun elinkeinoelämän monipuolistamista, kylien kunnostamista ja maaseutuperinnön säilyttämistä koskevilla *hankkeilla* on myös ympäristö- ja hyvinvointivaikutuksia. Ne vaikuttavat maaseudun kilpailukykyyn asuinympäristönä. Näitä tukia on myönnetty vuosina 2008 ja 2009 yhteensä noin 52 milj. euroa 1.104 eri hankkeeseen. Ohjelmakaudella 2000-2006 hankkeista 33 % oli ympäristöhankkeita, ja ylipäänsä hanketoiminnan maaseudulla voidaan katsoa liittyvän suureksi osaksi ympäristön ja luonnon hyödyntämiseen. Hankkeita on ohjelmakaudella 2007-2013 rahoitettu pääsääntöisesti toimintalinjoista 1 ja 3, ja näissä on mukana hyvin ympäristöpainotteisia hankkeita (vaikka ympäristötavoitteet ja -toimenpiteet on keskitetty toimintalinjaan 2). Indikaattoritietojen perusteella esimerkiksi elinkeinon kehittämishankkeilla on laaja-alaisia vaikutuksia paikallisten uusiutuvien raaka-aineiden käyttöön sekä ympäristöosaamisen ja -tietoisuuden parantamiseen (liite 8). Yleishyödyllisillä investointi- ja kehittämishankkeilla on puolestaan parannettu maisemaa ja kulttuuriympäristöä sekä tehostettu olemassa olevan infran hyväksikäyttöä. Käytössä olevilla indikaattoreilla mitattuna hanketuilla olisi vaikeinta vaikuttaa erilaisiin päästöihin, lukuun ottamatta ammattikoulutustoimenpidettä (tp. 111). Hankkeiden vaikuttavuuden tunnistamiseksi seurantajärjestelmää tulisikin kehittää (ks. 3.2.6). Hanketoimijoille (esim. kyläyhdistyksille, luonnonsuojeluyhdistyksille) voidaan myöntää *erityisympäristötukia* perinnebiotooppien ja kosteikkojen hoitoon sekä ei-tuotannollisia investointeja kosteikkojen perustamiseen ja perinnebiotooppien alkuraivaukseen. *Ei-tuotannollisia investointeja* toteutettiin hanketoimintana vain muutamia valtakunnan tasolla, erityisympäristötuista kosteikkojen hoitoon ei haettu lainkaan tukea. Nämä tukimuodot olisikin hyvä saada houkuttelevimmiksi, mihin voidaan vaikuttaa hanketoiminnan hallinnollista taakkaa vähentämällä. Ympäristöhankkeiden käynnistävinä voimina toimivat usein olemassa olevat konkreettiset ongelmat ja toimijoiden omat intressit, innovatiivinen

kylätoiminta sekä laaditut kylä- ja maisemasuunnitelmat. (Manner-Suomen maaseudun kehittämishankkeen 2007-2013 neuvottelupäivät 2010.) Myös alueohjelmissa voitaisiin ottaa kantaa alueella olevien, esim. maisemallisesti arvokkaiden, mutta kunnostusta kaipaavien kohteiden parantamiseen tai Natura 2000 -alueiden hyödyntämiseen hanketoiminnalla (nyt vain toimenpide 313 on liittynyt selvästi Natura-kohteisiin, liite 8). Ohjelmasta on rahoitettu myös aiempien *pellonmetsitystukien* sitoumuksista aiheutuvia kuluja; nämä tuet ovat varmistaneet esimerkiksi heikosta tuottokyvystä kärsivän maatalousmaan säilymisen taloudellisen toiminnan piirissä ja vahvistaneet alueen metsätaloutta. Muiden tukien ympäristö- ja hyvinvointivaikutukset ovat vähäisiä. [FIN-24, FIN-25, FIN-34, EU-2, EU-3, EU-40, EU-41, EU-42, EU-43, EU-44, EU-45, EU-65]

Johtopäätökset

Ympäristötuki:

Sekä viljelijät että hallinto pitävät maaseudun ympäristön parantamisessa tärkeimpinä tavoitteina vesien tilan parantamista, luonnon monimuotoisuuden edistämistä sekä maisemanhoitoa. Yleisellä tasolla myös ohjelmassa tarjolla ollut keinovalikoima soveltui parhaiten näihin tarpeisiin. Tila- ja aluetasolla tarpeiden ja keinojen yhteensovitus tehtävä on haasteellinen; keskiarvotasolla keinot vastasivat tarpeita melko hyvin. Ohjelman perustoimenpiteet, valinnaiset toimenpiteet ja erityistukisopimukset eivät kuitenkaan profiloitu selvästi käyttökelpoisuudeltaan erilaisiksi suhteessa erilaisiin ympäristönhoitotarpeisiin. Toimenpiteiden vähentäminen selkeyttäisi ja ohjaisi valintaa paremmin; palautteen lisääminen toteutettujen toimenpiteiden vaikutuksista voisi vaikuttaa samansuuntaisesti. Toisaalta tilatasolla tarpeet vaihtelevat paljon ja keinoihin kaivataan lisää joustoa ja soveltamismahdollisuuksia. Tilakohtainen ympäristösuunnittelu ja neuvonta auttaisivat tunnistamaan tilojen ympäristöhaasteita, mutta toisaalta ympäristötukijärjestelmää uusittaessa ei ole syytä lisätä viljelijöiden hallinnollista taakkaa. Samalla olisi syytä pohtia myös valvonnan roolia suhteessa neuvontaan. Neuvontakäytäntöjä on kehitetty esim. TEHO-hankkeen yhteydessä (TEHO 2009). Tämän epäyhtälön ratkaiseminen on ympäristötukijärjestelmän kehittämisen suurin haaste. [FIN-25, FIN-34, EU-32, EU-31, EU-35, EU-36]

Tukijärjestelmän merkittävä ongelma liittyy siihen, että se korvaa lähtökohtaisesti sellaisia nykyaikaiseen elintarviketuotantoon liittyviä haittoja (vesistöjen pilaantuminen, monimuotoisuuden väheneminen jne.), joita markkinamekanismi ei tunnista tai hinnoittele. Maatalous synnyttää myös merkittäviä ympäristöhyötyjä, jotka olisi hyvä saada samalla tavalla tukikelpoiksi. Tämä mahdollistaisi paremmin sen, että ympäristötuki voisi edistää maaseudun ympäristöliiketoimintaa. Tällöin voisi syntyä maatilojen, metsätilojen ja maaseutuyritysten lisäksi myös ympäristötiloja, joilla ympäristö ja liiketoiminta olisivat tasa-arvoisessa asemassa. [FIN-25, FIN-34, EU-36, EU-78, EU-80]

Ohjelman vaikuttavuus suhteessa ympäristön tilan parantumiseen liittyviin tavoitteisiin on oikeansuuntainen, mutta sitä on mahdollista vielä parantaa. Vesistökuormituksen kasvun pysähtymisestä on merkkejä, mutta toimenpiteet eivät vielä nykyisellään riitä kääntämään kuormituskehitystä laskevaksi. Monimuotoisuushyötyjä on saavutettu paikallisesti. Viljelijät ovat kuitenkin motivoituneita ympäristönsuojeluun ja tukijärjestelmän ehtoihin on sitouduttu laajasti; myönteinen tahtotila täytyykin valjastaa oikein ympäristönsuojelun edistämiseen, eikä sitä pidä tukahduttaa liiallisella säätelyllä ja sellaisella byrokratialla, joka ei liity toimenpiteiden vaikutuksiin. [FIN-24, FIN-25, FIN-34, EU-36]

Luonnonhaittakorvaus:

Luonnonhaittakorvaus pitää yllä avointa peltomaisemaa, joka on Suomessa niukkuustekijä. Tuen laaja kattavuus merkitsee myös ympäristövaatimuksia sisältävien täydentävien ehtojen kattavaa noudattamista. [FIN-24, EU-22, EU-24, EU-26, EU-28, EU-89]

Eläinten hyvinvointituki:

Eläinten hyvinvointituki on pienimuotoinen toimenpide. Sen käyttäjiksi valikoituneilla tiloilla ei ole pääsääntöisesti ollut suuria muutostarpeita eläinten hyvinvoinnin turvaamisessa. Tästä huolimatta eläinten hyvinvoinnin seuranta ja tuen myötä tehdyt parannukset ovat lisänneet eläinten hyvinvointia ja ennaltaehkäisseet riskien (palot, sähkökatkot) aiheuttamia vahinkoja. [FIN-25, FIN-35, EU-37, EU-38, EU-39]

Rakenne-, yritys- ja hanketuet:

Erityisesti investointituilla on myös merkittäviä, suoria ympäristövaikutuksia etenkin energiatalouden alalla. Koulutus- ja kehittämishankkeet vaikuttavat laaja-alaisesti ihmisten elinoloihin ja viihtyvyyteen ja parantavat maaseudun kilpailukykyä asuinympäristönä sekä lisäävät ympäristötietoisuutta ja -osaamista. Vaikeinta hankkeilla on päästä kiinni päästöjen vähentämiseen. [FIN-24]

Suosituks

Ympäristötuki:

1) *Tukijärjestelmä.* Seuraavalla ohjelmakaudella tukijärjestelmää on tarpeen sekä yksinkertaistaa että joustavoittaa. Ohjelman toimenpiteiden tulee profiloitua ja erottua selvästi ympäristönhoitotarpeiden mukaisesti. Toisaalta tila- ja aluekohtaisiin tarpeisiin tulisi pystyä vastaamaan joustavasti. Nykyisen ympäristötuen ulkopuolelle jäävien perinnebiotooppien kunnostus ja hoito tulisi turvata jollakin tukiratkaisulla, minkä lisäksi maiseman ja luonnonhoidon tukea tulisi kehittää laajemmaksi ja joustavammaksi. Korvaustasoja tulee tarkastaa siten, että merkittäviä ympäristövaikutuksia tuottavista toimenpiteistä maksetaan riittävä korvaus. Ympäristöhyötyjen tuottaminen tulee ottaa tukiperusteeksi ympäristöhaittojen rinnalle, jolloin ympäristötuki edistää maaseudun ympäristöliiketoimintaa ja esimerkiksi ”ympäristötilojen” syntymistä. Tukijärjestelmän *kattavuustavoite* tulee turvata ”laadunvarmistusjärjestelmän” tyyppisellä kevyellä perusjärjestelmällä (ympäristönhoidon peruskorvaus), joka vastaa periaatteessa nykyistä prustukea ilman lisätoimenpiteitä (yksinkertaistaminen). *Tila- tai aluekohtaiseen ympäristönhoitotarpeeseen* tulee vastata houkuttavilla ja vaikuttavilla erityistoimenpiteillä (ympäristönhoidon erityiskorvaus), jotka korvaavat nykyiset lisätoimenpiteet ja erityistukisopimukset. Tällöin tukijärjestelmä koostuu kahdesta selkeästä osasta, jolla on erilaiset tavoitteet. Tukiehtoja tulee yleisesti selkeyttää. *Vastuutahot: Maa- ja metsätalousministeriö ja Euroopan komissio.*

Luonnonhaittakorvaus; eläinten hyvinvointituki; rakenne-, yritys- ja hanketuet:

Kansallisella lainsäädännöllä asetettujen lähtötasojen muutos (2010) ja tukijärjestelmän tehostamismahdollisuudet luovat muutostarpeita eläinten hyvinvointituen määriin ja ehtoihin.

2.6 Väestö- ja yhdyskuntarakennevaikutukset

2.6.1 Yleistä ohjelman väestö- ja yhdyskuntarakennevaikutuksista

Maaseudun väestökehitys liittyy pitemmällä aikavälillä kiinteästi elinkeinorakenteen muutokseen. Työn tuottavuuden kasvu alkutuotannossa ja rajalliset mahdollisuudet ko. tuotannon lisäämiseen ovat vapauttaneet työvoimaa maa- ja metsätaloudesta eli maaseudulta; elintason nousuun liittyvä palveluvaltaistuminen on sitonut työvoimaa keskuksiin, joihin palveluliiketoiminnan kasvu on vahvasti keskittynyt. Nämä väestökehityksen taustalla vaikuttaneet moottorit ovat toimineet koko maan tasolla samansuuntaisesti. Väestökehityksessä on toki yksittäisiä poikkeuksia kunta- ja paikallistasolla. [FIN-6, FIN-10]

Maaseutuohjelmalla on useita tarttumapintoja väestökehitykseen ja yhdyskuntarakenteeseen. Investointituet parantavat maatalouden kilpailukykyä, aloitustuki turvaa kannattavan liiketoiminnan jatkumista, yritys- ja hanketuet edistävät uuden liiketoiminnan syntymistä tai olemassa olevan liiketoiminnan tehostumista. Kannattava liiketoiminta sitoo myös väestöä kyseiselle alueelle välittömien ja välillisten vaikutusten kautta. Luonnonhaittakorvaus tukee maatalouden säilymistä koko maassa ja ympäristötuki maaseudun kilpailukykyä asuin ympäristönä. Maaseudun elinkeinoelämän monipuolistamista ja kylien kehittämistä koskevat toimenpiteet turvaavat palveluiden säilymistä ja ylläpitävät maaseudun vetovoimaisuutta. Ohjelmassa väestö- ja yhdyskuntarakenteeseen liittyviä tavoitteita on asetettu erityisesti toimintalinjojen 3 ja 4 toimenpiteille. Esimerkiksi toimintalinja 3 osalta todetaan (Maaseutuohjelma, s. 62):

"1. Hidastaa harvaan asutun ja ydinmaaseudun väkiluvun vähenemistä sekä vaikuttaa työllisyyden paraneamiseen samassa suhteessa koko maassa...

3. Lisätä maaseudun vetovoimaisuutta asuin- ja vapaa-ajanympäristönä. Vaikuttaa kylien ja muiden vastaavien asuinalueiden säilymiseen vireinä ja toimivina." [FIN-25]

Toimintalinjalle 4 asetetut tavoitteet liittyvät Leader-toimintatapaan (toimintaryhmiin) ja ne koskevat ihmisten aktivoitua, osallistumista ja vaikutusmahdollisuuksia ja yhteistyötä eli "käynnistävää kehittämistä". [FIN-25]

Väestö- ja yhdyskuntarakennevaikutuksissa huomio kiinnittyykin siihen, millaisia *tavoite-tasoja* vaikutuksille asetetaan. Yhteiskunnan yleistä kehitystä (esim. työn tuottavuuden kehitystä, yleistä elinkeinorakennetta) ohjelma ei voi muuttaa. Ylläpitämällä ja luomalla työpaikkoja sekä lisäämällä alueen vetovoimaisuutta asuin ympäristönä ohjelman toimenpiteet vaikuttavat kaikkialla, mutta tämän vaikutuksen erottaminen yleisestä kehityskulusta on erittäin vaikeaa. [FIN-10, FIN-25]

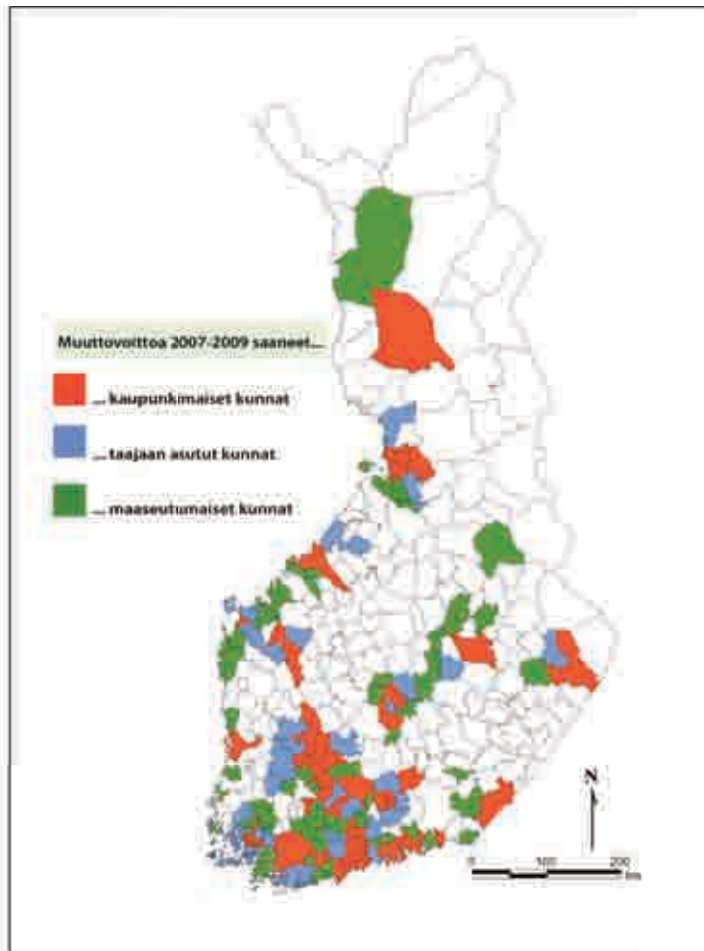
Ohjelmakauden alkuvuosina väestö- ja yhdyskuntarakenteen kehitys on jatkunut yleisesti ottaen entisen kaltaisena. Koko Suomen väestö on kasvanut vähitellen erityisesti maahanmuuton ansiosta, mutta myös luonnollisen väestönlisäyksen kautta. Erityisesti Etelä-Savossa ja Kainuussa väestö on vähentynyt nopeasti ohjelmakauden alkupuolella (taulukko 8). Selkeimmin väestö on puolestaan lisääntynyt Uudellamaalla, Pirkanmaalla, Kanta-Hämeessä sekä Pohjois-Pohjanmaalla. [FIN-6]

Taulukko 8. Väestönmuutos 2006–2009 maakunnittain (Tilastokeskus 2010).

Maakunta	Sukupuolet yhteensä			Miehet			Naiset		
	2006	2009	Muutos-% 2006–2009	2006	2009	Muutos-% 2006–2009	2006	2009	Muutos-% 2006–2009
Uusimaa	1.373.600	1.423.576	3,6	661.036	687.308	4,0	712.564	736.268	3,3
Itä-Uusimaa	93.853	93.966	0,1	46.295	46.364	0,1	47.558	47.602	0,1
Varsinais-Suomi	457.789	462.914	1,1	221.518	224.645	1,4	236.271	238.269	0,8
Satakunta	229.360	227.386	-0,9	112.548	111.676	-0,8	116.812	115.710	-0,9
Kanta-Häme	169.952	173.828	2,3	82.909	84.904	2,4	87.043	88.924	2,2
Pirkanmaa	472.181	484.436	2,6	230.898	237.461	2,8	241.283	246.975	2,4
Päijät-Häme	199.235	201.270	1,0	96.247	97.426	1,2	102.988	103.844	0,8
Kymenlaakso	184.241	182.617	-0,9	90.539	89.870	-0,7	93.702	92.747	-1,0
Etelä-Karjala	135.255	134.019	-0,9	66.888	66.386	-0,8	68.367	67.633	-1,1
Etelä-Savo	159.492	155.568	-2,5	78.193	76.336	-2,4	81.299	79.232	-2,5
Pohjois-Savo	249.498	248.182	-0,5	122.897	122.459	-0,4	126.601	125.723	-0,7
Pohjois-Karjala	167.519	165.962	-0,9	83.229	82.498	-0,9	84.290	83.464	-1,0
Keski-Suomi	269.636	272.784	1,2	132.921	134.575	1,2	136.715	138.209	1,1
Etelä-Pohjanmaa	193.585	193.524	0,0	96.005	96.113	0,1	97.580	97.411	-0,2
Pohjanmaa	174.211	177.038	1,6	86.847	88.734	2,2	87.364	88.304	1,1
Keski-Pohjanmaa	67.632	68.131	0,7	33.472	33.661	0,6	34.160	34.470	0,9
Pohjois-Pohjanmaa	383.708	392.110	2,2	192.960	197.412	2,3	190.748	194.698	2,1
Kainuu	84.350	82.634	-2,0	42.257	41.356	-2,1	42.093	41.278	-1,9
Lappi	184.935	183.748	-0,6	92.731	92.076	-0,7	92.204	91.672	-0,6
Manner-Suomi	5.250.032	5.323.693	1,4	2.570.390	2.611.260	1,6	2.679.642	2.712.433	1,2

Maaseutualueittain tarkasteltuna väestönmuutos on ollut ohjelmakauden alkuvuosina negatiivinen harvaan asutulla maaseudulla ja ydinmaaseudulla. Kaupunkien läheinen maaseudun väestömäärä on sen sijaan lisääntynyt enemmän kuin kaupunkien väestömäärä. Näillä alueilla on erityisen hyvä kilpailukyky asuinympäristönä. Suomen väestörakenne on ja varsin keskittynyt: harvaan asutun maaseudun osuus pinta-alasta on 62 %, mutta väestömäärästä vain 9 %. [FIN-6]

Väestön kokonaisuutos on kuitenkin huono elinkeinopolitiikan mittari, sillä luonnolliseen väestönlisäykseen (syntyneet – kuolleet) ei voida lyhyellä aikavälillä vaikuttaa. Väestön osalta *muuttoliike* on huomattavasti parempi mittari alueen kilpailukyvyille asuin- ja liiketoimintaympäristönä. Muuttovoitto on laajan elinkeinopolitiikan lyhyen aikavälin tulos väestöulottuvuudella. Työssäkäynti, työttömyys ja työvoiman ulkopuolella olevan väestön määrä vaikuttavat siihen, missä määrin väestö- ja työpaikkakehitys poikkeavat toisistaan kuntatasolla. Vuosina 2007-2009 muuttoliike suuntautui kokonaistasolla edelleen keskuksiin: kaupunkimaiset kunnat saivat kolmen vuoden aikana muuttovoittoa 1,3 % (vuoden 2006 lopun väestöstä), taajaan asutut kunnat 0,3 % muuttovoittoa ja maaseutumaiset kunnat kärsivät 1,7 prosentin muuttotappion. Ohjelmakauden alkuvuosina 2007-2009 muuttovoittoa sai 73 % *Manner-Suomen kaupunkimaisista kunnista*, 51 % *taajaan asutuista kunnista* ja 31 % *maaseutumaisista kunnista*. Yleisestä kehityskuvasta huolimatta maaseutukunnissakin oli siis menestyjiä tällä mittarilla arvioituna. Monet niistä olivat kuitenkin lähellä maakuntakeskuksia (kuvio 18). Yksittäisissä muuttotappiota kärsineissäkin maaseutukunnissa on kuitenkin syntynyt muuttovoittoa erityisesti 50 vuotta täyttäneiden ikäryhmissä, joissakin kunnissa myös lapsiperheiden osalta. [FIN-1, FIN-6, EU-89, EU-90]

M... miidyd... " F, E" " c (r 2i11uok) b... 11i... amuu... amui... r n10i k...
 k2 14... oa liim... oida loama o1u... 10i d0i...
 ?
 ?

Box 4: Maaseutu ja Suomen aluerakenteen kehitys

Suomen aluerakenne on muuttunut voimakkaasti viimeisten vuosikymmenien aikana. Vuosina 1970–2007 asutun alueen kokonaispinta-ala on pienentynyt, mutta väestömäärä ja väestöntiheys ovat kasvanut. Maaseutualueiden väestömäärä, asutun alueen pinta-ala sekä väestöntiheys ovat pienentyneet. Taajama-alueiden väestömäärä on kasvanut asutuksen keskittyessä taajamiin.

Väestön keskittymisen ohella on alkanut ilmetä myös yhdyskuntarakenteen hajautumista. Helsingin alueella on havaittavissa jo voimakkaamman väestönkasvun ja uudisrakentamisen siirtymistä ympäryskuntiin. Samankaltaista kehitystä on havaittavissa myös Oulun ja Tampereen ympäryskunnissa. Maaseutualueista tämä hajautuminen ja suotuisa kehitys koskettavat erityisesti kaupunkien läheistä maaseutua, josta valtaosa sijaitsee Etelä- ja Länsi-Suomessa. Harvaan asutun maaseudun tilanne on päinvastainen, siellä esimerkiksi alkutuotannosta poistuneita työpaikkoja on vaikea korvata. Myös väestön väheneminen ja autoituminen ovat muuta maata voimakkaampia.

Myös väestöllisen (alle 15- ja vähintään 65-vuotiat suhteessa 15-64-vuotiaisiin) ja taloudellisen huoltosuhteen (passiiviväestö suhteessa aktiiviväestöön) kehitys kohtelee alueita eri tavoin. Molempien huoltosuhteiden ennakoitaan huononevan. Taloudellista ja väestöllistä huoltosuhdetta muuttaa entistä haasteellisemmaksi se, että merkittävä osa työvoimasta poistuu työelämästä vuoteen 2025 mennessä. Alueittain työvoiman poistuma vaihtelee vuoden 2006 työvoimasta 42:n (Uusimaa) ja peräti 54 prosentin (Etelä-Savo) välillä. Suhteellisesti eniten työvoimaa menettää maa-, riista- ja kalatalous (62 prosenttia) ja vähiten sähkötekniikan tuotteiden valmistuksen toimiala (alle 30 prosenttia). Maan suurin poistumatoimiala on terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen toimiala (20 prosenttia työllisten kokonaispoistumasta). Ikärakenteen kehitys asettaa vaikeita haasteita erityisesti harvaan asutuille ja tyhjeneville alueille, joissa myös väestön keski-ikä on korkea.

Toisaalta väestön ikääntyminen ja poistumat työelämästä ”vapauttavat” paljon hyvätuloisia ja hyväkuntoisia senioreita yhteiskunnalliseen toimintaan, kuluttajiksi ja jopa paluumuuttajiksi entisille kotiseuduilleen tai pitempiä aikaa kestäneeseen asumiseen omissa kakkosasunnossa. Viimeksi mainittu voi luoda harvaan asuttujen alueiden kannalta merkittäviäkin vastavirtoja keskittymiskehitykseen. Nämä ilmiöt liittyvät globaaleihin megatrendeihin ja niiden suuntaa on maaseutuohjelmalla mahdollista kääntää, mutta ne on pakko huomioida: uhkia voidaan torjua ja niihin sopeutua ja mahdollisuuksiin tarttua. [FIN-1, FIN-6, FIN-9, FIN-10]

Kirjallisuutta:

Hätälä, J. & Rusanen, J. 2010. Suomen aluerakenteen viimeaikainen ja tuleva kehitys. *Nordia tiedonantoja* 1/2010.

Järvinen, J. & Leveälähti, S. 2009. Poistuma työvoimasta vuosina 2007–2025. *Alue- ja toimialatarkastelu. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu* 62/2009. Alueiden kehittäminen.

Ponnikas, J., Tiainen, T., Hätälä, J. & Rusanen, J. 2010. *Suomi ja alueet 2030 – toteutunut kehitys, ennakoitua ja skenaariot. Kunnallisuuden kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu* 60.

2.6.2 Havaintoja ohjelman toimenpiteiden väestö- ja yhdyskuntarakennevaikutuksista

Alueilla on erilaisia tarpeita ja mahdollisuuksia hyödyntää ohjelman toimenpiteitä. Vuosina 2008 ja 2009 esimerkiksi ohjelman mukainen investointituki keskittyi erityisesti Savoan ja Pohjanmaalle nautakarjatalousalueille (tosin vastaavia tuki muille tuotannonaloille myönnettiin kansallisista varoista). Yritys- ja hanketuista osa keskittyi vahvasti kaupunkimaisiin kuntiin maakunta- ja seutukeskuksiin – yli puolet ammattikoulutusta, tuotekehitystä ja innovaatioita, koulutusta ja tiedotusta, matkailun kehittämistä ja maaseudun peruspalveluiden kehittämistä koskevista tuista myönnettiin näillä alueilla sijaitseville yrityksille tai toimijoille (taulukko 9). Tämä selittyy sillä, että näitä hankkeita hallinnoivat usein suuret maakunnalliset toimijat, vaikka hankkeen tuottama vaikutus kohdentuukin maaseudun yrittäjille ja asukkaille. Maaseudun peruspalveluiden osalta tilanne on kuitenkin nurinkurinen, koska niiden suurimmat kehittämistarpeet ovat varsinaisilla maaseutualueilla, joiden houkuttavuutta tuki voisi parantaa. Taajaan asutuissa kunnissa (pääasiassa kaupunkien läheisellä maaseudulla) hyödynnettiin erityisesti maa- ja metsätaloustuotteiden jalostusta ja toimintaryhmiä koskevia tukia. Maaseutumaisen kuntien (pääasiassa ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla) osuus oli keskimääräistä korkeampi erityisesti maatalojen liiketoiminnan monipuolistamisesta, mikroyritysten perustamisesta ja kehittämistä, maa- ja

metsätaloustuotteiden jalostamista ja toimintaryhmiä koskevissa tuissa. Maaseutumaisten kuntien osuus lähes kaikista ohjelman tuista on ollut suurempi kuin niiden väestöosuus. *Tässä suhteessa ohjelma tukee erityisesti näiden ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun kuntien väestö- ja yhdyskuntarakennetta tukemalla elinvoimaisuutta joko liiketoiminnan tai asumisen kautta. Nämä erilaiset tukien käyttöprofiilit erilaistavat jossakin määrin alueiden kehitystä edelleen pitemmällä aikavälillä.* [FIN-6, FIN-10, FIN-22, FIN-25, FIN-29, FIN-36, FIN-38, EU-48, EU-52, EU-54, EU-56, EU-57, EU-59, EU-60, EU-67, EU-68, EU-86, EU-87, EU-88, EU-89, EU-90]

Taulukko 9. Vuosina 2008-2009 myönnettyjen yritys- ja hanketukien alueellinen kohdentuminen, % myönnettyistä tuista (239,6 milj. euroa; suluissa milj. euroina)

Toimenpide	Kaupunkimaiset kunnat	Taajaan asutut kunnat	Maaseutumaiset kunnat	Yhteensä
111 Ammatillinen koulutus ja tiedotus	71 (22)	5 (2)	24 (8)	100
123 Ensiasteen jalostus	18 (2)	36 (4)	46 (5)	100
124 Tuotekehitys ja innovaatiot	70 (12)	13 (2)	17 (3)	100
311 Monipuolistaminen maataloilla	27 (5)	25 (4)	48 (8)	100
312 Mikroyritysten perustaminen ja kehitt.	25 (18)	28 (20)	47 (34)	100
313 Matkailuelinkeinon kehittäminen	67 (6)	15 (1)	19 (2)	100
321 Maaseudun peruspalvelut	57 (11)	16 (3)	26 (5)	100
322 Kylien kunnostus ja kehittäminen	39 (7)	24 (4)	37 (7)	100
323 Maaseutuperinnön säilyttäminen	42 (3)	21 (1)	38 (3)	100
331 Koulutus ja tiedotus	69 (8)	11 (1)	20 (2)	100
421 Alueiden välinen yhteistyö (Leader)	41 (1)	12 (0)	47 (1)	100
431 Toimintaryhmien tuki (Leader)	23 (4)	36 (6)	41 (7)	100
511 Tekninen apu	100 (6)	0 (0)	0 (0)	100
Em. tuet yhteensä	44 (105)	21 (50)	35 (84)	100
Osuus väestöstä 31.12.2009	68	16	16	100

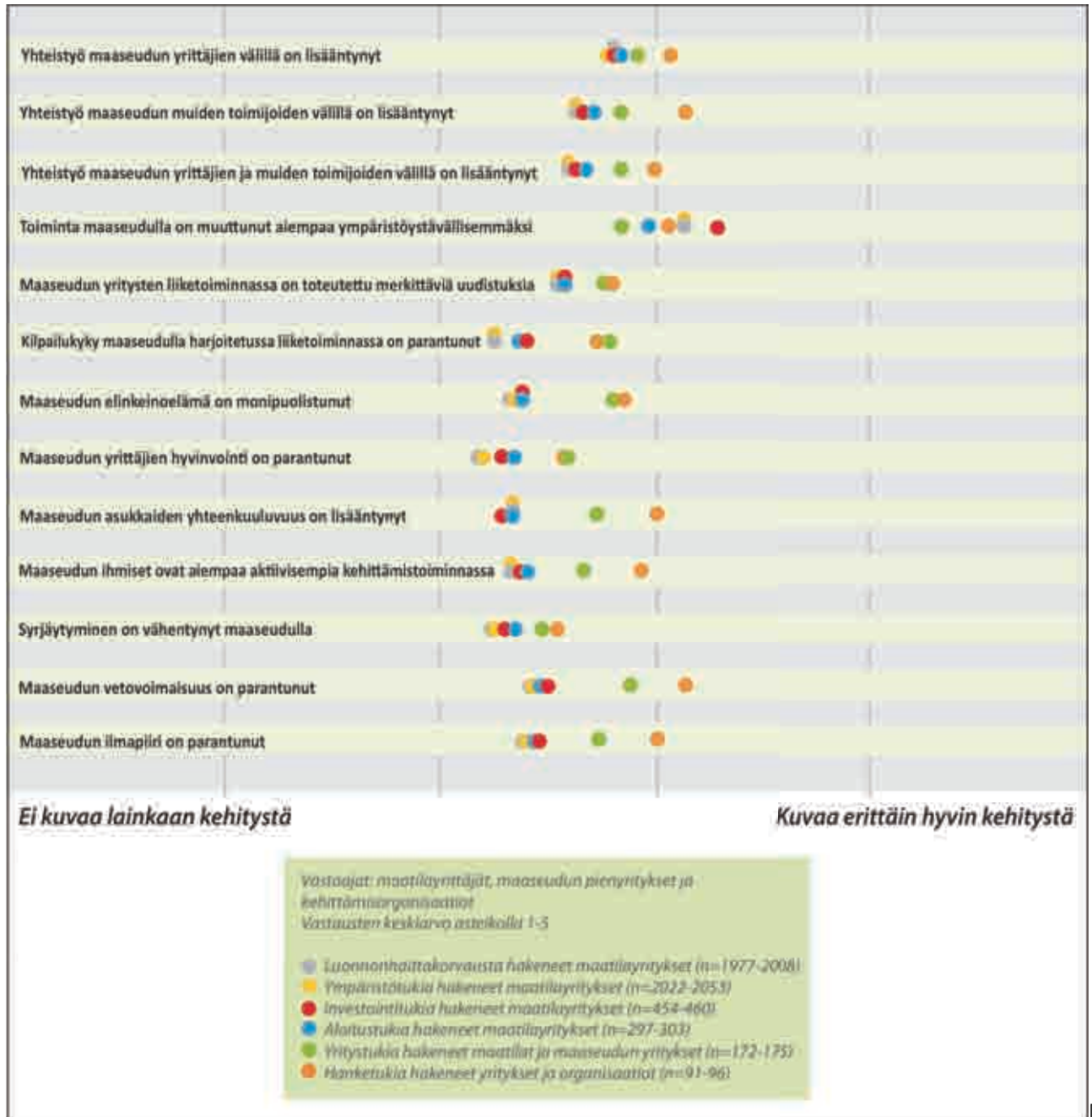
HUOM. Väestöosuutta suuremmat tukiosuudet lihavoitu.

Erilaisten kuntien kehityspiirteissä ei koettu olevan merkittävää eroa: eri kuntatyyppien yrittäjät arvioivat vuosien 2007-2009 kehityskulun hyvin samansuuntaiseksi (kuvio 2). Kun asiaa tarkastellaan eri tukia hakeneiden näkökulmasta, asetelma muuttuu jonkin verran (kuvio 19). *Hanketukia* hakeneet arvioivat oman kuntansa kehityksen selvästi myönteisemmäksi kuin muita tukia hakeneet. Muihin verrattuna kehitys oli erityisen myönteistä maaseudun vetovoimaisuudessa ja ilmapiirissä, ihmisten aktiivisuudessa ja yhteenkuuluvuudessa sekä elinkeinoelämän monipuolistumisessa. Kyseessä on kuitenkin riippuvuussuhde, ei selityssuhde. Riippuvuussuhde voi johtua siitä, että hanketukia hakeneilla alueilla kehitys on (osin niiden siivittämänä) ollut monella ulottuvuudella mitattuna keskimääräistä myönteisempää (tuen vaikuttavuus). Riippuvuussuhde voi johtua myös siitä, että hanketuet ylipääntään kohdistuvat alueille, joilla on hankkeen aikaansaamisen edellyttämää yhteistyötä, aktiivisuutta ja toimintakykyä (valikoitumisvaikutus). Riippuvuussuhde voi edelleen johtua siitä, että hanketukien hakijat tarkastelevat asioita tavanomaista myönteisemmässä valossa. [FIN-6, FIN-22, FIN-25, FIN-29, FIN-36, EU-59, EU-62, EU-64]

Myös *yritystukia* hakeneiden sijaintikuntien kehitys oli myönteistä monella ulottuvuudella. Erityisesti maaseudulla harjoitetun liiketoiminnan kilpailukykyyn koettiin parantuneen ja elinkeinoelämän monipuolistuneen alueilla, joilla näitä tukia haettiin runsaasti. Myös maaseudun vetovoimaisuus, ilmapiiri, yhteenkuuluvuus, aktiivisuus ja yrittäjien hyvinvointi olivat näillä alueilla keskimääräistä paremmalla tolalla. Kunnissa, joissa *investointitukia*

2010-2013 maaseudun kehittämissuunnitelman seurauksena maaseudun kehittämissuunnitelman toteutuksen seurauksena on ollut merkittäviä muutoksia maaseudun kehittämissuunnitelman toteutuksen seurauksena. Maaseudun kehittämissuunnitelman toteutuksen seurauksena on ollut merkittäviä muutoksia maaseudun kehittämissuunnitelman toteutuksen seurauksena.

Maaseudun kehittämissuunnitelman seurauksena on ollut merkittäviä muutoksia maaseudun kehittämissuunnitelman toteutuksen seurauksena.

Maaseudun kehittämissuunnitelman seurauksena on ollut merkittäviä muutoksia maaseudun kehittämissuunnitelman toteutuksen seurauksena. Maaseudun kehittämissuunnitelman seurauksena on ollut merkittäviä muutoksia maaseudun kehittämissuunnitelman toteutuksen seurauksena.

hankkeiden avulla on pyritty kehittämään maaseudun vetovoimaisuutta mm. parantamalla palveluita, alueiden sosiaalista viihtyvyyttä sekä fyysistä ympäristöä. Asukkaiden ja yritysten palveluita parantavien toimien kautta on luotu uusia ansio- ja työmahdollisuuksia. Kylillä asuvien ihmisten elämänlaatua sekä kylien houkuttavuutta mm. uusien asukkaiden saamiseksi on parannettu aktiivisella kyläyhteisöjä monipuoliseen ja suunnitelmalliseen kehittämiseen. Kunnostettuja kylätaloja voidaan hyödyntää mm. kylien palveluiden järjestämisessä ja kylätalot myös lisäävät kylien yhteisöllisyyden tunnetta. Rahoitettujen toimenpiteiden kautta maaseutualueiden viihtyvyyttä on lisätty ja maaseudun identiteettiä parannettu esimerkiksi maaseudun ympäristönhoitoon sekä maaseudun luonto- ja kulttuuriperinnönhoitoon liittyvillä toimilla. Matkailuelinkeinon liittyvillä toimenpiteillä on säilytetty laajemmin olemassa olevia palveluita kuin luotu uusia, kun taas koulutus- ja tiedotustoimenpiteillä on ollut moniulotteisia vaikutuksia ihmisten elinoloihin ja viihtyvyyteen (ks. liite 8). Indikaattoritiedot (liite 8) ovat puutteellisia, mutta niiden perusteella hanketuista maksatusta hakeneilla hankkeilla on parannettu peräti 1,8 milj. maaseudun ihmisen peruspalveluita, tuotettu 7.100 uutta palvelua maaseudulle ja säilytetty 3.800 maaseudun palvelua. Ohjelmasta maksatusta hakeneita hankkeita tai investointeja on toteutettu 4.100 kylässä, kylien kehittämissuunnitelmia on laadittu tai päivitetty 240 ja uusia asukkaita houkuteltu maaseudulle 3.600. Hankkeiden kirjo ja vaikuttavuus on laaja, mutta keskimääräisellä tasolla kustannustehokkainta (tuotos/kustannus) uusien palveluiden aikaansaaminen on ollut toimenpiteen 323 avulla, kun taas palveluiden säilyttäminen on tapahtunut kustannustehokkaimmin toimenpiteen 321 avulla (liite 8). Lähes kaikkien toimenpiteiden rahoittamien hankkeiden toteuttajista 80-100 % piti hankkeen vaikutuksia ihmisten elinoloihin ja viihtyvyyteen myönteisenä. Pääsääntöisesti yli puolet hankkeiden toteuttajista arvioi eri toimenpiteiden kautta toteutettujen hankkeiden vaikutukset myönteisiksi myös ihmisten terveyteen ja turvallisuuteen, maisemaan, kulttuuriympäristöön ja olemassa olevan infran hyväksikäyttöön. Hankkeiden toteuttajien arviot niiden vaikutuksista ovat siten myönteisiä ja moniulotteisia ja ne pitävät yllä (uudelleenorganisointitarve, kuvio 1) tai lisäävät (hyvinvointilähde, kuvio 1) maaseudun kilpailukykyä erityisesti asumisympäristönä ja käyntipaikkana, mutta alueen yleiseen väestökehitykseen hankkeilla ei juuri pystytä vaikuttamaan sekä tilasto- että indikaattoritietojen perusteella. Tätä johtopäätöstä tukee myös hanketukien kohdentuminen: 28 % hankkeista liittyi matkailukohteisiin tai tapahtumiin, 23 % osaamiseen, 15 % kokoon- tumistiloihin ja 12 % peruspalveluiden järjestämiseen tai suunnitteluun (taulukko 6). Yritystuista kaikkein laajimmin syvän maaseudun nuoria ja naisia työllisti muutenkin laajimmin käytetty mikroyritysten perustaminen ja kehittäminen (tp. 312); se oli myös yritystuista kustannustehokkain uusien työpaikkojen luomisessa nuorille ja naisille, kun taas säilytetyissä työpaikoissa kustannustehokkain oli toimenpide 123 (jalostus). Yritystuilla on ollut vaikutusta myös maaseudun palvelurakenteen säilymiseen ja uudistumiseen esimerkiksi hoivapalveluiden (7 % hankkeista), liike-elämänpalveluiden (4 % hankkeista) sekä kiinteistö- ja ympäristöpalveluiden (3 % hankkeista) osalta (taulukko 5). [FIN-22, FIN-25, FIN-38, EU-48, EU-49, EU-52, EU-53, EU-54, EU-56, EU-57, EU-58, EU-59, EU-60, EU-61, EU-62, EU-63, EU-64, EU-66, EU-67, EU-68, EU-69, EU-90, EU-96]

*Leader-toimintatavan (toimintaryhmien) rooli myönteisten väestö- ja yhdyskuntarakennevai-
kutusten synnyttämisessä on keskeinen. Ne toimivat politiikkaohjelman etäispäättinä ja
aktivoivat paikallisia ihmisiä ja yrityksiä; toimintaryhmissä kohtaavat konkreettisimmin
alhaalta päin tulevat tarpeet ja ylhäältä päin tarjottavat politiikkakeinot. Niillä on erityistehtävä
paikallistasolla tapahtuvassa yhteensovittamisessa. Kyselyissä ja arviointikeskusteluissa
korostuikin toimintaryhmien rooli paikallisena aktivaattorina, yhteistyön tekijänä, yhteisölli-
syyden vahvistajana ja kehittämisen käynnistäjänä (ks. taulukko 2). Toisin sanoen Leader-
ryhmät vahvistavat ohjelman täytäntöönpanoinstrumenteista selvimmin maaseutualueiden*

de puu 120 rondo luo... ruike... 11un...
 22ssoid...
 a120ike...
 and 1ua...
 ikro... riikyko... F-K

mu... 11un...
 o11u...
 20u...
 do...
 t...
 o1sa...
 1u...
 1t...
 2o...
 ar...
 2oma... E-K

M... 14... P...

rr...

2... 11un...
 e...
 oli...
 sk...
 2...
 id... (10...)

käynnistävät uutta liiketoimintaa (esim. yritystuet) tai lisäävät maaseudun kilpailukykyä asuinympäristönä (esim. ympäristötuki, Leader). Useilla ohjelman toimenpiteillä onkin näin arvioituna tunnistettavia myönteisiä vaikutuksia maaseudun väestö- ja yhdyskuntarakentamiseen. Vaikutukset ovat kiinteässä yhteydessä ohjelmassa aikaansaatuisten työllisyysvaikutusten kanssa. Ilman työllisyysvaikutuksia väestövaikutusten aikaansaaminen on vaikeaa. Koska toimenpiteiden käyttö perustuu alueen toimijoiden kysyntään, väestörakenteen ongelmat heijastuvat myös toimenpiteiden hyödyntämishaluun ja -kykyyn; ongelmallisilla alueilla ”käynnistävä kehittäminen”, toimintaryhmien työ ja aktiivinen tiedotus ohjelman mahdollisuuksista ovat ensiarvoisen tärkeitä. [FIN-1, FIN-6, FIN-21, FIN-22, FIN-26, EU-90]

Suosituks

1) *Toimintaryhmät.* Toimintaryhmät ovat avainasemassa paikallistason toiminnassa. Ne tarvitsevat selkeät toimintaohjelmat, vastuuta ja vapautta. Maaseudun väestö- ja yhdyskuntarakenteen kehittämisessä kaivataan sekä alueiden nykyistä vahvempaa profiloitumista että joustavan toiminnan mahdollisuutta, kun paikallistasolla rakennetaan aineksia ihmisten erilaisiin toimeentulo- ja elämäntaparesepteihin. Tämä onnistuu kehittämällä toimintaryhmi- en rahoitusta ja lisäämällä niiden hallinnollista itsenäisyyttä. *Vastuutaho: Maa- ja metsätal- usministeriö.*

2.7 Työllisyysvaikutukset

2.7.1 Yleistä ohjelman työllisyysvaikutuksista

Ohjelman kilpailukyky-, tulo-, väestö- ja työllisyysvaikutukset kietoutuvat vahvasti toisiinsa. Työpaikan säilyminen tai syntyminen edellyttää kannattavaa ja kilpailukykyistä liiketoimin- taa. Toisaalta maaseudun kilpailukyky asuinympäristönä (vaikka työpaikka olisikin kaupun- gissa) pitää yllä paikallisten palveluiden kysyntää ja sen myötä työllisyyttä. On kuitenkin varsin erikoista, että ohjelmalle on asetettu vain uusia työpaikkoja koskevia vaikuttavuusta- voitteita (10.000 työpaikkaa, joista 6.500 kokoaikaisia), vaikka esimerkiksi ohjelman rahoituksessa erittäin keskeinen luonnonhaittakorvaus tähtää työpaikkojen säilyttämiseen maataloudessa ja maaseudulla.¹⁰ Vuotta kohti laskettuna työpaikkoja pitäisi syntyä noin 1.429 kappaletta (929 kokoaikaista).

Ohjelmassa työllisyystavoitteita on asetettu erityisesti toimintalinjan 3 toimenpiteille:

”2. Tukea maaseudun yritysten ja työpaikkojen määrän lisääntymistä ja elinkeinojen monipuolistumista. Vahvistaa naisten ja nuorten osuutta elinkeinotoiminnassa. Edistää uusien innovaatioiden ja tuotekehityksen hyödyntämistä työtilaisuuksien luomiseksi maaseudulle. Lisätä maaseudun osaamista ja yrittäjyyden sekä tietotekniikan ja muun teknologian alueilla.” [FIN-12, FIN-25]

Työllisyysvaikutusten on ennakoitu syntyvän erityisesti toimintalinjan 1 jalostusta, yhteistyö- tä ja tuotekehitystä koskevilla toimenpiteillä (123 ja 124; 1.700 työpaikkaa) sekä toimintalin- jan 3 maatilojen toimintojen monipuolistamista, mikroyrityksiä ja matkailua koskevilla toimenpiteillä (311, 312, 313; 8.200 työpaikkaa). Työpaikkavaikutuksia on kirjattu myös alueiden väliselle yhteistyölle (421; 50 työpaikkaa). [FIN-25]

---

¹⁰ Tämä johtuu siitä, että Euroopan komissio suoraan määräsi käytettävät pakolliset indikaattorit (asetus 1974/2006 artikla 62 ja liite VIII).

Ohjelman työllisyysvaikutusten toteaminen on vaikeaa, etenkin ohjelmakauden alkuvaiheessa. Työpaikkatilastot valmistuvat pitkällä viiveellä ja tätä kirjoitettaessa tuoreimmat kuntakohtaiset työpaikkatiedot ovat vuodelta 2007, jolloin ohjelma ei ollut vielä kunnolla käynnistynyt. Esimerkiksi kyselyissä tukien saajat taas painottavat samankin toimenpiteen vaikutuksia eri tavalla: jollekin tärkein asia on liiketoiminnan kilpailukyky, jollekin tulovaikutus, jollekin syntynyt ympäristön tai hyvinvoinnin parannus ja jollekin mahdollisuus tehdä entistä työtä. Vaikutukset liittyvät toisiinsa. Jotta tietty (työllisyysvaikutuksia synnyttävä) liiketoiminta olisi mahdollista, sen täytyy täyttää useita kannattavuuteen, lainsäädäntöön ja tuen saajan tavoitteisiin liittyviä ehtoja. Pohjimmiltaan siis myös ohjelman työllisyysvaikutukset liittyvät ohjelman kohderyhmään kuuluvien ihmisten – maaseudun nykyisten ja tulevien yrittäjien ja asukkaiden – valintoihin. Kuinka ohjelma muuttaa maaseudun liiketoiminta-, toimeentulo- ja asumisvaihtoehtojen houkuttavuutta siten, että valinta kohdistuu niihin ja synnyttää työllisyysvaikutuksia? [FIN-25]

2.7.2 Havaintoja ohjelman toimenpiteiden työllisyysvaikutuksista

Arviointikeskusteluissa nousi esille ohjelman vahvuuksina ja vaikutuksina usein työllisyyteen liittyviä asioita sekä maataloustuotannon (mm. investoinnit) että maaseudun muun yritystoiminnan (mm. mikroyritykset) vahvistumisen osalta (ks. taulukko 2). Lisäksi vahvuutena mainittiin maaseutualueiden kehittäminen ja sitä kautta maaseudun parantunut houkuttelevuus asuinalueena, mikä on vaikuttanut osaltaan myönteisesti yritysten sijoittumiseen maaseutualueille. Ohjelmalla onkin ollut suorien työpaikkavaikutusten lisäksi paljon epäsuoria, edellytyksiä luovia työllisyyteen vaikuttavia vaikutuksia, joita on vaikea tunnistaa kyselyillä tai seurantaindikaattoreilla. Ohjelman kankeus sekä heikot mahdollisuudet kokeiluihin ja riskinottoon kehittämistyössä vaikeuttavat kuitenkin liiketoiminnan käynnistymistä ja kehittymistä (ks. taulukko 3), joka lopulta synnyttää ja pitää yllä työpaikkoja.

Aloitustuen merkitys kannattavan liiketoiminnan siirtämisessä seuraavalle sukupolvelle on merkittävä. Tuen siivittämänä siirtyy uudelle yrittäjälle noin 500 maatilayritystä vuodessa ja tuen merkitys näiden työpaikkojen säilyttäjänä on suuri. [FIN-25, FIN-32, EU-4, EU-7, EU-78, EU-91]

Ohjelmasta rahoitettavat *investointituet* liittyvät nautakarjatalouden rakenteen ja kilpailukyvyyn parantumiseen. Maatalouteen sitoutuneen pääoman määrä työllistä kohti on suuruusluokaltaan 230.000 euroa.¹¹ Tämän perusteella voidaan karkeasti arvioida, että ohjelmasta vuonna 2009 myönnetty investointituki (40 milj. euroa) vastaa 30 prosentin tukitasolla ja em. pääomakannalla laskettuna noin 600 työpaikkaa vuosittain. Näistä valtaosa on kilpailukyvyyn kehittämisen kautta säilytettyjä työpaikkoja, mutta osaan investoinneista on liittynyt myös työpaikkojen määrän kasvu yritystasolla. Arvio on karkea, mutta kuvaa suuruusluokkaa. [FIN-25, FIN-32, EU-14, EU-78, EU-91]

Monet *yritys- ja hanketukia* saaneet olivat toteuttaneet liiketoiminnassaan merkittävän uudistuksen ja parantaneet harjoittamansa liiketoiminnan kilpailukykyä (kuvio 7). Vaikka työpaikat eivät ole hankkeen toteuttajan mielestä tuen tärkein vaikutus, tuella on yleensä aina myös jonkinlaisia työllisyysvaikutuksia. Jos ensiasteen jalostusta, maatilayritysten toiminnan monipuolistamista ja mikroyritysten perustamista koskevat tuet (yht. 100 milj. euroa vuosina 2008 ja 2009) liitetään työpaikkoihin samalla tavalla investointien/pääomakannan (230.000

¹¹ Maatalouteen sitoutuneen pääoman määrä vuonna 2007 noin 20 mrd. euroa (Yrjölä & Pyykkönen 2008, 10) ja maatalouden työllisten määrä noin 87.000 (Tilastokeskus). Kotieläintiloilla pääomakanta/työllinen on keskimääräistä korkeampi.

euroa/työllinen) ja tukitason (~30 %) kautta, säilytettyjen tai luotujen työpaikkojen määrä olisi suuruusluokaltaan 1.500. Luvut ovat karkeita, koska tukea on myönnetty investointi-, kehittämis- ja hanketukina. Yhtä lailla puutteellisten seurantatietojen mukaan uusia työpaikkoja olisi syntynyt maksatusta hakeneissa noin 2.700 yritystukihankkeessa (tp. 111, 123, 311, 312) noin 700 ja entisiä säilynyt noin 1.300. Eniten uusia työpaikkoja on syntynyt ja entisiä säilynyt laajasti käytetyn mikroyritysten perustamis- ja kehittämistoimenpiteen (312) kautta (noin 600 uutta ja 900 säilytettyä). Myös toimenpiteellä 124 on luotu työpaikkoja, mutta siitä ei ole kerätty indikaattorietoja. Sekä uusista että säilytetyistä työpaikoista valtaosa (2/3—3/4) on miestyöpaikkoja, joten maaseudun väestörakennetta tuet eivät korjaa. Yritystuista lähes 80 % on kohdistunut jalostus- ja palvelualoille eli ne ovat monipuolistaneet maaseudun elinkeinoelämää; merkittävimpiä toimialoja ovat olleet matkailu, bioenergian tuotanto, elintarvikkeiden jalostus, hevostalous, metallituotteiden valmistus ja hoivapalvelut (2/3 yritystuista; taulukko 5). Syntyneet ja säilytetyt työpaikat liittyvät siis erityisesti näihin toimialoihin. [FIN-25, FIN-30, FIN-36, FIN-37, FIN-38, EU-47, EU-48, EU-50, EU-51, EU-52, EU-78, EU-96]

Ohjelman alkuvaiheessa *kustannustehokkain toimenpide* uusien työpaikkojen synnyttämissä on ollut mikroyritysten perustamis- ja kehittämistuki (tp. 312), kun taas säilytettyjen työpaikkojen osalta kustannustehokkain on ollut maa- ja metsätaloustuotteiden arvon lisäämistä (jalostusta) koskeva toimenpide 123 (liite 8). Kustannustehokkaimmat toimenpiteet eräiden vaikutusten osalta on kuvattu alla olevassa asetelmassa; luvut ovat kuitenkin vajavaisia ja saman toimenpiteen toteuttaminen vaihtelevassa määrin erilaisilla tukijärjestelmissä (joista ei kerätä samoja tietoja) tekee luvuista kuitenkin heikosti vertailukelpoisia: [FIN-25, FIN-38, EU-47, EU-50, EU-51, EU-55, EU-78, EU-79]

Uudet työpaikat (kokoaikaiseksi muunnettuna)	Tp. 312: Mikroyritykset
- josta miehet	<i>Tp. 312: Mikroyritykset</i>
- josta naiset	<i>Tp. 312: Mikroyritykset</i>
- josta alle 25 v.	<i>Tp. 312: Mikroyritykset</i>
- josta maatilalla	<i>Tp. 311: Monipuolistaminen</i>
- josta kokoaikaisia	<i>Tp. 312: Mikroyritykset</i>
Säilytetyt työpaikat (kokoaikaiseksi muunnettuna)	Tp. 123: Jalostus
- josta miehet	<i>Tp. 123: Jalostus</i>
- josta naiset	<i>Tp. 123: Jalostus</i>
- josta alle 25 v.	<i>Tp. 123: Jalostus</i>
- josta maatilalla	<i>Tp. 311: Monipuolistaminen</i>
Toimenpiteen aikana työllistyvät	Tp. 311: Monipuolistaminen
- josta miehet	<i>Tp. 311: Monipuolistaminen</i>
- josta naiset	<i>Tp. 123: Jalostus ja 312: Mikroyritykset</i>
- josta alle 25 v.	<i>Tp. 123: Jalostus</i>
Liikevaihto	Tp. 123: Jalostus
Taloudellinen tulos (elinkeino toiminta)	Tp. 123: Jalostus
Parantuneista palveluista hyötynyt maaseutuväestö	Tp. 421: Alueellinen ja kv. yhteistyö
Uusien palveluiden määrä	Tp. 323: Maaseutuperintö
Säilytettyjen palveluiden määrä	Tp. 321: Elinkeinojen kehittäminen

Investointeja edellyttävistä yritys- ja hanketuista (123, 311, 312) merkittävä osa on suuntautunut maaseutumaisiin kuntiin, ydinmaaseudulle ja harvaan asutulle maaseudulle (taulukko 9). Näillä alueilla on siten ollut sekä investointitukien tarvetta että hyödyntämiskapasiteettia. On sen sijaan peräti merkillistä, että esimerkiksi maaseudun elinkeinojen ja peruspalveluiden

kehittämiseen myönnetystä tuesta 57 % on suuntautunut kaupunkimaisiin kuntiin ja myös maaseutuperinnön säilyttämisessä ja kylien kehittämisessä niiden osuus on ollut noin 40 %. Kun ohjelman tavoitteissa korostuvat ydin- ja harvaan asuttu maaseutu, näiden kykyyn hyödyntää tarjolla olevia kehittämiskeinoja työllisyyden(kin) parantamiseksi on syytä kiinnittää erityistä huomiota. *Mitä selvemmin tuessa on ollut kysymys varsinaisen liiketoiminnan tukemisesta, sitä paremmin syvä maaseutu on menestynyt, kun taas "kehittämisvaroja" suuntautuu runsaasti kaupunkeihin ja niiden lähialueille.* [FIN-22, FIN-25, FIN-29, FIN-39, EU-88, EU-90]

Luonnonhaittakorvauksen merkitys olemassa olevien työpaikkojen säilyttämisessä on erittäin merkittävä. Tuki vastaa vuodesta riippuen 40-50 prosenttia maataloustulosta, joten sen merkitys maatalouden noin 90.000 työpaikan (ja kerrannaisvaikutuksena syntyvien työpaikkojen) säilyttäjänä on keskeinen, koska se on ollut ratkaiseva tekijä tuotannon jatkamiselle (kuvio 15). Ympäristötuki ja eläinten hyvinvointituki vaikuttavat työllisyyteen lähinnä kannustimen muodostaman tulovaikutuksen ja liiketoiminnan kilpailukykyyn säilymisen kautta. Toimintaryhmien synnyttämä työpaikkavaikutus perustuu paitsi käynnistettyjen/rahoitettujen hankkeiden tuloksiin myös uusien asukkaiden houkutteluun ja sitomiseen, mikä lisää palveluiden kysyntää ja sen kautta työllisyyttä maaseudulla. Myös itse hanketoiminta (byrokratia) työllistää merkittävän määrän ihmisiä erilaisissa organisaatioissa; teknisestä tuesta huomattava osa kanavoituu eritasoihin keskuksiin (ks. taulukko 9). Varsinaiset hanketuet ovat tukeneet työpaikkojen syntymistä ja säilymistä erityisesti parantamalla osaamista ja luomalla edellytyksiä yhteistyölle, alueen houkuttavuudelle ja palveluiden saatavuudelle (taulukko 6). [FIN-25, FIN-38, EU-23, EU-27, EU-59, EU-62, EU-64, EU-78, EU-88]

ENI JOSWRIKK TOE SIVOKÉT SÄÄEI U KUVKY SU U

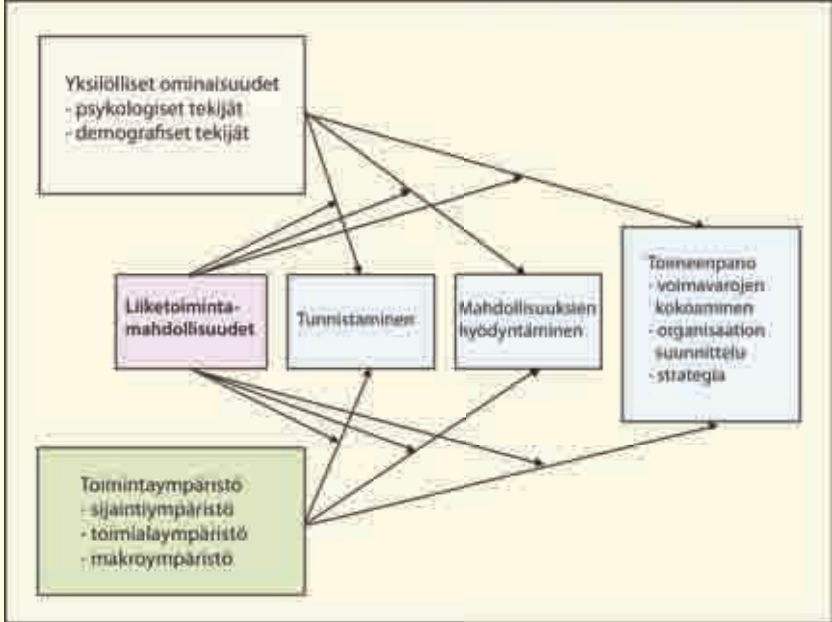
?

Et OikMroyd0 22u0 kkt01ssk0 du1ss222y2ss2222ak2s100u000akriil a1snd000002201u222e dii2e 01ao0h1tmoimf 0e 0 u0htdo1oo0ndui11o11uA00e 1ta0ao0222u10E" U00--0amy0(02ss2)0Mo1uikk0rt0ikMr 1u00a1id0e Qui2e 22 dss0 omma0lu0mu00i2e 0lao0M2rl ruike 0lao0M2ao0l s0li2e Qu20mm 1i00id0e Qui2e nkt0il u0h0t11i 00ami 0y2f 0021u00e 0s200230a1id0e Qui2e 22 dss0mmao0221u0sle 0oo00a liak00k0muu0i 0y2f 0M2rl ruikyki000e 0sk00y2ss2A 22ik000230a1id0e Qui2e 22 ds0mmii02y0 22u0k2i1k0e rl o0snde 22u0T0sle 0oo02sly0i 0y2d0e 0y2td0i 0000 d0i 00 r2i1rao0ik0e 0a0ko0(022 21s 0v 0ms0lu0E" -" 0k:)A0t0ikMroyd0 22u0k2 k0e rl o00am0bi1u0h 0s2oi1u0(002aa0 1uf i0tn10 1u0y0e 0y2td0mu00d0e Qui2e 0hd0mu0M1A)0 2i11uody0i2e 01ao00u00liik0msdao1ss01u0000 0y2d0i11i 0kriikyki s0a1id0e Qui22u0e 22 dss0i 0222maa0u1u0E" POPx)A0y2in022mi0h1sa0iku11i0rt0ikMr 1u00t0roi1u0h1tmoi2e 0 olao00mi 022du0ida0221snd0e 0 0220e mi 022Ma 022102yksi0e kiik000kss0rt0ikMr 1ss0imuumode 00i 022mimm 1uf indii2e 0i 0220e du0msdii10u100a0u0sle 0oo0ds02221ua0 ad2i0u1u000y2d0i11i 0000tn11i002sdm 1ss01u0000 02200 de 00mmo00do02201u000 00u1000ndii2e mo00i0mi0u022001i0000 00dte 0000 dimao1i)A

?

Et OikMr 1u0 0ike 01ook0y0 22u0d0e 022 du1ss222Qui2e 2ss2220a1id0e Qui2e 22 dss0mmao0lu0ruire 0ik0y0 22u0 1 0ikk0h0ke ksk02nds0 0220e 1ta0ao00000e 22 dss0mmao0i 0220e 22 dss0mmao0lu0muu0i2e 0i 0y2d0 22u0 0ikk0 admnima01ss02201u0nyduu0ss222M2id0i1u010e 1ta00lu022yms2A0 22 dss0mmao0lu02rl ruike 0ik0y0 22u0 0ikk0 t22d0mao1u00222ymii022h0t 0ui2e 2ss220lak0t000i1u0t0a0lu0dii2e 0i 00a0ui2e 0i 022M2u0 1u0t12s0d0me 0loi0 olsy0ire 0ik0ma1e 2ss22e s00nkduu0ime 0lu00ss0e 01u)A0t0ikMroyd000h20e e 0i 22u0msly00mm 1u00ty2e 0i 0220e 0e 0i 022ndu00ty2mao1u0h1tmo11ss00mi1u0 0a1us0u1u0nky2e mm 1u0k21uike 01u0y2y0i 0220t0ikMriika 0 0k0s222Me e 0u0M20i 0ta1e e 0u0t0t0000i0s0h1d0e Qui2e 22 ds0mm 1i22rl ruu0ikku0rt0ik0lu0id0e 1oi0000k0 1u1e e ku0rl n00adM0t0rao0ok0ruirr 000k0r 0000, UP000, Uc K0

?

?

0"i 0e0nll00 022rr 0v 0v00 DM (T00i 0orb000d0ne 0 0000"lly0 "0i 0s 000nln0e n00v 0yovv 0lygyvy 0000v0r 000e0vlns 0 000v 022DM (S00000v 0 000000 i00 000vli 0ai 0v 0ni0b 0a00000v 0d0n0e0aa ilnv 0o00 0t0nb00000 0v00s 0000 000c 0i 00 0e00i 0 000000f00000m00e0v022022DM) (00i 000aa ilnv 0"00000 0v 0u000 i00 vblin0 00R00v00 0 is 0" v000 ba00 000 v0 0vli 0ai 0v 0ni 0e0aa ilnv 0o00v0l 0000" v00 niv0e0 00nb 0v 0b00vlni 0v0000) A0e SROT0

?

000000rr 0v0000

?

02Mse 2u00rl s0orroy00amina0li 000iryki 01u01u0 00a100t0roi0ma0u0000s0nduudu200i 0adty0ma, o11uA0t0ik0u0h 0ta100i 00ty0d0mu 022d2Mse 2u022sd0m, 00uy1oid0ui0 0M2rt0r oim1i 0dy2i 0ymdo0u022 E" " x000E" " c 000iru11i 0yksi0il e koi 0nd0u 0EA0", UA " " 0rl n00a 0u00k0re 011u0 000ruire 011u0 e 0201m mss2A0nduudu200i 0adty0mao1u0e 1ta0ro00sanimdi 2uudu0e s0a1tt0u00y200amina0li)0 ok0riikMuk00u00k0a00t0ik0u0h 1oa10u1uA02Mse 2u00rtdat0i 000rl s0ikk00k0a00s220u00mdadu2 2ua1id0e 0M0 02202 2ss0idirl sk00k0A000, ED000, UE000, UP000, FxK0

?

Suosituks

1) *Investointituet*. Uuden tai olemassa olevan liiketoiminnan kehitysprosessi alkaa liiketoimintamahdollisuuden tunnistamisesta ja sen hyödyntämiseen tarvittavien voimavarojen (pääoma, osaaminen, yhteistyö- ja asiakassuhteet) kokoamisesta. Koska investointituki (tai ”yritystuki”) kohdistuu liiketoiminnan käynnistämiseen tai kehittämissvaiheeseen, se tavallaan varmistaa automaattisesti kilpailukyky- ja työllisyysvaikutuksen syntymisen. Työpaikkojen syntyminen vaatii aina investointeja, joilla on usein samalla merkittäviä ympäristö-, hyvinvointi- ja kilpailukykyvaikutuksia. Niukkojen voimavarojen kohdentaminen mahdollisimman suuressa määrin investointeihin on vaikutusten näkökulmasta varmin tukimuoto. Tuleekin selvittää, olisiko perusteltua siirtää rahoitusta joiltakin toimenpiteiltä erilaisiin maatalon ja maaseudun muita yrityksiä koskeviin investointitukiin ja lisätä näiden toimenpiteiden houkuttavuutta entisestään tiedotusta tehostamalla sekä tukiehtoja ja hallintokäytäntöjä muuttamalla. *Vastuutaho: Maa- ja metsätalousministeriö.*

3 Ohjelman toimeenpanon tarkoituksenmukaisuus ja tekninen toteutus

3.1 Yleistä ohjelman toimeenpanosta ja sen merkityksestä

Ohjelman toimeenpanolla ja teknisellä toteutuksella on suuri merkitys sen tavoittelemien vaikutusten syntymiselle. Jotta keinoja voitaisiin hyödyntää, kohderyhmien täytyy olla niistä *tietoisia*. Jotta he suostuisivat niitä käyttämään tai jotta heidän kannattaisi niitä käyttää, niistä täytyy olla heille *hyötyä*. Vapaaehtoisten toimenpiteiden ehtojen tulee olla sellaisia, että ne koetaan järkeviksi ja kohtuullisiksi. Kun toimenpiteitä sitten toteutetaan, niiden tulisi olla sellaisia, että tuloksena syntyy mahdollisimman useassa tapauksessa tavoiteltuja *vaikutuksia* kilpailukyvyssä, työllisyydessä jne. Jotta tämä ohjelman kokonaisvaikutus olisi mahdollisimman suuri, tarpeita ja vaikutuksia on seurattava jatkuvasti ja ohjelmaa on kehitettävä jatkuvan analyysin ja palautteen perusteella. Ohjelman vaikuttavuus liittyy siten kiinteästi kokonaisvaltaiseen ohjelmaprosessiin, ei esimerkiksi vain tiettyjen yksittäisten toimenpiteiden yksityiskohtiin tai ehtoihin. [FIN-25]

3.2 Ohjelmaprosessi

3.2.1 Strategia

EU:n neuvosto päätti helmikuussa 2006 maaseudun kehittämisen strategisista suuntaviivoista ohjelmakaudelle 2007-2013 (2006/144/EY). Ensisijaisiksi tavoitteiksi määriteltiin maa- ja metsätalouden kilpailukyvyyn parantaminen, ympäristön ja maaseudun parantaminen, maaseutualueiden asukkaiden elämänlaadun parantaminen ja maaseudun elinkeinoelämän monipuolistamiseen kannustaminen sekä paikallisten valmiuksien kehittäminen työllisyyden parantamiseksi ja elinkeinoelämän monipuolistamiseksi. Ensisijaiset tavoitteet vastaavat maaseutuohjelman toimintalinjoja 1-4. Kunkin tavoitteen kohdalla esitettiin ”ohjeellisia avaintoimia”, jotka käytännössä vastaavat maaseutuohjelmassa sallittuja toimenpiteitä. Strategisiin suuntaviivoihin lisättiin ns. uudet haasteet¹² tammikuussa 2009, kun Eurooppa-neuvosto kohdensi lisävaroja talouden elvytykseen (2009/61/EY).

Jäsenvaltioiden tuli laatia kansallinen maaseudun kehittämisstrategia ”tulkiten monistamalla” em. suuntaviivat eli perustelemalla toimintalinjojen ja toimenpiteiden tarpeellisuus kansallisista maaseudun ominaispiirteistä ja kehittämistarpeista lähtien (2006/144/EY, liitteen kohta 3; neuvoston asetus 1698/2005, art. 11). Suomen strategia valmistui elokuussa 2006 (MMM 2006) ja sitä on täydennetty em. uusien haasteiden osalta lokakuussa 2009. Suomen strategia vastaa luonnollisesti EU-suuntaviivoja. Kansallisen strategian merkittävin rooli on ohjelman varojen kohdentaminen eri toimintalinjoille, josta tosin on annettu suoraan ohjelmaa koskevia EU-määräyksiä (neuvoston asetus 1698/2005, art. 17). Suomi on kohdentanut enintään 76 % ohjelman EU-varoista toimintalinjalle 2, vähintään 11 % toimintalinjoille 1 ja 3 sekä vähintään 5 % Leader-toimintatavalle eli toimintalinjalle 4 (strategia s. 14). Varsinainen maaseudun kehittämisohjelma puolestaan vastaa strategian toimintalinjoja ja niihin ryhmiteltyjä, annettuja toimenpiteitä (neuvoston asetus 1698/2005, art. 15.1). *Ohjelmasuun-*

---

¹² Ilmastonmuutos, uusiutuvat energialähteet, vesihuolto, biologinen monimuotoisuus, maitoalan rakenneuudistuksen liitännäistoimenpiteet, maaseudun internet-laajakaistainfrastruktuuri sekä neljään ensin mainittuun kohtaan liittyvä innovointi (Neuvoston asetus 473/2009, art. 1.2).

Lievästi uudelleentulkittuna Suomen strategia ja maaseutuohjelma on kiinnitetty kahteen toimintaympäristön muutossuuntaan. Toisaalta on pohdittu, millaisia ympäristöön sekä ihmisten ja eläinten hyvinvointiin ja viihtyvyyteen liittyviä vaatimuksia liiketoiminnan harjoittaminen tai asuminen maaseudulla kohtaavat lähitulevaisuudessa. Tätä kokonaisuutta voisi kutsua *kestäväksi kehitykseksi*.¹³ Strategia ja ohjelma on kiinnitetty tähän kehityssuuntaan monilla toimenpiteillä (erityisesti toimintalinjat 2 ja 4 sekä toimintalinjan 3 hanketuet) ja valtaosalla ohjelmavaroista (noin 85 % julkisesta rahoituksesta). Toisaalta strategiassa ja ohjelmassa on pyritty vastaamaan haasteeseen, jonka maaseudun alue-, elinkeino- ja väestörakenteen muutokset asettavat siellä toimivien yritysten rakenteen ja liiketoiminnan kehittämiseksi. Kysymys on *maaseudun liiketoiminnan uudistumisesta*. Strategia ja ohjelma on kiinnitetty tähän kehityssuuntaan erityisesti toimintalinjojen 1 ja 3 rakenne- ja yritystuilla, joihin käytetään kuitenkin melko pieni osa ohjelman voimavaroista (noin 15 % julkisesta rahoituksesta).

Maaseudulle merkittävistä kehityssuunnista väestön ja työvoiman ikääntyminen ja toimija-verkon harventuminen lisäävät painetta olemassa olevan toiminnan (peruspalvelut, liiketoiminta) uudelleenorganisointiin ja liiketoimintayhteistyön lisäämiseen kilpailukyyn säilyttämiseksi. Maaseudun infrastruktuurin ylläpitäminen vaikeutuu, mutta vaatimukset sitä kohtaan kasvavat, jotta maaseutu säilyy kilpailukykyisenä liiketoimintaympäristönä globalisaation puristuksessa. Vastuullisuus ja ekologinen kestävyys vahvistuvina megatrendeinä lisäävät tarvetta eettisyyden ja ympäristövastuun huomioonottamiseen ja todentamiseen ja mahdollisuuksia esimerkiksi kestävään energiantuotantoon maaseudulla. Ihmisten hyvinvoinnin ja kulutuskäyttäytymisen muutos lisäävät hyvinvointipalveluiden kysyntää, johon maaseudulla on mahdollista vastata sekä perustuotannon että uusien palveluiden kautta. Kriisit maailmalla ja lähialueilla korostavat huoltovarmuuden merkitystä. Näin tarkasteltuna strategia vaikuttaa oikean suuntaiselta, kun se suhteutetaan maaseudun ”suuren roolin” muutokseen yhteiskunnassa (kuvio 1) ja vallitseviin kehitystrendeihin (ks. Hautamäki 2008, 17, 19; Kuhmonen & Niittykangas 2008, 46-60; Nieminen-Sundell 2008, 3; Rikkinen ym. 2006, 42-44; Sotarauta 2010, 130-131). Lähes kaikkiin nähtävissä oleviin toimintaympäristön muutossuuntiin voidaan periaatteessa vastata edistämällä kestävä kehityksen (kaikkien ulottuvuuksien) toteutumista ja maaseudun liiketoiminnan uudistumista. [FIN-1, FIN-2, FIN-3, FIN-4, FIN-5, FIN-6, FIN-7, FIN-8, FIN-9, FIN-10, FIN-11]

Strategiaa voidaan kuitenkin fokusoida kahden tulevaisuuden kannalta merkittävän asian osalta. Ensinnäkin strategiaa olisi syytä selkeyttää niin, että se tukee selkeämmin *maaseudun uudistumisen ydinprosesseja* (vrt. kuvio 1). Nykyisellään strategian taustalla olevat uudistumisen ja kestävyiden teemat ovat strategiassa ja ohjelmassa melko selkeitä perusmaatalouden osalta (TL 1 ja 2), mutta maaseudun muun toiminnan osalta toimintalinjojen 3 ja 4 sekä niiden toimenpiteiden tarve ja perusteltavuus eivät ole yhtä selkeitä. Erityisesti toimintalinjan 3 toimenpiteiden hajautuminen vielä useisiin vaihtoehtoihin tukijärjestelmiin hämärtää sen yhteyttä strategiaan merkittävästi. Jos ohjelman strategia, ohjelma, jokaisen alueen ohjelma ja jokainen toimenpide/hanke pitäisi pystyä perustellusti liittämään selvästi määriteltyihin

¹³ Kestävä kehitys on tapana tulkita kehitykseksi, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa (Bruntlandin komissio 1987). Sen perusulottuvuudet ovat ekologinen kestävyys (luonnon monimuotoisuus, luonnonvarojen riittävyys, luonnon sietokyky), taloudellinen kestävyys (kasvu ei perustu velkaantumiseen tai luonnonvarojen hävittämiseen) ja yhteiskunnallinen kestävyys (ihmisten oikeudenmukainen kohtelu, hyvinvoinnin edellytysten siirtyminen sukupolvelta toiselle). Yhteiskunnallinen kestävyys jaetaan usein kulttuurisesti kestäväan kehitykseen (toimintavapaus, eettinen kasvu, kulttuurien moninaisuuden säilyminen) ja sosiaalisesti kestäväan kehitykseen (ihmisten tasa-arvo, hyvinvointi ja perustarpeet sekä osallistumis-, työ- ja koulutusmahdollisuudet).

maaseudun uudistumisen ydinprosesseihin, ohjelman strateginen ote olisi vahva. [FIN-25, EU-98, EU-99, EU-102, EU-103]

Toinen selkeytystä kaipaava kohta strategiassa ja ohjelmassa koskee *toimintatasoa*. Nyt strategia ja ohjelma ovat sekä ”kansallisia” että ”paikallisia”, mutta toimintaryhmätyötä lukuun ottamatta kummassakaan ei ole määritelty, mikä on kansallista, mikä alueellista ja mikä paikallista. Asia nousi esille myös arviointikeskusteluissa (taulukko 11). Osa ohjelman toimenpiteistä voisi olla valtakunnallisia, osa alueellisia ja osa paikallisia.¹⁴ Jotta tällainen työnjako olisi järkevää, toiminnan tulisi olla kullakin tasolla ”läpileikkaavaa” eli kunkin tulisi laatia toteutusvastuunsa osalta sekä strategia että vastata sen toimeenpanosta. Perusmaataloutta koskevat toimenpiteet (pl. erityisympäristötuet tai osa niistä) sekä yritystuet olisi tarkoituksenmukaista toteuttaa valtakunnallisella ja yhdenmukaisella tavalla sekä kilpailu- ja oikeudenmukaisuussyistä että hallinnon tehokkuuden näkökulmasta. Kehittämishankkeet olisi puolestaan tarkoituksenmukaista toteuttaa alueellisesti, jolloin alueet laatisivat omat strategiansa ja toimeenpanisivat hankkeet oman rahoituskirjekuorensa varassa yksinkertaistetun byrokratian kera. Toimintaryhmät laatisivat omat strategiansa ja ne saisivat global grant -tyyppisen rahoituksen sen toteuttamiseen. Alueet voisivat osallistua keskitetysti johdettuihin valtakunnallisiin kehittämishankkeisiin, jotka valmisteltaisiin yhdessä ALMA-ohjelman toimintatapakokemuksia hyödyntäen ellei nyt pilottivaiheessa oleva valtakunnallisten hankkeiden Hämeen ELY-keskukselle keskitetty hallintomalli tuota sitä parempia tuloksia (käynnistyminen on ollut hidasta ja tulosten arviointi on vielä ennen aikaista). Kaikkien tulisi laatia oma strategiansa edellä kuvatun yleisen tason strategiakehyksen pohjalle ja perustella, kuinka oma strategia toteuttaa siinä hahmotettuja maaseudun uudistumisen ydinprosesseja. Tällöin suoraan (vaihtelevaan) liiketoimintalähtöiseen kysyntään perustuvat varat ja toimenpiteet (rakenne- ja yritystuet) olisivat omassa rahoituskehyksessään ja ”käynnistävä kehittäminen” (hankkeet ja toimintaryhmätyö) omassaan. [FIN-27, FIN-28, EU-102, EU-103]

Johtopäätökset

Suomen(kin) maaseudun kehittämisstrategia on laadittu päätymään EU:n antamien suunta- viivojen mukaisiin toimintalinjoihin ja toimenpiteisiin, jolloin sen suurin merkitys on voimavarojen kohdentamisessa eri toimintalinjoille. Strategia ja ohjelma ovat kuitenkin täysin päällekkäisiä, jolloin strategian lisäarvo on vähäinen. Strategian kiinnittymistä maaseudun uudistumisen ydinprosesseihin voidaan vahvistaa ja selkeyttää. Ohjelmassa voidaan myös selkeästi eriyttää, mikä on valtakunnallista, mikä alueellista ja mikä paikallista sekä strategian että toteutuksen osalta.

Suosituks

1) *Strategia*. EU:n strategisista suuntaviivoista ja nykykuotoisesta erillisestä strategiasta voidaan luopua, koska ne eivät täysin päällekkäisinä luo lisäarvoa varsinaiselle ohjelmalle. Niiden tilalle tulee laatia väljä kansallinen strategiakehys maaseudun uudistumisen ydinprosesseista. Sen jälkeen eriytetään niitä edistävät valtakunnalliset, alueelliset ja paikalliset toimenpiteet omiin rahoituskehysiinsä. Kukin toimija (MMM, ELY-keskukset, toimintaryhmät) laatii oman strategiansa em. ydinprosessien tukemiseksi ja saa niihin tarvittavan rahoituskehyn ja kokonaisvaltaisen toimeenpanovastuun. Esitetään, että VN/MMM/TEM perustaa ”ohjelmatyöryhmän”, joka tehtävänä on strategian ja ohjelmarakenteen muutoksen suunnittelu. *Euroopan komissio, Valtioneuvosto, Maa- ja metsätalousministeriö, Työvoima- ja*

¹⁴ Nykyinen asetuskaan ei estä tätä mahdollisuutta (neuvoston asetus 1698/2005, art. 15.2 ja 15.3).

3.2.2 Ohjelmakauden vaihdos

Ohjelman käynnistyminen viivästyi merkittävästi. Ohjelmakauden vaihtuessa vain vakiintuneiden luonnonhaittakorvauksen ja ympäristötuen toimeenpano jatkui keskeytyksettä. Uuteen ohjelmaan kuuluvia rahoituspäätöksiä päästiin tekemään esimerkiksi yritystuista ja toimintaryhmien toimintarahasta vasta kevästä 2008 alkaen. Vaikka valtioneuvosto hyväksyi ohjelman 3.8.2006, komissiossa ohjelman käsittely kesti niin kauan, että se hyväksyttiin lopulta maaseudun kehittämiskomiteassa 20.6.2007 ja komissiossa lopullisesti vasta 10.8.2007. Ensimmäinen ohjelmavuosi menetettiin jo tämän käsittelyviiveen takia. Kun ohjelmakauden vaihdokseen ajoittui vielä Maaseutuviraston perustaminen ja sijoittautuminen Seinäjoelle, kunnianhimoisen Hanke2007-järjestelmän valmistelu ja kansallisen lainsäädännön valmistelu, viivästyi ohjelman käynnistyminen erittäin merkittävästi. Joitakin toimenpiteitä rahoitettiin vielä edellisen ohjelmakauden varoista, mutta useissa toimenpiteissä syntyi katkoksia, jotka häiritsivät maaseudun liiketoiminnan kehittämistä ja johtivat kokeneiden asiantuntijoiden siirtymiseen muihin tehtäviin. Arviointikeskusteluissa nämä ongelmat saivat erittäin runsaasti huomiota (ks. taulukko 9 ja 10). EU:n, valtioneuvoston ja vastuuministeriön yhteinen ja erityinen tehtävä on huolehtia ohjelmakausien joustavasta vaihtumisesta. Jos ohjelmat ovat niin monimutkaisia, että niitä ei pystytä käsittelemään ajoissa, niitä on yksinkertaistettava riittävän rohkeasti. [EU-102, EU-103]

Johtopäätökset

Ohjelmakauden vaihdos epäonnistui sekä kotimaisista että EU:sta johtuvista syistä. Koska samantyyppisiä ongelmia oli edellisessäkin ohjelmakauden vaihdoksessa, asiantila on mahdollista korjata saatujen kokemusten perusteella seuraavassa ohjelmakauden vaihdoksessa.

Suosituks

1) *Valmistautuminen seuraavaan ohjelmakauteen.* Sekä valtioneuvoston, maa- ja metsätalousministeriön että komission on sovittava ajoissa ohjelmakauden vaihdokseen liittyvistä menettelyistä ja aikatauluista ja sitouduttava niihin siten, että ohjelmakaudet vaihtuvat ilman toistuvia ongelmia. Suuria organisaatio- ja järjestelmämuutoksia ohjelmakauden vaihtuessa on syytä välttää. Ohjelmaprosessia on yksinkertaistettava niin paljon, että se on hallittavissa. Esitetään, että VN/MMM/TEM perustaa ”ohjelmatyöryhmän”, joka tehtävänä on strategian ja ohjelmarakenteen muutoksen (ks. 3.2.1) sekä ohjelmakauden vaihdoksen suunnittelu. Edelleen on syytä sopia ajoissa, että uuden ohjelmakauden varoja voidaan alkaa käyttää edellisen ohjelmakauden ehdoilla (esim. kirjekuurivaroina 20 % uuden ohjelmakauden tukevasta kehyksestä) kunnes uusi ohjelma on hyväksytty, jotta kehittämistyö ja liiketoiminta eivät joudu kärsimään hallinnosta johtuvista viiveistä. *Vastuutahot: Euroopan komissio, Valtioneuvosto, Maa- ja metsätalousministeriö, Työvoima- ja elinkeinoministeriö.*

3.2.3 Ohjelmamuutokset

Ohjelmaan on tehty kuusi muutosta vuosina 2007-2009 (komission hyväksynnät 14.4.2008 (2 kpl), 23.1.2009, 18.6.2009, 24.11.2009 ja 7.6.2010). Näistä merkittävimmät koskivat hyväksytyjä kolmea uutta ympäristötuen erityistukisopimusta (ravinnekuormituksen

tehostettu vähentäminen AB-alueella, lietalannan sijoittaminen ja turvepeltojen nurmiviljely; huhtikuu 2008), luonnonhoitopeltoja (kesannointivelvoitteen päättyessä; tammikuu 2009) sekä EU:n maatalouspolitiikan ”terveystarkastuksen” myötä ”uusiin haasteisiin” suunnattuja lisävaroja (marraskuu 2009). Lietalannan sijoittaminen ja turvepeltojen nurmiviljely ovat tehokkaita keinoja ilmastomuutoksen torjunnassa (ks. taulukko 7). Ympäristötuesta ravinnekuormituksen vähentämistä ja lietalannan sijoittamista koskevia toimenpiteitä on sovellettu aktiivisesti ja ne edistävät ohjelmalle tärkeiden vesistötavoitteiden saavuttamista. Ympäristötuesta on kuitenkin tullut yhä monimutkaisempi järjestelmä, joka joiltakin osin profiloituu kohderyhmälle heikosti. Uusiin haasteisiin suunnatut lisävarat (131 milj. euroa, josta EU:n osuus 67 milj. euroa) on käytetty ohjelman entisten keinojen lisävaroina, mikä on hyvä ratkaisu. Varoista lähes puolet suunnataan vesistöjen tilaa parantaviin toimenpiteisiin (suojavyöhykkeet, ravinnekuormituksen vähentäminen), mikä on jälleen linjassa ohjelmalle tärkeiden vesistöjen suojelutavoitteiden kanssa. Rungas kolmannes varoista käytetään laajakaistahankkeisiin, jotka ovat tarpeellisia tasavertaisille toimintamahdollisuuksille sekä maaseudun kilpailukyvyllä liiketoiminta- ja asuinympäristönä. Loput varat (17 %) käytetään pääasiassa ympäristöön, innovaatioihin ja maitoalan rakenneuudistukseen liittyviin tukiin. *Kaikki ohjelmamuutokset ovat perusteltuja, mutta ohjelman muuttaminen on kankea prosessi.* Ongelma nousi esille myös useissa arviointikeskusteluissa (taulukko 11). Olisikin perusteltua, että jäsenvaltiot tekisivät komission kanssa eräänlaisen *tulosopimuksen* ohjelman tavoitteista ja niiden oma toimivalta ohjelman sisällön muotoilussa ja sen tarkoituksenmukaisessa kehittämisessä olisi selvästi nykyistä suurempi. Tämä suuntaisi huomiota enemmän tavoitteisiin ja antaisi mahdollisuuksia niiden saavuttamisen kannalta parhaiden keinojen ja käytäntöjen etsimiseen ja kokeilemiseen. [FIN-2, FIN-3, FIN-4, FIN-8, FIN-22, FIN-25, FIN-29, FIN-38]

Johtopäätökset

Ohjelman muuttaminen on hidas ja kankea prosessi, jolloin ”oppivan ohjelmatyön” edellyttää ketteryyttä ja mahdollisuutta vastata ohjelmalla nopeasti muuttuviin tarpeisiin ei saavuteta.

Suosituks

1) *Ohjelmamuutokset.* ”Oppivan ohjelmatyön” ja ketteryyden vaatimusten toteutuminen edellyttää sellaisten uusien menettelytapojen etsimistä ja käyttöönottoa, jotka tekevät ohjelmamuutokset nopeammiksi ja joustavammiksi. Esitetään, että VN/MMM/TEM perustaa ”ohjelmatyöryhmän”, joka tehtävänä on strategian ja ohjelmarakenteen muutoksen (ks. 3.2.1), ohjelmakauden vaihdoksen (ks. 3.2.2) sekä ohjelmamuutosten joustavoittamisen suunnittelu. *Vastuutahot: Euroopan komissio, Valtioneuvosto, Maa- ja metsätalousministeriö, Työvoima- ja elinkeinoministeriö*

3.2.4 Tiedotus

Kuviossa 22 ohjelman toimeenpanoa on tarkasteltu *ohjelman kohderyhmien* – asiakkaiden – näkökulmasta. Se antaa yleiskuvan ohjelman toimeenpanon onnistumisesta. Ohjelman *tiedotus* on kokonaisuutena onnistunut hyvin ja siihen oltiin kyselyissä melko tyytyväisiä. Kohderyhmä oli saanut erityisen hyvin tietoa uudesta eläinten hyvinvointituesta. *Tukien olemassaolosta ja hakemisesta koettiin saatavan paremmin tietoa kuin tarkemmista tukiehdosta* (kuvio 22). Toimintaryhmissä ennakkotiedotus tukien ehdoista on koettu heikoimmaksi. Kun koettua tiedon saannin riittävyttä tarkastellaan tukimuodoittain suhteessa yleisiin

taustatekijöihin (esim. alue, yritystyyppi, yrityskoko, ikä), tyytyväisyys tiedonsaantiin tuen olemassaolosta ei riippunut näistä taustatekijöistä (X^2 -testi, $p < 0,05$; liite 7). Täsmällisempien tukiehtojen osalta eroja oli jonkin verran, kun esimerkiksi isot tilat ja nuoret viljelijät olivat muita tyytymättömämpiä tiedonsaantiin. Tästä voidaan päätellä, että *yleistiedotus eri toimenpiteistä tavoitti kaikki kohderyhmät melko hyvin ja kattavasti*. Kun tyytyväisyyttä tarkastellaan liiketoiminnassa ohjelmakauden aikana toteutettuihin muutoksiin, asetelma muuttuu selvästi. Se, olivatko yrittäjät toteuttaneet merkittäviä sisällöllisiä tai laadullisia muutoksia liiketoiminnassaan vai eivät, vaikutti ratkaisevasti tyytyväisyyteen (liite 7). Riippuvuussuhde oli usein polarisoitunut: sekä tyytyväisimmät että tyytymättömimmät löytyivät ”ääripäistä” eli merkittäviä muutoksia toteuttaneiden ja toisaalta muutoksia toteuttamattomien joukosta. Merkittäviä muutoksia toteuttaneiden osalta tämän voi selittää se, että osa on saanut tarvitsemansa tiedon (tyytyväiset) ja osa koki sen vaikeaksi (tyytymättömät). Niiden osalta, jotka eivät ole toteuttaneet muutoksia, osa ei ole erityistä tietoa kaivannutkaan (tyytyväiset), kun taas osalle jokin puuttumaan tai epäselväksi jäänyt tukitieto olisi ollut tarpeen ja liiketoiminnan muutos on voinut jäädä siksi toteuttamatta (tyytymättömät). Esimerkiksi toiminnan muuttuminen ympäristöystävällisemmäksi ja tiedonsaanti ympäristötuesta olivat tällaisessa riippuvuussuhteessa. *Tukitoimenpiteiden ehdoissa on siis tarvetta yksinkertaistamiseen ja tulkinnanvaraisuuden vähentämiseen: osa liiketoimintaansa kehittäneistä ei ole saanut yksiselitteistä tietoa ja varmuutta täsmällisistä tukiehdoista*. [FIN-15, FIN-16, FIN-17, FIN-18, FIN-19]

Myös arviointikeskusteluissa nousi esille, että yleistiedotus on parantunut ohjelmakauden aikana, mutta muuten tiedotus ei noussut niissä erityisesti esille (eli siinä ei ollut kovin merkittäviä parantamismahdollisuuksia). Ohjelmakauden alkuvaihe olikin kaoottinen, kun tehtäviä järjesteltiin uudelleen Maaseutuvirastoon, järjestelmät toimivat huonosti, tukiehdot olivat epäselviä ja käynnistyminen viivästyi. Ohjelmakauden käynnistymiseen liittynyt sekasotku sai runsaasti kritiikkiä arviointikeskusteluissa (taulukko 3). *Niin kauan kuin kokonaistilanne oli epäselvä, myös tiedottaminen oli epäselvää*. [FIN-15, FIN-16]

Arvioinnissa seurattiin myös maa- ja metsätalousministeriön, Maaseutuviraston, maaseutuverkostoyksikön, ELY-keskusten ja toimintaryhmien nettisivuja, käytiin läpi kaikki maaseutuverkostoyksikön tuottama kirjallinen materiaali, kaikki tukien hakulomakkeet ja valikoiden tukien hakuohjeita yms. Ohjelman toimenpidevalikoima (lisättynä tukijärjestelmällä) on niin laaja, että tehokas tiedottaminen on haasteellista ja hakijan on vaikea hahmottaa ”omaan” tukijärjestelmäänsä muissa kuin vakiintuneissa tuissa (esim. luonnonhaittakorvaus, aloitustuki, investointituki, ympäristötuet). Maaseutuverkoston kautta on levinnyt tietoa ennen kaikkea maaseutuverkostoyksikön palveluista, minkä myötä tapahtumapohjainen tiedotus on edistynyt. Uusia ja entisiäkin toimijoita ja tuensaajia on karkottanut pikemminkin ohjelman byrokratia kuin tiedotuksen puute (taulukko 3). Tiedotuksen työnjako Maaseutuviraston (tuet) ja maaseutuverkostoyksikön välillä (taustat) on selkiytynyt ohjelmakauden aikana. Suuri yleisö ei juurikaan tunne Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmaa sen paremmin kuin muitakaan ohjelmalyhenteitä (esim. ESR, EAKR, KOKO). Ohjelma sekoittuu helposti myös YTR:n maaseutupoliittisiin kokonaisohjelmiin. Ohjelmalla on hahmotettavissa olevat kohderyhmät, jotka kaipaavat selviä ja helposti viestittäviä tarjouksia oman toimintansa tueksi. *Mitä vahvemmin ohjelman toimenpidevalikoimaa, tukijärjestelmiä ja käsittelyvaiheita (esim. toimintojen eriyttäminen) voidaan vähentää ja/tai selkiyttää, sitä selkeämpi ja yhdenmukaisempi viesti ohjelmasta on mahdollista välittää potentiaalisille kohderyhmille*. [FIN-15, FIN-16, FIN-17, FIN-18, FIN-19, FIN-20]

Johtopäätökset

Ohjelman yleistiedotus on parantunut sen myötä, kun se on saatu käyntiin. Osa liiketoimintaansa kehittäneet toimijat kaipasi tarkempaa ja yksityisempää tietoa tuen ehdoista ja niiden tulkinnasta, mutta muutoin tiedotus ei nouse esille erityisenä ongelmana ohjelman toimeenpanossa. Ohjelman kokonaisuus on yksityiskohdissaan niin monimutkainen, että siitä on vaikea tiedottaa tehokkaasti.

Suosituks

Ei suosituksia tiedotuksen osalta.

3.2.5 Hallintomalli ja hallinnon toiminta

Laajan kokemuksen ja lukuisten tahojen näkemyksen kokoavissa arviointikeskusteluissa ohjelman hallintomalliin kohdistui erittäin paljon huomiota. Tämä kertoo siitä, että ohjelma koettiin tärkeänä ja suurena mahdollisuutena, jonka hyödyllisyyttä ja vaikuttavuutta on mahdollista parantaa monien asioiden osalta sekä nykyisen että tulevan ohjelmakauden osalta. Keskushallinnon roolia ja hallintomallia koskevissa kysymyksissä nousivat esille pääosin samat asiat (taulukot 9 ja 10). Ylivoimaisesti tärkeimmäksi ja suurimmaksi työsaraksi koettiin *byrokratian purkaminen*. Ohjelma on laaja ja sen raskas toimeenpano ohjaa huomiota ja toimintaa varsinaiselta kehittämistyöltä sekä heikentää hallinnon toiminnan ennustettavuutta. Esille nousi myös mahdollisuus toimia kansallisen rahoituksen varassa, mikäli EU-rahoituksen käyttö synnyttää näin laajaa tehottomuutta. Yksinkertaistamisen ohella esille nousi joukko yksityiskohtaisempia parannusesityksiä (mm. sähköinen asiointi, prosenttiperusteiset yleiskulut). Melko runsaasti huomiota sai myös *ohjelman valmistelu ja käynnistäminen*: pelisäännöt, tietojärjestelmät ja toimintamallit tulisi saada valmiiksi kerralla ja ajoissa ja tässä tulisi hyödyntää alueiden kokeneita toimijoita paremmin kuin nyt tapahtui. Keskenäisyys ja yksinkertaistamistarve nousivat laajasti esille myös hallinnon kyselyssä. Kolmas esille noussut merkittävä asia oli *johtajuuden, kokonaisvastuun ja kokonaiohjauksen puute*, joka voitaisiin korjata ohjelmajohtajan avulla. Suunnilleen yhtä merkittäväksi parannuskohteeksi koettiin *Maaseutuviraston* toiminnan erillisyyden, henkilökunnan vaihtuvuus ja toimintatapa. Laajaa huomiota saivat myös *tehtävien eriyttämisestä* (myöntö, maksatus, valvonta) aiheutuneet ongelmat, ahdistava ja vieras *epäluottamuksen ilmapiiri* ja *palautteen puuttuminen* toiminnan vaikuttavuudesta sekä halu antaa *toimintaryhmille* nykyistä selvempi rooli. Parhaana ratkaisuna tähän pidettiin global grant -mallin mukaista toimintaa. Toiminnan tehostamismahdollisuuksia nähtiin myös vahvemmassa *tavoiteohjauksessa* ("rahaohjauksen" sijaan), *kehittämisen ja tukemisen* erottamisessa toisistaan sekä *alueiden toiminta- ja harkintavallan* lisäämisessä, koska niillä on pitkäaikaista kokemusta ja osaamista kehittämisestä. Yleensäkin alueiden sisäisen yhteistyön ja esimerkiksi ELY-keskusten ja toimintaryhmien välisen työnjaon koettiin toimivan pääsääntöisesti hyvin. Keskusteluissa nousi esille myös laaja joukko täsmällisempiä parannusehdotuksia kuten ohjelman ketteryuden ja ohjelmamuutosten joustavuuden lisääminen, myönteisenä koetun laaja-alaisen (jopa valtakunnallisen) toimintamahdollisuuden parempi hyödyntäminen, yksinkertaistetun toimintamallin tarjoaminen pienille toimijoille ja järkevää toimintaa rajoittavien hanketyyppien poistaminen. Arviointikeskusteluja pidettiin hyvänä käytäntönä. Parannusesitykset perustuvat laajaan kokemukseen ja ne ovat perusteltuja hallinnon toiminnan tehostamiseksi ja tarkoituksenmukaisuuden parantamiseksi. Osa niistä voidaan toteuttaa nopeastikin, mutta kokonaisviesti on yksityisempi: *tarvitaan kokonaisuudistus, jolla uudistetaan ohjelmakauden*

vaihtumiseen, johtamiseen, hallinnon toimintojen integrointiin sekä eri toimintatasojen rooliin ja vastuisiin liittyviä menettelytapoja. [FIN-12, FIN- 26, FIN-27, FIN-28, EU-95, EU-99, EU-102, EU-103]

Taulukko 9. Keskushallinnon/EU:n toiminnan vaikutus ohjelman tavoitteiden saavuttamiseen – arviointikeskusteluissa esille nousseet näkökohdat

No	Keskushallinto: MMM:n, Mavin ja YM:n toiminta ja ohjelman tavoitteiden saavuttaminen
	Keskiset arvot ja näkökulmat; parantamista kaipaavat ja kunnossa olevat asiat
1	1) Kenelläkään ei ole kokonaisvastuuta ohjelmasta, 2) Mavin perustaminen ohjelmakauden vaihteessa ongelma; henkilöstön suun vaihtuvuus, 3) Mavin rooli liian keskeinen ja sen toiminnassa, ohjeistuksessa ja aikatauluissa epäselvyyskii ja puutteita, 4) Maaseudun kehittämisen yhdenmukaistaminen maatalouden tukemisen kanssa ongelma (rakennus- ja maatalous-ohjelmasta voisi ottaa oppia kehittämisen edistämiseksi; niissä ei samanlaisia asiakaspakoa kuin maaseutuohjelmassa)
2	1) Mavin perustaminen ohjelmakauden vaihteessa ongelma; koordinaatio- ja vastuutuskyykyä liian vähän, 2) Ohjelma liian hallintokeskeinen, ei kehittämislähtöinen ("ohjeet ovat kyllä tarkkoja, mutta niiden mukaan ei voi toimia"; "aamupäivän ohjeet ja iltapäivän ohjeet"), 3) Päätöksenteko ja maksatus eriytyneet liikaa, 4) Vaikuttavuustavoitteet hämärttyneet: rahan käyttö tärkeimpiä kuin tavoitteiden saavuttaminen; vaikuttavuusindikaattoreista ei saa mitään irti; byrokraatia on lisääntynyt ja karsii toimijoita
3	1) MMM:n rooli vahvistunut/kehkeytynyt (mm. byrokraatiatyöryhmä), 2) Mavin perustaminen ohjelmakauden vaihteessa välitettävää; rooli epäselvä; uusia virkamiehiä paljon, 3) Byrokraatia, epävarmuus ja "takaisinperinnän" mianta estävät sekä hallinnolta että toimijoilta innovatiivisen toiminnan, johon kuuluvat epäonnistuminen ja kokeilu; huomio ja toiminta ohjautuvat väärin asioihin (saako tehdä, onko tukielpöistä; muuttuvat ohjeet), 4) Ympäristöhallinnon rooli etäinen, mutta sopiva (ympäristöluvut, lausunnot), 5) Tiedottaminen parantunut paljon ohjelmakauden aikana
4	1) Mavin johto/ohjeus kaippa vahvistamista ja laatu: kokonaisuus liian haavoittuvainen yksittäisten viranhaltijoiden toiminnalle, 2) Kukaan ihminen ei vastaa ohjelmasta ("Manner-Suomen maaseutuohjelma on kuin kapteenin laiva"); 3) Valmisteluissa ei kuulu kukaan, 4) Epäluottamus: "maakunnan osaamiseen ei luoteta", 5) Rahojen käyttö tärkeimpiä kuin tavoitteet; "suorin tuojottamisen ongelma", 5) MMM:ssä ymmärrys asioihin lisääntynyt, mutta vaikutusmahollisuudet heikot, 6) Palautea kaivataan
5	1) Mavin perustaminen aiheutti ongelmia; "Mavi takaisin ministeriön" keskushallinnon muutokset seis kunnas selkeytyy, 2) Lait/ohjeet ristiriitaisia; valmistelussa ei kuulu tarpeeksi sidosryhmiä; ylisääntely; säädökset ohjaavat enemmän kuin alueen tarpeet; muuttuvat ja ristiriitaiset ohjeet ja tulkinat; "kehittämistyössä ei saa tehdä sitä mitä pitäisi", 3) Epäluottamus: "maakunnan osaamiseen ei luoteta", 4) Rahojen käyttö tärkeimpiä kuin tavoitteet; "suorin tuojottamisen ongelma", 5) MMM:ssä ymmärrys asioihin lisääntynyt, mutta vaikutusmahollisuudet heikot, 6) Palautea kaivataan
6	1) MMM:n ja Mavin vuoksi ohjelman käynnistyminen todella vaikeaa, 2) Epätoivoisuus esim. rahojen saamisesta (oma riski!) ja byrokraatiaoppu vievät energiaa käytännön työstä ("ennen ajateltiin 100 euron tarkkuudella, nyt ajatellaan euron tarkkuudella"), 3) Mavin perustaminen vienyt päätösvaltaa alueilta, 4) ELY-keskuksen rooli painottuu nyt liikaa valvontaan eikä kehittämiseen; "hallinto ei saisi estää alueiden kehittämistä", 5) Luottamus toimijoihin puuttuu; tarkastusten pelko ohjaa toimintaa; "maksuillinenne saisi aikaa jo hankesuunnitelman hyväksymisestä", 6) Ohjelmalla ei ole vahvaa johtajaa; organisaatiotasolla MMM:n pitäisi johtaa ohjelmaa ja Mavin vain toteuttaa, 7) Koulutus on paljon ja missä hyvät koulutusmateriaalit
7	1) Ohjelmakauden alkua katastrofaalinen; viivästykseen takia menetettiin merkittävä osaaja, 2) Prosessiohjaus puutteellista; monimutkaisuus, reviirijuttelu; vaihtuvuus; kunnan ohjeistuksen puute korostaa henkilöidonnaisuutta (edellistä ohjelmakautista ei opittu), 3) Byrokraatia karkottaa ("dynaamiset yritykset putoavat ensin pois - prosessi kehtaan nöyryyttäväksi"); erilaisia hankerahoituskäytäntöjä yhdistettävä; byrokraatiaryhmän perustaminen myönteistä; väärinkäytöksen ja väärinkäytöksen srottaminen (sanktio), 4) Hyväntoimintaa ja tarkastuksen erilliset linjat selvittettävä hallinnon sisällä, ei avakkaan kanssa
8	1) Hallinto on taakka toimijoille; hanketyypit ("varmistaa hyödyntymyden yrityksille"), epävarmuus luo pelkoa ("kaikki liujaa -periaate"), kulujen tukikeitaisuus jne., 2) Johtajuiden juuret: pm. ministeriossa yhdistä ihmisistä, mutta "sitä henkilöä ei ole"; "karannut kokonain käsistä" (ESR:ssä opittiin ed. ohjelmakaudesta ja toimiikin nyt joustavammoin), 3) Valmisteluun Mavissa yritettiin vaikuttaa, mutta tuloksetta, 4) Raha ja hallinto väärä lähtökohhta, pm. näkemys ja kokonaisuus, 5) Ohjelma toimii aluetasolla paremmin kuin keskushallinnon tasolla
9	1) Ohjelman viivästyminen oli hidassa jo 1,5 vuotta ennen aloittamista, mutta tätä ei tunnustettu ja tiedotettu, 2) Mavin ongelmat, 3) Ohjelman valmistelu oli vaikea valmistaa ennen käynnistymistä; laitt, ohjeet, tulkinat (ristiriidat ja viivete puudottivat toimijoita pois!), 4) Alueellisten ja toimintaryhmien ohjelmien erot katosivat, kun kaikki toteutuvat valtakunnallisista ohjelma, 5) Palautea ei saada järjestelmistä ulos
10	1) MMM:n ja Mavin epäselvät roolit ja suhde, johtajuuden puute: Mavi tuntu turhalta hallinnon lisäportaalilta, epäselvä vastuu, Mavin henkilövaihdokset, ohjeistus ("Mavi ohje ei ole tullut tai sitä juuri muutetaan"), 2) Riskit hallinnon suhteessa rahamäärään (helkko kustannus-hyöty -suhde, liian vaativia järjestelmiä, jota ei voi käytännössä noudattaa), 3) Abstrakti ilmapääri ("toimija on syyllinen niin kauan kuin toisin todittetaan"), 4) Kehittämishankkeita ei tue kehittämistä, johon kuuluvat kokeilu ja myös epäonnistuminen vs. rangaistukset ja sanktiot ("nyt ei saada parhaita juttuja aikaan"), 5) Toimintalinjat 2 käynnistyneet hyvin, koska jatkoi aiemmille kausille
11	1) Käynnistymisviive paha, farssi: aluejohtajienkin uskoavuus koetukaalia, menetetty potentiaalia ja toimijoita, 2) MMM ja Mavi palloilleet ongelmia, 3) Kehittäminen (uuden luominen, kokeilu) sekoitettu tukemiseen (uutta tutussa kefyksessä); innovatiivinen toiminta vaikeaa (toimii vielä kalatäpuss-Lendessä), 4) Raha ohjaa, eivät tavoitteet ja toiminta (tämä ohjaa toimintaa aihen, mihin saa rahaa kohtuullisilla ehdoilla - vaikutukset eivät kiinnosta), 5) Byrokraatia täysin kohtuuton: johtajan nimi hankkeiden 6-8 kertaa, huokotyyppitely järjestön ja turha, yleiskustannus viety sarrmmissyksiin, sanktiointi ylittötettyä (jos koulutusohjelmien yhden osallistujan opinotusteivat toteudu, koko hanke tukikeitot), kukaan ei saa hyötyä elinkeinojen kehittämishankkeista (kuka haluaa maksaa yksityisrahoitusta)
12	1) Keskushallinnon toiminta ongelmallista: valmistelu ei tehty ajoissa, ohjeistus epäselvää (tervittin selvitysmies), alueiden osaamista ei hyödynnetä ("keskushallinnolta puuttuu korvat"), Mavin johtaminen Seinäjoelle (vaihtuvuus, osaamisen kato), 2) Byrokraatia johtaa hankesuunnitelmaa ja turhautumiseen, raha ei keipaa (esim. Ruotissa hankija kiertoo tavoitteiden ja hallinto lokeroi toimintaa), 3) Kahtajako poliittikan (MMM) ja toimeenpanon (Mavi) välillä aiheuttanut ongelmia, 4) Tehtävien eriytyminen (myöntö, maksatus, valvonta) Mavissa ja ELY:ssä aiheuttanut ongelmia; kysyjä saa erilaisia vastauksia ja tulkintoja eri ihmisiltä, 5) Toimeenpano-ongelmiin on alettu suhtautua vakavammin (tosin 3 vuoden viivessä: byrokraatiatyöryhmä)
13	1) Keskushallinto ei tue ohjelman toteutusta: vastuu ristaloitu; MMM:n ja Mavin epäselvä suhde ja erilliset tavoitteet, ohjeet ja kannanotot, 2) Epäonnistunut tietojärjestelmä (toimii TEM:ssä, tiedot saa heti omalta koneelta), 3) Mavin perustaminen sotki toimintaa; ei osaamista, erilaisia tulkintoja, vaihtuvia ja epäselviä säännöksiä, ei vastuuta ohjelman toteutusta, ei luottamusta toimijoihin, 4) Tehtävien eriytyminen (myöntö, maksatus, valvonta) huono asia, koska tieto ei kulje viirastojen sisällä ja virheistä ei opita, 5) Alueiden tarpeet jäävät keskushallinnon tarpeiden varjoon
14	1) Alueiden asiantuntemusta ja kokemusta ei hyödynnetty ohjelman valmistelussa ("ELY-keskus osasi kertoa keskushallinnolle, miten pitäisi toimia", "MMM:ön on tullut uutta työvoimaa, jotka ovat tulleet kouluttamaan" alueiden kokeneita osajia), valmistelussa ei kuulu kukaan, virheitä korjattu jälkijättöisesti, 2) Byrokraatian lisääntyminen suosii isoja toimijoita ja karsii osallistujia sekä hankkeita, hanketyypit naurettavia 3) Keskushallinto vaikeuttanut ohjelman toteutusta, Mavin perustaminen katkoi yhteyksiä ja johti säädösten liian tiukka tulkintaan, ristiriitaisia viestintää mm. hyväksyttävistä kustannuksista, 4) Ilmapääri-ongelma: kokeneet toimijat ajattelivat, "että luottamus oli ansaittu", pikkutarkka ohjeistus, määrittä taaksepäin, vaikeuttaa osajien rekrytointia, 5) Ohjelman valmistelu/käynnistäminen: ei pidä aloittaa ennen kuin säädökset ovat valmiita, 6) Tehtävien eriytyminen (myöntö, maksatus, valvonta) aiheuttaa ongelmia
15	1) Ohjelman käynnistymisessä suuri viivästys, vaihdokseen enemmän huomiota, 2) Byrokraatian ennakoimattomuus paha ongelma, 3) Mavin perustaminen ongelma: henkilöistö vaihtuu; osaamista ei kerry, selkeyty vain toimenpiteisiin - ei alueiden strategioihin, tavoitteisiin tai erityispiirteisiin, 4) Ilmapääri: peitään virheitä ja muuttuvia ohjeita; ihmiset eivät innostu ja hankkeita ei tule; MMM suhtautuu alueisiin epäluuloisesti; kaivataan vapautta
No	EU: EU:n toiminta ja ohjelman tavoitteiden saavuttaminen
	Keskiset arvot ja näkökulmat; parantamista kaipaavat ja kunnossa olevat asiat
16	1) Komissioilla ylivoimainen byrokraatiavaatimukset "koska lähtökohhta että huijataan", "epäluottamuksen ilmapääri ei sovi meille", "komissio vaatii presenteja kaikosta", 2) Kansallinen liikkumavara valvonnassa olematon, toimeenpanossa vähän suurempi; "EU haluaa määrätä ja seurata kaikkea", 3) Ei ole voitu reagoida taantumaan, "syy komissioon"
17	1) Ohjelmamuutokset hankalia, työlaita, hitaita, 2) Suomessa ollaan paljon pidemmällä poliittikasektoreiden integroinnissa kuin komissiossa (DG ERVI vs. DG AGRI); parannettava, 3) "tiukka kontrollijärjestelmä vähentää innovatiivisuutta tiukka esim. biodiversiteettiosiossa"
18	1) Ohjelman aikaisittely "katastrofaalista", käynnistymisviiveet ja ympäristötoimien ohjeiden muutokset; parannettavissa siten, että varhain ohjelmat ehdot voimassa kunnas uusi hyväksytään, jolloin saadaan jatkuvuutta toimintaan ja läntevyyttä päätöksentekoon
19	1) Ylisääntely: määrätaluspöiden systemmi levitetty maaseutupuolellekin; valvonnassa ja tarkastuksessa rakennettu "innoellinen järjestelmä", jossa vaaditaan kuitit JA kirjapitot, kun kansainvälisten tilintarkastusstandardien pitäisi riittää (kuten ESR:ssä ja EAKR:ssä), 2) Ohjelman ja muutosten käsittely komissiossa hidasta ja ristiriitaisia (muuttuvat kannat ja viestit ihmisestä riippuen); muuttuvat raportointivaatimukset aiheuttavat viivettä ohjelmistomuutosten yms. vuoksi, 3) Kaksi kerta pelataminen (komissio moitittuun Suomea siitä, että tarkastuksista ilmoitetaan etukäteen, mutta halusi omien edustajiensa osalta ilmoitettavan etukäteen, että ei tulisi hukkarissua, vaikka siksihan suomalaisetkin ilmoittavat), 4) 3 % sanktioäänillä suurempi pelotevaikutus kuin käytännön merkitys -> pois

1-15 ELY-keskusalueittaiset arviointikeskustelut, 16-19 valtakunnalliset arviointikeskustelut

Taulukko 10. Ohjelman hallintomallin arvokkaat ja muutettavat asiat saadun kokemuksen perusteella – arviointikeskusteluissa esille nousseet näkökohdat

No	Hallinto: Ohjelman hallintomallin hyvät ja huonot käytännöt, säilytettävät ja muutettavat asiat [eivät välttämättä tärkeysjärjestyksessä]
1	1) Ei isoja muutoksia ohjelmakauden vaihteessa ("kumpi kaikki pääsi ensilleen, edellisen ohjelmakauden tilanteeseen"), 2) Tietojärjestelmien toiminnallisuus suuri ongelma, 3) Teknistä tukea enemmän alueille ("alueelliset ja paikalliset verkostoyksiköt"), 4) Paikallinen tiedottaminen tehokkaampaa kuin valtakunnalliset kampanjat, 5) Pohdittava, onko edellisempi toteutusta kokonaan kansallisella rahalla , jos EU-raha muutamia asioita näin paljon, 6) Vaikuttavuustarkasteluissa huomioitava myös maksutuksen ja hallinnon vaikutus ("kumma suuri osuus menee toisissa hallinnoinnissa"); kehittämishankkeita seurattava myös 2-3 vuotta päättymisestä, 7) Arvioinnin tulokset otettava huomioon käytännössä, 8) Toimintaryhmien kuntarahan saati voi vaikeutua kuntaliitosten myötä, 9) Toimintaryhmien ja ELY-keskusten työnjako toiminut melko hyvin, 10) Paremmat mittarit vaikuttavuudelle (esim. tulkootyösuunnit sosiaalisen pääoman mittarina, toimintaryhmät ohjaavat hankkeita myös muuhun rahoitukseen).
2	1) Yhteysdenpito hanketoteuttajien ja maksatuksen välillä tärkeää, vahvistettava, 2) Pelissäännöt sovittava etukäteen (ohjeimkaus), 3) Työnjohto ja henkilöstöpuolustus ongelma; "Mävi pelottelee alueiden hallintoviranomaisia", 4) Seurantalomakkeet heikkoja; "ei kuulu kenttää, vaan suoraan lätkäisiin valmiit EU-pohjat"; "vaikuttavuusindikaattoreista ei saa mitään ikinä", 5) Alueella tieto kulkee ja kokoontuminen säännöllistä, 6) Hyvät käytännöt paremmin käyttöön, 7) Byrokraatiaryhmä hyvä, 8) Työnjako ELY-keskusten ja toimintaryhmien välillä toimii, 9) Eri hallinnonalojen kesken olisi luotava yhteiset tavoitteet.
3	1) Yksinkertaistaminen asiakkaiden suuntaan, myös hallinto, 2) Muutokset ohjelmakauden aikana, ei vaihteessa, 3) Sähköinen tukijärjestelmä koko ohjelmaan, 4) Toimintaryhmille vastuuta ja selkeyttä global grant -mallilla; ELY-keskus välikäden hämää, 5) Työnjako toimintaryhmien ja ELY-keskusten välillä toimii hyvin (yhteistyösojopimus: ELY isot hankkeet, toimintaryhmät kehittämistyö), 6) Seuranta ei kunnossa (raportointijärjestelmä ei toimi, "etäkän omien seurannan varassa"), 7) Yritysten jako mailla ja muuhin yrityksiin (Annex 1) keinotekoinen.
4	1) Hallinto radikaalisti yksinkertaistettavana: "luovuus käytetään nyt hallintoon, ei toimintaan"; EU-rahasta luopumata harkittava, jos yksinkertaistaa, 2) Byrokraatiaryhmä hyvä asia, suostukseen käyttöön, 3) Seuraavaa ohjelmakautta valmisteltaessa on kuunneltava kenttää ("ei enää samoja virheitä"), 4) Ympäristöohjelmien (esim. vesienpuojelujelma) ja maaseutuohjelman parempi yhteensövyminen , 5) Tarvitaan strateginen ohjelmajohtaja ("onko korvattu Hankke2007-järjestelmällä").
5	1) "Mävi takaisin MMM:öön ja tietokone", 2) Hankerahoitukseen sopimuksellisuutta ("hankkeelle avustus, jonka perusteella toiminta", "rahoituspäätösten suodattaminen myös hallinnon puolelta"); kolmikantainen päätöksenteko hallintomallissa, 3) Päätösten nopeuttaminen, 4) Huomioita "maksutuksen vaihtamisesta" tavoitteisiin ja niiden toteutumiseen, positiivisuutta "koppalakimallin" sijaan, 5) Ohjelman johtaminen uskiksi, strateginen ohjaus puuttuu ("ohjelman pilarsi saada kasvoit"), 6) Toteutus "tippuu muutin aukkoihin", 7) Toimintaryhmille global grant -rahoitus ja jälkikätesarviointi, 8) Asiakkaiden kuuleminen, hengen parantaminen.
6	1) "Paikallinen ja alueellinen kehittämistoiminta pitää säilyttää" valtakunnallisen ohjelman/toiminnan rinnalla, 2) Byrokraatia vähennettävä (mm. kokonaiskustannusmalli säästäisi; hanketyypit rajoittaa), 3) Toimintaryhmille vapautta (global grant?) : "ELY-keskus vetäytyisi siitä kokonaan ja ryhmät hoitaisivat sen kokonaan itse, ryhmät saisi potinnsa ja käyttäisivät sen kuten parhaaksi näkevät", 4) Luottamusta lisättävä: harkintavalttaa kantaalle byrokraatia sijaan, 5) Alueen yhteistyön arvon tunnistaminen ("on ollut samassa talossa ja nyt tämä rakenne hajotetaan"), 6) Valtakunnallisen ohjelman etujen hyödyntäminen (koko maan toimijoiden välinen toiminta mahdollista), 7) Arviointiin jatkuva palautekanava nettiiin, 8) Ohjelman joustavuus ja toimeenpano (esim. varojen joustava sarto, "ohjelmasta puuttuu asio miten se toimeenpannaan, ohjaus nyt valtioneuvoston säädöksillä").
7	1) Päätöksenteko nopeammaksi, 2) Asiakasnäkökulma , 3) Yleiskulut sovittujen prosenttilisyyksiin, ei kuittien perusteella (fiat rate -menettely), 4) Maksatuskäytäntöjen ja -perusteiden uudistaminen, 5) Kaikki toiminta sähköiseksi , 6) Laksisäätösten tentävien hoitamisen hankkeilla loputtava, 7) Talkootyö laajempi käyttömahdollisuus; lahjoitukset mahdollisiksi, 8) Luottamus lähtökohdaksi ("lähtökohdana, että kaikki tekevät parhaansa vs. kaikki yrittävät huojata"), 9) Lomakkeiden yhdistäminen, 10) Työnjako toimintaryhmien (poienet hankkeet) ja ELY-keskusten (laajat hankkeet) välillä tasapainossa, 11) Ohjelmamuutokset joustaviksi (kyvyntä), 12) Vähemmän säädökset, alueilla hallinto-osastista, 13) Toimintaryhmille enemmän valtaa ja vastuuta, rahat suoraan kentälle"; mahdollisuus tehdä muutakin kuin hankerahan välitystä, 14) Ohjelma sinansa ok.
8	1) Investointitukien hakusysteemi on huono; uudistettava, 2) Luottamus lähtökohdaksi, "nyt kaikki syyllisiä", po. kaikkiin luotetaan (väärinkäytösten rajat on jo rikoslaisissa); "sopimukset siitä, mitä, miten ja milloin maksetaan", 3) Johtajuuden puute on suurin puute"; johtajalla oltava valtaa myös Mavin "pimeisiin komeroihin, joista MMM ei tiedä mitään, vaan ihmettelee, että läiläinöksi lästä tuli", 4) Päällekkäistä byrokraatia purettava: esim. toimintaryhmällä on HTM-tiimitarkastaja, Leader-toimisto tarkastaa, sitten ELY-keskus, sitten maksutus ja valvonta "ihan erikseen ja päällekkäin", 5) Ennustettavuutta ja kumppanuutta vahvistettava hallintomallissa; ei pysty etukäteen luottamaan, meneekö läpi em. kettuja; "virheettömän hallinnon periaate" ei ole sama asia kuin "hyvän hallinnon periaate", jossa hallintoalmainen on osallinen, 6) Alueen sisällä yhteistyö toimi hyvin.
9	1) Myöntöjen ja maksutusten eriyttämisen järjestyys kyseenalainen, 2) Ohjeistus ei mitään suhteessa osetuksiin; riittävästi toimeenpanon ja toteutuksen ohjeistus vs. lainsäädäntöä jokaiselle toimenpiteelle, 3) Hankkeiden valmistelu kaipaa helpoa välystä, 4) Hankkeiden valmistelu laajempi käyttömahdollisuus; "hankkeiden valmistelu on parantaminen, "hankkeiden valmistelu pitää voida luottaa" ettei muutu maksutusvaiheessa, 4) Ennakoiden laajempi käyttökokelu, 5) Mävi on pärjännyt "ihan ok" ELY-keskusten näkökulmasta, 6) Pienemmät hankkeet jääneet hertelle, 7) Neuvonnan onnistuminen ei näy vaikuttavuustarkasteluissa (vähentää byrokraattisuutta), 8) Seuranta vaikeaa, järjestelmä ei toimi, 9) Arviointikeskustelut "hyvä homma".
10	1) Valtakunnallinen ohjelma hyvä; ylimaakunnallinen työ nyt helpompaa; toimintalinjojen vetovastuuta tiettyille ELYille, 2) Valtakunnallisessa hankehaussa kehitettävä, ei hakemuksia kaikilta alueilta, 3) Hallintomallia selkeytettävä ja yksinkertaistettava : saktioit poistettava; "varmistus joka portaalla" vie resursseja varsinaiselta toiminnalta, 4) Luottamuksen palauttaminen, vain suuret linjat kiinni, "pikkutarkuutta vähemmäksi" esim. tositteliden esittämisen ja yleiskustannusten osalta, 5) Pienille toimijoille "jokin halpaa maili", 6) Toimintaryhmille global grant -rahoitus, väliportaista pois, 7) Toimintojen eriyttäminen huono asia, "toteuttaminen hajaantuu ELYn sisällä liian monin käsiin", 8) Valtioneuvoston maaseutupuolittsen selonteon kytkös ohjelmaan epäselvä/puuttuva, 9) Maaseudun erityisasema ohjelmatyössä turvattava, 10) Toimijoiden erilaisuuden huomiointi: "erisäke toimintatapoja erilaisille toimijoille", 11) Maatalous ja maaseudun kehittäminen eri ohjelmiin , selkeyttäisi, 12) Hanketyypit poistettava (tiedotus, koulutus, kehittäminen).
11	1) Ongelmat byrokraattisissa pikemminkin kuin ohjelmassa, 2) Aito kehittäminen vaikeaa, koska asiakkaiden kanssa työskentelyä tehty vaikeaksi; yksityisrahoitusta vaikea saada kehittämishankkeisiin (ei saa hyötyä), 3) Toimintaryhmille global grant -tyyppinen rahoitus (toimii esim. Iraniassa, meillä "mahdoton").
12	1) Alueelle lisää päätäntävaltaa, 2) Hyvä hankkeiden rakentamismahdollisuus eri aluetasolla , 3) Alueellisen maaseudun asiantuntijaryhmän vaikutusvallan lisääminen; maaseutufoorumin perustaminen, 4) Laajempi tiedonvälitys ympäristökeskusteluissa, 5) Maaseudun aseman turvaaminen/määrätily (kaupunkialueet, kuntaliitokset) haaste, 12) Toimintaryhmätyö säilyttämisen arvoisen", lisää yhteisöllisyyttä.
13	1) Toimintojen eriyttäminen "pitää purkaa", 2) Luottamus , ennustettavuus , hallinnon yhdenmukaisuus: "hakijan pitää voida luottaa siihen, että kun on saanut myöntöksen rahoituspäätöksen ja tehnyt ohjeiden mukaan, ongelmia ei synny hallinnon kanssa maksutusvaiheessa", 3) Ohjelmajohtaja : "jollekin vastuu koko ohjelmasta", 4) Lisää vastuuta alueellisille toimijoille, 5) Ohjelman aloitus kuntoon, 6) Tietohallinto nykyaikaiselle tasolle, 7) Onko toimintaryhmiä liikaa.
14	1) Ohjelmakauden vaihdos : kokoneet toimijat säilytettävä mukana; ohjeistus kuntoon, 2) Hanketyypit poistettava, 3) Alueiden asiantuntemus mukaan valmisteluun, 4) Maakunnallisten maaseutuyritysten asemat selkeytettävä ja vahvistettava, 5) Kuntarahoitusvaatimuksesta tulisi lompaa; yksityisrahoitukseen hyväksyttävä aina talkootyö/oma työ, 6) Byrokraatia vähennettävä ("järjestelmä ohjaa ohjelmaa eikä päinvastoin").
15	1) Alue- ja paikallistason toiminta kunnossa, 2) Toimintaryhmille lisää vapautta, 3) Neuvottelumenetely hankkeiden synnyttämiseen (keskustelu, ideointi, neuvonta, hankkeet), 4) Uusia toimintamalleja kehitettävä, jotta aktiivisuus lisääntyy.
No	Hallinto: Ohjelman hallintomallin hyvät ja huonot käytännöt, säilytettävät ja muutettavat asiat [eivät välttämättä tärkeysjärjestyksessä]
16	1) Liikaa toimijoita hallinnossa, 2) Liikaa toimenpiteitä ohjelmassa (TEM: suppeampia ohjelmia, vähemmän toimijoita, halvempi hallinto), 3) Liikaa lainsäädäntöä , selkeys puuttuu, "kaikki tekevät kaikkea", 4) Alueellinen päätöksenteko kannattaa säilyttää ("oltava valtaa ja harkintavaltaa, kehittämistyön silmiä"); silloin ohjelman rakennetta muutettavaksi, 5) Leader voisi olla kansallistakin, mutta "EU halua näkyä", 6) Suunnittelu : ensi ohjelmakaudella koko ketjun oltava mukana, 7) Hallintojärjestelmän suunnittelu: "on tarvetta viitata jatkuvasti, kun lähdettiin liikkeelle väärällä arviolta tarvittavien muutosten määrästä", kun tehtiin täydellistä järjestelmää ed. ohjelmakauden muuttaman väärän tukiprosentin takia, 8) Toimintaryhmien aseman selkeyttäminen: missä vahvuudet, 9) Pieniä toimenpiteitä kansallisina yksinkertaisemmin (esim. 6 alkuperäiskävisopimus koko maassa), 10) Mavin väen vaihtuvuus ongelma.
17	1) "Byrokraattinen, raskas" , "kevennettävä tavoitteista luopumatta", 2) Valmistelussa strategisempi ote, tavoitteista lähteminen, 3) ELYjen rooli vielä selkeyttämisen ("synergiaodotuksia ja jyräämisspektoja"); voisi olla löyha raami ELYille, mikä mahdollistaisi yhteensövytyksen ko. aluetasolla, 4) Tavoiteasetannassa avattava ympäristötuen elinkeino/tulopoliittinen ja ympäristöpoliittinen rooli, 5) Rohkeimmat linjaukset ympäristöasioihin (Green Deal, vastuuta kuluttajapuolelle esim. luoma, brandi on oma merkkinä ja oma hinta tavoitteeksi, ohjelmajohtajan rooli), 6) Ohjelmamuutokset joustavammiksi ("vaikeaa sekä ohjelmakaudella että ohjelmakausien välillä"), 7) Selkeämmät päätökset toimenpiteistä asiakkaille esim. neuvonnan toimesta.
18	1) Strategia on yhden ohjelman Suomessa turha, kaksinkertaista työtä, 2) Toimintojen eriyty aiheuttanut ongelmia, mutta kannattaisko koettaa muuttaa vai ratkoa ongelmat, 3) "Hirvittävä byrokraatia koko prosessissa" (strategia, ohjelma, toimeenpano), tarvitaan nopeutta ja joustavuutta, 4) Järjettömistä tulkinnoista eroon (esim. tukikelpoisuus), 5) Rahan viipyminen hankkeissa paha ongelma.
19	1) Indikaattorit eivät seuraa toimenpiteitä, käytännössä ylipäätään mitinkään, turhaa työtä, 2) Tiedotus kuntoon heti alussa ("nyt alueilla pääsi syntymään myyttisiä käsityksiä esillänta ja kielletyksi"), 3) Toimintojen eriytyksestä ei hyötyä eikä haistaa vaikuttavuudelle, mutta myöntöpäätöksiä poikkeavissa maksutusvaiheissa liikaa mielivaltaista tulkintoja, 4) Toimintaryhmien hallintorooli tuli epämääräisen prosessin kautta käyttöön, yritystuissa niiden tarkoituksenmukaisuusvarkanta ei odista selkeyttä, 5) Keskittetty käsittely lisää yhdenmukaisuutta, heikkouutta ja oikeusturvaa ("nyt samaa matkailukausi ei käsitellä samalla tavalla"), 6) Lisää johtajuutta (esim. välttämättä maksutusvaiheissa) kunin ELYjen sisällä; ohjelmaan valtakunnallisia teemoja, joilla "kehittämisjohtaja" ja ELYille erikoistumismahdollisuus, 7) Toimijoille selkeät roolit , 8) Kehittämishankkeille "jonkinlainen tulossopimusmalli " luomaan rytmiä, koska niillä ei ole tilaajaa (vain rahoittaja ja toteuttaja) eikä oma raha ja asia lissa (kuten yritystuissa), 9) Tarkastus ennen maksalusta on hyvä käytäntö, vaikka hitastaakin.

1-15 ELY-keskusalueittaiset arviointikeskustelut, 16-19 valtakunnalliset arviointikeskustelut

Asiakasrajapinnassa kokemukset ohjelman hallintomallista ja -menettelyistä olivat hyvin samansuuntaisia. *Tukien haku- ja maksatusprosessi valvontoiheen* on kyselyiden perusteella koettu keskimäärin melko kuormittavaksi (kuvio 22).¹⁵ Hajonta on kuitenkin suurta ja kyselyissä tuli ilmi jonkin verran tapauksia, joissa tukea ei ole haettu byrokratian määrän tai laadun takia. ”Byrokratian kustannus-hyöty -suhde” ei ole asiakkaan näkökulmasta kovin hyvä.¹⁶ Erityisesti toimintaryhmät ovat kokeneet hyötysuhteen heikoksi. Byrokratian laajuus on myös yllättänyt eniten juuri toimintaryhmien vastuuhenkilöitä. Haku- ja maksatusprosessissa on edelleen kohtuullinen määrä Suomessa uutta ”epäluottamuksen kulttuuria”, jossa lähtökohtana on väärinkäytöksen epäily: kumppanuus ja luottamus eivät saa kovin korkeita arvosanoja. Toimintojen eriyttäminen on näkynyt asiakasrajapinnassa sekavina ohjeina ja muuttuvina tulkintoina esimerkiksi kustannusten tukikelpoisuudesta.¹⁷ Maksatusaikataulussa on ollut suurta hajontaa: aloitustukien maksuaikatauluun oltiin melko tyytyväisiä, kun taas toimintaryhmät sekä yritys- ja hanketukien hakijat olivat tyytymättömämpiä maksatuksiin. Kyselyssä sekä yritys- että hanketukien hakijat pitivätkin rahoitusta heikommin onnistuneena osa-alueena kuin hankkeen teknistä toteutusta tai tavoitteiden toteutumista.¹⁸ Vakiintuneet luonnonhaittakorvaus ja ympäristötuki on myös maksettu vakiintuneella tavalla. [FIN-26, EU-70, EU-95, EU-102, EU-103]

Oppivaan ohjelmatyöhön kuuluu se, että tavoitteiden saavuttamista parhaiten edistäviä toimenpiteitä ja toimintatapoja arvioidaan ja pohditaan jatkuvasti ja kriittisesti. Tulokset ja vaikutukset ovat huomion keskipisteessä. Ohjelman asiakkaat kokivat, että hallinto ei ole kovin kiinnostunut tuen tuloksista ja vaikutuksista (kuvio 22), mikä taas arviointikeskustelujen ja hallinnon kyselyjen perusteella johtuu siitä, että byrokratia on vienyt vaikuttavuusläh-

¹⁵ Tarkastusta ja valvontaa sinänsä on tehty EU:n määräysten edellyttämässä laajuudessa, eikä niissä ole havaittu merkittäviä tai laajamittaisia väärinkäytöksiä. Esimerkiksi maatalouden ympäristötuen otantavalvonnassa leikkaus tai sanktio seurasi 0,5 prosentille valvotusta alasta (MMM 2010, 16-18). Laajamittaisen tarkastustoiminnan kustannus-hyöty -suhdetta on syytä tarkastella kriittisesti. Hyvän hallinnon laatutavoite voisi olla, että epäselvistä tukiehdosta tai hallinnon edustajien erilaisista tulkinnoista johtuvat sanktiot olisivat nollassa.

¹⁶ Esimerkiksi *luonnonhaittakorvauksen* osalta tukea ei oltu haettu tai saatu (n=45) yleensä siksi, että peltoala oli liian pieni tai viljelystä oltiin luovuttu tai luopumassa. *Ympäristötuen* osalta ne, jotka ilmoittivat syyn hakematta tai saamatta jääneeseen tukeen (n=217), se oli noin 40 prosentilla tuen sopimattomuus tilalle tai sopivien kohteiden puute ja lähes yhtä monella tuen pienuus suhteessa siitä aiheutuviin kustannuksiin tai kyllästyminen byrokratiaan ja valvontaan. *Kotieläinten hyvinvointituen* osalta hakematta tai saamatta jääneen tuen syyn ilmoittaneista (n=705) valtaosa eli noin 60 % oli kasvinviljelytiloja tai muita kotieläintiloja, joista osa piti tuen rajaamista vain nauta- ja sikatalouteen epäreiluna. Niistä, joilla oli tukikelpoisia kotieläimiä (n=266), noin 70 % oli jättänyt hakematta tukea, koska sen aiheuttamat lisäkustannukset, byrokratia, valvonta tai stressi olivat liian suuria suhteessa tuen määrään. Loput 30 % pitivät tukiehtoja tilalleen sopimattomina esimerkiksi vanhan kotieläinrakennuksen tai tilan pienuuden takia. Kyselyiden avoimissa vastauksissa viljelijöiden kyllästyneisyys ja väsymys byrokratiaan ja valvontaan oli yllättävänkin laajaa ja perusteellista, ja useiden tuhansienkin eurojen tuista luovuttiin jotta ”saa elää rauhassa ja pitää huolta ympäristöstä oikealla tavalla”.

¹⁷ Kyselyn avoimissa vastauksissa 39 % yritystukien hakijoista (n=128) muuttaisi tukijärjestelmää yksinkertaistamalla sekä yksiselitteisillä ohjeilla ja tulkinnoilla ja 19 % hakemusten käsittelyä nopeuttamalla. Hanketukien hakijoiden (n=75) yleisimmät muutosehdotukset olivat samat: yksinkertaistaminen (51 %) ja käsittelyn nopeuttaminen (27 %). Noin 17 % yritystukien hakijoista ja 8 % hanketukien hakijoista piti tukijärjestelmiä sinänsä kelvollisina, mutta totesi niiden kyllä vaativan suuritöistä ja huolellista perehtymistä. Vaikka vastaukset olivat samansuuntaisia, ne erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevällä tavalla ($X^2=17,565$, $df=7$, $p<0,05$).

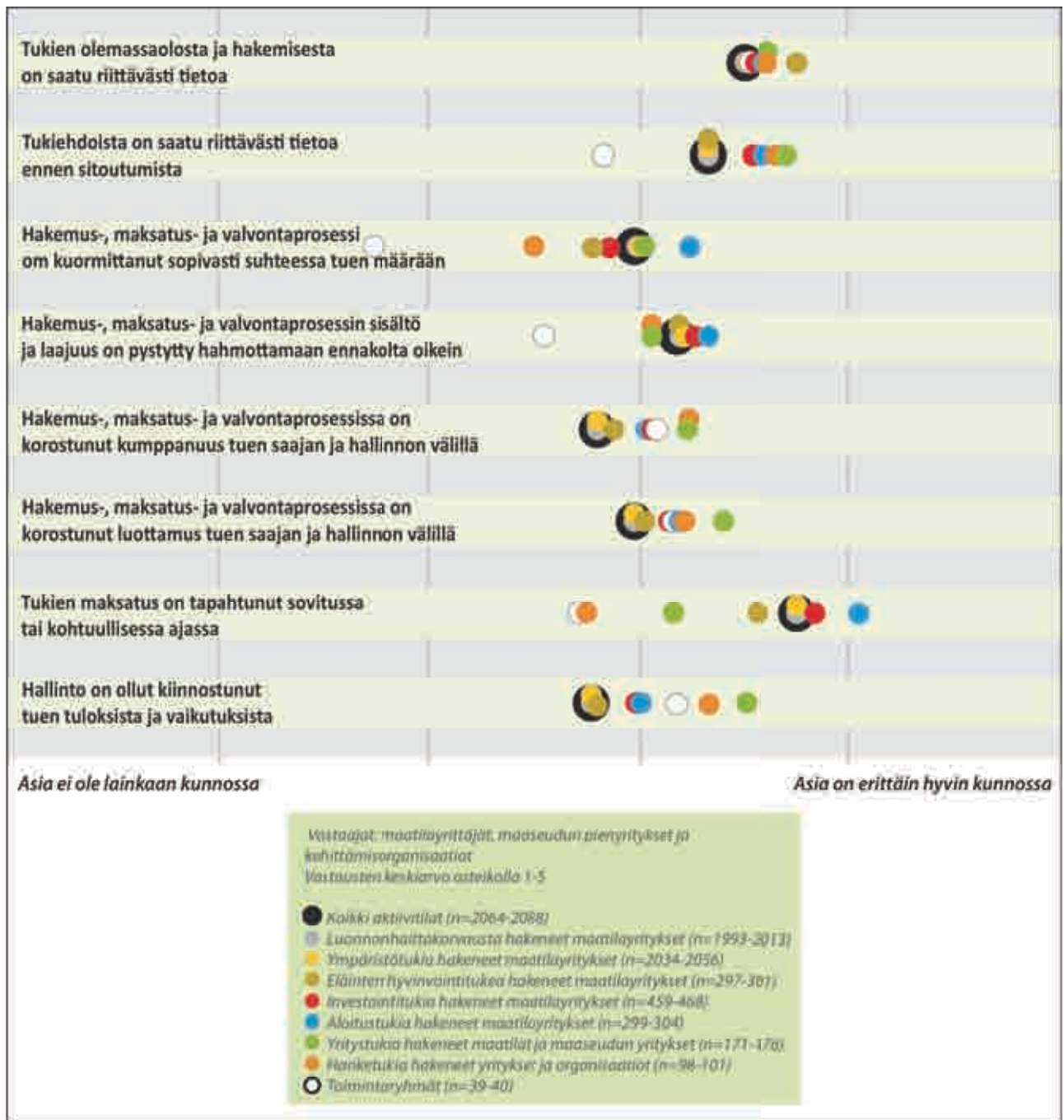
¹⁸ Kyselyn avoimissa vastauksissa sekä yritys- että hanketukien hakijat pitivät oman hankkeensa epäonnistumisen tapauksessa suurimpana syynä käsittely- ja maksatusviiveiden aiheuttamia ongelmia (8 % vs. 4 % kyselyyn vastanneiden hankkeista: yritystuet n=133, hanketuet n=84). Yritystuissa oman hankkeen onnistumisen tärkeimpinä syinä pidettiin omien voimavarojen ja rahan riittävyttä (20 %), ”muuta” tekijöitä kuten säätä, markkinamuutoksia tai yhteensattumia (17 %) ja yhteistyöverkostoa (16 %). Hanketuissa onnistumisen taustalla olivat erityisesti yhteistyöverkosto (33 %), ”muut” tekijät (18 %) ja hyvä suunnitelma (11 %). Syyt yritys- ja hanketukia saaneiden hankkeiden onnistumisen tai epäonnistumisen taustalla poikkesivat toisistaan tilastollisesti merkitsevällä tavalla ($X^2=25,079$, $df=11$, $p<0,01$).

töiseen kehittämistyöhön tarvittavan ajan. Myönteisimmän arvion kiinnostuksesta antoivat yritys- ja hanketukien hakijat ja toimintaryhmät. Asiassa on parannettavaa kaikissa tukimuodoissa. Palaute esimerkiksi ympäristötuen vaikutuksista on eduksi myös toimenpiteiden houkuttavuudelle. Tiedotusta voisi painottaa enemmän siihen suuntaan, millaisiin parannuksiin (ympäristössä, hyvinvoinnissa, liiketoiminnassa) eri toimenpiteillä voi päästä; esimerkin voima on vahva. Muutosta tarvitaan myös toimintakulttuurissa. Erityisesti komission kulttuuriin kuuluu vahva kiinnostus rahoitukseen ja sen toteutumiseen.¹⁹ Tulosajattelua tarvitaan enemmän ja koko ohjelmapirosessia pitäisi viedä kaikilla tasoilla enemmän ”tulossopimuksen suuntaan”: komission ja Suomen välillä, keskushallinnon ja alueiden (ELY/maakunnat) välillä sekä hallinnon ja tuen hakijan välillä. Nyt erilaisten suuntaviivojen, säädösten ja järjestelmien osalta tiukasti yhteensovittettavia tasoja on paljon, mikä koettiin melko laajana ongelmana myös hallinnon kyselyssä.²⁰ Osa näistä kytkennöistä voitaisiin korvata nykyistä selvästi väljemmillä tavoitesopimuksilla ja rahoituskehyksillä (tai kirjekuorilla tai global grant -varoilla). Hallinnon kyselyssä kaivattiin lähes yksimielisesti nykyisen pikkutarkan EU:n ohjauksen sijaan väljempää, luottamukseen ja asiantuntemuksen arvostamiseen perustuvaa kumppanuutta. Muutos mahdollistaisi myös tukiehtojen yksinkertaistamisen, kun rahoituspäätös (eri tahojen välillä) olisi itse asiassa tulossopimus. Perinteiset tukitai rahoituspäätökset sopivat edelleen useisiin tukimuotoihin (esim. luonnonhaittakorvaus), mutta niidenkin rahoituksesta olisi olemassa tavoitteisiin perustuva tulossopimus ylemmällä tasolla. Muutos on merkittävä ja vaatii sekä toiminnan että kulttuurin muutosta ja strategia-työn terävöittämistä. [FIN-12, FIN-15, FIN-25, EU-95, EU-99, EU-102, EU-103]

---

¹⁹ Esimerkiksi asetuksen 12698/2005 artiklan 86 kohdassa 6 mainitaan väli- ja jälkiarvioinnin tarkastelukohteita lueteltaessa ensimmäisenä ”varojen käyttöaste”.

²⁰ Toisaalta yhteensovittusta esimerkiksi YTR:n teemaryhmien lukuisten ohjelmien ja hankeaihioiden kanssa ei ole tehty lainkaan, vaan nämä kaksi maaseudun kehittämisohjelmakokonaisuutta ovat ”omia maailmojaan”, puolin ja toisin (ks. myös taulukko 3).

MSE:n laatu ja vaikutus on ollut 11 vuoden ajan 2,0-2,5 välillä, mikä on alustavasti 2,0-2,5 välillä.

Yhteensä 2064-2088 vastaajaa osallistui tutkimukseen. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää maatalouden tukien olemassaoloa ja hakemista, tukiehdosta ennen sitoutumista, hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessin kuormittavuutta suhteessa tuen määrään, hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessin sisältöä ja laajuutta ennakoita oikein, hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessissa kumppanuuden korostumista tuen saajan ja hallinnon välillä, hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessissa luottamuksen korostumista tuen saajan ja hallinnon välillä, tukien maksatusajan sovittamista tai kohtuullisuutta, ja hallinnon kiinnostusta tukien tuloksista ja vaikutuksista.

Asia ei ole lainkaan kunnossa Asia on erittäin hyvin kunnossa

Vastaajat: maatilayrittäjät, maaseudun piirytykset ja kehittämisen organisaatiot
Vastauksen keskiarvo asteikolla 1-5

- Kaikki aktiviteetit (n=2064-2088)
- Luonnonhaittakorvausta hakeneet maatilayrittäjät (n=1993-2013)
- Ympäristötukia hakeneet maatilayrittäjät (n=2034-2056)
- Eläinten hyvinvointitukea hakeneet maatilayrittäjät (n=297-307)
- Investointitukia hakeneet maatilayrittäjät (n=459-468)
- Aloitustukia hakeneet maatilayrittäjät (n=299-304)
- Yritystukia hakeneet maatilat ja maaseudun yritykset (n=171-176)
- Hanketukia hakeneet yritykset ja organisaatiot (n=98-101)
- Toimintaryhmät (n=39-40)

-” E

ok2al oik... duams... ksk...
 1u?do?si... (???)...
 : DDVE" - ")...
 ?

ENKJ... ESH... H... SEV... SU...?

?

... mti0 Qe 0 Qk...
 ...
 ...

?

...
 ...
 ...

?

...
 ...
 ...

?

?

...
 ...
 ...

?

...
 ...
 ...

?

?

?

?

?

Johtopäätökset

Ohjelmakauden vaihdoksiin ja ohjelman hallintomalliin liittyviä parannusmahdollisuuksia tuli esille erittäin runsaasti. Osa parannuksista onnistuu vain pitkäjänteisen valmistelun ja neuvottelun kautta syntyvän kokonaisuudistuksen kautta (esim. toimintojen eriyttämisen ongelmat), osa taas on toteutettavissa nopeasti (esim. ohjelmajohtaja, hanketyypittely, yleiskustannusten könttäkorvaus, tieto- ja palautejärjestelmien kehittäminen). Byrokratiatyöryhmän tekemät esitykset (ks. liite 9) ovat kannatettavia.

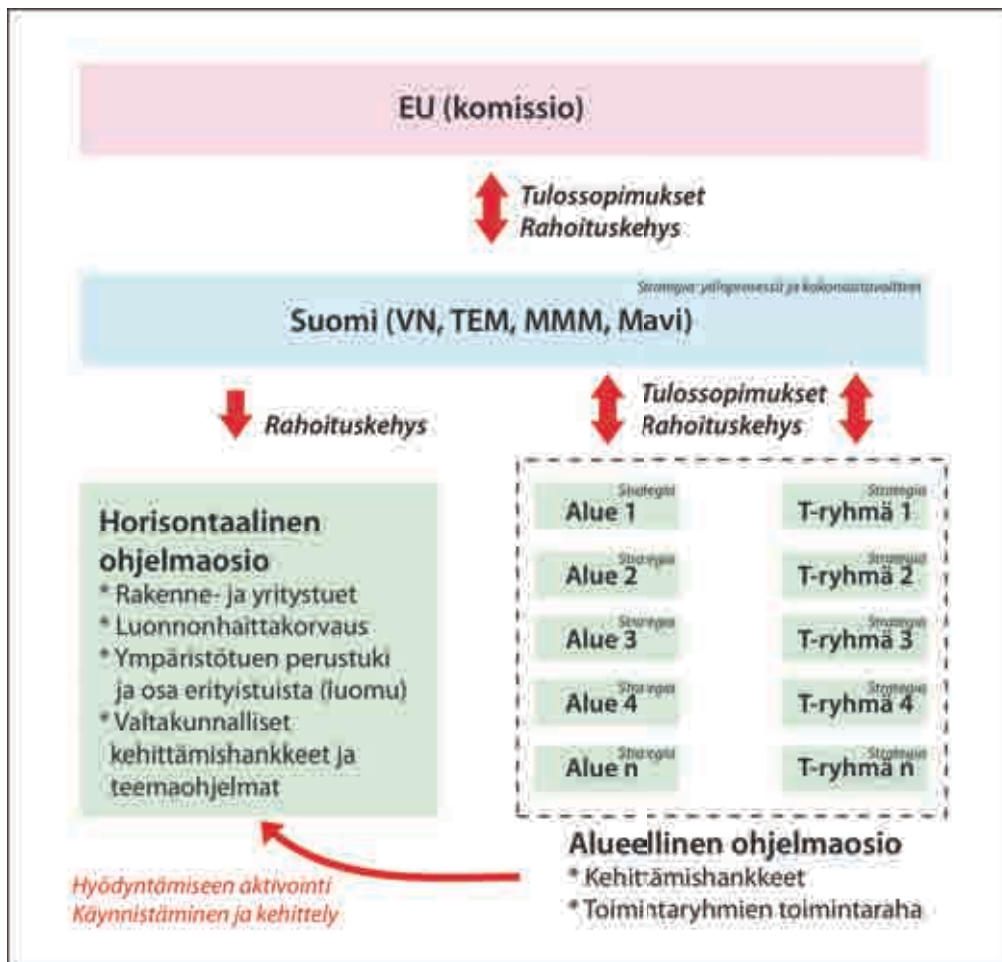
Suosituks

1) *Hallintomallin uudistaminen.* Byrokratiatyöryhmän esityksiä (liite 9) on syytä toteuttaa mahdollisuuksien mukaan tällä ohjelmakaudella ja seuraavaan ohjelmakauteen valmistauduttaessa. Ohjelmajohtaja on mahdollista ja perusteltua nimittää välittömästi. Ohjelmajohtajalla tulee olla riittävä toimivalta ohjelmaprosessin kokonaisvaltaiseen johtamiseen. Hänen ydintehtäviään ovat ohjelmaprosessin johtaminen, ohjelmamuutosten ja uuden ohjelmakauden valmistelu, ohjelman toteutumisen seurannan ja arvioinnin koordinointi sekä ohjelmaan liittyvä strategiatyö. Esitetään, että VN/MMM/TEM perustaa ”ohjelmatyöryhmän”, joka tehtävänä on strategian ja ohjelmarakenteen muutoksen (ks. 3.2.1), ohjelmakauden vaihdoksen (ks. 3.2.2), ohjelmamuutosten joustavoittamisen (ks. 3.2.3) sekä ohjelman hallintomallin uudistamisen suunnittelu. Ohjelmajohtaja sopii työryhmän puheenjohtajaksi. Hallintomallin uudistamisessa keskeisiä kohteita ovat em. ohella toiminnan yksinkertaistaminen, ohjelmajohtaja, tulossopimukset ja rahoituskehykset, hallinnon tehtävien integrointi sekä toimijoiden roolien, vastuiden ja toimintavapauden vahvistaminen (hankkeiden toimeenpanijat vs. hallinto, toimintaryhmät vs. ELY/MMM/Mavi, alueet vs. MMM/Mavi, Suomi vs. EU). Suunnittelun lähtökohtana voidaan käyttää esimerkiksi alla esitettyä mallia, jossa selkeästi valtakunnalliset ja yrittäjien/yritysten kysyntään perustuvat toimenpiteet kuten luonnonhaittakorvaus, perusympäristötuki sekä rakenne- ja yritystuet ovat omana horisontaalisena osionaan, jonka sisällä varoja voidaan siirtää nopeasti ja joustavasti kohteesta toiseen muuttuvan kysynnän mukaan (”tukeminen”).²¹ Mahdollisimman suuri osa horisontaalisen osan asioinnista siirretään sähköiseksi ja keskitetyksi käsittelyksi ja valvotuksi. Toisen osion muodostavat maakuntien ja toimintaryhmien kanssa tehdyt tulossopimukset ja niihin kiinnitetyt rahoituskehykset, joita voidaan käyttää joustavasti ja yksinkertaisella menettelyllä kunkin laatiman strategian toteuttamiseen. Tässä osiossa olisivat kehittämishankkeet, ympäristötuen erityistukia ja toimintaryhmien toimintaraha (”kehittäminen”). Alueellisen osion avulla voidaan vahvistaa alueen ja sen toimijoiden kykyä sitoa voimavaroja horisontaalisesta osiosta. Horisontaalisessa osiossa tehdään rahoituspäätöksiä, alueellisessa osiossa tulossopimuksia. Hallintomallissa tulee siirtyä mahdollisimman laajasti eri tahojen välisistä ”rahanjakosopimuksista” tulossopimukseen, mikä ohjaa huomiota, ajatuksia ja toimintaa vaikutuksiin. *Vastuutahot: Euroopan komissio, Valtioneuvosto, Maa- ja metsätalousministeriö, Työvoima- ja elinkeinoministeriö.*

---

²¹ Nykyisessä ohjelmassa yritystuet ovat jääneet ”harmaalle alueelle”. Arviointikeskusteluissa kaivattiin tukemisen ja kehittämisen erottamista toisistaan, mutta nyt yritystukien rooli on epäselvä, koska yritystuen (esim. tyypillisen CNC-sorvin hankinnan tukemisen) tarpeellisuutta arvioivat myös toimintaryhmät. Yritystuet liittyvät kuitenkin välittömästi liiketoimintaan, markkinoihin ja kilpailuun. Selkeintä, tehokkainta ja hakijan kannalta oikeudenmukaisinta olisi keskittää nämä samalla tavalla käsiteltäviksi kuin esimerkiksi maatalouden investointituet (toki toimintaryhmät voivat ottaa hakemuksia vastaan). Tämä mahdollistaa haluttaessa myös yritystukien kohdentamisen investointitukien tapaan, mikäli sellaista pidetään tarpeellisena. Toimintaryhmät ovat kehittämisen, eivät tukemisen ammattilaisia.

?

ml dk 22MO2UV2IRO2 V2LY R12220 SESJVS2

?

2mtddn2u2ade 0o0d2u2ui 2umi 2rao2r 0ad2i 20o22i 2M0 22i 2Mse 2u20i 2nt 2uu 2oi 22M22y 2d 2u 2oi 22 22ni 2vl 2yi 2pl 2es 2yv 2ri 2e 1u 2e md 2oi 2y 2i 2u 2a 22i 2d 2A 22o 2i 2ma 2o 2u 2-cF: VE” 2P 22ti 2as 2oo 22PE 2e 2u 20 2mi 2M 22s 2i 21 2ook 22 2222 2s 2m 2i 21 2s 2ni 2Dc 2Th 2t 2mo 2u 2a 22i 2d 22T 2x 2U 2i 2m 2i 2d 2o 2u 2a 22i 2d 220 -E 2(w 2s 2ad 2 2i) 2ms 2do 2u 2a 22i 2d 22M 2F 2y 2o 2a 2m 2o 2u 2a 22i 2d 22e md 2oi 2y 2i 2r 2i 2i 2o 2i 2o 2i 2nt 2ui 2, 2M 22ty 2d 2ui 2ok 2ku 2ul 2i 2M 22 2M 2o 2l 2uy 2s 2i 2d 2o 1u 2ns 21 2ak 2ri 2kk 2A 2o 2i 2ma 2o 2u 2P 2c 2x 2VE” 2D 22ti 2as 2oo 22k -A 2u 2y 2l 2s 2d 2li 2im 2a 2l 2ao 2e 2k 2u 2y 2l 2sk 22 2s 2ok 2u 2a 22i 2d 2i 22 22 2ami 2a 2o 2u 2e 22 2o 2l 2m 2u 2a 22 2o 2i 2ke 2o 2d 2M 2se 222 2y 2ti 2i 2u 2y 2o 2a 222 2ti 2as 2oo 22k” 2n 2m 2i 2u 2y 2l 2sk 22 22 2M 2o 2i 2m 2i 2e 2k 2k 2o 2i 2k 22 2i 2i 2o 2k 2u 2a 22i 2d 2i 2o 22 2k 2k 2n 2r 2t 2o 2k 2u 2o 22 2i 2u 2o 2l 2i 2k 2a 2a 2o 2i 22 2M 2o 2l 2uy 2s 2i 2d 2o 2i 22 2M 2d 2M 2se 2o 2i 2o 22 2i 2o 2o 2u 2r 2i 2o 2l 2i 2od 2s 22 2y 2ti 2o 2ma 2l 2nd 2o 2i 22 2u 2a 22i 2d 2o 2i 22 2A 222, -EK?

?

2krikuul 2ook 2o 2a 22i 2d 2o 2l 2id 22 2a 2t 2k 2k 2u 2t 2e 2o 2o 22 22 2s 2m 2o 2s 22 2M 22 2u 2aa 2i 2o 22 2y 2o 2i 2s 2l 2y 2s 22 2M 22 2i 2o 2d 2o 2i 2y 2ti 2o 2ma 2l 2nd 2o 2l 2s 22 2i 2y 2s 22 22 22 2t 2r 2o 2l 2o 2i 2y 2o 2ami 2y 2m 2i 21 2u 2s 2o 2i 2ry 2ku 2o 2a 22i 2d 2o 2l 2du 2ind 2ii 2e 2u 2u 2du 2y 2o 2a 21 222 2l 2o 2e 2e 2s 2d 2u 2du 2o 2r 2u 2i 2r 2i 2n 2m 2o 2r 2l 2n 2o 2a 22 2o 2l 2i 2ru 2ma 2d 2e 2un 2o 21 2u 2y 2o 2a 2i 2ma 2o 2l 2o 2i 2A 2o 2ka 2o 2y 2o 2a 2i 2y 2m 2o 2u 2a 22i 2d 2i 2o 2u 2b 2o 2ks 2i 2u 2y 2o 2a 2i 2o 2i 2ms 2o 2i 2y 2A 22 2o 2a 2n 22 2ty 2d 2u 2s 2o 2k 2ra 2o 2u 2a 2o 2y 2m 2ad 22 2o 2o 2i 22 2r 2l 2s 2o 2i 2k 2ad 2i 2o 2y 2o 2i 2s 2l 2y 2d 2e 2a 2a 22 2o 2i 2k 2k 2d 2M 2u 2i 2m 2i 2u, 2ide 2k 2k 2o 2e 2ta 2a 2d 2o 2u 2i 2m 2i 2, 2M 2h 2udo 2o 2u 2i) 2M 2m 2 2uu 2a 22 2o 2ra 2o 2u 2i 2r 2l 2y 2o 2e 2u 2a 2r 2o 2u 2i 2k 2e 2m 2s 22 2d 2e 2s 2d 2s 22 2e 2r 2l 2i 2k 22 2o 2s 2a 2e 2k 2k 2o 2u 2u 22 2y 2d 2d 2M 2se 2u 2a 2r 2e 2e 2u 2o 2u 2i 2d 2e 2un 2o 21 2u 2t 2d 2l 2s 2r 2o 2i 2k 2ad 2a 2d 2u 2o 2y 2o 2a 2i 2ma 2o 2l 2o 22 2 2u 2i 2k 2s 2o 2b 2i 2u 2u 2a 22i 2d 2u 22 2y 2d 2u 2y 22 2i 2o 2o 2i 2m 2a 22 2r 2e 2k 2i 2k 2ad 22 2y 2d 2o 2i 2o 2y 2o 2i 2y 2u 2r 2l 2e 2k 2k 2u 2o 22 2h 2t 2mo 2u 2a 22i 2d 2i 2o 2i 22 2M 2y 2o 2a 2i 2y 2m 2o 2u 2a 22i 2d,

?

reista on päällekkäisiä. Indikaattorit ovat haastava kokonaisuus ja niissä riittää kehitettävää.²² Oman lisähaasteensa asettavat myös tietojärjestelmät, joiden osalta Suomen Hanke2007-järjestelmän pystytys oli hankkeena epäonnistunut.²³ Sekä indikaattoreiden määrästä ja laadusta että tietojärjestelmien tilasta johtuen arviointikeskusteluissa kaipailtiin nykyistä parempaa palautetta toiminnan tuloksellisuudesta (ks. taulukot 9 ja 10). [FIN-12, EU-102, EU-103]

Arviointi liittyy kiinteästi ohjelman seurantaan. Tällä ohjelmakaudella on ensimmäistä kertaa käytössä jatkuva arviointi, jossa ohjelmaa seurataan jatkuvasti erillisten väli- ja jälkiarviointien sijaan (asetus 1698/2005 art. 86.1). Tämä luo toimintaan jatkuvuutta ja mahdollistaa aiempaa paremmin esimerkiksi arvioinnin hyödyntämisen seuraavan ohjelmakauden valmistelussa. Komissio on määritellyt 103 arviointikysymystä ja maa- ja metsätalousministeriö 49. Vaikka arviointikysymysten laatu on parantunut edellisestä ohjelmakaudesta (ks. Kuhmonen ym. 2008, 49, alaviite 26), ne ovat edelleen ”haulikolla ammuttuja”, kattavuudeltaan hyvin vaihtelevia ja monelta osin päällekkäisiä. Esimerkiksi varsinaisesta hallintomallista ja ohjelman toimeenpanosta ei ole lainkaan arviointikysymyksiä. Komission laatimiin arviointikysymyksiin odotetaan EU-tasolla vertailukelpoisia vastauksia, mikä on todettu tosin aiemmissa arvioinneissa ongelmalliseksi (asetus 1698/2005 art. 87; European Commission 2010, 6-7). Koska kaikki toimenpiteet ja maaseudun tarpeet tai piirteet eivät ole kaikille jäsenvaltioille samalla lailla relevantteja, kysymyksiin vastataan vaihtelevasti. Epätoivoisen arvioinnin yhtenäistämisympyröiden sijaan olisikin tuloksellisempaa tehdä vertailukelpoisuuteen tähtääviä arviointeja erillisarvioinneina (kuten nytkin tehdään) ja vapauttaa kansallisten ohjelmien arviointi vastaamaan paremmin kansallisiin tiedontarpeisiin ja hyvien käytäntöjen tunnistamiseen. Lisäksi arviointia koskeneiden kommenttien perusteella se on edelleen vieras toimintamuoto osalle EU:n ja Suomen hallintoa, minkä vuoksi siihen liittyy myös sekavia odotuksia.²⁴ [FIN-12, FIN-13, EU-102, EU-103]

Johtopäätökset

Ohjelman seurantajärjestelmä on mittava satalukuisine indikaattoreineen ja arviointikysymyksineen. Sekä seurannassa että arvioinnissa tulisi antaa enemmän painoa harvalukuiselle määrälle selkeitä mittareita ja kysymyksiä, jotka palvelisivat nykyistä paremmin sellaisen tiedon tuottamista ja saatavuutta, joka koetaan kunkin alueen ja jäsenvaltion maaseudun kehittämisen kannalta olennaisena. EU-tasolla vertailukelpoinen tieto on parhaiten kerättävissä yleisistä tilastoista ja komission teettämistä erillisarvioinneista. Lukuisat tarkat mittarit ja kysymykset tuottavat ”näennäisesti vertailukelpoista” tietoa ja vievät voimavaroja ohjelmatyön kehittämisen kannalta olennaisimpien kysymysten selvittämiseltä. [FIN-12, EU-102, EU-103]

---

²² Asiaan kiinnitettiin huomiota myös ohjelman ennakoarvioinnissa (2006, 92): ”EU on ehdottanut varsin laajaa indikaattorijoukkoa, jolloin syntyy vaara päällekkäisyydestä ja tehottomuudesta ... Indikaattorianalyysi jää usein puolitiehen, sillä toimenpiteiden nettovaikutuksia ei voida tarkasti laskea, sillä väliin tulevia tekijöitä on liikaa”.

²³ Arvioitsijat saivat ensimmäisiä indikaattoritietoja elokuun 2010 lopussa noin kaksi viikkoa ennen arviointiraportin valmistuspäivämäärää, kun Maa- ja metsätalousministeriön sankaridataaja Eero Miettinen onnistui linkittämään sokkona (ilman tietokantakuvausta ja puuttuvaa raportointiosiota) 11 tietokantataulua.

²⁴ Esimerkiksi ohjelmatason arvioinnilta kaivataan erittäin yksityiskohtaisia esityksiä tai pyritään torjumaan muutoksia sisältävät suositukset, vaikka ilman sellaisia ”ehdotetuilla toimenpiteillä ohjelmien ja niiden täytäntöönpanon laadun parantamiseksi” (asetus 1698/2005 art. 86.4) ei olisi mitään parantavaa vaikutusta.

Suosituks

1) *Seuranta- ja arviointijärjestelmä.* Kullekin jäsenmaalle pakollisten seurantaindikaattoreiden määrää tulee karsia olennaisesti ja keskittyä muutamaan keskeiseen ja aidosti vertailukelpoiseen mittariin. EU-tasolla vertailukelpoinen tieto voidaan hankkia komission teettämällä erillisarvioinneilla, joilla voidaan kerätä keskitetysti myös paremmin vertailukelpoista indikaattoritietoa. Tällöin kansallisten ohjelmien arviointi voidaan järjestää niin, että se palvelee kussakin maassa ja kullakin alueella tärkeiden maaseudun uudistumisprosessien edistämiseen liittyviä tietotarpeita. Arviointeihin riittää pakollisina vain seitsemän kysymystä, joihin niissä haetaan vastauksia: 1) Mitkä ovat olleet ohjelman rakenne- ja kilpailukykyvaikutukset ja miten niitä voi vahvistaa, 2) Mitkä ovat olleet ohjelman tulovaikutukset ja miten niitä voi vahvistaa, 3) Mitkä ovat olleet ohjelman markkina- ja tuotantovaikutukset ja miten niitä voi vahvistaa tai suunnata paremmin, 4) Mitkä ovat olleet ohjelman ympäristö- ja hyvinvointivaikutukset ja miten niitä voi vahvistaa, 5) Mitkä ovat olleet ohjelman väestö- ja yhdyskuntarakennevaikutukset ja miten niitä voi vahvistaa, 6) Mitkä ovat olleet ohjelman työllisyysvaikutukset ja miten niitä voi vahvistaa, 7) Miten ohjelman toimeenpano ja tekninen toteutus on onnistunut ja kuinka se voisi palvella paremmin ohjelman vaikuttavuutta. *Vastuutahot: Euroopan komissio, Valtioneuvosto ja Maa- ja metsätalousministeriö.*

3.2.7 Aluenäkökulma

Aluenäkökulma jäi ohjelman valmistelussa epämääräiseksi. Alueet laativat omat ohjelmansa (alueelliset maaseudun kehittämissuunnitelmat, VNA 634/2007, 3-4 §), jonka arvo jäi lopulta lähinnä ajatteluharjoituksen tasolle. Kaikilla alueilla pannaan lopulta toimeen puhtaasti kansallista ohjelmaa ja samoja toimenpiteitä. Tällaista operaatiota ei kannata käynnistää ellei työllä ole merkitystä. Toisaalta alueen ja jäsenvaltion roolin tulisi olla aina ensisijainen ylempään tasoon tai EU:hun nähden, jos sen kompetenssi on riittävä (läheisyys- tai toissijaisuus- tai subsidiariteettiperiaate). Tämänkin ohjelman saama EU-tuki on lähtökohtaisesti ”kansallisia, alueellisia ja paikallisia toimia” täydentävää (asetus 1698/2005, art. 5.1, art. 7). Samantyyppinen ongelma koskee toimintaryhmiä, joskin lievempänä: ne toimeenpanevat kansallista ohjelmaa ja omaa ohjelmaansa (paikalliset maaseudun kehittämissuunnitelmat, VNA 634/2007, 5-6 §). Arviointikeskusteluissa laajan ohjelman koettiin toki mahdollistavan erilaisille alueille tärkeiden asioiden edistämisen, mutta toisaalta vaikeuttavan terävän strategian kirkastamista ja toteuttamista. Niinpä esimerkiksi maakuntien yhteistyöryhmien maaseutujaostojen yhteensovitus tehtävä (VNA 634/2007, 20 §) jää helposti passiiviseksi ohjelman rahoituksen toteutumisen tarkkailemiseksi. Erityisesti ohjelman toimintalinjojen 3 ja 4 mukaisen toiminnan yhteensovituksen muiden ohjelmien (EAKR, ESR, EKTR, KOKO) kanssa tulisi käytännön toiminnan osalta tapahtua aluetasolla, mikä on suuri haaste nykyisellä ohjelmarakenteella ja toimintamallilla. Sekä maakunnille että toimintaryhmille kaivattiinkin arviointikeskusteluissa nykyistä selvempää ja itsenäisempää roolia (taulukot 9, 10 ja 11), mikä ei kuitenkaan onnistu ilman muutoksia ohjelman rakenteessa, hallintomallissa ja toimintatavoissa. Myös hallinnon kyselyssä korostui selkeiden roolien ja vastuiden tarve, minkä lisäksi toivottiin muun muassa toiminnan vahvempaa yhteensovitusta maakuntaohjelmien ja maakuntaliittojen kanssa. [FIN-21, FIN-27, EU-95, EU-97, EU-102, EU-103]

Kaikkia toimintatasoja voisi helpottaa ”tulossopimusajattelun” vahvistaminen. Aluehallinto-uudistuksen ja ohjelmatyökokemuksen myötä alueilla (ELY, maakuntaliitot) on nykyisin selvästi aiempaa paremmat valmiudet vastata kehittämistyöstä. ELY-keskukset saivat arviointikeskusteluissa runsaasti myönteistä palautetta yritys- ja hanketukien hakijoiden

opastamisesta, mutta kyselyissä niihin purkautui asiakastyön tekijöinä myös ohjelman käynnistymisvaikeuksista, monimutkaisista tukiehdoista ja kohtuuttomasta valvonnasta johtuvaa kritiikkiä (vaikka ne eivät ole voineet käynnistymiseen, tukiehtoihin ja valvontaohjeisiin vaikuttaa). Mitkä toimenpiteet on vaikuttavuuden näkökulmasta paras hoitaa kansallisesti täysin yhdenmukaisesti tai samalla periaatteella (kuten luonnonhaittakorvaus) ja mitkä taas alueellisesti? Millaista toimivaltaa alueille voitaisiin antaa näiden toteuttamisessa ja voisivatko keinot ehtoineen poiketa alueiden välillä? Millainen olisi keskushallinnon ja alueiden välinen, vaikuttavuustavoitteista lähtevä tulossopimus? Samat kysymykset pätevät toimintaryhmiin, jotka saisivat lisää valtaa ja vastuuta sekä vaikuttavuusperusteisen tulossopimuksen. Mahdollisuus vastata nopeasti ja joustavasti alueen toimijoiden tarpeisiin voisi auttaa sitomaan sellaisia kyvykkäitä toimijoita, joiden pakeneminen muiden ohjelmien tai rahoituslähteiden piiriin koettiin arviointikeskusteluissa yhdeksi tämän ohjelman heikkoudeksi (ks. taulukko 3). [FIN-21, FIN-27, EU-95, EU-102, EU-103]

Taulukko 11. Kuinka ohjelma on palvellut alueiden/Suomen maaseudun kehittämisen strategisia päämääriä – arviointikeskusteluissa esille nousseet näkökohdat

Alueellinen strategia: alueen oman strategian ja Manner-Suomen maaseutuohjelman yhteensopivuus			
No	Yhteensopivuus	Peruste	Parannusehdotuksia
1	Kyllä	Laaja ohjelma mahdollistaa, mutta ei tue tiukkoja strategiavalintoja ja lainsäädäntö/ohjeet vesittävät toteutusta	Lisää sopeutumismahdollisuuksia ohjelmaan (jäykkä)
2	Kyllä	Laaja ohjelma ei aiheuta ristiriitoja, mutta elää hieman omaa elämänsä alueen terävään, pitkäaikaiseen strategiaan nähden	Alueen omat tavoitteet paremmin esille
3	Kyllä	Alueen painotukset (monimuotoisuus, perusmaatalous) mahtuvat valtakunnalliseen ohjelmaan	
4	Kyllä	Alueen tärkeät asiat (perusmaatalous, monialaisuus, bioenergia) ovat ohjelmassa, mutta strategista otetta vaikea saada ja byrokraatia sotkee	Selkeämpi jako kansallisesti ja alueellisesti hoidettaviin asioihin
5	Kyllä	Ohjelma sinänsä ok ja sopii hyvin yhteen maakuntaohjelman kanssa, mutta hallinnointi vaikeuttaa alueiden asiantuntemuksen hyödyntämistä	Lisää alueellista liikkumavaraa
6	Kyllä	Laaja ohjelma ei sinänsä rajoita, mutta työkalut (säädökset, ohjeet) vaikeuttavat käytännön toimintaa; kehittämishankkeet ovat vaikeita	Hankkeissa voitava palvelia yrittäjiä (kehitystä); valtakunnallisten ohjelmien laadintaan panostusta
7	Kyllä	Ohjelma mahdollistaa alueelle tärkeiden painopisteiden kehittämisen ja ylimatekunnallisen toiminnan tarvittaessa	
8	Kyllä	Ohjelma linjassa alueen painotusten ja maakuntaohjelman kanssa, mutta eriytynyt muista ohjelmista ja innovaatiotoiminnasta	Byrokraatia karsimalla voisi tukea innovatiivisia ihmisiä, osaamista ja luovaa toimintaa
9	Kyllä?	Alueen sisäinen erilaisuus vaikeuttanut oman strategian kirkastamista, mitä ohjelman välineet eivät ole helpottaneet	Lisää keskustelua visiosta
10	Kyllä	Sallii alueellisten painopisteiden toteuttamisen, mutta käytännön rajoitteet pilkkovat toteutusmahdollisuuksia ja strategian punainen lanka katoaa	Valtakunnallisessa ohjelmassa vain päälinjat; yksityiskohdat/kannannotot alue- ja paikallistasolla
11	Kyllä	Väijä ohjelma mahdollistaa alueen painotukset, mutta tekovaiheen jälkeen alueen ohjelman rooli epäselvä	Alueellisen ja valtakunnallisen ohjelman rooleja selkeytettävä
12	Kyllä?	Hyvin valmistellut alueelliset tavoitteet ovat hämärtyneet byrokraattisen ohjelman alle; ohjelmasta puuttuu strateginen ote ja joustavuus	Väijyyttä suunnitelmiin, alueellisten kehittämisen mahdollistamiseen; yrittäjähenkisyyttä
13	Kyllä?	Ohjelma sinänsä ok, mutta alueen oma visio ja ohjelman toteutus ovat jääneet epäselviksi	Alueellisten ja valtakunnallisten asioiden ja toimijoiden rooleja selkeytettävä
14	Kyllä	Ohjelma on hyvin mahdollistava ja sopii yhteen alueen omien ohjelmien ja painopisteiden (monialainen yrittäjyys, omaehtoinen toiminta) kanssa	
15	Kyllä	Ohjelma mahdollistaa kaikenlaista, mutta syntyykö painopistealueita ja uusia ideoita	Alueen omaan ohjelmatyöhön ja aktiivisuuteen kannattaa panostaa
Kansallinen strategia: Suomen maaseudun kehittämisen strategisten päämäärien ja Manner-Suomen maaseutuohjelman yhteensopivuus			
No	Yhteensopivuus	Peruste	Parannusehdotuksia
16	Kyllä	"Ohjeita ja strategia linjassa"; ei strategian muutostarpeita; ohjelmien yhteensovitusta nyt ensisijaisesti aluetasolla, aiemmin enemmän keskushallintotasolla; "eri ohjelmissa hyvinkin samanlaisia hankkeita"	
17	Kyllä?	Strategiaa ja ohjelmaa tehtiin yhtä aikaa (ei siis: ensin strategia, sitten ohjelma); vaikutusten ristiriitaisuus suhteessa päämääriin (esim. tuotannon alueellinen keskittyminen vs. ympäristö); "strategia sinänsä ok"	Ympäristö- ja elinkeinotavoitteiden yhteensovittaminen vaikuttaa vielä epäselvältä
18	Kyllä?	"Strategia ei sinänsä ole estänyt tekemästä oikeaa työtä"	Strategia on turhaa lisätyötä, samat asiat ovat ohjelmassakin
19	Kyllä?	Valintojen vaikeus näkyy: kaikkea kaikille; nimi "kehittämishankkeita", vaikka paljon säilyttäviä elementtejä	

1-15 ELY-keskusalueittaiset arviointikeskustelut, 16-19 valtakunnalliset arviointikeskustelut

Johtopäätökset

Kaikki maakunnat ja toimintaryhmät panevat toimeen valtakunnallisen ohjelman toimenpiteitä ja niiden omien strategioiden ja ohjelmien rooli on näihin nähden toissijainen. Ohjelman rahoitus ”valuu” alueille ensisijaisesti sen mukaan, mikä on alueen kyky synnyttää hankkeita tai minkä verran rahoitusta sinne sitoutuu liiketoiminnan kysynnän perusteella. Alue- ja paikallistason strategista otetta, toimintavapautta ja toimintavastuuta on mahdollista vahvistaa niissä toimenpiteissä, joissa siitä on hyötyä ohjelman vaikuttavuudelle. [FIN-21, FIN-27, EU-95, EU-102, EU-103]

Suosituks

1) *Alueellisen ja paikallisen strategian ja toiminnan roolin selkeyttäminen.* Toimintatasojen roolien selkeyttäminen liittyy kiinteästi esitettyyn hallintomallin muutokseen, johon myös tämän asian valmistelu tulee kytkeä. Esitetään, että VN/MMM/TEM perustaa ”ohjelmatyöryhmän”, joka tehtävänä on strategian ja ohjelmarakenteen muutoksen (ks. 3.2.1), ohjelmakauden vaihdoksen (ks. 3.2.2), ohjelmamuutosten joustavoittamisen (ks. 3.2.3), ohjelman hallintomallin uudistamisen (ks. 3.2.5) sekä alueellisen ja paikallisen toiminnan roolin selkeyttämisen suunnittelu. Suunnittelun lähtökohtana voidaan käyttää kohdassa 3.2.5. esitettyä rakennemallia, jossa erityisesti ohjelman alueellinen osio voidaan kiinnittää nykyistä vahvemmin alueen omaan strategiaan, maakuntasuunnitelmaan/-ohjelmaan ja horisontaalisen ohjelmaosion voimavarojen hyödyntämisen tehostamiseen. *Vastuutahot: Euroopan komissio, Valtioneuvosto, Maa- ja metsätalousministeriö, Työvoima- ja elinkeinoministeriö.*

3.2.8 Ohjelman rakenne ja toimenpidevalikoima

Ohjelma koostuu neljästä toimintalinjasta ja 22 toimenpiteestä, joita toteutetaan 12 eri tukijärjestelmällä. Useita ohjelman toimenpiteitä voidaan toteuttaa jopa neljällä vaihtoehdoisella tukijärjestelmällä (ks. liite 6). Ohjelmassa on erilaisia toimenpide-tukityyppi – yhdistelmiä 46 (tai 74, jos toimintaryhmien kautta toteutettavat lasketaan erikseen; tai 116, jos lisäksi ympäristö- ja hyvinvointitukien toimenpiteet lasketaan erikseen). Ohjelman toimenpiteistä ja tukitasoista on EU-säädöksiä, mutta tukijärjestelmät ovat kansallisia. Ohjelma on paisunut edellisestä ohjelmakaudesta ja *yksinkertaistamistarvetta* on edelleen runsaasti. *”Ohjelma on nyt niin suuri ja monimutkainen, ettei kukaan enää pysty hallitsemaan kokonaisuutta kaikilta osin”*, totesi eräs hallinnon kyselyyn vastannut kiteyttäen lukuisia samansuuntaisia näkemyksiä. Ohjelman rakennetta olisi mahdollista parantaa niin, että se olisi selkeämpi ja kehittämistä loogisemmin ohjaava. Asia nousi keskeisesti esille arviointikeskusteluissa erityisesti toimintalinjojen 3 ja 4 osalta. Toimenpiteiden vaikutusten samansuuntaisuudesta nousi esille monenlaisia arvioita ja edes asiantuntijoiden oli melko vaikea määrittellä niiden synergiaetuja, täydentävyyttä tai hukkavaikutuksia toimenpiteiden ja tukijärjestelmien suuren kirjon vuoksi (ks. taulukko 12). Arviointikeskusteluissa nousi esille erityisesti tarve parantaa *koordinaatiota, ohjelmallisuutta ja seurattavuutta*. Edelleen *hallinnon toiminnan* koettiin myös vaikeuttavan linjakasta toimintaa muun muassa toimintojen eriytyksen ja (osin siitä johtuvien) erilaisten tulkintojen vuoksi. Myös *maatalouden kehitys* koettiin joillakin alueilla eri suuntaiseksi kuin ohjelman tavoitteet. Ohjelma ei toimi kunnolla ohjelmana (vaan pikemminkin toimenpidekokoelmana) ja hallinnolla on vaikeuksia panna sitä toimeen johdonmukaisesti ja tehokkaasti niin, että eri toimenpiteillä on selkeä ja toisiinsa niveltävä rooli ohjelman päämäärien saavuttamisessa. *Sekä ohjelma että hallinto kaipaavat voimakasta yksinkertaistamista.* [FIN-12, FIN-25, FIN-28, FIN-40, EU-98, EU-99, EU-102, EU-103]

Taulukko 12. Ohjelman toimenpiteiden vaikutusten yhdensuuntaisuus suhteessa ohjelman päämääriin alueella/Suomessa- arviointikeskusteluissa esille nousseet näkökohdat

Toimenpiteet: Toimenpiteiden vaikutusten samansuuntaisuus vs. ristiriitaisuus ohjelman päämäärien saavuttamisessa		
No	Perusarvio	Kommentteja
1	Ei ristiriitaa	Maatalouden kehitys tosin tuottaa ohjelman tavoitteiden kannalta myös negatiivisia vaikutuksia
2	Ei ristiriitaa	Ongelma on tavoitteiden ja toimenpiteiden välillä; tavoitteet asetettu korkealle
3	On ristiriitaa	"Maatalouden ja maaseudun kehittämisen kissanhännänveto iso ristiriita"; koordinoitavaje; paljon tukimuotoja - kokonaisuudet?
4	On ristiriitaa	Rima ei kaikissa asioissa yhtä korkealla; ongelma päämäärän ja kirjavan ohjelman välillä ("kaipaa tavoitteisiin ohjaavaa mekanismia", "päämäärä tuntuu epäselvältä")
5	Ei ristiriitaa	Ongelma pikemminkin toimenpiteiden toteuttaminen tavoitteiden mukaisesti; vaikea arvioida
6	Ei ristiriitaa	Koordinaatiota kaivataan hajallaan oleviin hankkeisiin
7	Ei ristiriitaa	Maatalouden kehitys tosin heikentää elinvoimaisuutta ja luo tarvetta muun yrittäjyyden kehittämiseksi
8	On ristiriitaa	"Ei toimi ohjelmanä", ei ajatella että toteutetaan ohjelmaa (toimeenpano hajautettiin ELYjen sisällä, Mavin osastojen erillisyyttä); vrt. Leader-ohjelman laatimishoje: oltava ohjelma, ei luettelo asioista ja tempuista
9	Ei ristiriitaa	Koordinaatiota, tiedon kulkua ja seuranta tarpeen parantaa; vaikea arvioida
10	On ristiriitaa	Liikaa toimenpiteitä erilaisine ehtoineen ja toimintamahdollisuuksineen; ehdot, hitaus, sanktiot ym. ajavat toimijoita ohjelman ulkopuolelle ("mietitään yhä enemmän kehittämistoimintaa, johon laitetaan omaa rahaa ja tehdään ilman valtionrahaa")
11	Ei ristiriitaa?	"Tavoitteet ja toimenpiteet kirjauksina ok", mutta hyötysyhyde heikko raskaan hallinnon vuoksi (etenkin TL 3 ja 4)
12	Ei ristiriitaa	Ristiriidat alueiden ja keskushallinnon sekä valtakunnallisten linjausten (esim. aluerakenteen tiivistäminen) välillä
13	On ristiriitaa?	Hallinto sotkee; vaikea arvioida
14	Ei ristiriitaa?	"Ohjelmassa ei, mutta säädösten tulkinnassa on"; läheisyys- ja Leader-periaatteet eivät toteudu; ympäristö- ja tulonäkökohdat ympäristötuessa voivat aiheuttaa ristiriitoja; maatalouspolitiikan tavoitteet vs. alueen ominaispiirteet
15	On ristiriitaa?	Monimutkainen (esim. TL 2); koordinaatiota ja kohdentamista kaivataan
Toimenpiteet: Toimenpiteiden vaikutusten samansuuntaisuus vs. ristiriitaisuus ohjelman päämäärien saavuttamisessa		
No	Perusarvio	Kommentteja
16	Ei ristiriitaa	Investoinneilla kilpailukykyä, vapautuva työvoima muille aloille; peruskysymys: saadaanko ketju kilpailukyyn kehittämiseksi toimimaan alueilla esim. klusterimallilla; ympäristöasioissa synergiaetuja: ympäristötuki + investointituki + tekninen tuki
17	On ristiriitaa	Päämäärät ja toimenpiteet ristiriitaisia, esim. "puhtaalla ympäristötuella enemmän aikaa kuin osana ohjelmaa", vaikutukset voivat kumota toisiaan, hyvä malli: toimeentulo luonnonhaittakorvauksella + "puhtas" ympäristötuki + investointituen ympäristötavoitteet + tilakohtainen neuvonta; yhteensovittamisessa parannettavaa ("toimintalinjakohtaista hommaa"); huono juttu kun komission ei hyväksynyt lannan käytön tehostamistoimenpidettä virheellisin perustein (ympäristötuki); perusongelma: perustana (ympäristötuessa) pitäisi olla kustannus-hyöty-analyysi, nyt kustannustehokkuusanalyysi, myös ympäristöhyödyistä pitäisi voida maksaa, ei vain lisäkustannuksista ja tulonmenetyksistä
18	Ei ristiriitaa?	Ohjelmatasolla on aina ristiriitaa, koska ohjelma on kokoeima monenlaisia toimenpiteitä, yksittäisen tuen saajan tasolla vähemmän; myös erilaisilla alueilla on erilainen kyky hyödyntää tarjolla olevia toimenpiteitä; ohjelmakausittain toistuvat leikkaukset esim. lannoitusasossa uhkaavat pellon tuottokyvyn säilymistä pitkällä aikavälillä (pitäisikö määritellä joku kuormituksen hyväksyttävä minimitaso, koska maatalous kuormittaa aina ympäristöä jotenkin)
19	On ristiriitaa?	Maatalous vs. maaseutu: maatalouden työvoima vähenee, maatalojen monialaistuminen säilyttää työvoimaa ja väestöä maaseudulla paremmin kuin erikoistuminen; vanhojen toimenpiteiden toteuttaminen ohjelmakaudella aiheuttaa sekavuutta

1-15 ELY-keskusalueittaiset arviointikeskustelut, 16-19 valtakunnalliset arviointikeskustelut

Yksittäisten toimenpiteiden osalta arviointikeskusteluissa nousi esille esityksiä puuttuvista, turhista tai lisäpanostusta kaipaavista toimenpiteistä (taulukko 13). Ensinnäkin ohjelman kannalta tärkeät toimijat kaipasivat ohjelmaan aitoa kokeiluja, riskinottoa ja yrittäjyyttä edistävää, riittävän väljärehtoisia ja helppoa *innovaatiotoimenpidettä*. Toiseksi *elinkeinojen kehittäminen* ohjelman avulla on vaikeaa; elinkeinojen kehittämishanke on yksi mahdollisista ohjelman tukijärjestelmistä toimenpiteissä 124, 311, 312, 313 ja 321 ja sen toimivuudessa on ollut ongelmia korkeasta tukitasosta huolimatta. Useilla alueilla kaivattiin myös lisäpanostusta maaseudun infrastruktuuriin ja bioenergiaan, laajempia ympäristöhankkeita sekä pienten toimijoiden parempaa huomiointia. Toimintalinjan 2 ja maatalouden erillisyyttä herätti myös pohdintaa siitä, selkeyttäisikö maatalouden siirtäminen omaan ohjelmaan toimintaa. Myös hallinnon kyselyssä nousi vahvasti esille innovatiivisuuden ja varsinaisen kehittämisen tukahtuminen byrokratian alle. *Ohjelma kaipaakin selvästi ehdoiltaan nykyisistä selvästi*

poikkeavaa ”innovaatio-, kehittä- ja kokeilutoimenpidettä”, elinkeinojen kehittämishankkeiden ehtojen väljentämistä sekä toimenpide- ja tukivalikoiman selkeyttämistä ja yksinkertaistamista. [FIN-23, FIN-25, FIN-28, FIN-30, FIN-31, FIN-34, FIN-36, FIN-37, FIN-39, FIN-40, EU-98, EU-99, EU-102, EU-103]

Taulukko 13. Ohjelman toimenpidevalikoima: puuttuvat, turhat ja lisäpanostusta kaipaavat toimenpiteet – arviointikeskusteluissa esille nousseet näkökohdat

No	Voimavarat: Mihin toimenpiteisiin lisää voimavaroja, mistä pois - mitä toimenpiteitä joutaa pois, mitä pitäisi lisätä ohjelmaan [eivät välttämättä tärkeysjärjestyksessä]
1	1) TL 3 ja 4 osuutta voitaisiin kasvattaa, 2) Pienyrityksille tiedottaminen (eivät tietoisia, maatilat ovat), 3) Maaseudulle oma innovaatiotoimenpide, 4) Maaseudun nuorten parempi huomiointi, 5) Yrityskohtainen toiminta mahdolliseksi (ei vain yritysryhmät), 6) Koulutusjärjestelmien kehittäminen vaikeaa, 7) Matkailu-toimenpide ei toimi (kuin toimintaryhmissä)
2	1) Bioenergiaan panostusta lisää loppukaudella, 2) Kansainväliseen toimintaan lisää panostusta (toimintaryhmät), 3) Matkailu (tp. 313), koulutus ja tiedotus (tp. 331) ja maaseutuperinnön säilyttäminen (tp. 323) eivät kiinnosta toimijoita
3	1) Elinkeinojen kehittämishankkeita kalvataan, mutta valtiontukisäädösten liian tiukka tulkinta (ei saa hyötyä) estää hankkeet, 2) Maatilayritysten liikennejohto, 3) Bioenergia, 4) Maaseutukulttuurin kehittäminen (nyt vaikeaa ohjelman kautta), 5) Kylätalonmiehen palkkaaminen jonkinlaisella starttirahalla (ei nyt mahdollista kyläyhdistyksille ohjelman kautta)
4	1) Isoja, vaikuttavia, laajoja ympäristöhankkeita, 2) Ensiasteen jalostus ei vedä (tp. 123), 3) Koordinaatiohankkeet vaikeita/keinotekoisia
5	1) Elinkeinojen kehittämishankkeita kalvataan, 2) Tietoliikenneyhteydet, 3) Pienet toimijat takaisin mukaan, 4) Yhteistyön vahvistaminen
6	1) Elinkeinojen kehittäminen vaikeaa (ei yrityskohtaista konsultaatiota), 2) Infrastruktuuri (alempi tieverkko, tietoliikenneyhteydet), 3) Innovaatiiviset avaukset
7	1) Mikroyritysten perustaminen vetää hyvin, 2) Ympäristöasiat vetävät hyvin (koordinaatio tärkeää, YM:n resurssit kuntoon), 3) Bioenergiaan lisäpanostusta, 4) Elinkeinokalatalouden keinot mietittävä uudelleen (sisävesikalastus tärkeää), 5) Urakointi (ml. turve) omana toimenpiteenä?
8	1) Innovaatioiden kehittämiseen ”vähemmän muodollinen väline”, 2) Ympäristötuessa on liikaa vaihtoehtoja, 3) Pienten toimijoiden aseman parantaminen (vrt. EAKR könttäsummakorvaus), 4) Riittävät varat kaikille periaatteessa tukikehityksille mikroyrityksille, 5) TL 2:n siirtäminen ulos ohjelmasta selkiyttäisi, 6) Varsinaiseen kehittämiseen aikaa ja rahaa (erityisesti Leaderissa)
9	1) Kehittämishankkeet (koulutushankkeet korostuneet), 2) Pienyritykset eivät kaikki tietoisia tukimahdollisuudesta, 3) Ohjelman kahtiajakautuneisuus ongelma (TL 2 vs. muut)
10	1) Eläinten hyvinvointitukeen lisää tehoa, 2) Ympäristötukeen ilmastonmuutosnäkökulma, 3) Bioenergiaan lisäpanostusta, 4) Kehittämiseen uusia työkaluja (maaseudun yrityksille!), 5) Tuotekehitys- ja yhteistyötoimenpide (tp. 124) voisi olla myös TL 3:ssa, 6) Lisää tutkimuspainotusta
11	1) Voimavaroja on riittävästi (”ei ole päästy valikoimaan kilpailevista hakemuksista”), 2) Leader kaipaisi lisää panostusta (”jätettiin kokeilun tasolle”)
12	1) Innovaatiopolitiikan korostaminen, 2) Rahaa riskihankkeisiin, 3) Ympäristöasiat myös ympäristötuen ulkopuolella, 4) Suuryrityksien palveleminen (onko ohjelma kilpailukykyinen), 5) Uusien työpaikkojen luominen kehityksen ydin, panostettava, 6) Etätömahdollisuudet tärkeämpi asia kuin ”jätevedet ja viemärit”
13	1) Laajakaista, 2) Ympäristöasiat (jätevesiasiat), 3) Bioenergia, 4) Työvoiman palkkaaminen maataloilille (vaikeaa)
14	1) Nuoria koskevaan toimintaan panostusta, 2) Riskinottoa, kokeilemista, 3) Yrittäjyyden tukeminen, 4) Tutkimusta enemmän, 5) Tiedotusta mahdollisuuksista, 6) Luonnonvarojen hyödyntäminen, 7) Maatilojen liiketoiminnan ja rakenteen kehittäminen
15	1) Maaseudun palveluiden kehittämiseen vauhtia, 2) Infrastruktuuri (vesihuolto, laajakaista) kuntoon, 3) Työvoimaa maaseudun yritysisiin, 4) Vetovoimaisten keskusten synnyttäminen maaseudulle
No	Voimavarat: Mihin toimenpiteisiin lisää voimavaroja, mistä pois - mitä toimenpiteitä joutaa pois, mitä pitäisi lisätä ohjelmaan [eivät välttämättä tärkeysjärjestyksessä]
16	1) Yrityskohtainen konsultointi puuttuu (TL 3), 2) Maaseudun potentiaalain hyödyntäminen (innovaatiivisuus, halu kehittyä), 3) Riskirahoitus vaikeaa, pitäisi pystyä, 4) Toimenpidemäärän vähentäminen, voidaanko yhdistää (esim. TL 1 ja TL 3 pilkottu keinotekoisesti, samoja asioita); vrt. rakennerahastoissa päästy eroon pikkulokeroinnista
17	1) Luontotyyppien uhanalaisuus ympäristötuessa paremmin huomioon (perinnebiotoopit uhanalaisin luontotyyppi), 2) Ilmastoasiat paremmin huomioon, 3) Erikoistuminen/erilaistaminen ympäristötuessa (”nyt tarjotaan kaikille samaa”); erityiset hyviä, mutta byrokraattisia; joutaako perustuki kokonaan pois
18	1) Toimintalinjaa 3 voisi rakentaa uudelleen, jotta vaikuttavampi ja selkeämpi myös hakijoille
19	1) Toimintalinja 4 pitäisi olla oma kokonaisuutensa, ”ei rahoituslinja muiden toimintalinjojen päälle tai sisään”

1-15 ELY-keskusalueittaiset arviointikeskustelut, 16-19 valtakunnalliset arviointikeskustelut

Nyt ohjelman rakenne ja toimenpidevalikoima on määrätty EU:n lainsäädännössä. Ohjelman toimintalinjat ovat vaikuttavuustavoitteiden suhteen jossakin määrin sekavat ja heikosti profiloituvat.²⁵ Toimintalinjat voisivat olla esimerkiksi 1) liiketoiminnan ainekset (ideat,

²⁵ Esimerkiksi nopeassa kehitysvaiheessa olevan bioenergia-alan toimintaa tuetaan toimenpiteellä 121 (jos investointiin liittyvä raaka-aine ja käyttö tapahtuvat maatilalla), toimenpiteellä 123 (jos jalostetaan muualle myytävää bioenergiaraaka-ainetta), toimenpiteellä 311 (jos energiaa tuotetaan ja myydään maatilalla) ja toimenpiteellä 312 (jos energiaa tuotetaan ja myydään muussa mikroyrityksessä). [FIN-30, FIN-37]

mallit, osaaminen ja kokemus), 2) liiketoiminnan käynnistäminen (ml. spv), 3) liiketoiminnan tehostaminen, 4) liiketoiminnan ja asumisen perusedellytykset maaseudulla. Nämä *maaseudun uudistumisen ydinprosessit* ja niiden alle sijoittuvat selkeät, harvalukuiset toimenpiteet ohjaisivat hallinnon, neuvojien, kouluttajien, kehittäjien ja yrittäjien ajattelua ja toimintaa loogisemmin kuin nykyinen ohjelmarakenne. Ideaalina voisi olla, että toimintalinjaan 1 tarvitaan vain kaksi toimenpidettä (koulutus ja tiedotus sekä uusi innovaatio-, kehittely- ja kokeilutoimenpide), toimintalinjaan 2 yksi toimenpide (aloittamis-/käynnistämistuki), toimintalinjaan 3 kaksi toimenpidettä (investointi-/yritystuki ja liiketoiminnan kehittämishanke) ja toimintalinjaan 4 kuusi toimenpidettä (luonnonhaittakorvaus, ympäristötuki, eläinten hyvinvointituki, maaseudun kehittämishanke, maaseudun infrastruktuurihanke ja Leader). Osa toimenpiteistä voidaan haluttaessa eriyttää maatalojen ja muiden yritysten välillä. Ohjelman nykyisistä toimenpiteistä toimintalinjaan 1 sopisivat 111 ja 331, toimintalinjaan 2 sopisivat 112, 311 ja 312, toimintalinjaan 3 sopisivat 121, 123, 124 ja 313 ja toimintalinjaan 4 sopisivat 211-2, 214, 215, 216, 321, 322, 323 ja Leader. Näin tuen hakija löytäisi oman toimenpiteensä suuremmin tarpeensa perusteella ja ohjelmasta olisi helpompi tiedottaa tarveperusteisesti. Toimenpiteiden lukumäärää on samalla syytä karsia ja jäsentää uudelleen esimerkiksi em. toimintalinjoihin. Lukuisat vaihtoehdot tukijärjestelmät useissa toimenpiteissä sekoittavat sekä asiakasta että hallintoa – selkeintä olisi, että yhtä toimenpidettä toteutetaan yhdellä tukijärjestelmällä. Kukin toimenpide toimintalinjoissa 1, 3 ja 4 olisi selkeästi joko rakenne-, yritys- tai hanketuki. Tukien ehtoja on syytä edelleen pelkistää: jos ne koetaan liian epäselviksi, tilanne korjaantuu vain yksinkertaistamalla. Byrokratian purkutyöryhmä on tehnyt yritys- ja hanketukien osalta erittäin kannatettavia esityksiä tässä asiassa. Ohjelmajohtaja voisi edesauttaa esitysten toteuttamista. Tulosjohtamisajattelu voisi helpottaa asiaa pitemmällä aikavälillä. [FIN-15, FIN-25, FIN-28, FIN-40, EU-99, EU-102, EU-103]

Johtopäätökset

Suuresta toimenpidevalikoimasta ja lukuisista ristikkäisistä tukijärjestelmistä johtuen ohjelman rakenne on monimutkainen, eikä tällainen "toimenpidekokoelma" ohjaa asiakasta tai hallintoa loogisten kokonaisuuksien perusteella. Ohjelman rakenteen uudistaminen maaseudun uudistumisen ydinprosesseihin kytkeytyvien toimintalinjojen ja nykyistä harvalukuisemman toimenpidevalikoima perusteella selkeyttäisi ohjelman hyödyntämistä ja toimeenpanoa. Ohjelmasta puuttuu "innovaatio-, kehittely- ja kokeilutoimenpide". [FIN-25, FIN-28, FIN-40, EU-99, EU-102, EU-103]

Suosituks

1) *Ohjelman rakenne ja toimenpidevalikoima.* Ohjelman rakennetta ja toimenpidevalikoimaa tulee yksinkertaistaa ja "ohjelmallistaa" sitomalla se loogisemmin maaseudun uudistumisen ydinprosesseihin. Ohjelmaan tulee lisätä ehdoiltaan tarkoituksenmukainen "innovaatio-, kehittely- ja kokeilutoimenpide". Kutakin toimenpidettä tulee toteuttaa vain yhdellä tukijärjestelmällä. Esitetään, että VN/MMM/TEM perustaa "ohjelmatyöryhmän", joka tehtävänä on strategian ja ohjelmarakenteen muutoksen (ks. 3.2.1), ohjelmakauden vaihdoksen (ks. 3.2.2), ohjelmamuutosten joustavoittamisen (ks. 3.2.3), ohjelman hallintomallin uudistamisen (ks. 3.2.5), alueellisen ja paikallisen toiminnan roolin selkeyttämisen (ks. 3.2.7) sekä ohjelman toimenpidevalikoiman muutoksen suunnittelu. Suunnittelun lähtökohtana voidaan käyttää kohdassa 3.2.5. esitettyä rakennemallia, boxissa 3 esitettyä tavoitejohtamismallia ja edellä hahmoteltua 11 toimenpiteen valikoimaa. *Vastuutahot: Euroopan komissio, Valtioneuvosto, Maa- ja metsätalousministeriö, Työvoima- ja elinkeinoministeriö.*

3.2.9 Rahoitusresurssien käyttö

Ohjelman käytettävissä olevan *rahoituksen sitominen* sitä toteuttaviin toimenpiteisiin on edennyt eri toimenpiteiden osalta varsin vaihtelevasti. Koko ohjelman EU-rahoituksesta oli sidottu vuoden 2009 lopussa 59 %, kun ohjelmakautta oli kulunut 43 %. Tämä perustui kuitenkin ensisijaisesti vakiintuneisiin ja yli ohjelmakauden jatkuneisiin luonnonhaittakorvaukseen ja ympäristötukiin; muiden toimenpiteiden osalta sitomisaste oli keskimäärin 33 % ja toimintalinjan 3 osalta vain 26 %. Koulutukseen ja tiedotukseen (tp. 111 ja 331) käytettävissä olevaa rahoitusta on hyödynnetty paljon (kuviot 23). Yritys- ja hanketuista kysyntää on ollut erityisesti innovaatiota (tp. 124), mikroyrityksiä (tp. 312) ja kyliä (tp. 322) koskeville toimenpiteille. Maa- ja metsätaloustuotteiden jalostusta (tp. 123) ja maatilojen toiminnan monipuolistamista (tp. 311) koskeviin toimenpiteisiin on sidottu hyvin vähän varoja, eikä alkutuotantoon liittyviä hankkeita ole kovin runsaasti myöskään toimintaryhmien puolella (tp. 411). Ennusteiden mukaan kaikkea toimintalinjalle 3 varattua rahoitusta ei kyetä ohjelmakauden aikana hyödyntämään (MMM 2010, 20-21). Rahoituksen käytössä on suuria eroja paitsi toimenpiteiden myös alueiden välillä; esimerkiksi maatalouden rakennetukia on hyödynnetty keskimääräistä laajemmin Pohjois-Savossa ja Pohjois-Pohjanmaalla, kun taas toimintalinjan 3 toimenpiteitä on hyödynnetty keskimääräistä laajemmin Pirkanmaalla ja Pohjois-Karjalassa (ks. myös taulukko 9). *Maksatukset* etenevät luonnollisesti rahoituspäätöksiä hitaammin sekä hankkeiden toteutumisen että käsittelyviiveiden vuoksi. Vuoden 2009 lopussa rahoitussuunnitelmasta oli maksettu 56 % - ilman luonnonhaittakorvausta ja ympäristötukea osuus oli vain 11 %. Rahoituksesta on runsaasti tietoa ohjelman vuosiraportteissa. [FIN-28, FIN-29, EU-73]

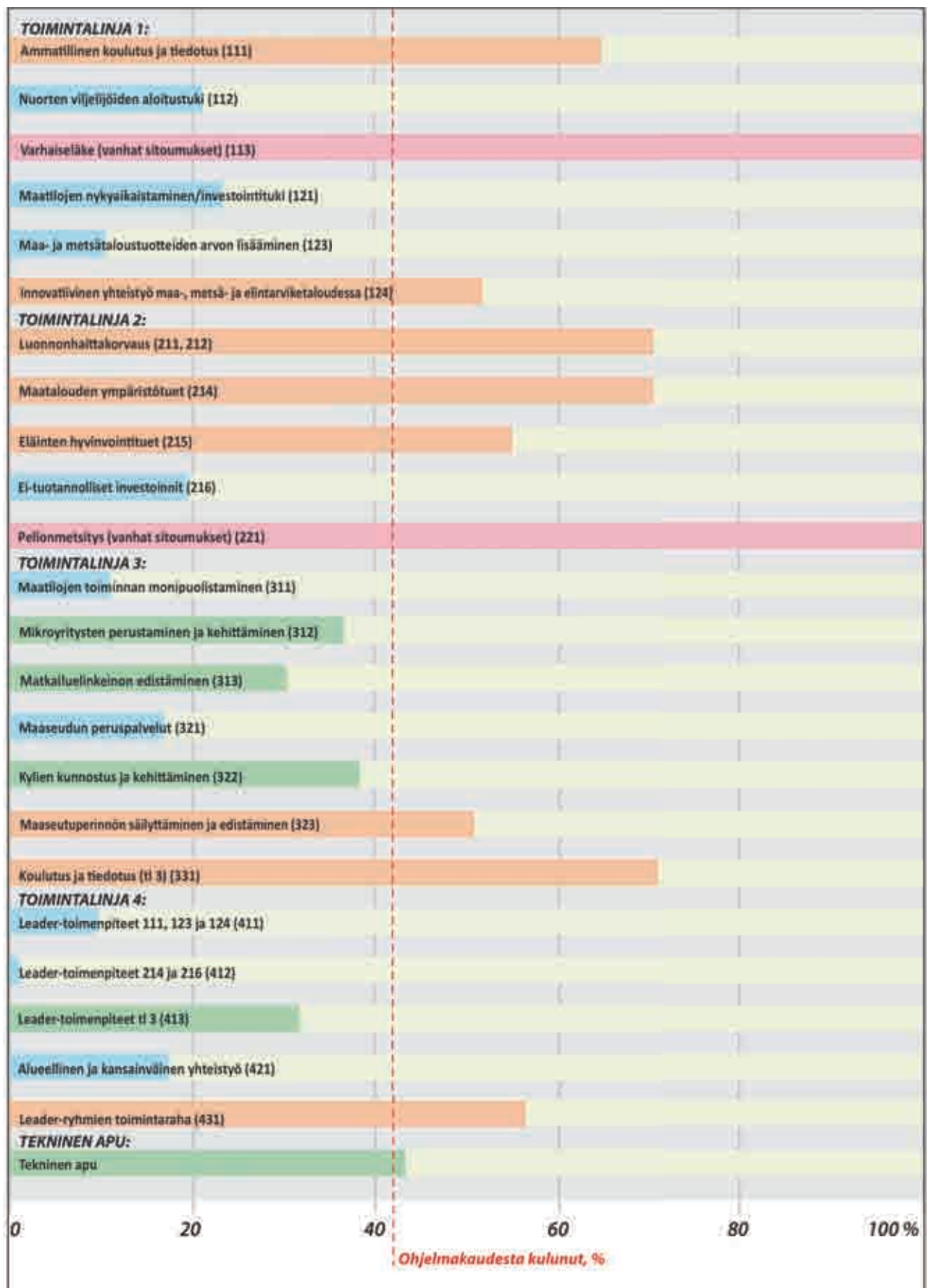
Ohjelman suunnitellun rahoituksen toteutuminen riippuu monista tekijöistä. Rahoituksen sitoutumiseen ovat vaikuttaneet muun muassa ohjelman hidas ja eriaikainen käynnistyminen, toimijoita ja hankkeita karsinut byrokratia, suhdannekehitys ja alkutuotannon markkinanäkymät. Käynnistyminen on ollut hidasta myös muissa EU-maissa (MMM 2010, 20). Erityisesti toimintalinjan 3 osalta tilanne vaikuttaa huolestuttavalta, koska sen painoarvo ohjelman työllisyys- ja liiketoimintatavoitteiden osalta on merkittävä. [FIN-25, FIN-28]

Johtopäätökset

Ohjelman hidas ja eritahtinen käynnistyminen on johtanut käytettävissä olevan rahoituksen melko hitaaseen sitoutumiseen ja suureen vaihteluun toimenpiteiden välillä. Erityisesti toimintalinjan 3 toimenpiteiden toteuttaminen on edennyt hitaasti, kun taas vakiintuneet luonnonhaittakorvaus ja ympäristötuki ovat toteutuneet suunnitellusti. Koulutusta ja tiedotusta, innovaatioita, mikroyrityksiä ja kyliä koskeneille toimenpiteille on ollut kysyntää.

Suositukses

1) *Ohjelman rahoituksen hyödyntäminen.* Ohjelmassa tarjolla olevan rahoituksen hyödyntämistä on mahdollista edistää yksinkertaistamalla ohjelmaa ja toimenpiteitä aiemmin esitetyllä tavalla, erityisesti toimintalinjan 3 osalta. Suunnitellun rahoituksen toteutuminen toimenpiteitasolla ei ole itsetarkoitus, jos kysyntää on muissa toimenpiteissä, jotka edistävät ohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikuttavuutta. Varojen siirtoa koskevat päätökset on syytä tehdä hyvissä ajoin, jotta rahoitus ehditään hyödyntää laadukkaassa ja tarpeellisessa toiminnassa. *Vastuutaho: Maa- ja metsätalousministeriö.*

M SE m m se u d e 1un0100u b0 diim t d0m U-A EA" c 0 t d0moomu01s e oi A

Toimintaryhmän osallistuminen alueen muiden toimijoiden järjestämiin tilaisuuksiin sekä suorien kontaktien ja ”puskaradio” olivat myös laajassa käytössä ja ne koettiin hyviksi menetelmiksi. Kun yhteydenpitoa tarkastellaan koko erilliskyselyn vastaajajoukon näkökulmasta, nousevat tärkeimpinä kanavina esille jutut paikallislehdissä (77% maininnoista), toimintaryhmien kotisivut (64 % maininnoista) ja erilaiset tilaisuudet, koulutukset ja tapahtumat (57 % maininnoista).²⁷ Sekä toimintaryhmien toiminnanjohtajat (taulukko 15) että asukkaat kokivat, että lehti-ilmoittelu, jäsenkirjeet ja perinteiset kokoukset eivät ole yhtä tehokkaita menetelmiä kuin edellä mainitut – luultavasti siksi, että ne tavoittavat vain toiminnan aktiiviset seuraajat. Internetin merkitys tiedotuskanavana oli suurempi kuin toimintaryhmät itse ajattelivat. Kyselyn mukaan vuorovaikutusta on vielä mahdollista tehostaa, koska 45 % vastaajista oli sitä mieltä, että asukkaat eivät välitä vielä riittävästi kehitysajatuksiaan toimintaryhmälle (n=460). *Kaikki tehokkaat aktivointitavat ovat sellaisia, että ne vaativat toimintaryhmiltä aktiivisuutta ja melko paljon työtä (esimerkiksi pelkän tiedotteen tekemiseen verrattuna) ja sen myötä riittäviä voimavaroja.* [FIN-15, FIN-17, FIN-21, FIN-22, FIN-43, EU-71, EU-72, EU-76, EU-77]

Taulukko 15. Toimintaryhmän käyttämiä menetelmiä paikallisten toimijoiden aktivoimiseen, jotta hankkeita käynnistyisi ja niihin osallistuttaisiin – esimerkkejä menetelmistä ja niiden toimivuudesta (n=36).

Menetelmä (mainintojen lkm)	Esimerkkejä menetelmistä ja kokemuksia niiden toimivuudesta
Toimintaryhmän järjestämät aktivointitapahtumat, koulutukset, seminaarit yms. tilaisuudet ja tapahtumat (15)	”Toteuttamamme keskusteluillat ovat olleet tehokkaita.” ”Aktivointi ei houkuttele tällä hetkellä sillä pitää kertoa tosiasiat eli että hankkeen hakeminen ei ole yksinkertaista ja toteuttaminen vaatii todella paljon paperityötä. Pidimme juuri hankekoulutuksen avoimena tilaisuutena. Tupa oli täynnä väkeä ja jokaisella oli jo hankeidea ja paljon kysymyksiä eli todella otollinen tilaisuus antaa tietoa. Mutta tilaisuuden lopuksi voi vain esittää toiveen, että edes joku paikalla olijoista rohkaistuu jatkamaan suunnittelua ja tekee hakemuksenkin.” ”Yleisillä tiedotus- ja aktivointitilaisuuksilla ei merkitystä eikä niitä meillä siksi pidetä (jo viime ohjelmakauden kokemus).”
Jutut paikallislehdissä (14)	”Lehtijutut toteutuneista hankkeista (esimerkin voima).” ”Parhaiten asiaa vievät eteenpäin paikallislehdissä julkaistut jutut. Lehti-ilmoituksilla sen sijaan ei väkeä saada liikkeelle.” ”Olemme hankkeiden kautta jatkuvasti aktiivisesti esillä paikallislehdissä. Tiedotamme hallituksen tekemistä rahoituspäätöksistä lehtiin - moni toimittaja tekeekin sitten laajempaa juttua hankkeista tai hakijoista.” ”Aikaisemman vilkkaan hanketoiminnan aiheuttama myönteinen kateus, paikallislehdistön myönteinen suhtautuminen hankkeisiin.”
Toimintaryhmän osallistuminen alueen muiden toimijoiden järjestämiin tilaisuuksiin ja tapahtumiin (10)	”Pyrimme olemaan lähellä toimijoita, osallistumaan näiden järjestämiin tilaisuuksiin ja muutenkin pitämällä tiiviisti yhteyttä. Tämä toimintatapa on paitsi kustannustehokas myös suhteellisen toimiva.” ”Pidämme mahdollisimman vähän omia tilaisuuksia, mutta pyrimme pääsemään puhujiksi tilaisuuksiin, joissa on jo valmiiksi muuta mielenkiintoista asiaa. Silloin myös Leader-tuesta puhuminen kohtaa kiinnostuneempaa yleisöä.”
Suorat kontaktit, puskaradio (9)	”Henkilökohtainen kontakti potentiaaliin hakijoihin on täysin olennainen.” ”Perinteinen neuvonta ja aktivointi, henkilökohtainen käynti. Jalkautuminen on lähes ainoa toimiva tapa.” ”Puskaradio (hallituksen jäsenten tiedonlevitys sidosryhmissään). Toimintaryhmä on vakiintunut instituutio alueella ja tuntee alueen eli aivan suorat kontaktit alueen toimijoihin on hyvä menetelmä.”
Toimintaryhmän oma uutiskirje tai jäsenkirje (6)	”Suorapostitus yrittäjäyhdistysten jäsenille tai eri yhdistyksille.” ”Oma tiedotushanke ja -lehti joka jaetaan kahdesti vuodessa jokaiseen talouteen.”
Toimintaryhmän kotisivut, facebook (4)	”On käytetty myös Facebookia tapahtumatiedottamisessa. Se on tehokas väline eri organisaatioiden väliseen henk.koht. viestintään.”

²⁷ Vastaajien (n=463) oli mahdollista valita enintään viisi viestintä- ja yhteydenpitotapaa, jotka he kokivat tärkeimmiksi viestittäessä toiminnasta alueen asukkaille.

Toimintaryhmien rooli maaseutualueiden hallinnossa

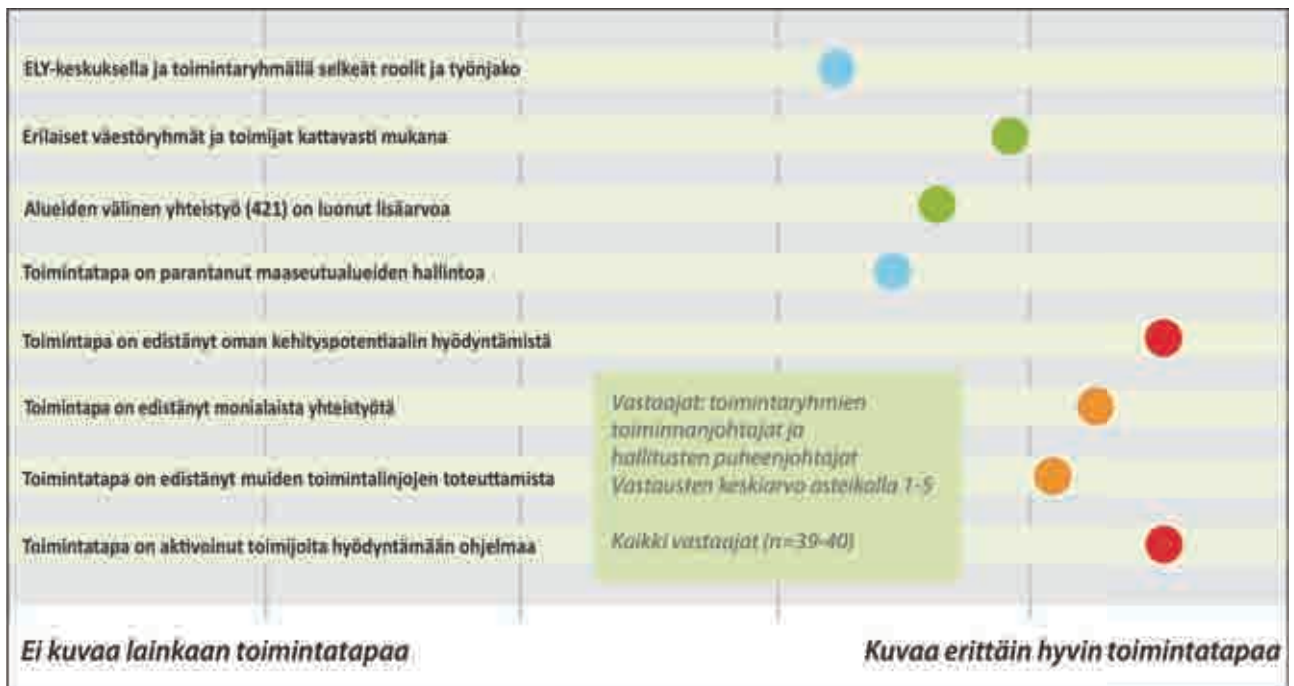
Toimintaryhmien työ on tosiaan (ohjelman tavoitteiden mukaisesti) *profiloitunut ”käynnistävään kehittämiseen”*: *aktivointiin, neuvontaan sekä yhteistyöhön ja kumppanuuteen* (kuvio 25). Kyselyn perusteella toimintaryhmien vastuuhenkilöt kokevat, että toimintaryhmät ovat täydentäneet muiden aluekehitysorganisaatioiden toimintaa. Toimintaan on onnistuttu sitomaan mukaan laaja joukko erilaisia toimijoita siten, että siinä tähdätään yhteiseen maaliin yhdessä asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Alueen toimintatapoja on jossakin määrin kyetty uudistamaan. Kehittämishjelma kokoaa alueen tarpeet ja kanavat sekä asukkaisiin (alas) että viranomaisiin (ylös) päin ovat toimintaryhmien näkökulmasta kunnossa. Toimintaryhmät kokenevat saaneensa asiantuntijuuteen ja luottamukseen perustuvan aseman maaseudun kehittämistyössä.²⁸ Tasa-arvokysymykset eivät ole olleet toiminnan ydinaluetta. Myös asukasnäkökulmaa edustavan erilliskyselyn tulokset olivat paikallis- ja yhteistyölähtöisen toimintatavan osalta täysin samansuuntaisia (ks. kuvio 23). [FIN-21, FIN-22, FIN-26, FIN-44, FIN-45, EU-70, EU-71, EU-76, EU-77, EU-96]

Yleisesti ottaen toimintaryhmät asemoivat itsensä juuri siihen rooliin, joka niille ohjelmatyössä on asetettu ja sovittu. Toimintaryhmien vastuuhenkilöiden ja asukkaiden arviot ryhmien roolista alueensa kehittäjiä ja Manner-Suomen maaseutuohjelman toimeenpanijoina heijastelevat niitä käsityksiä, joita toimintaryhmien roolista on edellisenkin ohjelmakauden arvioinneissa saatu. Ryhmillä on täydentävä, neuvova ja aktivoiva rooli alueellaan. Paikallinen kehittämisselma heijastelee toimintaryhmän alueen aktiivisten toimijoiden tavoitteita. Toimintaryhmät tiivistävät alueen kehittämisen tavoitteita ja aktivoivat paikallisia mukaan kehittämistoimintaan. *Maaseudun kehittämiseen liittyvässä hallintomallissa toimintaryhmät edustavat siis paikallisuuteen ja vuorovaikutukseen perustuvaa, toimivaa toimintamallia*. [FIN-21, FIN-22, FIN-26, FIN-44, FIN-45, EU-70, EU-71, EU-96]

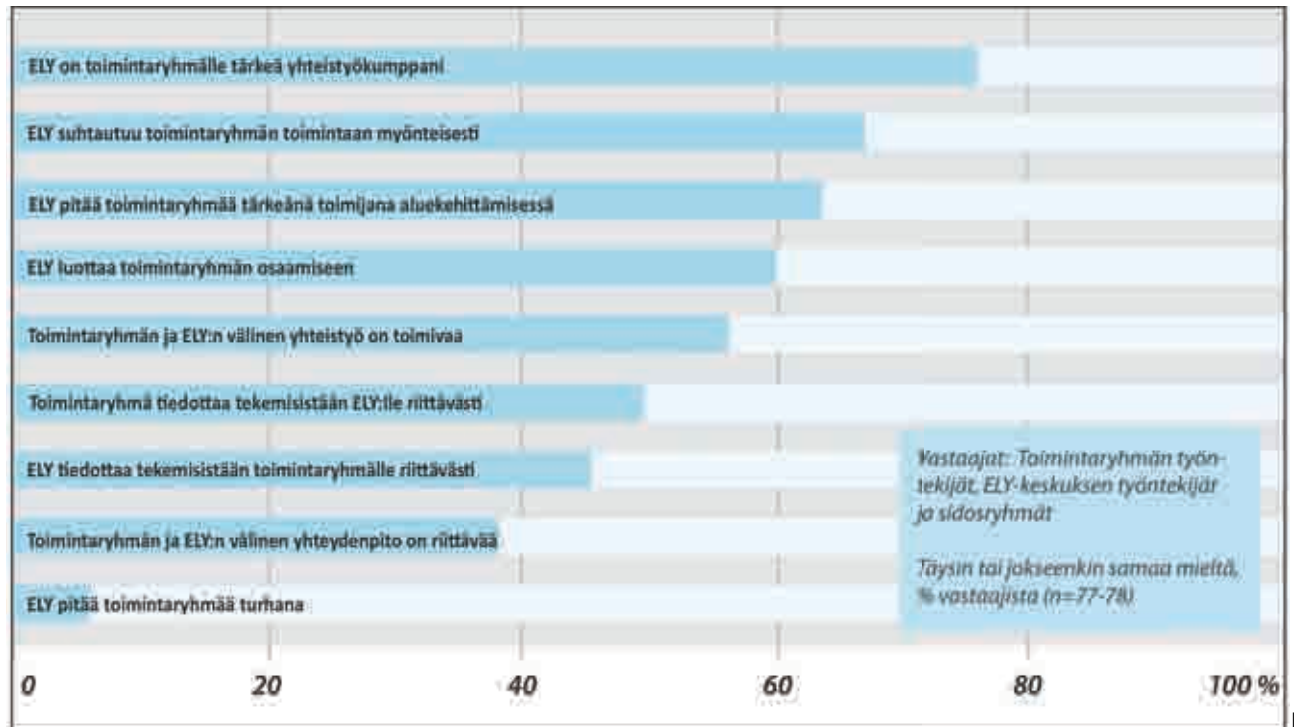
---

²⁸ Myös alueen näkemystä laajemmin edustavassa erilliskyselyssä 71 % vastaajista (n=326) oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että toimintaryhmän rooli alueensa kehittämisessä on alueella yleisesti tunnistettu ja tunnustettu.

M se k... d... u... r... e... l... u... d... e... r... u... k... a... l... e... r... o... t... t... i... t... i... d... e... u... i... t... y... t... o... i... t... t... e... t... a... m... u... t... t... a... m... o... t... a...
 d... e... u... i... t... r... e... l... u... t... t... a... l... o... a... m... i... u... k... s... o... i... k... i... r... u... t... t... a... m... i... t... i... o... i... r... l... i... k... u... t... t... a... m... i... t... t... a... l... i... r... i... k... k...
 t... o... s... o... a... r... o... l... s... r... o... o... k... i... d... e... u... i... t... r... e... k... u... i... r... l... u... i... l... a... m... i... t... t... a... l... o... a... m... o... l... u... t... t... a... m... i... t... t... a... l... o... a... k... e... m... i... t... t... a... m... i... t... t... u...
 o... d... o... t... r... e... k... i... t... t... o... y... k... i... d... e... u... i... t... r... e... l... u... t... t... a... l... o... a... m... i... u... t... t... a... m... i... t... t... a... l... i... k... k... d... o... u... t... t... o... y... t... u... t... t... a... m... i... t... t... a... m... i... t... t... u...
 n... m... d... s... l... i... t... y... t... o... i... t... t... o... i... t... t... a... m... i... t... t... a... l... i... k... k... d... e... u... i... t... r... e... k... s... t... i... k... t... a... l... k... t... i... t... i... o... i... r... l... a... m... n... n... u... t... t... a... m... i... t... t... a... m... i... t... t... u...
 i... d... e... u... i... t... r... e... k... u... t... t... a... m... i... t... t... a... l... i... k... k... d... e... u... i... t... r... e... k... k... t... a... l... k... u... k... i... d... e... m... u... t... t... a... m... i... t... t... a... l... i... k... k... d... o... u... t... t... a... m... i... t... t... a... m... i... t... t... u...
 i... k... e... o... l... o... o... k... k... m... s... d... i... t... t... a... m... i... t... t... a... l... i... k... k... d... e... u... i... t... r... e... k... u... t... t... a... m... i... t... t... a... l... i... k... k... d... e... u... i... t... r... e... k... u... t... t... a... m... i... t... t... a... l... i... k... k... d... o... u... t... t... a... m... i... t... t... a... m... i... t... t... u...
 y... k... s... o... l... u... t... t... a... m... i... t... t... a... l... i... k... k... d... e... u... i... t... r... e... k... u... t... t... a... m... i... t... t... a... l... i... k... k... d... e... u... i... t... r... e... k... u... t... t... a... m... i... t... t... a... l... i... k... k... d... o... u... t... t... a... m... i... t... t... a... m... i... t... t... u...
 a... d... i... i... u... t... t... a... m... i... t... t... a... l... i... k... k... d... e... u... i... t... r... e... k... u... t... t... a... m... i... t... t... a... l... i... k... k... d... e... u... i... t... r... e... k... u... t... t... a... m... i... t... t... a... l... i... k... k... d... o... u... t... t... a... m... i... t... t... a... m... i... t... t... u...
 : D... F... K...
 ?

M se u... k... a... l... e... r... a... o... k... i... d... e... u... i... t... r... e... k... u... t... t... a... m... i... t... t... a... l... i... k... k... d... o... u... t... t... a... m... i... t... t... a... l... i... k... k... d... o... u... t... t... a... m... i... t... t... u...
 ?

Yleisellä tasolla yhteistyö on siis kunnossa, mutta parantamismahdollisuuksia on monissa yksityiskohdissa. Erilliskyselyssä suurin osa toimintaryhmien toiminnanjohtajista kiinnitti huomionsa hanketoimintaan liittyvään päällekkäiseen työhön toimintaryhmissä ja ELY-keskuksissa. Toimintaryhmissä asian ratkaisuna nähdään yleisesti niiden oman päätäntävalan lisääminen suhteessa ELY-keskuksiin: koska toimintaryhmillä on omaa ja ulkopuolista tarkastustoimintaa ja valvontaa, kaksinkertaisesta päätöksenteosta voitaisiin luopua (taulukko 16). Toimintaryhmien toiminnanjohtajat kaipasivat myös lisää luottamusta ja keskustelevuutta yhteistoimintaan sekä yhteisen päämäärän kirkastamista. Useimpien toimintaryhmien kommentoissa yhteistyö ELY-keskuksen välillä toimi muuten hyvin, mutta ongelmana mainittiin yritystukien rahoitukseen liittyvät ongelmat. Rahoituslinjaukset koettiin epäselviksi, joten keskusteluyhteyttä tämän asian selkeyttämiseksi kaivataan. Myös raja tarkoituksenmukaisuusharkinta ja laillisuusharkinta -käsitteiden välillä on vastaajien mukaan häilyvä. Tarkoituksenmukaisuus- tai tarveharkinnan pitäisi olla ainoastaan toimintaryhmillä, mutta näin ei välttämättä ole. Myös tämä asia kaipaa selkeyttämistä. Tiedon välittämistä omasta toiminnasta toimintaryhmiltä ELY-keskuksille ja päinvastoin pidettiin tärkeänä. Hallinnon kyselyssä (n=18) yhteistyöhön oltiin yleisellä tasolla tyytyväisiä, mutta roolien ja työnjaon selkeyttämistä toivottiin yleisesti; päätöksenteon ja vastuun tulisi olla kokonaan toimintaryhmällä tai ELY-keskuksella, koska ”välimalli” lisää vain työtä ja byrokratiaa. Monet hallinnon edustajat olivat sitä mieltä, että yritystuet tulisi käsitellä keskitetysti ELY-keskuksissa (ks. myös MMM 2010, 78). Myös arviointikeskusteluissa nousi esille toimintaryhmätyön lisäarvo aktivoijana, neuvojana sekä yhteistyön ja yhteisöllisyyden vahvistajana (taulukko 2), mutta nykyisen hallintomallin yhtenä heikkoutena nähtiin Leaderin erityispiirteiden ja erityismahdollisuuksien hukkaaminen edelliseen ohjelmakauteen verrattuna (taulukko 3). Useissa arviointikeskusteluissa global grant -malli nousi esille yhtenä ratkaisuna toimintaryhmätyön kehittämiseksi (taulukko 11). Hallintomalliin liittyvä jännite näyttää kiteytyvän toimintaryhmien uuden kaksinaisroolin ympärille: pitäisikö niiden toimia vain aktivoijina ja ”kehittämiskeinojen” toteuttajina vai pitäisikö niiden toimia myös hallintokoneistona ja ”tukikeinojen” toimeenpanijana. [FIN-26, FIN-45, EU-70]

Taulukko 16. Ideoita toimintaryhmien ja ELY-keskuksen välisen työnjaon kehittämiseksi toimintaryhmien toiminnanjohtajien näkökulmasta (n=35).

Kehittämistapa (mainintojen lkm)	Esimerkkejä
Päällekkäistä työtä ja kaksinkertaista päätöksentekoa olisi vähennettävä, toimintaryhmille lisää itsenäisyyttä (13)	"Päällekkäistä työtä tulisi poistaa hankevalmistelussa ja maksatuksessa." "Olisi ehkä mietittävä, tarvitaanko kaksinkertainen päätöksenteko! Mikseivät toimintaryhmät voi tehdä lopullisia päätöksiä oman kehyksensä puitteissa. Toimiihan joka tapauksessa melko raskas tarkastustoiminta väärinkäytösten estämiseksi." "Enemmän itsenäistä päätäntävaltaa toimintaryhmiin."
Lisää luottamusta ja keskusteluvuotta yhteistoimintaan, yhteisen päämäärän kirkastaminen (7)	"Yhteisen päämäärän kirkastamista tarvitaan tässä koko järjestelmässä aina aika ajoin, 'Miksi olemme olemassa' - 'mahdollistajana ja välineenä'. Näkökulmat ovat hirveän tärkeitä kehittämistyössä. Pitää etsiä keinoja, esteiden ja virheiden etsimisen sijaan." "Keskusteluyhteys pitäisi olla hyvä ilman, että koettaisiin, että toinen yrittää kaapata toiselta valtaa pois. Jos asiakkaan parasta halutaan ajatella, niin keskustelua ja neuvottelua pitää käydä jo ennen kuin toimintaryhmän hallitus on päätöksen hakemuksista tehnyt."
Yritystukien rahoituksen selkeyttäminen (5)	"Yritysrahoituksen osalta välillä tuntuu, että voisimme tarkistaa asioita yhdessä useammin mm. rahoituslinjausten osalta. Painimme samojen ongelmien kanssa." "Eniten häilyvyyttä yhteistyössä on tällä hetkellä yritystukien rahoittamisessa, jossa selkeää jakoa ei ole, mutta toisaalta sitä on hankalaa tehdääkään."
Tarkoituksenmukaisuusharkinta ja laillisuusharkinta -käsitteiden selkeyttäminen (5)	"Tarkoituksenmukaisuusharkinta- käsitteen selkeyttäminen, erityisesti niin että se Leader-tukien osalta on vain ja ainoastaan toimintaryhmissä." "Raja tarveharkinnan ja laillisuusharkinnan välillä on veteen piirretty."
Tiedon välittäminen toimintaryhmätyöstä ELY-keskuksille ja päinvastoin (4)	"ELY-keskuksen väen olisi hyvä tietää, mitä kaikkea toimintaryhmässä tehdään. Toimintamme ei ole ainoastaan ELY keskuksen päätyneiden hakemusten valmistelua ja käsittelyä." "Parempi ymmärrys toisten töistä ei olisi pahaksi."
Muita asioita (4)	"ELY-keskuksen resursseja hankekäsittelyyn tulisi lisätä." "ELY-keskuksemme pitäisi luopua maakunnallisen vaikuttavuuden kriteereistä ja lähteä rahoittamaan myös paikallisia hankkeita." "Siirtää toimintaryhmätyön hallinnointi sinne missä muukin aluekehittäminen tapahtuu: maakuntaliittoihin."

Toimintaryhmätyön vaikutuksia, onnistumisia ja ongelmia

Arviointikeskusteluissa ja kyselyissä toimintaryhmien merkitys yhteistyöfoorumina korostui voimakkaasti. Arviointikeskusteluissa toimintaryhmien rooli nousi esiin ensisijaisesti paikallisen yhteistyön ja yhteisöllisyyden vahvistajana, mutta toisaalta Leader-toiminnan levittäminen koko ohjelman ”päällä” toimivaksi yhdeksi hallintomalliksi nähtiin ongelmallisenakin (taulukot 2 ja 3). Toimintaryhmien vastuuhenkilöt arvioivat yleisesti, että niiden oman alueen toimijoiden välinen yhteistyö lisääntyi ohjelmakauden alkuvuosina. Toimintaryhmät kokevat ihmisten aktiivisuuden, yhteenkuuluvuuden ja luottamuksen lisääntyneen omalla toiminta-alueellaan. Liiketoiminnan kehittämiseen, syrjäytymiseen ja ympäristökysymyksiin oli sen sijaan toimintaryhmien näkövinkkelistä katsottuna päästy heikommin kiinni (kuvio 28). Syrjäytymistä lukuun ottamatta toimintaryhmät kokevat siis onnistuneensa ja luoneensa lisäarvoa *sosiaalisen pääoman* vahvistamisessa (yhteistyö ja luottamus, yhteenkuuluvuus, aktiivointi kehittämistoimintaan).³⁰ Toimintaryhmien näkemys maaseudun kehityspiirteistä

³⁰ Manner-Suomen maaseutuohjelman yhtenä vaikuttavuusindikaattorina on sosiaalinen pääoma ja tavoitteena sen vahvistaminen hanketoiminnan ja erityisesti Leader-toiminnan kautta. Yleisesti sosiaalisella pääomalla viitataan yhteisöjen rakenteisiin ja toiminnan piirteisiin, kuten luottamukseen, kommunikaatioon, verkostoihin ja yhteistyöhön tai osallistumiseen, jotka helpottavat henkilöiden välistä kanssakäymistä sekä tehostavat yhteisön ja yksilöiden toimintaa (esim. Niemelä 2004). Luottamus on kantavin ja laajimmin vaikuttava sosiaalisen pääoman piirre. Luottamus liittyy ihmisten välisiin suhteisiin, se luo toimintaan ennustettavuutta ja lisää turvallisuutta. Fukuyaman (1995) näkee sosiaalisen pääoman ihmisten kykyä liittoutua yhteen toisten kanssa. Onnistuneen yhteistyön edellytys on luottamus, mutta samalla ne onnistumiset myös luovat ja vahvistavat luottamusta. Yhteistyö ei onnistu, elleivät osapuolet voi luottaa toisiinsa. Sosiaalinen pääoma luo

ds22nde iizy2oi2 rl ui10le n2amu2lo2 ita2o22 22i2s2rt2ik2lu21d2e 2uu2u2e nkt2oil roik,
 ykss2orr 1u22120roik23mammu2hii2e 2ii222(amy2d2E)A2222, E-2222, EE2222, ED2222, EP2222, F-2222, FE2222,
 xx222, cDK222

2

2 M SE2 I s2 222b1m mu2 a120ron0i10k2 E” F,E” c2 id2e 2ui2tr2e 2lu2y2oim21ua2 0 1u2
 222e dii2e 2u22A

2

2d2e 2ui2tr2e 2lu2y2oim21ua2 2s2l2m2uu2i2m2o22a2r2o1s2rook210 1u21s2le 2oo2ds2du221d2e 2uu2u2e
 e 1ta2iki2y2uik222”rnlnb222ymdo22E” F9E” c)2a2oa2y2oo222yd2e 2oo2y2oi2ma2oo222dt2doi2ny2i2
 e 222b1m mu220lurt2roi1u2ma2le 2u2lu2om 1i2rt2o2rao2li222rl n2o22i2A222e d2u22dt2doi2n2e 222b1m
 mu22do222so2lu22kk2de 2u22a22oym2d2e 2ui2tr2e 2lu22le 2u22id2e 2uu2u2o2m2o2lu222ua2122a2m2o 1u2222
 mmo2lu22qu2dy2i2o2y2oi 1u2222ua210 1u22or2uire 2u22a22mi22A222d2e 2ui2tr2e 2lu22irl 2du22ams2y2ss222
 d2M2se 2a22m 1ss2221ui2o2iokku2y22a2mimmi2a2loa21o21a2o221t2o2r 2o21a2o2222s2ok2ty2d222im2ii2y22a2o22

id2e 2loo22u22r2i21o2l 2s2l2m222sn12s2l2y22ymma2o22m2o 1u22y22t2oo2222sn12yd2e 1u22loir2k22ns2y22o2nm 1oo222n2t2le e 2u22
 2do222su2lu22kk2de 222d2o 22ua2u22k2 k2 222b1m mu2 a120ike 2u2lu2y2ks2u211uk2221ont2oo2u222sdm 1ss2o21u222r2o2b1u22
 nkk2de 2u222yd2u22

2

osaksi maaseutualueiden kehittämistyötä. Toimintaryhmät kokevat oman neuvonta- ja ohjaustyönsä tärkeäksi. [FIN-25, FIN-26, EU-71, EU-78]

Merkittävimpinä *onnistumisina* toimintaryhmät pitivät kuluvalle ohjelmakaudella esille seuraavia teemoja (avoimet vastaukset):

- toimijoiden aktivointi, uudet hanketoimijat, tietoisuuden lisääntyminen tiedotuksen kautta, uusia kumppanuuksia toimijoiden välille, yritysten kiinnostuksen lisääntyminen rahoitusta kohtaan
- toiminnan sujuvuus alkuvaikeuksista huolimatta, aktiivinen toiminta, tukia saatu myönnettyä sekä yritysten kehittämiseen että yleishyödyllisiin hankkeisiin,
- luottamuksen lisääntyminen, roolin kasvu, uskottavuus. [FIN-19, FIN-20, FIN-22, FIN-25, FIN-26, EU-95]

Merkittävimpinä *ongelmina* toimintaryhmät toivat puolestaan esille seuraavia asioita:

- byrokratia, asetusviidakko, hankehallinto, säädösten ja määräysten muuttuvat tulkinat, maksatusten hitaus,
- ohjelmakauden käynnistymisvaikeudet,
- luottamuspuola toimintaryhmän ja alueviranomaisten välillä,
- resurssi(raha)pula, toimintaraha niukka, rahoituskehys liian pieni tarpeeseen nähden. [FIN-45, FIN-46, EU-70, EU-76, EU-77, EU-95, EU-102, EU-103]

Toimintaryhmät näkivät seuraavanlaisia omaan *asemaansa liittyviä muutostarpeita* ryhmien toiminnan vaikuttavuuden parantamiseksi:

- itsenäisempi ja vakiintuneempi asema, päätöksentekovastuuta lisää, päällekkäiset toiminnot pois toimintaryhmien ja alueviranomaisten väliltä,
- vakaa rahoituspohja, byrokratiaa vähemmäksi, rahoitus joustavammaksi. [FIN-45, FIN-46, EU-70, EU-95, EU-102, EU-103]

Box 7: Global grant toimintaryhmien rahoitus- ja sopimusmallina

Global grant -rahoitusmalli on erityisesti Irlannissa sosiaalipolitiikassa ja toimintaryhmytyössä hyödynnetty kokonaisrahoitusmalli, jolla julkisia varoja myönnetään tietyn toimenpidekokonaisuuden toteuttamiseen ennalta määritellyin ehdoin. Toimintaryhmälle myönnetään EU:n ja valtion rahoitusosuus yhtenä kokonaisuutena. Rahoituksen saaja sitoutuu toteuttamaan sovittuja tavoitteita. Toteuttajan velvollisuus on osoittaa rahoittajalle myönnettyillä resursseilla saavutetut tulokset ja niiden yhdenmukaisuus tavoitteiden kanssa. Rahoitusmalli vahvistaa ohjelmallisuutta ja strategisuutta toimintaryhmytyössä. Kehittämishjelman painoarvo kasvaa ja siitä tulee sitova asiakirja, johon myös rahoittajatahot sitoutuvat sopimusperusteisesti. Global grant -malli tukee toiminnan strategisuutta ja toiminnan strategisuus tukee global grant -mallin onnistumista. Toiminnan on oltava strategista, jotta tavoitteet voidaan saavuttaa. Samoin hallintomalli tukee toiminnan innovatiivisuutta, koska yhdessä asetetut tavoitteet sekä uuden etsintä ohjaavat tehtäviä ratkaisuja. Varmuuden sijaan voidaan keskittyä paremmin uutuuteen. [EU-70]

Toimiessaan uusi rahoitusmalli vahvistaa myös muiden Leader-periaatteiden toteutumista. Alueperusteisuus toteutuu, koska mallin perustana on toimintaryhmän paikallinen ohjelma ja sopimus sen toteuttamiseksi. Alhaalta ylös -periaate voimistuu, mikäli ohjelma on laadittu aidosti osallistavin menetelmin. Paikallinen kumppanuus toimintaryhmän ja muiden toimijoiden välillä vahvistuu, koska ohjelma ei voi toteutua ilman riittävää toimijoiden välistä luottamusta. Alueiden välinen ja kansainvälinen yhteistyö sekä verkostoituminen toteutuvat, mikäli ryhmä katsoo ne tavoitteidensa saavuttamisen kannalta olennaisiksi. [FIN-21, FIN-22, EU-71, EU-95]

Riskinä rahoitus- ja toimintamallissa on, että "vapaat kädet" saadessaan ryhmät tekevät tavoitteiden toteuttamiseksi toimenpiteitä, jotka eivät ole lainsäädännön tai Leader-periaatteiden mukaisia eikä julkinen kontrolli kykene niitä tunnistamaan. Leader-periaatteiden toteutumisen varmistaminen edellyttää varmistusta, että toimintaryhmät myös uudessa rahoitus- ja toimintamallissa kirjaavat ne ohjelmiinsa toimintaa ohjaavina periaatteina. Riskeistä puhuttaessa on hyvä muistaa, että toimintaryhmät saavat jo nyt kunnilta rahoitusta toimintaansa yhdessä laaditun ohjelman perusteella ikään kuin global grant -mallin mukaisesti. [EU-70]

Kirjallisuutta:

Hyyryläinen, T. 2010. Global grant ja toimintaryhmytyö - mistä on kyse? <http://leadermetodi.ning.com/profiles/blogs/global-grant-ja>

Hyyryläinen, T. 2007. Toimintaryhmytyö paikallisen kehittämisen metodina. Maaseudun uusi aika 3/2007, 20-36.

Ray, C. 2000. The EU LEADER Programme: Rural Development Laboratory. Sociologia Ruralis 40 (2), 164-171.

Uusitalo, E. 2007. Toimintaryhmytyön alkuvaiheet Suomessa – mahdollisuuksien taidetta. Maaseudun uusi aika 1/2007, 17-26.

Johtopäätökset

Toimintaryhmät profiloituvat ja asemoituvat ohjelman tavoitteita tukevalla tavalla, eivät viranomaisina, vaan aktivoijina, neuvoina ja tukijoina. Ne ovat onnistuneet maaseudun sosiaalisen pääoman vahvistamisessa syrjäytymisen vähentämistä lukuun ottamatta. Toiminnan vaikuttavuuden ydin on rakentunut yhteistyölähtöisen "käynnistävän kehittämisen" pohjalle, jonka edellyttämä työläs osallistava toimintatapa edellyttää riittäviä perustoimintaresursseja. Toimintaryhmän kehittämishjelman muuttuu toiminnaksi ennen kaikkea hankkeiden, mutta myös toimintaryhmän työntekijöiden ja luottamushenkilöiden muun kehittämistyön, aktivoinnin ja neuvonnan kautta. Toimintaryhmien kehittämishjelmien koettiin tiivistävän alueen kehittämistarpeet hyvin. Ne edistivät alueen oman kehityspotentiaalini hyödyntämistä. Ryhmillä on täydentävä, neuvova ja aktivoiva rooli alueellaan, ja asukkaat pitivät toimintaryhmiä tärkeinä toimijoina alueen kehittämisessä. [FIN-21, FIN-22, FIN-25, FIN-26, FIN-42, FIN-46, EU-71, EU-72, EU-95]

Toimintaryhmien hallinnollinen asema ei ole kuitenkaan paras mahdollinen vaikuttavuuden näkökulmasta: ne kaipaavat lisää valtaa, vastuuta ja vapautta ja työnjaon selkeyttämistä suhteessa ELY-keskuksiin päällekkäisen toiminnan poistamiseksi. Toimintaryhmien ja ELY-keskusten yhteistyö toimii pääosin hyvin, mutta ongelmia liittyy lähinnä yritystukien

rahoitukseen sekä tarkoituksenmukaisuusharkintaan ja laillisuusharkintaan liittyviin rooleihin. Monet ryhmät ovat edistäneet ryhmien välisellä yhteistyöllä myös kansainvälistymistä. [FIN-25, FIN-45, EU-70, EU-75]

Suosituks

1) *Toimintaryhmien rahoitus- ja hallintomalli.* Myös toimintaryhmät tulee kytkeä tulossopimukseen perustuvan, yksinkertaisen toiminta- ja rahoitusmallin piiriin, joka mahdollistaa niiden vahvuuksiin ja omaan ohjelmaan perustuvan, nykyistä itsenäisemmän toiminnan alueen sosiaalisen pääoman vahvistajana ja ”käynnistävän kehityksen” moottorina. Toimintaryhmien tulossopimus voi olla global grant –tyyppinen, jolloin ryhmät voivat rahoittaa suoraan esimerkiksi tarkkaan kohdennettuja, pieniä kehittämishankkeita. Samalla indikaattorit tulee uudistaa niin, että ne liittyvät toiminnan käynnistävään luonteeseen ja vaikuttavuuteen. Kaikkien ryhmien toimintarahat tulee olla riittävän suuri tehokkaaksi havaitun osallistavan paikallisen toimintatavan mahdollistamiseksi. Kuntien yhdistymisen ja kuntatalouden tiukentumisen aiheuttamat ongelmat tulee ratkaista tässä yhteydessä. Työnjakoa toimintaryhmien ja ELY-keskusten välillä tulee selkeyttää purkamalla päällekkäinen toiminta; yritystuki käsittely on perusteltua keskittää ELY-keskuksille ja toimintaryhmien itsenäisyyttä kohdassa 3.2.5 kuvatun hallintomallin alueellisen osion toteuttamisessa on puolestaan syytä vahvistaa. Ryhmien rooli voisi vahvistua paitsi kansainvälistymisessä myös yrittäjyyden edistämiseksi, koska niillä olisi ehdotetussa rahoitus- ja hallintomallissa (hallintotaakan vähentyessä) entistä suurempi mahdollisuus toimia: jalkautua yrityksiin ja kentälle aktivoimaan olemassa olevia yrityksiä toimintansa kehittämiseen ja kansalaisia uuden yritystoiminnan käynnistämiseen. Ryhmien toimenpiteiden kohteina tulee olla nimenomaan maaseudun pienyritykset. *Vastuutahot: Euroopan komissio, Maa- ja metsätalousministeriö ja toimintaryhmät.*

3.4 Maaseutuverkosto ja tekninen apu

Maaseutuverkosto ja sen moottorina toimiva maaseutuverkostoyksikkö ovat uuden ohjelma-kauden satoa ja sellaiset oli perustettava kaikkiin jäsenvaltioihin (asetus 1698/2005, art. 68; asetus 1974/2006, art. 41). Aiemmin vastaavia rakenteita oli vain Leader-toiminnassa. Maaseutuverkosto tiivistää ja rakentaa yhteistyötä koko maaseutuohjelman keskeisten sidosryhmien kesken. Käytännön toimenpiteinä toteutetaan tiedotusta, koulutusta, kerätään ja levitetään hyviä käytäntöjä sekä edistetään verkostoitumista kotimaassa ja kansainvälisesti. Tiedotuksen osalta verkostoyksikkö tekee ”taustoittavaa tiedotusta” ja Maaseutuvirasto taas toimenpiteitä ja toimeenpanoa koskevaa tiedotusta. Maaseutuverkostolla on ohjausryhmä ja maaseutuverkostoyksikkö kuuluu maa- ja metsätalousministeriön organisaatioon.³¹ Yksikkö sijaitsee Seinäjoella. Verkoston toiminta rahoitetaan ohjelman teknisestä avusta, jonka kokonaismäärä on 40 milj. euroa. Alun perin verkostolle osoitettiin toimintavaroja 12 milj.

³¹ Asetuksen 1974/2006 artiklan 41 mukaan verkoston ylläpito voidaan hoitaa joko perustettavan toimivaltaisen kansallisen viranomaisen tai tarjouskilpailumenettelyn (eli ostopalvelun) kautta. Suomessa päädyttiin ensimmäiseen vaihtoehtoon. Maaseutuverkostoyksikön tehtäväksi on määritelty maaseudun kehittämiseen osallistuvien toimijoiden yhteistyön kehittäminen ja ylläpitäminen maaseutuverkostossa sekä ohjelmaan sisältyvistä mahdollisuuksista ja saavutetuista tuloksista tiedottaminen; maaseutuverkostoyksikkö vastaa maaseutuverkoston toiminnasta (asetus 634/2007, 10 §). Asetuksessa 1698/2005 (art. 68.2) kansallisten maaseutuverkostojen tehtäväksi on määritelty ”vähintään siirrettävissä olevien hyvien toimintatapojen määrittely ja analysointi sekä niistä tiedottaminen, verkoston hallinta, kokemusten ja tietotaidon vaihdon organisointi, koulutusohjelmien laadinta muodostettaville paikallisille toimintaryhmille sekä alueiden ja valtioiden väliseen yhteistyöhön annettava tekninen apu”.

euroa, mutta tätä on leikattu 1,2 milj. eurolla siirtämällä varoja alueiden (ELY-keskusten) käyttöön. [FIN-15, FIN-16, FIN-47, FIN-48, FIN-49, EU-95, EU-100]

Maaseutuverkostoyksikkö on toteuttanut monenlaisia koulutus- ja tiedotustoimenpiteitä ja pitää yllä maaseutu.fi -sivustoa, joka on sen keskeinen työväline. Ohjelman kohderyhmillä on toiminnasta kahdentyypisiä kokemuksia: joko verkostosta ja yksiköstä ei ole lainkaan havaintoa tai sitten se on koettu hyödylliseksi esimerkiksi seminaarin, opintomatkan, koulutuksen tai em. sivuston myötä.³² Myös Lähteenmäki-Smithin ja Aurin (2010) kyselyn (n=209) mukaan maaseutuverkostoyksikön suurin lisäarvo syntyi koulutustilaisuuksien ja viestinnän kautta; hyvien käytäntöjen välittämisessä ja kansainvälistymisen tukemisessa ja osaamisen kehittämisessä lisäarvo oli näitä selvästi pienempi. Vuonna 2010 toteutettava parhaita käytäntöjä koskeva kilpailu voi nostaa tämän toiminnan profiilia. Hallinnon kyselyssä näkemykset maaseutuverkostoyksikön lisäarvosta jakautuivat melko tasan kahtia: osa piti sen koulutusta ja tiedotusta (erityisesti toimintaryhmille ja ”suurelle yleisölle”) tärkeänä, osa taas katsoi samojen tehtävien hoituvan tehokkaammin ELY-keskusten tai Maaseutuviraston kautta. Maaseutuverkostoyksikkö itse koki arviointikeskustelussa suurimmaksi lisäarvokseen innostuksen levittämisen, verkottamisen, toiminnan tehostaminen (keskitys) ja maaseudun tunnettuuden lisäämisen. Eurooppalaiset verkostotapaamiset koettiin antoisina ja virikkeellisinä. [FIN-13, FIN-15, FIN-16, FIN-18, FIN-19, FIN-20, FIN-47, FIN-48, FIN-49, EU-100, EU-101]

Maaseutuverkostoyksikön rooli on nyt ”joka paikan höylä” ja siihen kohdistuu valtaisia määriä ristiriitaisia toiveita ja odotuksia, kuten kyselyistä ja keskusteluista ilmenee. Myös asetuksessa 1698/2005 kuvattu tehtävnmääritys on monitahoinen. Ohjelman toimeenpanoon liittyvän vaikuttavuuden näkökulmasta maaseutuverkostoyksikön toimintaa on mahdollista tehostaa kahdella vaihtoehdoisella tavalla. Ensinnäkin verkostoyksikön voisi liittää vahvemmin ohjelmajärjestelmän tehostamiseen asemoimalla sitä ”ylemmäs” ohjelman hallintomallissa. Verkostoyksikkö voisi toimia ohjelmajohtajan ”esikuntana” maa- ja metsätalousministeriössä, jolloin se kiinnittyisi vahvemmin ohjelmajärjestelmän kehittämiseen. Verkostoyksikkö siirtäisi tietoa kahteen suuntaan ja toimisi suorana vaikutus- ja palautekanavana kentän ja ohjelmajohtajan välillä. Tällöin teemavuodet voitaisiin hyödyntää paitsi tiedotuksen myös ohjelman kehittämisen tarpeisiin. Maaseutuverkostoyksikkö olisi ”oppivan ohjelmajärjestelmän” sisällöntuottaja ja ohjelmajohtajan ”työpari”. Tällöin nykyistä suurempi osa teknisestä tuesta voitaisiin kohdentaa alueille ja Maaseutuvirastolle, joiden harteille jäisi nykyistä suurempi vastuu ohjelmaa ja toimenpiteitä koskevasta tiedotuksesta ja koulutuksesta. Toisena vaihtoehtona on maaseutuverkostoyksikön profilointi nykyistä vahvemmin koulutukseen ja tiedotukseen asemoimalla sitä ”alemmas” ohjelman hallintomallissa. Se voisi toimia silloin vielä nykyistä selvemmin asiakasrajapinnassa ohjelman hyödyntämiseen opastaen ja kannustaen, jolloin esimerkiksi hyvät käytännöt jäisivät vähemmälle huomiolle. [FIN-25, FIN-47, FIN-48, FIN-49, EU-100, EU-102, EU-103]

---

³² Esimerkiksi yritys- ja kehittämishankkeiden toteuttajista (Hanke 2007; n=305) maaseutuverkostoyksikköä koskeneeseen kysymykseen vastanneista (n=145) noin 28 % oli saanut siltä hyödyllistä tietoa tai apua, 34 % ei ollut tarvinnut sitä tai ei kokenut sitä hyödylliseksi, 29 % ei tuntenut koko yksikköä ja 9 % sekoitti sen muihin toimijoihin tai kommentoi muita asioita. Kaikkein laajimmin siitä olivat hyötynneet muut toimijat kuin maatilayritykset. Maatilojen osalta (IACS, n=2124) maaseutuverkostoyksikköä koskeneeseen kysymykseen vastanneista (n=679) noin 23 % oli saanut siltä hyödyllistä tietoa tai apua, 24 % ei ollut tarvinnut sitä tai ei kokenut sitä hyödylliseksi, 46 % ei tuntenut koko yksikköä ja 7 % sekoitti sen muihin toimijoihin tai kommentoi muita asioita. Kaikkein laajimmin siitä olivat hyötynneet pienet tilat ja päätuotantosuuntien ulkopuoliset tilat, mutta erot tukialueiden, tuotantosuuntien, tilakokoluokkien ja liiketoiminnan kehityspiirteiden välillä olivat melko pieniä.

Ohjelman tekniseen apuun on varattu 40 milj. euroa, jota käyttävät maa- ja metsätalousministeriö, maaseutuvirasto, ELY-keskukset ja maaseutuverkostoyksikkö esimerkiksi edellä käsiteltyyn tiedottamiseen ja kouluttamiseen, arviointityöhön ja seurantaan, seurantakomitean kuluihin ja ohjelman toteuttamisen vaatimiin palkka- ja toimintakuluihin (pl. myöntö-, maksatus- ja valvontapäätösten tekeminen; VN asetus 442/2009). ELY-keskuksissa teknistä apua käytetään yleisesti ohjelman hallintoa hoitavan henkilöstön palkkakuluihin, koska varatut toimintamenot eivät riitä kattamaan ohjelman toimeenpanon vaatimaa työpanosta. Ohjelman tekninen apu suhteessa ohjelman kokoon on Suomessa (EU-rahoituksen osalta) jäsenvaltioista kuudenneksi pienin (European Commission 2009, 22). Jotta alueet pystyisivät myös edistämään ohjelmassa tarjolla olevien toimenpiteiden käyttöä ja seuraamaan sen vaikuttavuutta aluetasolla, tähänkin toimintaan täytyy olla riittävästi voimavaroja. ELY-keskusten toimintaan kiinteästi kuuluvan toiminnan rahoittaminen ohjelman teknisestä avusta ei ole perusteltua (vaikka se nykytilanteessa onkin välttämätöntä) ainakaan, mikäli ohjelman vaikuttavuutta edistävää toimintaa joudutaan rajoittamaan ohjelmabyrokratian hoitamiseksi. Joko ELY-keskusten toimintavaroja tai teknistä apua täytyy lisätä lyhyellä aikavälillä niin, että myös muuhun toimintaan jää voimavaroja. Jos teknistä apua lisätään, varat voidaan ottaa vähäistä kysyntää osakseen saaneista toimenpiteistä (ks. kuvio 23). Pitemmällä aikavälillä ehdotettu hallintomallin voimakas yksinkertaistaminen ja (senkin mahdollistama) sähköinen asiointi säästävät hallinnon voimavaroja ja teknistä apua ohjelman vaikuttavuuden edistämiseen eri toimintatasoilla. Alue- ja paikallistasolla tälle on myös tarvetta, jotta maakunnat ja toimintaryhmät voisivat toteuttaa esitettyä, nykyistä strategialähtöisempää toimintatapaa. Muilta osin teknisen avun käyttö on ollut tarkoituksenmukaista ja välttämätöntä. [FIN-47, EU-100]

Johtopäätökset

Maaseutuverkosto ja verkostoyksikkö ovat hyödyllisiä organisoitumistapoja. Maaseutuverkostoyksikön rooli kaipaakin kuitenkin selkeyttämistä. Teknisen avun käyttö hallintobyrokratian rahoittamiseen ELY-keskuksissa on lyhyellä aikavälillä välttämätöntä ja sitä saattaa olla tarpeen jopa lisätä, mutta pidemmällä aikavälillä tekninen apu tulisi kohdentaa ensisijaisesti ohjelman vaikuttavuuden parantamiseen. [FIN-48]

Suosituks

1) *Maaseutuverkostoyksikön rooli ja tekninen apu.* Maaseutuverkosto toimii tarkoituksenmukaisella tavalla, mutta maaseutuverkostoyksikön roolia tulee vahvistaa ja selkeyttää asemoimalla se nykyisestä poiketen joko ohjelmajärjestelmän johtamisjärjestelmän osaksi ("ohjelmajohtajan esikunta") tai nykyistä selvemmin ohjelman hyödyntämismahdollisuuksien kouluttajaksi ja tiedottajaksi ("ohjelman sisäänheittäjä"). Lyhyellä aikavälillä ELY-keskuksille tulee kohdentaa riittävät voimavarat toimintavaroista tai teknisestä avusta ohjelman toimeenpanosta selviytymiseksi, mutta pidemmällä aikavälillä on pyrittävä kohdentamaan nykyistä suurempi osa teknisestä avusta ohjelman vaikuttavuutta edistävään tiedotukseen, koulutukseen ja seurantaan sekä johtamisjärjestelmien vahvistamiseen. *Vastuutahot: Maa- ja metsätalousministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö.*

LÄHTEET

Aakkula, J., Manninen, T., Nurro, M. (toim.) 2010. Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimus (MYTVAS 3). Väliraportti.

Alakukku, L., Ristolainen, A., Sarikka, I. & Hurme, T. 2008. Maan rakenne ja vesitalous vesistökuormituksen taustatekijöinä. Teoksessa Turtola, E. ja Lemola, R. (toim.). Maatalouden ympäristötuen vaikutukset vesistökuormitukseen, satoon ja viljelyn talouteen v. 2000–2006 (MYTVAS 2). Maa- ja elintarviketalous 120. Jokioinen: MTT. s. 31–39.

Ala-Orvola, L., Arovuori, K. & Sillanpää, A. 2002. Käynnistystukitilojen pääomakannan kehitys. Selvityksiä 3/2002. MTT Taloustutkimus, Helsinki.

Ekholm, P., Rankinen, K., Uusitalo, R., Vesikko, L., Rita, H. & Sjöblom, H. 2010. Maan eroosio ja fosforikuormitus. Teoksessa Aakkula, J., Manninen, T. & Nurro, M. (toim.) Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimus (MYTVAS 3) – Väliraportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja, Helsinki.

Ennakoarviointi 2006. Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2007-2013 ennakoarviointi. 31.3.2006. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti; Helsingin yliopisto, soveltavan biologian laitos; Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos; MTT-taloustutkimus, Helsinki.

European Commission 2009. Rural Development in the European Union. Statistical and Economic Information. Report 2009. Directorate-General for Agriculture and Rural Development, Brussels.

European Commission 2010. Explanatory Notes to the Common Evaluation Questions & Recommendations on Mid-Term Evaluation Reporting. July 2010. European Commission, Agriculture and Rural Development, European Evaluation Network for Rural Development, Brussels.

Forsman-Hugg, S., Katajajuuri, J.-M., Paananen, J., Pesonen, I., Järvelä, K. & Mäkelä, J. 2009. Elintarvikeketjun vastuullisuus. Kuvaus vuorovaikutteisesta sisällön rakentamisen prosessista. Maa- ja elintarviketalous 140. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus/Talous, Helsinki.

Grönroos, J. & Koikkalainen, K. 2010. Ympäristötukijärjestelmän tavoitteet, toimenpiteet, korvaustasot ja toteutuslaajuus sekä toimenpiteiden ominaisvaikuttavuus. Teoksessa Aakkula, J., Manninen, T. & Nurro, M. (toim.) Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimus (MYTVAS 3) – Väliraportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja, Helsinki.

Grönroos, J., Turtola, E. & Lehtonen, H. 2010. Ympäristötukijärjestelmän ominaisvaikuttavuus ja kokonaisvaikutuspotentiaali. Teoksessa Aakkula, J., Manninen, T. & Nurro, M. (toim.) Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimus (MYTVAS 3) – Väliraportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja, Helsinki.

Hautamäki, A. (toim.) 2008. Arvot, työ ja vastuu. Yritystoiminnan ehdot arvomuodostuksen uudessa logiikassa. Yritystoiminnan tulevaisuus – asiantuntijatyöryhmän loppuraportti. Kansallinen ennakointiverkosto. Helsinki.

Heliölä, J. & Kuussaari, M. 2010. Perhoseet. Teoksessa Aakkula, J., Manninen, T. & Nurro, M. (toim.) Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimus (MYTVAS 3) – Väliraportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja, Helsinki.

Johnson, G., Scholes, K. & Whittington, R. 2005. Exploring Corporate Strategy. Seventh Edition. Essex: Prentice Hall.

Karttunen, J. & Lätti, M. 2009a. Tehokkuutta ja hyvinvointia lypsykarjatilaille. Tutkimustiedote 611. Työtehoseura, Helsinki.

Karttunen, J. & Lätti, M. 2009b. Karjanhoitotöiden työnmenekki ja työn tuottavuus laajentavilla maidontuotantotiloilla. Tutkimustiedote 614. Työtehoseura, Helsinki.

Komission asetus Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston (maaseuturahaston) tuesta maaseudun kehittämiseen annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1698/2005 soveltamista koskevista yksityiskohtaisista säännöistä. 15.12.2006. (EY) N:o 1974/2006.

Kuhmonen, T. 2007. Suomen maatilayritysten kasvu 1996-2003. Julkaisuja 162/2007. Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta, Jyväskylä.

Kuhmonen, T. 2009. Keski-Suomen maaseutu 2009. Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta/yritysjyvyys, Jyväskylä.

Kuhmonen, T. 2010. Maaseudun uudistuminen ja yritysyritys – tutkimusmetodologisia pohdintoja. Maaseudun uusi aika 2/2010, 59-63.

Kuhmonen, T. & Niittykangas, H. 2008. Maaseudun tulevaisuus – ajattelun käsikirja. Maahenki, Helsinki.

Kuhmonen, T., Salo, H., Arovuori, K., Pyykkönen, P., Keränen, R., Juntunen, T. & Kytölä, L. 2008. Horisontaalisen maaseudun kehittämissuunnitelman jälkiarviointi. Ohjelmakausi 2000-2006. Julkaisuja 4/2008. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki.

Kytö, H., Tuorila, H. & Leskinen, J. 2006. Maaseudun vetovoimaisuus ja kuluttajien yksilölliset elämäntavat: tutkimuskokonaisuuden loppuraportti. Julkaisuja 5/2006. Kuluttajatutkimuskeskus, Helsinki.

Latvala, T. & Pyykkönen, P. 2010. Kotieläinrakennusten kustannukset ja töiden organisointi. PTT työpapereita 122.

Laukkanen, M. 2006. Yritykset tervetuloa! Kehittämistoimi seututalouden käynnistäjänä. Helsinki: Talentum.

Linden, M., Aakkula, J., Voutilainen, O., Kuhmonen, T., Ponnikas, J., Kytölä, L., Juntunen, T., Keränen, R. & Tiainen, T. 2008. Poliitiikan muutoksen vaikutus alueisiin ja maaseutuväestöön (Vaihe II). Selvityksiä 35. Suomen Aluetutkimus FAR, Sonkajärvi.

Lähteenmäki-Smith, K. & Auri, E. 2010. Maaseutuverkoston strategian päivitys. 26.5.2010. Net Effect Oy.

Manner-Suomen maaseutuohjelman 2007-2013 neuvottelupäivät 4.-5.5.2010, Hämeenlinna. Maaseudun ympäristöasiat -työryhmän keskustelut.

Mattila, P., Rankinen, K., Grönroos, J., Siimes, K., Karhu, E., Laitinen, P., Granlund, K., Ekholm, P. ja Antikainen, R. 2007. Viljelytoimenpiteet ja vesistökuormitus ympäristötukitiloilla v. 2003–2005. Suomen ympäristö 40/2007.

MMM 2006. Suomen maaseudun kehittämisstrategia 2007-2013. Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston (maaseuturahaston) tuesta annetun maaseudun kehittämiseen annetun neuvoston päätöksen (EY) N:o 1698/2005 mukainen kansallinen strategia-suunnitelma. [Muutoksia seurattu täydennetyissä versioissa]

MMM 2007. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007-2013. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki. [Muutoksia seurattu täydennetyissä versioissa]

MMM 2009. Maaseudun yritys- ja hankerahoituksen hallinnollisen taakan vähentäminen – työryhmän selvitys. Työryhmämuistio 2009:12. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki.

MMM 2010. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2007-2013 vuoden 2009 vuosikertomus. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki.

Neuvoston asetus Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston (maaseuturahaston) tuesta maaseudun kehittämiseen. 20.9.2005, (EY) N:o 1698/2005.

Neuvoston asetus Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston (maaseuturahaston) tuesta maaseudun kehittämiseen annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1698/2005 ja yhteisen maatalouspolitiikan rahoituksesta annetun asetuksen 1290/2005 muuttamisesta. 25. 5.2009, (EY) N:o 473/2009.

Neuvoston päätös maaseudun kehittämistä koskevista yhteisön strategisista suuntaviivoista (ohjelmakausi 2007-2013). 20.2.2006, 2006/144/EY.

Neuvoston päätös maaseudun kehittämistä koskevien yhteisön strategisista suuntaviivoista (ohjelmakausi 2007-2013) tehdyn päätöksen 2006/144/EY muuttamisesta. 19.01.2009, 2009/61/EY.

Nieminen-Sundell, R. (toim.) Ruokamuutos 2030. Kansallinen ennakoitiverkosto. Helsinki.

Palojärvi, A. & Alakukku, L. Maan rakenne ja viljavuus. Teoksessa Aakkula, J., Manninen, T. & Nurro, M. (toim.) Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimus (MYTVAS 3) – Väiliraportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja, Helsinki.

Palva, R., Rankinen, K., Granlund, K., Grönroos, J., Nikander, A. & Rekolainen, S. 2001. Maatalouden ympäristötuen toimenpiteiden toteutuminen ja vaikutukset vesistökuormitukseen vuosina 1995–1999. Mytvas-projektin loppuraportti. Suomen ympäristö 478. Helsinki.

Perälä, M., Wuori, O. & Rikkinen, P. 2010. Elintarvikeketjun asiantuntijoiden tulevaisuudenkuvia Suomen maa- ja elintarviketaloudesta vuoteen 2030. Teoksessa Niemi, J. & Rikkinen, P. (toim.) Maatalouspoliittisen toimintaympäristön ennakointi. Miten käy suomalaisen elintarvikeketjun? Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Jokioinen, 8-31.

Porter, M. E. 1980. *Competitive Strategy. Techniques for Analyzing Industries and Competitors.* New York: Free Press.

Porter, M. E. 1985. *Competitive Advantage. Creating and Sustaining Superior Performance.* New York: Free Press.

Pyykkönen, P. 1998. Sukupolvenvaihdosten vaihtoehdot maataloudessa. Raportteja 155. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos, Helsinki.

Pyykkönen, P., Lehtonen, H. & Koivisto, A. 2010. Maatalouden rakennekehitys ja investointitarve vuoteen 2020. PTT:n työpapereita. Pellervon taloustutkimus, Helsinki.

Pyykkönen, P. & Tiilikainen, S. 2009. Töiden organisointi Suomen maataloudessa. Raportteja 217. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos, Helsinki.

Rankinen, K., Ekholm, P., Sjöblom, H., Rita, H. & Vesikko, L. 2010. Ainevirtaamat valuma-alueilla ja niihin vaikuttavat tekijät. Teoksessa Aakkula, J., Manninen, T. & Nurro, M. (toim.) Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimus (MYTVAS 3) – Väliraportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja, Helsinki.

Remes, K. 2001. Maitotilan elinkaaren vaikutus tilan kannattavuuteen. Selvityksiä 11/2001. MTT Taloustutkimus, Helsinki.

Rikkinen, P., Aakkula, J., Grönroos, J., Haapala, H., Manni, J., Pyykkönen, S. & Tapio, P. 2006. Ennakoiden kohti kestävää maataloutta – ympäristöteknologian tulevaisuuden mahdollisuudet maataloudessa vuoteen 2025. Loppuraportti. MTT:n selvityksiä 116. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Helsinki.

Salo, T., Jauhiainen, L. & Peltonen-Sainio, P. 2010. Sadon määrä ja laatu. Teoksessa Aakkula, J., Manninen, T. & Nurro, M. (toim.) Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimus (MYTVAS 3) – Väliraportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja, Helsinki. ISBN 978-952-453-571-7.

Salonen, J. & Hyvönen, T. 2010. Rikkakasvillisuuden monimuotoisuus kevätiljapelloilla. Teoksessa Aakkula, J., Manninen, T. & Nurro, M. (toim.) Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimus (MYTVAS 3) – Väliraportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja, Helsinki.

SITRA 2009. Maamerkit-barometri 2009. Muuttuva maaseutusuhde. Sitra, Helsinki.

Sotarauta, M. 2010. Näkymä 'innovaatio-Suomen' aluekehityksen tulevaisuuteen. Teoksessa Mella, I. (toim.) Trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 18/2010, Aluekehittäminen, Helsinki, 120-133.

TEHO 2009. Tehoa maatalouden vesiensuojeluun (TEHO) –hanke. Väli­raportti 22.12.2009.

Tiainen, J., Seimola, T. & Rintala, J. 2010. Pesimälinnusto. Teoksessa Aakkula, J., Manninen, T. & Nurro, M. (toim.) Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seuranta­tu­tkimus (MYTVAS 3) – Väli­raportti. Maa- ja metsätalous­ministeriön julkaisuja, Helsinki.

Valtioneuvoston asetus maaseudun kehittämiseen liittyvien ohjelmien hallinnoinnista. 31.05.2007, 634/2007.

Valtioneuvoston asetus maaseudun kehittämisohjelman teknisestä avusta. 18.6.2009, 442/2009.

Valtioneuvoston asetus maaseudun yritystoiminnan tukemisesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta. 22.4.2010, 266/2010.

Valtioneuvoston asetus maaseudun hanketoiminnan tukemisesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta. 27.5.2010, 455/2010.

Yrjölä, T. & Pyykkönen, P. 2008. Maatilojen pääomakanta ja rahoitus­tilanne vuonna 2007. Työpapereita 115/2008. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos, Helsinki.

LIITTEET

Liite 1. Arviointikysymykset ja raportin sivut, joilla niihin on viitattu

FIN-1 Toimintaympäristön muutos ja sen vaikutus strategiaan ja ohjelmaan: Väestön ikääntyminen	12, 77, 79, 84, 92
FIN-2 Toimintaympäristön muutos ja sen vaikutus strategiaan ja ohjelmaan: Ilmaston muutos	68-69, 92, 95
FIN-3 Toimintaympäristön muutos ja sen vaikutus strategiaan ja ohjelmaan: Vesiensuojelu ja erityisesti Itämeren suojelun kysymykset	64, 92, 95
FIN-4 Toimintaympäristön muutos ja sen vaikutus strategiaan ja ohjelmaan: Biodiversiteetti	70-71, 92, 95
FIN-5 Toimintaympäristön muutos ja sen vaikutus strategiaan ja ohjelmaan: Globalisaatio	32, 92
FIN-6 Toimintaympäristön muutos ja sen vaikutus strategiaan ja ohjelmaan: Maaseutualueiden eriytyvä kehitys	12-14, 76-77, 79-81, 84, 92
FIN-7 Toimintaympäristön muutos ja sen vaikutus strategiaan ja ohjelmaan: Energian hinnan kehitys	92
FIN-8 Toimintaympäristön muutos ja sen vaikutus strategiaan ja ohjelmaan: Infrastruktuuri	92, 95
FIN-9 Toimintaympäristön muutos ja sen vaikutus strategiaan ja ohjelmaan: Elämäntavat ja kulutuskäyttäytyminen	53, 55, 79, 92
FIN-10 Toimintaympäristön muutos ja sen vaikutus strategiaan ja ohjelmaan: Elinkeinorakenteen muutos	12-13, 32, 53, 76, 79-80, 92
FIN-11 Toimintaympäristön muutos ja sen vaikutus strategiaan ja ohjelmaan: Lähialueiden merkitys	32, 92
FIN-12 Seurantajärjestelmä: Keräääkö oikeaa tietoa; tarjoaako ohjelman seurantajärjestelmä riittävästi ajantasaista, oikeaa ja tarpeellista tietoa; miten seurantajärjestelmää tulisi kehittää?	25, 27, 60, 84, 98, 101, 105-106, 109
FIN-13 Seurantajärjestelmä: Miten hyvien käytäntöjen välittämisessä on onnistuttu?.....	60, 106, 126
FIN-14 Seurantajärjestelmä: MYTVAS 3:n arviointi	60, 65, 67-68, 70-71
FIN-15 Viestintä: Miten ohjelman mahdollisuuksista on viestitty kentälle?	60, 73, 96, 101, 112, 116, 126
FIN-16 Viestintä: Miten MMM:n, Mavin ja verkostoyksikön viestintä on onnistunut?	96, 126
FIN-17 Viestintä: Miten muiden ohjelmatoimijoiden (TE-keskukset, toimintaryhmät, hanketoimijat) viestintä on onnistunut?	96, 115-116
FIN-18 Viestintä: Miten maaseutuverkosto on tiedottanut ja tuonut esille ohjelman mahdollisuuksia uusille tuensaajille?	96, 126

FIN-19 Viestintä: Onko verkostoituminen edistynyt?	96, 123, 126
FIN-20 Viestintä: Miten hyvin suuri yleisö tuntee ohjelman?	96, 123, 126
FIN-21 Läpäisyperiaatteet: Miten ohjelman painopisteitä koskevat periaatteet ovat toteutuneet - paikallisuus?.....	25, 43, 83-84, 107-109, 115-118, 122, 124
FIN-22 Läpäisyperiaatteet: Miten ohjelman painopisteitä koskevat periaatteet ovat toteutuneet - yhteistyö ja verkostoituminen sekä eri väestöryhmien tasavertaiset osallistumis- ja elinkeinomahdollisuudet?	25, 27, 40, 43, 51, 80, 82-84, 87, 95, 115-118, 122-124
FIN-23 Läpäisyperiaatteet: Miten ohjelman painopisteitä koskevat periaatteet ovat toteutuneet - osaamisen sekä tutkimustiedon, innovaatioiden ja hyvin käytäntöjen käyttöönotto?	25, 27, 39-41, 43-45, 111
FIN-24 Läpäisyperiaatteet: Miten ohjelman painopisteitä koskevat periaatteet ovat toteutuneet - kestävä kehitys ja erityisesti ympäristönsuojelu?	25, 43, 48, 51-52, 57, 59-60, 71, 73-75
FIN-25 Ohjelman toimeenpano ja valitut toimintamuodot: Ovatko eri tukimuodot olleet tehokkaita ohjelman tavoitteiden toteuttamiseen?	Käsitelty lähes koko raportissa, viitattu 108 kappaleessa
FIN-26 Ohjelman toimeenpano ja valitut toimintamuodot: Miten toimintaryhmätyö soveltuu toimintamuotona ohjelman toteuttamiseen; mitä lisäarvoa se on tuonut eri toimintalinjojen toteutukseen ja tavoitteiden saavuttamiseen?	25, 83-84, 98, 100, 115, 117-118, 120, 122-124
FIN-27 Ohjelman toimeenpano ja valitut toimintamuodot: Vastaako alueellinen toteutus kunkin alueen omaa suunnitelmaa ja onko toteutus linjassa ohjelman kanssa; tarvitaanko ohjelmaan alueiden tarpeista lähteviä muutoksia?	61, 93, 98, 103, 107-109
FIN-28 Ohjelman toimeenpano ja valitut toimintamuodot: Miten eri rahoitusvälineiden välinen täydentävyys ja yhteensovitus maaseudun kehittämisessä ovat toteutuneet alue/valtakunnallisella tasolla?	33-34, 36, 39-41, 43, 45, 47-48, 52, 71, 93, 98, 109, 111-113, 134
FIN-29 Ohjelman toimeenpano ja valitut toimintamuodot: Mikä on ollut ohjelman kohdentuvuus eri maaseutualueille; onko se ollut tarkoituksenmukainen ohjelman tavoitteiden kannalta?	34-35, 39, 41, 43, 51, 54-55, 61, 65, 67, 80-81, 87, 95, 113, 134
FIN-30 Toimintalinjaa 1 koskevat kysymykset: Missä määrin ohjelma edistää bioenergian tuotantoa ja käyttöönottoa maataloudessa?	25, 41, 43, 56, 86, 111
FIN-31 Toimintalinjaa 1 koskevat kysymykset: Maaseudun innovaatorakenteiden kehitys koskien maatalous ja metsätuotteiden ensiasteen jalostusta.	39, 41, 43-44, 111
FIN-32 Toimintalinjaa 1 koskevat kysymykset: Ohjelmakaudella tapahtuva maatalouden yritysmuotojen muutos, viljelijöiden yritysjohtamisen osaaminen ja tehtävien uusi jako	25, 29-30, 33, 35-36, 39-41, 43, 85, 88
FIN-33 Toimintalinjaa 2 koskevat kysymykset: Onko maataloudelle aiheutuva pysyvä luonnonhaitta pystytty korvaamaan luonnonhaittakorvauksella; luonnonhaittakorvausta saavan viljelijän (kasvinviljely- / kotieläintilat) näkemys pysyvän luonnonhaitan vaikutuksesta korkeampiin kustannuksiin ja/tai alhaisempaan tuottoon?	48-50, 52, 54

- FIN-34 Toimintalinjaa 2 koskevat kysymykset: Miten ympäristötuen ja ei-tuotannollisten investointien toimet vastaavat maatalouden ympäristönsuojelun haasteisiin?..... 57-59, 61-62, 64-68, 70-71, 74, 111
- FIN-35 Toimintalinjaa 2 koskevat kysymykset: Miten eläinten hyvinvointituen toimet vastaavat eläintensuojelun haasteisiin?..... 72-73, 75
- FIN-36 Toimintalinjaa 3 koskevat kysymykset: Miten ohjelma tukee harvaan asutun ja ydinmaaseudun yrittäjyyttä, elinkeinorakenteen kehitystä ja kilpailukyvn kehitystä? 25, 27, 29-30, 35, 39-41, 43, 45, 80-81, 86, 88, 111
- FIN-37 Toimintalinjaa 3 koskevat kysymykset: Miten ohjelma tukee bioenergian tuotannon lisäästä? 25, 41, 43, 86, 111
- FIN-38 Toimintalinjaa 3 koskevat kysymykset: Ohjelman vaikutukset maaseudun palvelurakenteen (elinkeinojen ja asukkaiden palvelut) kehitykseen? 25, 41, 43-44, 80, 82, 86-87, 95
- FIN-39 Toimintalinjaa 3 koskevat kysymykset: Maaseudun yrittäjyys ja työvoiman kohtaaminen? 25, 27, 43, 87-88, 111
- FIN-40 Toimintalinjaa 4 koskevat kysymykset: Miten eri toimintalinjojen mukainen toiminta on yhdistynyt; löytyykö kaikkien toimintalinjojen mukaisesta toiminnasta maaseutualueille hyötyä/synergiahyötyä?..... 109, 111-112, 118
- FIN-41 Toimintalinjaa 4 koskevat kysymykset: Kansainvälisen ja alueiden välisen toiminnan (toimenpide 421) tuoma lisäarvo maaseutualueilla sekä hankkeiden kytkeytyminen paikallisten ohjelmien toteutukseen ja paikallisiin hankkeisiin. 118
- FIN-42 Toimintalinjaa 4 koskevat kysymykset: Toimintaryhmien hankkeiden valinnan strategisuus/valintakriteerien toimivuus/noudattaminen?..... 118, 124
- FIN-43 Toimintalinjaa 4 koskevat kysymykset: Millaisia menetelmiä toimintaryhmillä on paikallisten toimijoiden osallistumiseen?..... 115-116
- FIN-44 Toimintalinjaa 4 koskevat kysymykset: Miten toimintaryhmien toiminnassa ja hankkeissa eri väestöryhmä ja erilaiset toimijat ovat mukana?..... 115, 117-118
- FIN-45 Toimintalinjaa 4 koskevat kysymykset: Toimintaryhmien ja TE-keskusten välinen työnjako, miten toimintaa ja työnjakoa voisi kehittää?..... 103, 117-120, 123, 125
- FIN-46 Toimintalinjaa 4 koskevat kysymykset: Miten toimintaryhmät ovat kokeneet resurssien riittävyyden suhteessa paikallisten kehittämissuunnitelmien toteuttamiseen? 123-124
- FIN-47 Tekninen apu ja maaseutuverkosto: Onko teknisen avun jako eri toimijoiden välillä edistänyt ohjelman toteutusta tehokkaasti?..... 126-127
- FIN-48 Tekninen apu ja maaseutuverkosto: Mitä lisäarvoa maaseutuverkosto on antanut ohjelman toteutukselle?..... 126-127
- FIN-49 Tekninen apu ja maaseutuverkosto: Miten verkostoyksikkö on tehostanut ohjelman tuloksellista toteutusta?..... 126
- EU-1 (111) Missä määrin koulutukseen, tiedotukseen ja tietämyksen sekä innovatiivisten käytäntöjen levittämiseen liittyvät toimet ovat parantaneet työn tuottavuutta ja/tai muita maatalous- ja elintarvikkealan sekä metsätalouden kilpailukykyyn liittyviä tekijöitä? 39, 41, 43

EU-2 (111) Missä määrin koulutustoimet ovat parantaneet kestävän maankäytön suunnittelua, luonnonvarojen kestävä hallinta mukaan luettuna?.....	73-74
EU-3 (111) Missä määrin tuetut koulutuskurssit vastaavat tarpeita ja ovatko ne johdonmukaisia ohjelman muiden toimenpiteiden kanssa?.....	39, 43-44, 73-74
EU-4 (112) Missä määrin [nuorten viljelijöiden aloitus]tuki on helpottanut nuorten viljelijöiden (sekä miesten että naisten) toiminnan pysyvää aloittamista?.....	34-35, 45, 85
EU-5 (112) Missä määrin [nuorten viljelijöiden aloitus]tuki on helpottanut tilojen rakenteellista mukauttamista nuorten viljelijöiden toiminnan aloittamisen jälkeen?.....	30, 34-35, 45
EU-6 (112) Missä määrin [nuorten viljelijöiden aloitus]tuki on parantanut maatalousalan toimijoiden henkilökohtaisia toimintaedellytyksiä?	30, 34-35, 45
EU-7 (112) Missä määrin [nuorten viljelijöiden aloitus]tuki on parantanut maatalousalan kilpailukykyä?	30, 33-35, 45, 85
EU-8 (113) Missä määrin varhaiseläketuki on edistänyt tilojen rakennemuutosta erityisesti muiden toimenpiteiden kanssa saavutettujen synergiaetujen ansiosta?	33, 35
EU-9 (113) Missä määrin [varhaiseläke]tuki on parantanut maatalousalan toimijoiden henkilökohtaisia toimintaedellytyksiä?	33, 35
EU-10 (113) Missä määrin [varhaiseläke]tuki on parantanut maatalousalan kilpailukykyä?	33, 35
EU-11 (121) Missä määrin [maatilojen] tuetut investoinnit ovat parantaneet tuotannontekijöiden käyttöä maatiloilla; missä määrin tuetut investoinnit ovat helpottaneet erityisesti uusien tekniikoiden ja innovaatioiden käyttöönottoa?	30, 36, 38, 45
EU-12 (121) Missä määrin [maatilojen] tuetut investoinnit ovat parantaneet maatilojen markkinoillepääsyä ja lisänneet niiden markkinaosuutta?.....	56
EU-13 (121) Missä määrin [maatilojen] tuetut investoinnit ovat edistäneet maatilojen pysyvää ja kestävää toimintaa?	30, 36, 38, 45, 73
EU-14 (121) Missä määrin [maatilojen] tuetut investoinnit ovat parantaneet maatalousalan kilpailukykyä?	30, 33, 36, 38, 45, 85
EU-15 (123) Missä määrin tuetut [maa- ja metsätaloustuotteiden arvoa lisäävät] investoinnit ovat edistäneet uusien tekniikoiden ja innovaatioiden käyttöönottoa?	39, 41, 44, 73
EU-16 (123) Missä määrin tuetut [maa- ja metsätaloustuotteiden arvoa lisäävät] investoinnit ovat parantaneet maa- ja metsätaloustuotteiden laatua?.....	44
EU-17 (123) Missä määrin tuetut [maa- ja metsätaloustuotteiden arvoa lisäävät] investoinnit ovat parantaneet maa- ja metsätaloustuotteiden jalostusta ja kaupan pitämistä?	41, 44
EU-18 (123) Missä määrin tuetut [maa- ja metsätaloustuotteiden arvoa lisäävät] investoinnit ovat parantaneet maa- ja metsätilojen markkinoillepääsyä ja lisänneet niiden markkinaosuutta muun muassa uusiutuvan energian kaltaisilla aloilla?	41, 56

EU-19 (123) Missä määrin tuetut [maa- ja metsätaloustuotteiden arvoa lisäävät] investoinnit ovat parantaneet maa- ja metsätalouden kilpailukykyä?.....	39, 44
EU-20 (124) Missä määrin tuki [uusien tuotteiden, menetelmien ja tekniikoiden kehittämiseksi] on parantanut maa- ja metsätalouden alkutuotteiden markkinoillepääsyä ja lisännyt niiden markkinaosuutta tuotelinjan toimijoiden kanssa yhteistyössä kehitettyjen uusien tuotteiden, menetelmien ja tekniikoiden kautta?	43, 56
EU-21 (124) Missä määrin tuki [uusien tuotteiden, menetelmien ja tekniikoiden kehittämiseksi] on parantanut maatalous- ja elintarvikealan sekä metsätalouden kilpailukykyä?	39, 43
EU-22 (211) Missä määrin [vuoristoalueiden] luonnonhaittakorvaukset ovat auttaneet varmistamaan, että maa on jatkuvasti maatalouskäytössä vuoristoalueilla?	49-50, 52, 54, 71, 75
EU-23 (211) Missä määrin [vuoristoalueiden] luonnonhaittakorvaukset ovat edistäneet elinvoimaisen maaseutuyhteisön säilymistä vuoristoalueilla?	87
EU-24 (211) Missä määrin [vuoristoalueiden luonnonhaittakorvaus]järjestelmä on auttanut kestävien viljelyjärjestelmien ylläpitoa tai edistämistä?	48, 54, 71, 75
EU-25 (211) Missä määrin [vuoristoalueiden luonnonhaittakorvaus]järjestelmä on edistänyt maaseudun säilyttämistä ja ympäristön parantamista?	48, 54
EU-26 (212) Missä määrin [muiden kuin vuoristoalueiden luonnonhaitta]korvaukset ovat auttaneet varmistamaan, että maa on jatkuvasti maatalouskäytössä muilla haitta-alueilla kuin vuoristoalueilla?	49-50, 52, 54, 71, 75
EU-27 (212) Missä määrin [muiden kuin vuoristoalueiden luonnonhaitta]korvaukset ovat edistäneet elinvoimaisen maaseutuyhteisön säilymistä muilla haitta-alueilla kuin vuoristoalueilla?	87
EU-28 (212) Missä määrin [muiden kuin vuoristoalueiden luonnonhaitta]korvausjärjestelmä on auttanut kestävien viljelyjärjestelmien ylläpitoa tai edistämistä?	48, 54, 71, 75
EU-29 (212) Missä määrin [muiden kuin vuoristoalueiden luonnonhaittakorvaus]järjestelmä on edistänyt maaseudun säilyttämistä ja ympäristön parantamista?	48, 54
EU-30 (214) Missä määrin maatalouden ympäristö[tuen] toimenpiteet ovat auttaneet kestävien viljelyjärjestelmien ylläpitoa tai edistämistä?	55, 58, 60, 64
EU-31 (214) Missä määrin maatalouden ympäristö[tuen] toimenpiteet ovat edistäneet luontotyyppien ja biodiversiteetin säilyttämistä tai parantamista?.....	58, 60, 70-71, 74
EU-32 (214) Missä määrin maatalouden ympäristö[tuen] toimenpiteet ovat edistäneet veden laadun säilyttämistä tai parantamista?	58, 60, 64-67, 74
EU-33 (214) Missä määrin maatalouden ympäristö[tuen] toimenpiteet ovat edistäneet maaperän laadun säilyttämistä tai parantamista?	58, 67-68
EU-34 (214) Missä määrin maatalouden ympäristö[tuen] toimenpiteet ovat edistäneet ilmastonmuutoksen lieventämistä?	58, 68-69
EU-35 (214) Missä määrin maatalouden ympäristö[tuen] toimenpiteet ovat edistäneet maiseman ja sen piirteiden säilyttämistä ja parantamista?	58, 60, 71, 74

- EU-36 (214) Missä määrin maatalouden ympäristö[tuen] toimenpiteet ovat edistäneet ympäristön parantamista; erotellaan välttämättömien, aluekohtaisesti toteutettujen maatalouden ympäristötoimenpiteiden ja laajasti toteutettujen vähemmän välttämättömien toimenpiteiden vaikutus? 51, 55, 57-62, 64, 68, 70-71, 74
- EU-37 (215) Missä määrin tuet [eläinten hyvinvointia edistäviin toimiin] ovat rohkaisseet viljelijöitä noudattamaan asiaa koskevia tiukat vaatimukset ylittäviä kotieläintuotannon vaatimuksia? .. 72-73, 75
- EU-38 (215) Missä määrin tuet [eläinten hyvinvointia edistäviin toimiin] ovat lisänneet hyvinvoinnin huomioonottavaa kotieläintuotantoa?..... 72-73, 75
- EU-39 (215) Missä määrin tuet [eläinten hyvinvointia edistäviin toimiin] ovat auttaneet kestävien viljelyjärjestelmien ylläpitoa tai edistämistä? 72, 75
- EU-40 (216) Missä määrin tuetut [ei-tuotannolliset] investoinnit ovat vaikuttaneet maatalouden ympäristötavoitteiden toteutumiseen?..... 65, 70-71, 74
- EU-41 (216) Missä määrin tuetut [ei-tuotannolliset] investoinnit ovat lisänneet Natura 2000 -alueiden ja/tai muiden luonnonarvoltaan merkittävien alueiden yleishyödyllistä arvoa? 74
- EU-42 (216) Missä määrin tuetut [ei-tuotannolliset] investoinnit ovat edistäneet maaseudun säilyttämistä ja ympäristön parantamista?..... 65, 70-71, 74
- EU-43 (221) Missä määrin [maatalousmaan ensimmäistä metsitystä koskeva] toimenpide on edistänyt ympäristönsuojelun vaatimuksia vastaavien merkittävien metsäalueiden luomista? 74
- EU-44 (221) Missä määrin [maatalousmaan ensimmäistä metsitystä koskeva] toimenpide on edistänyt sellaisten kestävästi hoidettujen metsäalueiden luomista, jotka auttavat metsien ekologisten tehtävien säilyttämistä sekä luonnonuhkien ja metsäpalojen torjumista? 74
- EU-45 (221) Missä määrin [maatalousmaan ensimmäistä metsitystä koskeva] toimenpide on edistänyt maaseudun säilyttämistä ja ympäristön parantamista? 74
- EU-46 (311) Missä määrin tuetut investoinnit [taloudellisen toiminnan laajentamiseksi maatalouden ulkopuolelle] ovat edistäneet maatalojen toiminnan laajentamista maatalouden ulkopuolelle? Analyysissä on keskityttävä tärkeimpään toimintaan. 29, 39, 41, 43-44
- EU-47 (311) Missä määrin tuetut investoinnit [taloudellisen toiminnan laajentamiseksi maatalouden ulkopuolelle] ovat lisänneet viljelijöiden työllistymismahdollisuuksia maatalouden ulkopuolella? 41, 43-44, 51, 86
- EU-48 (311) Missä määrin tuetut investoinnit [taloudellisen toiminnan laajentamiseksi maatalouden ulkopuolelle] ovat monipuolistaneet ja kehittäneet maaseudun elinkeinoelämää? . 41, 43-44, 80, 82, 86
- EU-49 (311) Missä määrin tuetut investoinnit [taloudellisen toiminnan laajentamiseksi maatalouden ulkopuolelle] ovat parantaneet elämänlaatua maaseutualueilla? 41, 43, 51, 81-82
- EU-50 (312) Missä määrin tuki [mikroyritysten perustamiseen ja kehittämiseen] on edistänyt monipuolistamista ja yrittäjyyttä? Analyysissä on keskityttävä tärkeimpään toimintaan. 29, 39, 41, 43-44, 51, 86
- EU-51 (312) Missä määrin tuki [mikroyritysten perustamiseen ja kehittämiseen] on lisännyt työllistymismahdollisuuksia maaseutualueilla? 41, 43-44, 51, 86

- EU-52 (312) Missä määrin tuki [mikroyritysten perustamiseen ja kehittämiseen] on monipuolistanut ja kehittänyt maaseudun elinkeinoelämää? 41, 43-44, 80, 82, 86
- EU-53 (312) Missä määrin tuki [mikroyritysten perustamiseen ja kehittämiseen] on parantanut elämänlaatua maaseutualueilla? 41, 43, 81-82
- EU-54 (313) Missä määrin [matkailuelinkeinojen edistämistä koskeva] toimenpide on edistänyt matkailuelinkeinoja? Erotellaan toiminta maataloilla ja muu toiminta. 43, 80, 82
- EU-55 (313) Missä määrin [matkailuelinkeinojen edistämistä koskeva] toimenpide on lisännyt työllistymismahdollisuuksia maaseutualueilla? 43-44, 86
- EU-56 (313) Missä määrin [matkailuelinkeinojen edistämistä koskeva] toimenpide on monipuolistanut ja kehittänyt maaseudun elinkeinoelämää? 43, 80, 82
- EU-57 (313) Missä määrin [matkailuelinkeinojen edistämistä koskeva] toimenpide on parantanut elämänlaatua maaseutualueilla? 43, 80, 82
- EU-58 (321) Missä määrin [maaseudun elinkeinoelämän ja maaseutuväestön peruspalveluiden kehittämistoimenpiteiden tuloksena syntyneet] palvelut ovat parantaneet elämänlaatua? Aloja kuvataan erikseen (esim. kauppa, terveyspalvelut, liikenne, tietotekniikka jne.). 43, 82
- EU-59 (321) Missä määrin [maaseudun elinkeinoelämän ja maaseutuväestön peruspalveluiden kehittämistoimenpiteiden tuloksena syntyneet] palvelut ovat lisänneet kyseisten alueiden houkuttavuutta? Aloja kuvataan erikseen (esim. kauppa, terveyspalvelut, liikenne, tietotekniikka jne.). 43, 80, 82, 87
- EU-60 (321) Missä määrin [maaseudun elinkeinoelämän ja maaseutuväestön peruspalveluiden kehittämistoimenpiteiden tuloksena syntyneet] palvelut ovat vaikuttaneet maaseudun taloudellisen ja sosiaalisen taantumisen sekä väestökadon kehityssuunnan muuttamiseen? 43, 80, 82
- EU-61 (322) Missä määrin [kylien kunnostusta ja kehittämistä koskeva] toimenpide on parantanut elämänlaatua maaseutualueilla? Aloja kuvataan erikseen (esim. kauppa, terveyspalvelut, liikenne, tietotekniikka, ympäristö jne.). 43, 82
- EU-62 (322) Missä määrin [kylien kunnostusta ja kehittämistä koskeva] toimenpide on parantanut maaseutualueiden houkuttavuutta? Aloja kuvataan erikseen (esim. kauppa, terveyspalvelut, liikenne, tietotekniikka, ympäristö jne.). 43, 80, 82, 87
- EU-63 (322) Missä määrin [kylien kunnostusta ja kehittämistä koskeva] toimenpide on vaikuttanut maaseudun taloudellisen ja sosiaalisen taantumisen sekä väestökadon kehityssuunnan muuttamiseen? 43, 82
- EU-64 (323) Missä määrin [maaseutuperinnön säilyttämistä ja edistämistä koskeva] toimenpide on edistänyt maaseutualueiden houkuttavuuden säilyttämistä? 43-44, 80, 82, 87
- EU-65 (323) Missä määrin [maaseutuperinnön säilyttämistä ja edistämistä koskeva] toimenpide on edistänyt Natura 2000 -alueiden tai muiden luonnonarvoltaan arvokkaiden alueiden kestävää hoitoa ja kehittämistä sekä lisännyt maaseutuväestön ympäristötietoisuutta? 43, 74
- EU-66 (323) Missä määrin [maaseutuperinnön säilyttämistä ja edistämistä koskeva] toimenpide on parantanut elämänlaatua maaseutualueilla? 43-44, 82

- EU-67 (331) Missä määrin [toimintalinjaan 3 kuuluvien alojen taloudellisille toimijoille suunnatut] tuetut koulutus- ja tiedotustoimet ovat parantaneet maaseutuväestön henkilökohtaisia toimintaedellytyksiä toiminnan laajentamiseksi maatalouden ulkopuolelle? Analyysissä on keskityttävä tärkeimpään toimintaan. 43, 80, 82
- EU-68 (331) Missä määrin [toimintalinjaan 3 kuuluvien alojen taloudellisille toimijoille suunnatuista] tuetuista koulutus- ja tiedotustoimista saatuja tietoja on käytetty kyseisellä alueella? 43, 80, 82
- EU-69 (331) Missä määrin [toimintalinjaan 3 kuuluvien alojen taloudellisille toimijoille suunnatut] tuetut koulutus- ja tiedotustoimet ovat parantaneet elämänlaatua maaseutualueilla? 43, 82
- EU-70 (41) Missä määrin Leader-lähestymistapa on parantanut maaseutualueiden hallintoa? 100, 117-120, 123-125
- EU-71 (41) Missä määrin Leader-lähestymistapa on edistänyt maaseutualueiden oman kehityspotentiaalin hyödyntämistä? 83, 116-118, 122-124
- EU-72 (41) Missä määrin Leader-lähestymistapa on edistänyt monialaisten lähestymistapojen käyttöönottoa ja maaseudun kehittämisohjelmien toteuttamista koskevaa yhteistyötä? 116, 118, 122, 124
- EU-73 (41) Missä määrin Leader-lähestymistapa on edistänyt toimintalinjojen 1, 2 ja 3 toteuttamista? 113, 118
- EU-74 (421) Missä määrin tuki [alueiden ja valtioiden väliselle yhteistyölle] on edistänyt yhteistyötä ja parhaiden käytänteiden siirtoa? 43, 118
- EU-75 (421) Missä määrin Leader-lähestymistapaan perustuvat [alueiden ja valtioiden väliseen yhteistyöhön liittyvät] yhteistyöhankkeet ja/tai parhaiden käytänteiden siirto ovat parantaneet tavoitteiden saavuttamista yhdessä tai useammassa kolmessa muussa toimintalinjassa? 43-44, 118, 125
- EU-76 (431) Missä määrin tuki [paikallisen toimintaryhmän toiminnan takaamiseen, pätevyyden hankkimiseen ja toiminnan edistämiseen alueella] on parantanut paikallisten toimintaryhmien ja muiden paikallisten kehittämisstrategioiden täytäntöönpanoon osallistuvien kumppanien valmiuksia? 43, 116-117, 123
- EU-77 (431) Missä määrin tuki [paikallisen toimintaryhmän toiminnan takaamiseen, pätevyyden hankkimiseen ja toiminnan edistämiseen alueella] on parantanut Leader-toimintalinjan toteuttamiseen liittyviä valmiuksia? 116-117, 123
- EU-78 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelma on edistänyt yhteisön ensisijaisten tavoitteiden saavuttamista kasvun ja työllisyyden edistämiseen tähtäävän Lissabonin uudistetun strategian kannalta seuraavilta osin - työllisyysmahdollisuuksien luominen? 25, 40-41, 43-44, 74, 85-88, 123
- EU-79 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelma on edistänyt yhteisön ensisijaisten tavoitteiden saavuttamista kasvun ja työllisyyden edistämiseen tähtäävän Lissabonin uudistetun strategian kannalta seuraavilta osin - kasvun edellytysten parantaminen? 25, 27, 36, 40-41, 43-45, 51, 86

- EU-80 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelma on edistänyt maaseutualueiden kestäväää kehittämistä; missä määrin ohjelma on edistänyt erityisesti maaseutualueiden luonnonvarojen ja maisemien suojelua ja parantamista kolmella seuraavalla ensisijaisella alalla - biodiversiteetti ja luonnonarvoltaan arvokkaiden maa- ja metsätalousjärjestelmien sekä perinteisten maatalousmaisemien säilyttäminen ja kehittäminen? 58, 60, 70-71, 74
- EU-81 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelma on edistänyt maaseutualueiden kestäväää kehittämistä; missä määrin ohjelma on edistänyt erityisesti maaseutualueiden luonnonvarojen ja maisemien suojelua ja parantamista kolmella seuraavalla ensisijaisella alalla - vesi? 43, 55, 58, 60, 64-67
- EU-82 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelma on edistänyt maaseutualueiden kestäväää kehittämistä; missä määrin ohjelma on edistänyt erityisesti maaseutualueiden luonnonvarojen ja maisemien suojelua ja parantamista kolmella seuraavalla ensisijaisella alalla - ilmastonmuutos? 58, 68-69
- EU-83 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelmassa on yhdenntetty ympäristötavoitteet yhteisön ensisijaisten tavoitteiden saavuttamiseen ja edistetty sitä seuraavilta osin - Göteborgin sitoumus pysäyttää biologisen monimuotoisuuden köyhtyminen? 58, 60, 70-71
- EU-84 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelmassa on yhdenntetty ympäristötavoitteet yhteisön ensisijaisten tavoitteiden saavuttamiseen ja edistetty sitä seuraavilta osin - yhteisön vesipolitiikan puitteista annetussa direktiivissä 2000/60/EY säädettyt tavoitteet? 43, 58, 60, 64-67
- EU-85 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelmassa on yhdenntetty ympäristötavoitteet yhteisön ensisijaisten tavoitteiden saavuttamiseen ja edistetty sitä seuraavilta osin - Kioton pöytäkirjan tavoitteet ilmastonmuutoksen torjumiseksi? 58, 68-69
- EU-86 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelma on edistänyt taloudellisen ja sosiaalisen koheesipolitiikan tavoitteiden saavuttamista seuraavilta osin - erojen vähentäminen EU:n kansalaisten keskuudessa? 48-52, 54, 80
- EU-87 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelma on edistänyt taloudellisen ja sosiaalisen koheesipolitiikan tavoitteiden saavuttamista seuraavilta osin - alueellisen epätasapainon vähentäminen? 50, 52, 54, 80
- EU-88 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelmassa on otettu onnistuneesti huomioon maatalouden ominaispiirteet ohjelma-alueella seuraavilta osin - ohjelma-alueen sosiaalinen rakenne? 39, 80, 87, 118
- EU-89 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelmassa on otettu onnistuneesti huomioon maatalouden ominaispiirteet ohjelma-alueella seuraavilta osin - ohjelma-alueen rakenteelliset ja luonnonolot? 34-36, 39, 47, 54-55, 61-62, 64-67, 71, 75, 77, 80
- EU-90 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelmassa on otettu onnistuneesti huomioon ohjelma-alueen erityistilanne (esim. väestökato tai kaupunkikeskusten paine)? 77, 80, 82, 84, 87
- EU-91 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelma on edistänyt maatalousalan rakenneuudistusta ja uudenaikaistamista? 25, 29, 36, 38-39, 41, 43, 45, 85
- EU-92 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelma on edistänyt laadukkaiden ja suuremman lisäarvon tuotteiden kehittämistä? 41, 43-44, 48, 52

- EU-93 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelma on edistänyt vahvan ja dynaamisen eurooppalaisen elintarviketalouden rakentamista? 25, 30, 36, 38, 41, 43-45
- EU-94 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelma on edistänyt Euroopan elintarviketalouden innovaatioita? 30, 36, 38, 41, 43-45
- EU-95 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelma on lujittanut alueellisen, kansallisen ja Euroopan tason kumppanuusjärjestelyjä? 25, 98, 100-101, 103, 107-109, 115, 122-124, 126
- EU-96 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelma on edistänyt miesten ja naisten välistä tasa-arvoa? 82, 86, 117
- EU-97 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelmassa on varmistettu ohjelmaan sisältyvien toimenpiteiden sekä koheesiorahastosta, Euroopan sosiaalirahastosta, Euroopan kalatalousrahastosta ja maaseuturahastosta rahoitettavien toimien välinen johdonmukaisuus ja täydentävyys? 107
- EU-98 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelmassa on maksimoitu toimintalinjojen välinen synergia? 91, 93, 109, 111
- EU-99 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelma on edistänyt yhdenmukaista lähestymistapaa maaseudun kehittämiseen? 91, 93, 98, 101, 109, 111-112
- EU-100 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin tekninen apu on parantanut hallintoviranomaisten ja muiden maaseudun kehittämissuunnitelmien toteuttamiseen, hallintoon, valvontaan ja arviointiin osallistuvien kumppanien valmiuksia? 126-127
- EU-101 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin eurooppalainen maaseudun kehittämisverkosto on edistänyt maaseudun kehittämisen hyvien käytänteiden vahvistamista? 126
- EU-102 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelmasuunnittelussa on onnistuttu välttämään hukka- ja/tai siirtymävaikutukset? 27, 91, 93-94, 98, 100-101, 103, 106-109, 111-112, 123, 126
- EU-103 (horisontaaliset ja yhteisön ensisijaiset tavoitteet) Missä määrin ohjelmasuunnittelussa on onnistuttu edistämään kerrannaisvaikutuksia? 27, 91, 93-94, 98, 100-101, 103, 106-109, 111-112, 123, 126

Liite 3. Alueiden, keskushallinnon ja tuottajajärjestöjen arviointikeskusteluissa käytetyt teemat

Kysymyksiä keskushallinnolle (MMM, Mavi, YM, Syke, TEM) ja tuottajajärjestöille (MTK, SLC):

- 1) **Kansallinen strategia:** Miten ohjelma on tämänhetkisen kokemuksen perusteella palvellut Suomen maaseudun kehittämisen strategisia päämääriä ottaen huomioon myös muut ohjelmat ja maaseudun kehittämistoimenpiteet?
- 2) **EU:** Miten EU:n suhtautuminen, toiminta ja päätökset ovat edistäneet tai vaikeuttaneet ohjelman tavoitteiden saavuttamista?
- 3) **Vaikuttavuus - vahvuudet:** Mitkä tulevat olemaan tämänhetkisen näkemyksenne mukaan ohjelman kolme merkittävintä vaikutusta Suomen maaseudun elinvoimaisuuden ja kilpailukyyn parantamisessa?
- 4) **Vaikuttavuus - heikkoudet:** Entä missä ovat ohjelman heikkoudet vaikuttavuuden suhteen – mihin Suomen maaseudun elinvoimaisuutta ja kilpailukykyä lisääviin prosesseihin sillä ei päästä käsiksi?
- 5) **Toimenpiteet:** Onko ohjelman eri toimenpiteillä ollut samansuuntaisia vai keskenään ristiriitaisia vaikutuksia ”elinvoimaisen ja toimivan maaseudun säilymiseen, ympäristön tilan parantamiseen ja uusiutuvien luonnonvarojen kestäväan käyttöön” Suomessa?
- 6) **Voimavarat:** Mihin toimenpiteisiin kannattaisi saadun kokemuksen perusteella panostaa jatkossa nykyistä enemmän ja mihin vähemmän? Mistä ohjelman toimenpiteistä voisi luopua kokonaan ja mitä uusia toimenpiteitä pitäisi ottaa käyttöön maaseudun kehittämisessä?
- 7) **Hallinto:** Mitä ohjelman hallintomallissa kannattaa säilyttää seuraavallakin ohjelmakaudella ja mitä pitäisi ehdottomasti muuttaa saadun kokemuksen perusteella?

Kysymyksiä alueille (TE/ELY-keskukset, ympäristökeskukset, tuottajaliitot, toimintaryhmät):

- 1) **Alueellinen strategia:** Miten ohjelma on tämänhetkisen kokemuksen perusteella palvellut tämän alueen maaseudun kehittämisen strategisia päämääriä ottaen huomioon myös muut ohjelmat ja maaseudun kehittämistoimenpiteet?
- 2) **Keskushallinto:** Miten keskushallinnon (MMM, Mavi, YM) suhtautuminen, toiminta ja päätökset ovat edistäneet tai vaikeuttaneet ohjelman tavoitteiden saavuttamista?
- 3) **Vaikuttavuus - vahvuudet:** Mitkä tulevat olemaan tämänhetkisen näkemyksenne mukaan ohjelman kolme merkittävintä vaikutusta tämän alueen maaseudun elinvoimaisuuden ja kilpailukyyn parantamisessa?
- 4) **Vaikuttavuus - heikkoudet:** Entä missä ovat ohjelman heikkoudet vaikuttavuuden suhteen – mihin tämän alueen maaseudun elinvoimaisuutta ja kilpailukykyä lisääviin prosesseihin sillä ei päästä käsiksi?
- 5) **Toimenpiteet:** Onko ohjelman eri toimenpiteillä ollut samansuuntaisia vai keskenään ristiriitaisia vaikutuksia ”elinvoimaisen ja toimivan maaseudun säilymiseen, ympäristön tilan parantamiseen ja uusiutuvien luonnonvarojen kestäväan käyttöön” tällä alueella?
- 6) **Voimavarat:** Mihin toimenpiteisiin kannattaisi saadun kokemuksen perusteella panostaa jatkossa nykyistä enemmän ja mihin vähemmän tällä alueella? Mistä ohjelman toimenpiteistä voisi luopua kokonaan ja mitä uusia toimenpiteitä pitäisi ottaa käyttöön maaseudun kehittämisessä tämän alueen tarpeiden ja mahdollisuuksien näkökulmasta?
- 7) **Hallinto:** Mitä ohjelman hallintomallissa kannattaa säilyttää seuraavallakin ohjelmakaudella ja mitä pitäisi ehdottomasti muuttaa tällä alueella ohjelmasta saadun kokemuksen perusteella?

Liite 4. Arviointikeskusteluihin osallistuneet henkilöt

- 1 Aarre Suonpää, ProAgria Häme
- 2 Aila Ryytänen, työ- ja elinkeinoministeriö
- 3 Aila Salminen, Pohjois-Savon liitto
- 4 Aino Launto-Tiuttu, MTK Varsinais-Suomi
- 5 Altti Ylitalo Satakunnan TE-keskus
- 6 Anna-Kaisa Wuotila, Lapin 4H-piiri
- 7 Anne Ristioja, Lapin TE-keskus
- 8 Ansa Selänne, Keski-Suomen ympäristökeskus
- 9 Antero Lehikoinen, Joensuun seudun Leader ry (toimintaryhmä)
- 10 Antero Peltola, Etelä-Savon TE-keskus
- 11 Antti Unnaslahti, Maaseutuvirasto
- 12 Ari Lindqvist, Hämeen TE-keskus
- 13 Ari Niiranen, Metsäkeskus Pohjois-Karjala
- 14 Ari Toivonen, ProAgria Uusimaa
- 15 Arja Talvilahti, ProAgria Etelä-Pohjanmaa
- 16 Arja-Leena Peiponen, Viisari ry (toimintaryhmä)
- 17 Auli Teppinen, ProAgria Uusimaa
- 18 Aulis Nevalainen, AKAVA Pohjois-Karjala
- 19 Auvo Heikkilä, Länsi-Suomen metsänomistajien liitto
- 20 Bjarne Westerlund, Nylands svenska producentförbund
- 21 Christell Åström, SILMU ry (toimintaryhmä)
- 22 Eeva-Liisa Repo, Metsäkeskus Pohjois-Pohjanmaa
- 23 Eira Varis, Pohjois-Karjalan maakuntaliitto
- 24 Elina Joensuu, Lounais-Suomen ympäristökeskus
- 25 Elina Takala, Seinäjoen AMK
- 26 Erkki Honkaniemi, Pirkanmaan TE-keskus
- 27 Esko Juvonen, maa- ja metsätalousministeriö
- 28 Esko Koskenkorva, Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus
- 29 Esko Lukkarinen, Länsi-Suomen lääninhallitus
- 30 Gunilla Wasström, Pomoväst rf (toimintaryhmä)
- 31 Hannele Kekäläinen, Länsi-Suomen ympäristökeskus
- 32 Hannele Mikkanen, Liperin kunta
- 33 Hannu Klemola, Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri
- 34 Hannu Saarinen, Hämeen liitto
- 35 Hannu Suurpalo, Suupohjan Kehittämisyhdistys ry (toimintaryhmä)
- 36 Hannu-Heikki Saarinen, Forssan seudun kehittämiskeskus Oy
- 37 Harriet Hermans, Pohjanmaan TE-keskus
- 38 Heidi Tanhua, MTK Pirkanmaa
- 39 Heidi Valtari, Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus
- 40 Heikki Konsala, Pirkan Helmi ry (toimintaryhmä)
- 41 Heikki Pahkasalo, ProAgria Etelä-Savo
- 42 Heikki Simola, Pohjois-Karjalan luonnonsuojelupiiri
- 43 Helena Fabritius, Åbolands svenska lantbruksproducentförbund
- 44 Heli Pöyhönen, Maaseutuvirasto
- 45 Heli Walls, Varsin Hyvä ry (toimintaryhmä)
- 46 Ilkka Peltola, Keskipiste-Leader ry (toimintaryhmä)
- 47 Ilmi Tikkanen, Itä-Uudenmaan liitto

- 48 Ilpo Jorasmaa, Keski-Karjalan Jetina ry (toimintaryhmä)
49 Ilpo Lehtinen, Rajupusu Leader ry (toimintaryhmä)
50 Irmeli Ahtela, Uudenmaan ympäristökeskus
51 Jaakko Holsti, MTK Uusimaa
52 Jaana Tuhkanainen, Pohjois-Savon ympäristökeskus
53 Jani Koskela, Pirityiset ry (toimintaryhmä)
54 Jari Lantta, Etelä-Karjalan liitto
55 Jari Lehmusvaara, Satafood
56 Jarmo Saariniemi, Kemi-Tornionlaakson koulutuskuntayhtymä Lappia
57 Jesper Wikström, Aktion Österbotten (toimintaryhmä)
58 Johanna Osenius, työ- ja elinkeinoministeriö
59 Johanna Rinnekari, ProAgria Pohjois-Karjala
60 Jorma Tolonen, Metsäkeskus Kainuu
61 Jouni Korhonen, Vaara-Karjalan Leader ry (toimintaryhmä)
62 Juha Hertsi, Päijät-Hämeen liitto
63 Juha Lappalainen, MTK Keski-Suomi
64 Juha Mäkinen, Uudenmaan TE-keskus
65 Juha Määttä, Kainuun TE-keskus
66 Juha Ruippo, MTK
67 Juha-Matti Markkola, MMM/maaseutuverkostoyksikkö
68 Juhani Savolainen, MTK Pohjois-Savo
69 Jukka Hallikas, Agropolis Oy
70 Jukka Honkonen, Pohjois-Savon TE-keskus
71 Jukka Korhonen, Hämeen AMK
72 Jukka Kotro, Etelä-Savon TE-keskus
73 Jukka Nevalainen, Pielisen Karjalan Kehittämiskeskus Oy
74 Jukka-Pekka Jauhiainen, Etpähä ry (toimintaryhmä)
75 Jukka-Pekka Kataja, MTK Häme
76 Jussi Laurila, Seinäjoen AMK
77 Jyrki Kataja, Jyväskylän AMK
78 Jyrki Pitkänen, Kaakkois-Suomen TE-keskus
79 Kaarlo Lepistö, Pohjanmaan TE-keskus
80 Kaija Kinnunen, MTK Lappi
81 Kari Kivikko, Hämeen TE-keskus
82 Katarina Kiviluoto-Pakarinen, Ykkösakseli ry (toimintaryhmä)
83 Kimmo Kurkko, Josek Oy
84 Kimmo Nissinen, Seinäjoen AMK
85 Kirsi Pajula, Etelä-Pohjanmaan liitto
86 Kukka Kukkonen, Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus
87 Lauri Alijunnila, Nousiaisten kunta
88 Leena-Marja Kauranne, ympäristöministeriö
89 Leif Karlsson, Nylands Svenska Lantbrukssällskap
90 Leif Smeds, Pohjanmaan TE-keskus
91 Liisa Häme, Elävä Kainuu Leader (toimintaryhmä)
92 Maija Kyrö, Maaseutuvirasto
93 Maija Puurunen, Etelä-Savon TE-keskus
94 Maria Konsin-Palva, Uudenmaan TE-keskus
95 Maria Swanljung, Pohjanmaan TE-keskus
96 Marja-Riitta Vest, Pohjanmaan liitto

- 97 Markku Karjalainen, MTK Kainuu
- 98 Markku Sivonen, MSL Pohjois-Karjala
- 99 Mats Nurmio, Kemiönsaaren kunta
- 100 Matti Jaskari, Yhyres ry (toimintaryhmä)
- 101 Matti Lankila, Tornion kaupunki
- 102 Matti Ollikainen, ProAgria Pohjois-Savo
- 103 Matti Särkelä, Paliskuntain yhdistys
- 104 Mervi Niemi-Huhdanpää, Aisapari ry (toimintaryhmä)
- 105 Mika Repo, Aluekehityssäitiö/Maito-Savo
- 106 Mikko Jaakkola, Lounais-Suomen ympäristökeskus
- 107 Mikko Kuussaari, Suomen ympäristökeskus
- 108 Mikko Lääveri, Pirkanmaan TE-keskus
- 109 Mikko Savolainen, Metsäkeskus Lounais-Suomi
- 110 Minna Seppälä, Pirkanmaan TE-keskus
- 111 Olli Pasila, Iitti/Kouvolan seudun kunnat
- 112 Olli-Pekka Peltomäki, Maaseutuvirasto
- 113 Ossi Tuuliainen, Etelä-Savon TE-keskus
- 114 Outi Kaihola, Etelä-Savon TE-keskus
- 115 Paula Mononen, Pohjois-Karjalan ympäristökeskus
- 116 Pauli Valkosalo, Helsingin yliopisto/Ruralia-instituutti
- 117 Pekka Antila, Satakunnan TE-keskus
- 118 Pekka Kärkkäinen, Pohjois-Savon TE-keskus
- 119 Pekka Tahvanainen, Pohjois-Karjalan TE-keskus
- 120 Petri Graeffe, Uudenmaan yrittäjät
- 121 Petri Knaapinen, Uudenmaan TE-keskus
- 122 Petri Svanbäck, Pohjanmaan TE-keskus
- 123 Pirjo Oikarinen, Oulujärvi Leader (toimintaryhmä)
- 124 Pirjo Onkalo, Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus
- 125 Pirjo Pöllänen, Kaakkois-Suomen TE-keskus
- 126 Pirkko Hyppönen, Metsäkeskus Lappi
- 127 Pirkko Hyvärinen, Pohjois-Karjalan kylät ry
- 128 Päivi Kujala, MMM/maaseutuverkostoyksikkö
- 129 Raisa Lappeteläinen, Pohjois-Karjalan TE-keskus
- 130 Rauno Kuha, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus
- 131 Reija Viinanen, Kyläkulttuuria tuntureitten maassa (toimintaryhmä)
- 132 Reijo Martikainen, Maaseutuvirasto
- 133 Reijo Nevanranta, Satakunnan TE-keskus
- 134 Riikka Peippo, Loimaan seutukunnan kehittämiskeskus
- 135 Riitta Koivisto, Varsinais-Suomen yrittäjät
- 136 Riitta Seppälä, ProAgria Satakunta
- 137 Risto Skyttä, Varsinais-Suomen TE-keskus
- 138 Ritva Heikkinen, Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus/Tekes
- 139 Ritva Rinta-Pukka, Etelä-Pohjanmaan TE-keskus
- 140 Sakari Ängeslevä, Etelä-Pohjanmaan TE-keskus
- 141 Salme Haapala, Foodwest Oy
- 142 Sami Heinonen, I samma båt - samassa veneessä (toimintaryhmä)
- 143 Sanna Koivumäki, Maaseutuvirasto
- 144 Sari Parviainen, Maaseutuvirasto
- 145 Seija Inkinen, Pirkanmaan TE-keskus

- 146 Seppo Aaltonen, MTK
147 Seppo Jaakonmäki, Varsinais-Suomen TE-keskus
148 Seppo Rekolainen, Suomen ympäristökeskus
149 Simo Tiainen, MTK
150 Sirkku Wacklin, Pohjanmaan TE-keskus
151 Sirpa Karjalainen, maa- ja metsätalousministeriö
152 Taina Sainio, Varsinais-Suomen jokivarsikumppanit ry (toimintaryhmä)
153 Taina Väre, Ylä-Savon Veturi ry (toimintaryhmä)
154 Tapani Tasanen, Seinäjoen AMK
155 Tapio Heikkilä, ympäristöministeriö
156 Tapio Nummi, Metsäkeskus Lounais-Suomi
157 Tapio Penttilä, Varsinais-Suomen liitto
158 Tarja Haaranen, ympäristöministeriö
159 Tarja Moilanen, Kainuun TE-keskus
160 Tarmo Vuorenmaa, Sedu Aikuiskoulutus
161 Tauno Linkoranta, Varsinais-Suomen Kylät ry
162 Teemu Hauhia, MMM/maaseutuverkostoyksikkö
163 Teija Kirkkala, Pyhäjärvi-Instituutti
164 Terho Sirviö, Pohjois-Karjalan TE-keskus
165 Teuvo Mutanen, Polvijärven kunta
166 Tiina Malm, maa- ja metsätalousministeriö
167 Tiina Valjus, Keski-Pohjanmaan liitto
168 Timo Kukkonen, Hämeen TE-keskus
169 Timo Ollila, Itä-Suomen lääninhallitus
170 Timo Pukkila, Satakunnan TE-keskus, Karhuseutu-toimintaryhmä
171 Timo Tanninen, ympäristöministeriö
172 Timo Tanskanen, Pohjois-Karjalan TE-keskus
173 Torsti Hyyryläinen, Helsingin yliopisto/Ruralia-Instituutti,
174 Tuomo Hämäläinen, Pohjois-Karjalan TE-keskus
175 Tuula Seurujärvi, Maaseutuvirasto
176 Tuula Säynätmäki, Kaakkois-Suomen TE-keskus
177 Ulf-Erik Häggvik, Pohjanmaan TE-keskus
178 Ulla Asikainen, Pohjois-Karjalan AMK
179 Ulla Mehto-Hämäläinen, Keski-Suomen TE-keskus
180 Ulla-Mari Karhu, Uudenmaan liitto
181 Veikko Kasurinen, Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus
182 Veli-Pekka Laukkanen, Rovaniemen koulutuskuntayhtymä
183 Vesa Kallio, MTK Etelä-Savo
184 Vesa Nuolioja, ProAgria Oulu
185 Vilho Härkönen, Kainuun TE-keskus
186 Vilho Pasanen, MTK Pohjois-Karjala
187 Visa Niittyniemi, Kaakkois-Suomen ympäristökeskus
188 Yrjö Ojaniemi, MTK Etelä-Pohjanmaa
189 Yrjö Ylkänen, Metsäkeskus Etelä-Pohjanmaa

Liite 5. Arviointikyselyt: kyselylomakkeet

IACS

Rahtu

Hanke2007

Toimintaryhmät

Hallinto

MANNER-SUOMEN MAASEUDUN KEHITTÄMISOHJELMAN 2007-2013 ARVIOINTI

SUOMEN ALUETUTKIMUS FAR
FINNISH REGIONAL RESEARCH

Tämä kysely on suunnattu Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmasta 2007-2013 tukea saaneille henkilöille. Kyselyssä tarkastellaan luonnonhaittakorvausta, ympäristötukea, eläinten hyvinvointitukea ja ei-tuotannollisten investointien tukea.

Voit saada useita kyselyitä, jos olet saanut myös rakenne- tai hanketukia. Muista vastata myös niihin! Kullekin toimintaryhmälle tulee lisäksi erillinen kysely sitä koskevasta toiminnasta.

VASTAUSOHJEET: Kyselyyn vastaaminen tapahtuu klikkaamalla haluamaasi vastausvaihtoehtoa tai kirjoittamalla vastaus sille aneettuun tilaan. Voit keskeyttää kyselyn klikkaamalla "keskeytä" -painiketta ja jatkaa myöhemmin kyseisestä kohdasta. Kyselyssä on 6 sivua. Pääset seuraavalle sivulle alataidan "seuraava" -painikkeesta.

Ongelmatilanteissa voit ottaa yhteyttä seuraavaan henkilöön:

Lisa Kytölä, kehittämisspäälikkö
Suomen Aluetutkimus FAR / Aluekehityssäätiö
Atamäentie 6 A 74300 Sonkajärvi
Puh. 050 514 5124
lisa.kytola@aluekehityssaatio.fi

TAUSTATIEDOT

1. Tilan sijaintikunta (jos useita, nimeä liikevaihdon perusteella tärkein)

2. Tilan päätuotantosuunta vuonna 2009 (valitse tärkein liikevaihdon perusteella):

- a. Maidontuotanto
- b. Naudanlihan tuotanto
- c. Sikatalous
- d. Sipikarjatalous
- e. Muu karjatalous
- f. Viljanviljely
- g. Muu erikoiskasvien viljely (suurkasvuotanto, siemenviljely, eripakkaus)
- h. Puutarhatalous (avomaan, kasvihuone)
- i. Muu kasviviljely (heinä yms.)
- j. Muu tuotanto tai yritystoiminta

3. Maatalouden, metsätalouden ja näiden ulkopuolisen muun yritystoiminnan (esim. urakointi, polttopuun myynti, matkailu) osuus kokonaisliikevaihdosta (100 %) vuonna 2009:

- a. Maatalous (%)
- b. Metsätalous (%)
- c. Muu yritystoiminta (%)

4. Viljelyssä ollut peltoala kesällä 2009 (oma ja vuokrattu peltoala):

- a. -14,99 ha
- b. 15-29,99ha
- c. 30-49,99 ha
- d. 50-74,99 ha
- e. 75-99,99 ha
- f. 100- ha

5. Ensimmäisen viljelijän ikä tällä hetkellä:

- a. Alle 30 vuotta
- b. 30-49 vuotta
- c. 50- vuotta

6. Harjoittamanne liiketoiminnan kehitys vuosina 2007-2009

A. Mikä seuraavista vaihtoehtoista kuvaa kehitystä parhaiten:

- a. Liiketoiminta on laajennettu eritseen sisällön puoleissa
- b. Liiketoiminta on laajennettu monipuolisemmalla otalla
- c. Liiketoiminta on harjoitettu suunnitelmallisella tavalla
- d. Liiketoiminta on supistettu
- e. Liiketoiminta on loppunut

B. Kuinka hyvin seuraavat luonnehdinnat kuvaavat kehitystä vuosina 2007-2009:

	ei kuvaa lainkaan	kuvaa huonosti	kuvaa kohtalaisesti	kuvaa hyvin	kuvaa erittäin hyvin
a. Yhteistyötä muiden yrittäjien kanssa on lisätty	☐	☐	☐	☐	☐
b. Toiminta on muuttunut aiempaa ympäristöystävällisemmäksi	☐	☐	☐	☐	☐
c. Liiketoiminnassa on toteutettu merkittäviä uudistuksia	☐	☐	☐	☐	☐
d. Käypäkkyys harjoituksissa liiketoiminnassa on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
e. Yrittäjien hyvinvointi on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
f. Tilan koteilun hyvinvointi on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐

C. Millainen on ollut eri tukien merkitys perheenne toimeentulolle?

	EU:n suorat tuet (tilatuki ym. CAP-tuet)	Luonnonhattakorvaus	Ympäristötuki	Kansalliset tuet	Muut tuet
tärkein	☐	☐	☐	☐	☐
toiseksi tärkein	☐	☐	☐	☐	☐
kolmanneksi tärkein	☐	☐	☐	☐	☐
neljänneksi tärkein	☐	☐	☐	☐	☐
viidenneksi tärkein	☐	☐	☐	☐	☐

7. Kuinka hyvin seuraavat luonnehdinnat kuvaavat tilanne sijaintikunnan maaseudun kehitystä vuosina 2007-2009?

	ei kuvaa lainkaan	kuvaa huonosti	kuvaa kohtalaisesti	kuvaa hyvin	kuvaa erittäin hyvin
a. Yhteistyö alueen yrittäjien välillä on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
b. Yhteistyö alueen muiden toimijoiden välillä on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
c. Yhteistyö alueen yrittäjien ja muiden toimijoiden välillä on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
d. Toiminta alueella on muuttunut aiempaa ympäristöystävällisemmäksi	☐	☐	☐	☐	☐
e. Alueen yritysten liiketoiminnassa on toteutettu merkittäviä uudistuksia	☐	☐	☐	☐	☐
f. Käypäkkyys alueella harjoituksissa liiketoiminnassa on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
g. Alueen elinkeinoelämä on monipuolistunut	☐	☐	☐	☐	☐
h. Alueen yrittäjien hyvinvointi on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
i. Alueen asukkaiden yhteenkuuluvuus on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
j. Alueen ihmiset ovat aiempaa aktiivisempia kehittämistoiminnassa	☐	☐	☐	☐	☐
k. Sytytyminen on vähentynyt alueella	☐	☐	☐	☐	☐
l. Alueen vetovoimaisuus on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
m. Alueen ilmajämi on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐

8. Mitä alla mainittuja tukia saitte ja mitä toimenpiteitä toteutitte vuosina 2007-2009?

Luonnonhattakorvaus

- Luonnonhattakorvaus

Jos ette hakenut/saanut luonnonhattakorvausta, miksi?

Ympäristötuki, perustuki

- Pellotkasvit, kasvipehnyttä
- Pellotkasvit, koteilun tililla
- Puutarhakasvit
- Luonnonhoitopele

Ympäristötuki, perustuen lisätoimenpiteet

- Vähennetty lämpöus
- Typpilannoituksen vähentäminen
- Tävlätkäinen kasvipölyisyys, kevennetty maikkaus
- Viljelyn mekaanisointi (A-B)
- Laaperäteen nurmistoitus (A-B)
- Lannan levitys kasvukaudella
- Ravinnetaset
- Kerääkäsvien viljely (A-B)
- Puutarhalla lisätoimenpide

Miksi valitsitte juuri ko. lisätoimenpiteet?

Ympäristötuki, erityistukisopimus

- Suojavyöhyke
- Kosteko
- Pohjaviesialueiden peltoviljely
- Valtavesien käsittely
- Luonnonmukainen tuotanto
- Perinnelajitooppien hodo
- Luonnonmukaisen maanmuokaus
- Alkuperäisrotujen kasvattaminen
- Alkuperäiskasvien viljely
- Ravinnekuormituksen vähentäminen (A-B)
- Lestannan sjoittaminen peltoon
- Turvepeltojen pitkäaikainen nurmiviljely

Miksi valitsitte juuri ko. erityistukisopimukset?

Jos ette hakenut/saanut ympäristötukea, miksi?

Eläinten hyvinvointituki, perustoimenpiteet

- Eläinten hyvinvoinnin perustoimenpiteet

Eläinten hyvinvointituki, lisätoimenpiteet

- Palotortunta- ja pelastussuunnitelma
- Vasikoiden pito-olosuhteiden parantaminen
- Väh. 6 ikä nauttien pito-olosuhteiden parantaminen
- Nauttien laidunnus ja jalottelu
- Nauttien saira-, hoito- ja poikimukautus
- Emakoiden laidunnus ja jalottelu
- Emakoiden ja ensikoiden titeyitys
- Sikojen tila- ja makuupaikkavaatimukset
- Emakoiden vapaa ponnin
- Sikojen sairaskanta
- Sikojen karsinnoissa parantaminen

Miksi valitsitte juuri ko. lisätoimenpiteet?

Jos ette hakenut/saanut eläinten hyvinvointitukea, miksi?

Ei-tuotannollisten investointien tuki

- Monivaikeutteen koston perustaminen
- Perinnebiopöppien alkuvaihe ja jättäminen

LUONNONHAITAKORVAUS

Vastatkaa kysymyksiin 9-11 vain, mikäli olette saaneet luonnonhaittakorvausta vuosina 2007-2009.

9. Miten luonnonhaittakorvauksen (LFA-tuen) puuttuminen vuosina 2007-2009 olisi todennäköisesti vaikuttanut viljelemaansa pellon määrään viime vuosina?

- a. Oisin viljelty isompaa pinta-alaa ilman tuesta
- b. Ei olisi vaikuttanut lainkaan
- c. Tuen puuttuminen olisi vähentänyt vähän viljelemääni pelloitaa
- d. Tuen puuttuminen olisi vähentänyt merkittävästi viljelemääni pelloitaa
- e. Tuen puuttuminen olisi johtanut viljelyn loppumiseen

10. Luonnonhaittakorvauksen taso (euroa/ha) on riittävä turvaamaan viljelyn jatkumisen ja korvaamaan luonnonolosuhteista aiheutuvat haitat (tulomenetykset, lisäkustannukset) omalla tilallani suhteessa Euroopan parhaisiin viljelyalueisiin.

- täysin en mieltä jokoosken en mieltä en osaa sanoa jokoosken samaa mieltä täysin samaa mieltä

11. Pitäisikö luonnonhaittakorvausta mielestänne muuttaa jotenkin (tuen määrä, tukiehdot, tukiperusteet, tiedotus, valvonta jne.), jotta sen vaikuttavuus olisi paras mahdollinen – jos, niin miten?

YMPÄRISTÖTUKI

Vastatkaa kysymyksiin 12-15 vain, mikäli olette saaneet ympäristötukea vuosina 2007-2009.

12. Miten kuvaaisitte omaan tilaanne ja sen lähiympäristöön liittyviä ympäristönhoidon tarpeita ja ympäristöriskejä?

	ei hoitotarvetta tai ympäristöriskeä	pieni hoitotarve tai ympäristöriskeä	kohtalainen hoitotarve tai ympäristöriskeä	merkittävä hoitotarve tai ympäristöriskeä	hyvin merkittävä hoitotarve tai ympäristöriskeä
a. Maaperän suojele eroosiolta tai kemialliselta saastumiselta	☐	☐	☐	☐	☐
b. Vesistöjen suojele saastumiselta tai rehevöitymiseltä	☐	☐	☐	☐	☐
c. Luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen (elinympäristöt, kasvit, eläimet)	☐	☐	☐	☐	☐
d. Ilmansuojelu (hajut, päästöt)	☐	☐	☐	☐	☐
e. Maisemanhoito ja viikistyskäyttö	☐	☐	☐	☐	☐

13. Millaiseksi arvioitte larioilla oleiden ympäristötukitoimenpiteiden käyttökelpoisuutta suhteessa oman tilaanne ja sen lähiympäristön ympäristönhoidon tarpeisiin ja ympäristöriskeihin?

Perustuen pakolliset toimenpiteet

	eivät lainkaan käyttökelpoisia	heikosti käyttökelpoisia	kohtalainen käyttökelpoisia	hyvin käyttökelpoisia	erittäin käyttökelpoisia
a. Maaperän suojele eroosiolta tai kemialliselta saastumiselta	☐	☐	☐	☐	☐
b. Vesistöjen suojele saastumiselta tai rehevöitymiseltä	☐	☐	☐	☐	☐
c. Luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen (elinympäristöt, kasvit, eläimet)	☐	☐	☐	☐	☐
d. Ilmansuojelu (hajut, päästöt)	☐	☐	☐	☐	☐
e. Maisemanhoito ja viikistyskäyttö	☐	☐	☐	☐	☐

Perustuen tarjolla olleita valinnaisia lisätoimenpiteitä

	ei olti lainkaan käyttökelpoista	heikosti käyttökelpoista	kohtalaisen käyttökelpoista	hyvin käyttökelpoista	erittäin käyttökelpoista
a. Maaperän suojele eroosiolta tai kemialliselta saastumiselta	☐	☐	☐	☐	☐
b. Vesistöjen suojele saastumiselta tai rehevöitymiseltä	☐	☐	☐	☐	☐
c. Luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen (elinympäristöt, kasvit, eläimet)	☐	☐	☐	☐	☐
d. Ilmansuojelu (hajut, päästöt)	☐	☐	☐	☐	☐
e. Maisemanhoito ja viihteyksikäyttö	☐	☐	☐	☐	☐

Tarjolla olleita erityisruokitoimenpiteitä

	ei olti lainkaan käyttökelpoista	heikosti käyttökelpoista	kohtalaisen käyttökelpoista	hyvin käyttökelpoista	erittäin käyttökelpoista
a. Maaperän suojele eroosiolta tai kemialliselta saastumiselta	☐	☐	☐	☐	☐
b. Vesistöjen suojele saastumiselta tai rehevöitymiseltä	☐	☐	☐	☐	☐
c. Luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen (elinympäristöt, kasvit, eläimet)	☐	☐	☐	☐	☐
d. Ilmansuojelu (hajut, päästöt)	☐	☐	☐	☐	☐
e. Maisemanhoito ja viihteyksikäyttö	☐	☐	☐	☐	☐

14. Mikä oli ympäristötuen tuottama merkittävin ympäristöhyöty (positiivinen ympäristövaikutus) oman tilante tapauksessa vuosina 2007 -2009?

15. Pitäisikö ympäristötukijärjestelmää mielestänne muuttaa jotenkin (tuen määrä, tukiehdot, tuen perusteet, tiedotus, valvonta jne.), jotta sen vaikuttavuus olisi paras mahdollinen – jos, niin miten?

ELÄINTEN HYVINVOINTITUKI

Vastatkaa kysymyksiin 16-17 vain, mikäli olette saaneet eläinten hyvinvointitukea vuosina 2007-2009.

16. Mikä oli eläinten hyvinvointituen merkittävin vaikutus oman tilante tapauksessa vuosina 2007 -2009?

17. Pitäisikö eläinten hyvinvointitukijärjestelmää mielestänne muuttaa jotenkin (tuen määrä, tukiehdot, tuen perusteet, tiedotus, valvonta jne.), jotta sen vaikuttavuus olisi paras mahdollinen – jos, niin miten?

TIEDOTUS JA TOIMEENPANO

18. Mitä mieltä olet seuraavista tukien toimeenpanoa koskevista väittämistä?

	täysin eri mieltä	jokseenkät eri mieltä	en osaa sanoa	jokseenkät samaa mieltä	täysin samaa mieltä
a. Saan riittävästi tietoa tukien ohjeistuksesta ja hakemisesta	☐	☐	☐	☐	☐
b. Saan riittävästi tietoa tukiehdosta ennen sitoutumista	☐	☐	☐	☐	☐
c. Hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessi koostuu itselläni sopivasti suhteessa tuen määrään	☐	☐	☐	☐	☐
d. Pystyin tutustuttamaan hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessin sisällön ja laajuuden ennakoitua aikain	☐	☐	☐	☐	☐
e. Hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessissa korostuu kumpankin itseni ja hallinnon välillä	☐	☐	☐	☐	☐
f. Hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessissa korostuu kumpankin itseni ja hallinnon välillä	☐	☐	☐	☐	☐
g. Tukien maksatus tapahtuu sovitussa tai kohtuullisessa ajassa	☐	☐	☐	☐	☐
h. Hallinto oli kiinnostunut tuen tukista ja vaikutuksista	☐	☐	☐	☐	☐

19. Mitä lisäarvoa maaseutuverkostoyksiköstä oli tuen hakemiselle tai hankkeen toteuttamiselle?

SANA ON VAPAA

20. Rousuja ja risuja luonnonhaittakorvauksesta, ympäristötuesta, eläinten hyvinvointituesta ja ei-luotannoillisten investointien tuesta!

Kiitos vastauksistasi!

Paina lopuksi "lähetä" -painiketta.

Lähetä

MANNER-SUOMEN MAASEUDUN KEHITTÄMISOHJELMAN 2007-2013 ARVIOINTI

SUOMEN ALUETUTKIMUS FAR
FINNISH REGIONAL RESEARCH

Tämä kysely on suunnattu Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmasta 2007-2013 lukea saaneille henkilöille. Kyselyssä tarkastellaan nuorten viljelijöiden aloitustukea ja investointitukea.

Voit saada useita kyselyitä, jos olet saanut myös peittoalaperusteisia tukia tai hanketukia. Muista vastata myös niihin! Kullekin toimintaryhmälle tulee lisäksi erillinen kysely sitä koskevasta toiminnasta.

VASTAUSOHJEET: Kyselyyn vastaaminen tapahtuu klikkaamalla haluamaasi vastausvaihtoehtoa tai kirjoittamalla vastaus sille annettuun tilaan. Voit keskeyttää kyselyn klikkaamalla "keskeytä"-painiketta ja jatkaa myöhemmin kysymästä kohdasta. Kyselyssä on 5 sivua. Pääset seuraavalle sivulle alalaidan "seuraava"-painikkeesta.

Ongelmatilanteissa voit ottaa yhteyttä seuraavaan henkilöön:

Liisa Kyttä, kehittämispäällikkö
Suomen Aluetutkimus FAR / Aluekehityssäätiö
Alamäentie 6 A 74300 Sorsakallio
Puh. 050 514 5124
liisa.kytta@aluetutkimus.fi

TAUSTATIEDOT

1. Tilan sijaintikunta (jos useita, nimeä liikevaihdon perusteella tärkein)

2. Tilan päätuotantosuunta vuonna 2009 (valitse tärkein liikevaihdon perusteella):

- a. Maidontuotanto
- b. Naudanlihan tuotanto
- c. Sikatalous
- d. Siipokasjalous
- e. Muu karjatalous
- f. Viljanviljely
- g. Muu erikoiskasvien viljely (gardenituotanto, siemenviljely, energikasvit)
- h. Puutarhatalous (avomaan kasvuhoone)
- i. Muu kasvinviljely (heinä yms.)
- j. Muu tuotanto tai yritysaloitus

3. Viljelyssä ollut peittoala kesällä 2009 (oma ja vuokrattu peittoala):

- a. -14,99 ha
- b. 15-29,99ha
- c. 30-49,99 ha
- d. 50-74,99 ha
- e. 75-99,99 ha
- f. 100- ha

4. Ensimmäisen viljelijän ikä tällä hetkellä:

- a. Alle 30 vuotta
- b. 30-49 vuotta
- c. 50- vuotta

5. Harjoittamanne liiketoiminnan kehitys vuosina 2007-2009

A. Mikä seuraavista vaihtoehtoista kuvaa kehitystä parhaiten:

- a. Liiketoimintaa on laajennettu entisen sisällön puitteissa
- b. Liiketoimintaa on laajennettu monipuolistamalla sitä
- c. Liiketoimintaa on harjoitettu suunnilleen entisellä tavalla
- d. Liiketoimintaa on supistettu
- e. Liiketoiminta on lopetettu

B. Kuinka hyvin seuraavat luonnehdinnat kuvaavat kehitystä vuosina 2007-2009:

	ei kuvaa lainkaan	kuvasi huonosti	kuvasi kohtalaisesti	kuvasi hyvin	kuvasi erittäin hyvin
a. Yhteistyötä muiden yrittäjien kanssa on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
b. Toiminta on muuttunut aiempaa ympäristöystävällisemmäksi	☐	☐	☐	☐	☐
c. Liiketoiminnassa on toteutettu merkittäviä uudistuksia	☐	☐	☐	☐	☐
d. Kilpailukyky harjoiteltuna liiketoiminnassa on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
e. Yrittäjien hyvinvointi on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
f. Tämän koteilintalon hyvinvointi on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
g. On otettu käyttöön työtä säästävää teknologiaa	☐	☐	☐	☐	☐
h. On otettu käyttöön ympäristöä säästävää teknologiaa	☐	☐	☐	☐	☐
i. On otettu käyttöön hyvinvointia lisäävää teknologiaa	☐	☐	☐	☐	☐

6. Kuinka hyvin seuraavat luonnehdinnat kuvaavat tilanne sijaintikunnan maaseudun kehitystä vuosina 2007-2009?

	ei kuvaa lainkaan	kuvasi huonosti	kuvasi kohtalaisesti	kuvasi hyvin	kuvasi erittäin hyvin
a. Yhteistyö alueen yrittäjien välillä on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
b. Yhteistyö alueen muiden toimijoiden välillä on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
c. Yhteistyö alueen yrittäjien ja muiden toimijoiden välillä on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
d. Toiminta alueella on muuttunut aiempaa ympäristöystävällisemmäksi	☐	☐	☐	☐	☐
e. Alueen yritysten liiketoiminnassa on toteutettu merkittäviä uudistuksia	☐	☐	☐	☐	☐
f. Kilpailukyky alueella harjoiteltuna liiketoiminnassa on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
g. Alueen elinkeinoelämä on monipuolistunut	☐	☐	☐	☐	☐
h. Alueen yrittäjien hyvinvointi on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
i. Alueen asiakkaiden yhteenkuuluvuus on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
j. Alueen ihmiset ovat aiempaa aktiivisempia kehittämistoiminnassa	☐	☐	☐	☐	☐
k. Syypäytyminen on vähentynyt alueella	☐	☐	☐	☐	☐
l. Alueen vetovoimaisuus on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
m. Alueen ilmaperä on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐

7. Mitä alla mainittuja tukia saitte ja mitä toimenpiteitä toteutitte vuosina 2007-2009?

Aloitustuki

Nuorten viljelijöiden aloitustuki (avustus)

Investointituki

Mato- tai ruutakajatalouden investointitavustus

Kasvihuoneutuotannon investointitavustus

Uusiutuvan energian käyttöön investointitavustus

Maa- ja metsätaloustuotteiden ensiaskeleen jalostukseen liittyvä investointitavustus. Mikäli tuen saaja oli muu yritys kuin maatalo, merkitse rasti laukkuun:

Investointituki johonkin muuhun tuotantoliikkeen kohteeseen

NUORTEN VILJELIJÖIDEN ALOITUSTUKI (AVUSTUS)

Vastatkaa kysymyksiin 8-11 vain, mikäli olette saaneet ko. tukea vuosina 2007-2009.

8. Mikä oli tuen merkitys tilanpidon aloittamiselle?

a. Nuori viljelijä ei olisi aloittanut tilanpitoa lainkaan ilman avustusta

b. Avustus alkoi tilanpidon aloittamista

c. Avustuksesta ei ollut vaikutusta tilanpidon aloittamiseen

9. Kuinka merkittävän osan tilanpidon aloituskustannuksista tuki kattoi?

a. Avustus kattoi pienen osan aloituskustannuksista

b. Avustus kattoi kohtalaisen osan aloituskustannuksista

c. Avustus kattoi suuren osan aloituskustannuksista

d. Avustus kattoi kaikki aloituskustannukset

10. Tuun olemassaolo lisäsi tilanpidon aloittamiskustannuksia

- ei
- kyllä
- en osaa sanoa

11. Pitäisikö nuorten viljelijöiden aloitustukea (avustusta) mielestänne muuttaa jotenkin (tuun määrä, tukiehdot, tukiperusteet, tiedotus, valvonta jne.), jotta sen vaikuttavuus olisi paras mahdollinen – jos, niin miten?

INVESTOINTIAVUSTUKSET

Vastatkaa kysymyksiin 12-14 vain, mikäli olette saaneet ko. tukia vuosina 2007-2009.

12. Mikä oli tuen merkitys investointihankkeelle, johon avustusta saatiin? Valitse tärkein hanke, jos tukea on saatu useaan investointihankkeeseen.

- a. Investointia ei olisi tehty lainkaan ilman avustusta
- b. Avustusta aikasti investointia tai mahdollisesti sen toteuttamisen laajempaan
- c. Avustuksesta ei ollut vaikutusta investointien tekemiseen

13. Mikä oli investointiavustuksen tuottama merkittävin vaikutus, sen tuottama tärkein hyöty oman yrityksenne tapauksessa vuosina 2007-2009?

14. Pitäisikö ko. investointitukijärjestelmää mielestänne muuttaa jotenkin (tuun määrä, tukiehdot, tuen perusteet, tiedotus, valvonta jne.), jotta sen vaikuttavuus olisi paras mahdollinen – jos, niin miten?

TIEDOTUS JA TOIMEENPANO

15. Mitä mieltä olief seuraavista tukien toimeenpanoa koskevista väittämistä?

	täysin eri mieltä	jokoosken eri mieltä	en osaa sanoa	jokoosken samaa mieltä	täysin samaa mieltä
a. Saan riittävästi tietoa tukien olemassaolosta ja hakemisesta	☐	☐	☐	☐	☐
b. Saan riittävästi tietoa tukiehdosta ennen sitoutumista	☐	☐	☐	☐	☐
c. Hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessi kuormitti itseäni sopivasti suhteessa tuun määrään	☐	☐	☐	☐	☐
d. Pystyin hahmottamaan hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessin sisällön ja laajuuden ennakoita oikein	☐	☐	☐	☐	☐
e. Hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessissa koostui kumppanuus itseni ja hallinnon välillä	☐	☐	☐	☐	☐
f. Hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessissa koostui kumppanuus itseni ja hallinnon välillä	☐	☐	☐	☐	☐
g. Tukien maksatus tapahtui sovitussa tai kohtuullisessa ajassa	☐	☐	☐	☐	☐
h. Hallinto oli kiinnostunut tuen tuloksista ja vaikutuksista	☐	☐	☐	☐	☐

16. Mitä lisäarvoa maaseutuverkostoyksiköstä oli tuen hakemiselle tai hankkeen toteuttamiselle?

SANA ON VAPAA

17. Riisuja ja risuja nuorten viljelijöiden aloittamisavustuksesta ja investointituesta?

Kiitos vastauksistasi!

Paina lopuksi "läheta" –painiketta.

MANNER-SUOMEN MAASEUDUN KEHITTÄMISOHJELMAN 2007-2013 ARVIOINTI

SUOMEN ALUETUTKIMUS FAR
FINNISH REGIONAL RESEARCH

Tämä kysely on suunnattu Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmasta 2007-2013 tukea hakeneille henkilöille. Kyselyssä tarkastellaan erilaisten yritys-, kehittämis- ja koulutushankkeiden yms. tuloksia.

Voit saada useita kyselyitä, jos olet saanut myös peltoalaperusteisia tukia tai rakennetukia. Muista vastata myös niihin! Kullekin toimintaryhmälle tulee lisäksi erillinen kysely sitä koskevasta toiminnasta.

VASTAUSOHJEET: Kyselyyn vastaaminen tapahtuu klikkaamalla haluamaasi vastausvaihtoehtoa tai kirjoittamalla vastaus sille annettuun tilaan. Voit keskeyttää kyselyn klikkaamalla "keskeytä" -painiketta ja jatkaa myöhemmin kyselystä kohdasta: Kyselyssä on 4 sivua. Pääset seuraavalle sivulle alalaidan "seuraava" -painikkeesta.

Ongeimattilanteissa voit ottaa yhteyttä seuraavaan henkilöön:

Liisa Kytölä, kehittämisspäälikkö
Suomen Aluetutkimus FAR /Aluekehityssäätiö
Alamedinte 6 A 74300 Sorjakärvi
Puh. 050 514 5124
liisa.kytola@alukehityssaatio.fi

TAUSTATIEDOT

Jos olette saanut useita hankkeita (tai tukipäätöksiä) Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmasta vuosina 2007-2009, valitkaa niistä tärkein, ja vastatkaa sen perusteella koko tähän kyselyyn!

1. Missä roolissa vastaat kyselyyn?

- a. Maailla
- b. Muu maaseudun mikrotyritys
- c. Osuuskunta, pk-yritys tai muu yritys
- d. Kunta, oppilaitos, yhdistys, järjestö, tutkimuslaitos, kehittämisorganisaatio tms.

2. Tilan, yrityksen tai toteuttamisorganisaation sijaintikunta (jos useita, liikevalhdon perusteella tärkeimmän)

3. Jos kyseessä on maailla tai muu yritys, miten kuvaisitte harjoittamanne liiketoiminnan kehitystä vuosina 2007-2009?

A. Mikä seuraavista vaihtoehtoista kuvaa kehitystä parhaiten:

- a. Liiketoimintaa on laajennettu erittäin isäällön puitteissa
- b. Liiketoimintaa on laajennettu monopolistamalla sitä
- c. Liiketoimintaa on harjoitettu suunnilleen erillisellä tavalla
- d. Liiketoimintaa on supistettu
- e. Liiketoimintaa on lopetettu

B. Kuinka hyvin seuraavat luonnehdinnat kuvaavat kehitystä vuosina 2007-2009?

	1 = ei kuvaa lainkaan	2 = kuvaa huonosti	3 = kuvaa kohtalaisesti	4 = kuvaa hyvin	5 = kuvaa erittäin hyvin
a. Yhteistyötä muiden yrittäjien kanssa on lisätty	☐	☐	☐	☐	☐
b. Toiminta on muuttunut alempaa ympäristöystävällisemmäksi	☐	☐	☐	☐	☐
c. Liiketoiminnassa on toteutettu merkittäviä uudistuksia	☐	☐	☐	☐	☐
d. Kilpailukyky harjoitetussa liiketoiminnassa on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
e. Yrittäjien hyvinvointi on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐

4. Kuinka hyvin seuraavat luonnehdinnat kuvaavat tilanne, yrityksenne tai organisaationne sijaintikunnan maaseudun kehitystä vuosina 2007-2009?

	1 = ei kuvaa lainkaan	2 = kuvaa huonosti	3 = kuvaa kohtalaisesti	4 = kuvaa hyvin	5 = kuvaa erittäin hyvin
a. Yhteistyö alueen yrittäjien välillä on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
b. Yhteistyö alueen muiden toimijoiden välillä on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
c. Yhteistyö alueen yrittäjien ja muiden toimijoiden välillä on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
d. Toiminta alueella on muuttunut aiempaa ympäristöystävällisemmäksi	☐	☐	☐	☐	☐
e. Alueen yritysten liiketoiminnassa on toteutettu merkittäviä uudistuksia	☐	☐	☐	☐	☐
f. Kilpailukyky alueella harjoittelussa liiketoiminnassa on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
g. Alueen elinkeinoelämä on monipuolistunut	☐	☐	☐	☐	☐
h. Alueen yrittäjien hyvinvointi on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
i. Alueen asiakkaiden yhteenkuuluvuus on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
j. Alueen ihmiset ovat aiempaa aktiivisempia kehittämistoiminnassa	☐	☐	☐	☐	☐
k. Sytäytymisen on vähentynyt alueella	☐	☐	☐	☐	☐
l. Alueen vetovoimaisuus on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
m. Alueen imago on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐

5. Millaiseen hankkeeseen olette saaneet tukea (tai tukipäätöksen) Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmasta vuosina 2007-2009 (jos useita, tärkein)?

- Yrityshankkeeseen
 Kehittämis-, koulutus-, tiedotus- tms. hankkeeseen

6. Toimenpiteen numero maaseutuohjelmassa (hankkepäätöksestä, esim. 311):

7. Hankkeen tila tällä hetkellä (valitkaa yksi):

- Rahoitushakemus on tehty
 Rahoituspäätös on saatu
 Hanke on saanut tukea (maksu- tai päätöksellään)
 Hanke on päättynyt

8. Hanketukea on haettu

- TEELY-keskuksesta
 Toimintayhtymän kautta

9. Miten kuvaisitte tarkasteltavan hankkeen tarvetta ja taustaa?

	1 = täysin ei mieltä	2 = jokoosinkin ei mieltä	3 = en osaa sanoa	4 = jokoosinkin samaa mieltä	5 = täysin samaa mieltä
Hankkeiden perustui omien tai yhteisten vahvuuksien tai mahdollisuuksien hyödyntämiseen	☐	☐	☐	☐	☐
Hankkeiden perustui yhteisöihin ja rahoituksen saatavuuteen	☐	☐	☐	☐	☐
Hankkeet kohdistui toimintamahdollisuuksien turvaamiseen	☐	☐	☐	☐	☐
Hankkeet kohdistui olemassa olevan toiminnan tehostamiseen tai uudelleenorganisointiin	☐	☐	☐	☐	☐
Hankkeet kohdistui uuden toiminnan käynnistämiseen	☐	☐	☐	☐	☐
Hankkeet mahdollisti miksen ottamisen ja jatkamisen	☐	☐	☐	☐	☐

TUEN VAIKUTUS

10. Mikä oli tuen merkitys hankkeelle?

- a. Hanketta ja sen sisältämiä toimenpiteitä ei olisi toteutettu lainkaan ilman avustusta
 b. Avustus alkoi hanketta tai mahdollisti toimenpiteiden toteuttamisen ajajempaan
 c. Avustuksella ei ollut vaikutusta hankkeen ja sen sisältämien toimenpiteiden toteuttamiseen

11. Mikä oli hankkeen merkittävin vaikutus tai jos hanke on kesken, minkä ennakoitte sen olevan?

12. Miten kuvaatte (tai ennakoitte keskeisemmän) hankkeen onnistumista ja tavoitteiden toteutumista?

	1 = erittäin huonosti	2=huonosti	3=kohtalaisesti	4=hyvin	5 = erittäin hyvin
Hankkeen tekninen toteutus onnistui	☐	☐	☐	☐	☐
Hankkeen rahoitus onnistui	☐	☐	☐	☐	☐
Hankkeen tavoitteet toteutuivat	☐	☐	☐	☐	☐

13. Mikä asia vaikutti eniten hankkeen keskimääräistä parempaan tai keskimääräistä huonompaan onnistumiseen?

14. Miten hankkeen piiriin kuulunutta toimintaa on jatkettu (tai tarkoituksena jatkaa) hankerahoituksen päätyttyä?

- a. Toimintaa jatketaan ilman hankerahoitusta "markkinaehtoisesti" sivetoimintana tai osana jokin organisaation omaa toimintaa
- b. Toimintaa jatketaan uudeni hankkeen rahoituksella
- c. Toiminta päättyväpäätyy tarkoitettavan hankerahoituksen loputtua

15. Pitäisikö ko. kaltaisiin hankkeisiin kohdistuvaa tukijärjestelmää mielestänne muuttaa jotenkin (tuen määrä, tukiehdot, tukiperusteet, tiedotus, valvonta jne.), jotta sen vaikuttavuus olisi paras mahdollinen - jos, niin miten?

TIEDOTUS JA TOIMEENPANO

16. Mitä mieltä olet seuraavista tukien toimeenpanoa koskevista väittämistä?

	1 = täysin ei mieltä	2=joskoonkin ei mieltä	3=en osaa sanota	4=joskoonkin samaa mieltä	5 = täysin samaa mieltä
a. Sain riittävästi tietoa tuken olemassaolosta ja hakemisesta	☐	☐	☐	☐	☐
b. Sain riittävästi tietoa tukiehdosta ennen silouumista	☐	☐	☐	☐	☐
c. Hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessi kuormitti itseäni sopivasti suhteessa tuen määrään	☐	☐	☐	☐	☐
d. Pysyin hahmotuissaan hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessien sisällön ja laajuuden ennakoita oikein	☐	☐	☐	☐	☐
e. Hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessissa korostui kumppanuus itseni ja hallinnon välillä	☐	☐	☐	☐	☐
f. Hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessissa korostui luottamus itseni ja hallinnon välillä	☐	☐	☐	☐	☐
g. Tuken maksatus tapahtui sovitussa tai kohtuullisessa ajassa	☐	☐	☐	☐	☐
h. Hallinto oli kannustanut tuen turkosta ja vaikutuksista	☐	☐	☐	☐	☐

17. Mitä lisäarvoa alueenne toimintaryhmästä (Leader-ryhmästä) oli tuen hakemiselle tai hankkeen toteuttamiselle?

18. Mitä lisäarvoa maaseutuverkostoyksiköstä oli tuen hakemiselle tai hankkeen toteuttamiselle?

SANA ON VAPAA

19. Ruusuja ja risuja maaseutuun liittyvistä yritys-, kehittämis-, koulutus-, tiedotus-, yms. hankkeista!

Kiitos vastauksistasi!

Paina lopuksi "lähetä" -painiketta.

MANNER-SUOMEN MAASEUDUN KEHITTÄMISOHJELMAN 2007-2013 ARVIOINTI

SUOMEN ALUETUTKIMUS FAR
FINNISH REGIONAL RESEARCH

Tämä kysely on suunnattu Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmasta 2007-2013 tukea hakeneiden toimintaryhmien toiminnajohtajille tai vastaaville henkilöille.

VASTAUSOHJEET: Kyselyyn vastaaminen tapahtuu klikkaamalla haluamaasi vastausvaihtoehtoa tai kirjoittamalla vastaus sille anettuun tilaan. Voit keskeyttää kyselyn klikkaamalla "keskeytä" -painiketta ja jatkaa myöhemmin kyseisestä kohdasta. Kyselyssä on 4 sivua. Pääset seuraavalle sivulle alalaidan "seuraava" -painikkeesta.

Ongeimatilanteissa voit ottaa yhteyttä seuraavaan henkilöön:

Liisa Kytölä, kehittämisspäälikkö
Suomen Aluetutkimus FAR / Aluekehityssäätiö
Atamäentie 6 A 74300 Sonkajärvi
Puh. 050 514 5124
liisa.kytola@aluekehityssaatio.fi

TAUSTATIEDOT

1. Mitä toimintaryhmää vastaus koskee:

TOIMINTARYHMÄTYÖN JA TUEN VAIKUTUS

2. Kuinka hyvin seuraavat luonnehdinnat kuvaavat toimialueenne maaseudun kehitystä vuosina 2007-2009?

	ei kuvaa lainkaan	kuvaa huonosti	kuvaa kohtalaisesti	kuvaa hyvin	kuvaa erittäin hyvin
a. Yhteistyö alueen yrittäjien välillä on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
b. Yhteistyö alueen muiden toimijoiden välillä on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
c. Yhteistyö alueen yrittäjien ja muiden toimijoiden välillä on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
d. Toiminta alueella on muuttanut aiempaa ympäristöystävällisemmäksi	☐	☐	☐	☐	☐
e. Alueen yritysten liiketoiminnassa on toteutettu merkittäviä uudistuksia	☐	☐	☐	☐	☐
f. Kilpailukyky alueella harjoitettussa liiketoiminnassa on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
g. Alueen elinkeinoelämä on monipuolistunut	☐	☐	☐	☐	☐
h. Alueen yrittäjien hyvinvointi on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
i. Alueen asukkaiden yhteenkuuluvuus on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
j. Alueen ihmiset ovat aiempaa aktiivisempia kehittämissuunnitelmassa	☐	☐	☐	☐	☐
k. Sytjätyminen on vähentynyt alueella	☐	☐	☐	☐	☐
l. Alueen vetovoimaisuus on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
m. Alueen ilmapiiri on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
n. Alueen toimijoiden välinen luottamus on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
o. Asumisviihtyyvyys alueella on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
p. Paikallisten asukkaiden elämäntahti on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐

3. Mitä mieltä olette seuraavista väittämistä?

	täysin ei mieltä	jokseenkin ei mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä
a. Toimintaryhmämme työssä mukana olevat näkevät toimintaryhmän yhteisen edun yli edustamiensa organisaatioiden etujen ja toimivat yhteistyössä toimintaryhmän tavoitteiden puolesta	☐	☐	☐	☐	☐
b. Toimintaryhmämme kehittämissuhteina on toiminta-alueemme yhteinen tahdonilmaus	☐	☐	☐	☐	☐
c. Alueellamme tehdään hyvää yhteistyötä kehittämissuhteina tavoitteiden saavuttamiseksi	☐	☐	☐	☐	☐
d. Kehittämissuhteina tavoitteet ovat ohanneet hyvin rahoitettavien hankkeiden valintaa	☐	☐	☐	☐	☐
e. Kansalaiset pitävät toimintaryhmämme asiantuntevana hanketoiminnan ohjaajana ja tukijana	☐	☐	☐	☐	☐
f. Muut alueen kehittäjäorganisaatiot kutsuvat toimintaryhmään kehittäjäorganisaationa	☐	☐	☐	☐	☐
g. Toimintaryhmämme täydentää hyvin muita aluekehitysorganisaatioita alueellamme	☐	☐	☐	☐	☐
h. Toimintaryhmämme on tehokas paikallisten asukkaiden vaikutuskanava	☐	☐	☐	☐	☐
i. Toimintaryhmän antama neuvoita ja apua on vaikuttanut ratkaisevasti monien hankkeiden käynnistymiseen	☐	☐	☐	☐	☐
j. Toimintaryhmätyö on synnyttänyt uusia toimintatapoja alueellamme	☐	☐	☐	☐	☐
k. Toimintaryhmätyö on edistänyt sukupolten välistä tasa-arvoa	☐	☐	☐	☐	☐
l. Toimintaryhmätyö on edistänyt ikäryhmien välistä tasa-arvoa	☐	☐	☐	☐	☐

4. Mikä on ollut oman toimintaryhmänne olemassaolon ja toiminnan merkittävin vaikutus vuosina 2007-2009?

5. Mitkä ovat olleet mielestänne toimintaryhmätyönne merkittävimmät onnistumiset tällä ohjelmakaudella?

6. Mitkä ovat olleet tällä ohjelmakaudella toimintaryhmätyönne merkittävimmät ongelmat, jotka pitäisi pystyä ratkaisemaan mahdollisimman pian?

7. Pitäisikö toimintaryhmien asemaa, tehtäviä, rahoitusta tms. muuttaa jotenkin, jotta niiden vaikuttavuus olisi paras mahdollinen - jos, niin miten?

TIEDOTUS JA TOIMEENPANO

8. Mitä mieltä olette seuraavista toimintaryhmien asemaa ja roolia koskevista väittämistä?

	täysin ei mieltä	jokseenkin ei mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä
a. TE-keskuksen (nyk. ELY) ja toimintaryhmien työskä ja roolit ovat selkeitä	☐	☐	☐	☐	☐
b. Eri väestöryhmät ja erilaiset toimijat ovat kattavasti mukana toimintaryhmien toiminnassa ja hankkeissa	☐	☐	☐	☐	☐
c. Kansainvälinen ja alueiden välinen toiminta (toimintapide 421) on tuonut lisäävää maaseutualueiden kehittämiseen	☐	☐	☐	☐	☐
d. Leader-toimintatapa on parantanut maaseutualueiden hallintoa	☐	☐	☐	☐	☐
e. Leader-toimintatapa on edistänyt maaseutualueiden oman kehityspotentiaalinsa hyödyntämistä	☐	☐	☐	☐	☐
f. Leader-toimintatapa on edistänyt monipuolisen lähestymistapojen käyttöönottoa ja maaseudun kehittämissuhteiden toteuttamista koskevaa yhteistyötä	☐	☐	☐	☐	☐
g. Leader-toimintatapa on edistänyt toimintatapojen 1, 2 ja 3 toteuttamista	☐	☐	☐	☐	☐
h. Leader-toimintatapa on aktivoimut uusia toimijoita hyödyntämään ohjelmaa	☐	☐	☐	☐	☐

9. Mitä lisäarvoa maaseutuverkostoyksiköstä oli tuen hakemiselle tai hankkeen toteuttamiselle?

10. Millaisia menetelmiä toimintaryhmällänne on paikallisten toimijoiden osallistumisen aktivoimiseen, jotta hankkeita käynnistyisi ja niihin osallistuttaisiin? Millaisia kokemuksia olette saaneet niiden toimivuudesta alueellanne?

11. Miten toimintaryhmien ja ELY-keskuksen välistä työnjakoa tulisi kehittää?

12. Mitä mieltä olet seuraavista tukien toimeenpanoa koskevista väittämistä toimintaryhmän näkökulmasta katsottuna?

	täysin eri mieltä	joksoenkin eri mieltä	en osaa sanoa	joksoenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä
a. Saimme riittävästi tietoa tukien olemassaolosta ja hakemisesta	☐	☐	☐	☐	☐
b. Saimme riittävästi tietoa tukiehdosta ennen sitoutumista	☐	☐	☐	☐	☐
c. Hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessi kuormittaa toimintaryhmää sopivasti suhteessa sen saamiin ja hallinnoimiin tukien määriin	☐	☐	☐	☐	☐
d. Pyytimme hahmotamaan hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessin esittön ja laajuuden ennakoita oikein	☐	☐	☐	☐	☐
e. Hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessissa korostuu kumppanuus toimintaryhmän ja hallinnon välillä	☐	☐	☐	☐	☐
f. Hakemus-, maksatus- ja valvontaprosessissa korostuu luottamus toimintaryhmän ja hallinnon välillä	☐	☐	☐	☐	☐
g. Tukien maksatus on tapahtunut sovituissa tai kohtuullisessa ajassa	☐	☐	☐	☐	☐
h. Hallinto on kiinnostunut toimintaryhmien saamiin ja hallinnoimiin tukien tuloksista ja vaikutuksista	☐	☐	☐	☐	☐

SANA ON VAPAA

13. Ruusuja ja risuja toimintaryhmien roolista, tehtävistä, tukimuodoista, tiedotuksesta yms. suhteessa Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmaan?

Kiitos vastauksistasi!

Paina lopuksi "lähetä" -painiketta

Lähetä

MANNER-SUOMEN MAASEUDUN KEHITTÄMISOHJELMAN 2007-2013 ARVIOINTI

SUOMEN ALUETUTKIMUS FAR
FINNISH REGIONAL RESEARCH

Tämä kysely on suunnattu Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2007-2013 hallintoon ja toimeenpanoon liittyvissä organisaatioissa työskenteleville.

VASTAUSOHJEET: Kyselyyn vastaaminen tapahtuu klikkaamalla haluamaasi vastausvaihtoehtoa tai kirjoittamalla vastaus sille annettuun tilaan. Voit keskeyttää kyselyn klikkaamalla "keskeytä" -painiketta ja jatkaa myöhemmin kyseisestä kohdasta. Kyselyssä on 5 sivua. Pääset seuraavalle sivulle alalaidan "seuraava" -painikkeesta.

Ongelmallanteissa voit ottaa yhteyttä seuraavaan henkilöön:

Lisa Kytölä, kehittämissuunnitelma
Suomen Aluetutkimus FAR / Aluekehityssäätiö
Alankuja 9 A 74300 Sorokajärvi
Puh. 050 514 5124
lisa.kytola@alukehityssaatio.fi

TAUSTATIEDOT

1. Mitä organisaatio edustat:

- a. Maa- ja metsätalousministeriö
- b. Ympäristöministeriö
- c. Työ- ja elinkeinoministeriö
- d. Maaseutuvirasto
- e. ELY-keskus: elinkeinot, työ, osaaminen ja kulttuuri -vastualue
- f. ELY-keskus: ympäristö -vastualue
- g. ELY-keskus: liikenne ja infrastruktuuri -vastualue tai muu
- h. Maakuntaliitto

Jos ELY-keskus tai maakuntaliitto, mikä maakunta:

YLEISKUVA

2. Kuinka hyvin seuraavat luonnehdinnat kuvaavat maaseudun kehitystä vuosina 2007-2009?

	ei kuvaa lainkaan	kuvaa huonosti	kuvaa kohtalaisesti	kuvaa hyvin	kuvaa erittäin hyvin
a. Yhteistyö maaseudun yrittäjien välillä on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
b. Yhteistyö maaseudun muiden toimijoiden välillä on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
c. Yhteistyö maaseudun yrittäjien ja muiden toimijoiden välillä on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
d. Toiminta maaseudulla on muuttunut aiempaa ympäristöystävällisemmäksi	☐	☐	☐	☐	☐
e. Maaseudun yritysten liiketoiminnassa on toteutettu merkittäviä uudistuksia	☐	☐	☐	☐	☐
f. Kilpailukyky maaseudulla harjoittelussa liiketoiminnassa on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
g. Maaseudun elinkeinoelämä on monipuolistunut	☐	☐	☐	☐	☐
h. Maaseudun yrittäjien hyvinvointi on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
i. Maaseudun asiakkaiden yhteistyökyky on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
j. Maaseudun ihmiset ovat aiempaa aktiivisempia kehittämistoiminnassa	☐	☐	☐	☐	☐
k. Syrjäytyminen on vähentynyt maaseudulla	☐	☐	☐	☐	☐
l. Maaseudun vetovoimaisuus on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐
m. Maaseudun imago on parantunut	☐	☐	☐	☐	☐

VAIKUTTAVUUS

3. Mikä on ollut Manner-Suomen maaseutusuunnitelman merkittävin vaikutus vuosina 2007-2009?

4. Pitäisikö Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmaa mielestänne muuttaa jokin (tukikeinot tai -muodot, tuen määrä, tukiehdot, tukiperusteet, tiedotus, valvonta jne.), jotta sen vaikuttavuus olisi paras mahdollinen - jos, niin miten?

5. Mikäli olette tekemisissä erityisesti jonkun toimenpiteen kanssa, mainitkaa toimenpide ja kuvatkaa sen vaikuttavuutta koko maassa (valtakunnalliset toimijat) tai omalla alueellanne (alueelliset toimijat):

A. Toimenpide (numerointi ohjelmasta)

B. Mikä on ollut toimenpiteen merkittävin vaikutus vuosina 2007-2009?

C. Pitäisikö toimenpidettä mielestänne muuttaa jokin (tuen määrä, tukiehdot, tukiperusteet, tiedotus, valvonta jne.), jotta sen vaikuttavuus olisi paras mahdollinen - jos, niin miten?

6. Mitä mieltä olette seuraavista maaseudun kehittämissuunnitelmaa koskevista väittämistä?

	Täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
a. Ohjelma edistää toimintamahdollisuuteen turvaamista	☐	☐	☐	☐	☐
b. Ohjelma edistää olemassa olevan toiminnan lehostamista tai uudelleenorganisoimista	☐	☐	☐	☐	☐
c. Ohjelma edistää uuden toiminnan käynnistämistä	☐	☐	☐	☐	☐
d. Ohjelma mahdollistaa riskien ottamisen ja kokeilemisen	☐	☐	☐	☐	☐
e. Ohjelma toimi ketterästi ja muuttui tarpeen ja toimintaympäristön mukaan	☐	☐	☐	☐	☐
f. Ohjelman keinovalikoima ja toimeenpano punnitaan ja kehitetään jatkuvasti sen mukaan, kuinka hyvin ne edistävät ohjelman tavoitteiden saavuttamista	☐	☐	☐	☐	☐
g. Ohjelman keinovalikoimaa pitäisi supistaa	☐	☐	☐	☐	☐
h. Ohjelman keinovalikoima ja toimeenpano olisivat huomioinnin tukimisen ja kehittämisen välisen eroa	☐	☐	☐	☐	☐
i. "Oppiva ohjelma" kuvaa hyvin ohjelmityötä ja -prosessia	☐	☐	☐	☐	☐

TIEDOTUS JA TOIMEENPANO

7. Mitä mieltä olette seuraavista tukien toimeenpanoa koskevista väittämistä?

	Täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
a. Kohderyhmät ovat saaneet riittävät tiedot tukien olemassaolosta ja hakemisesta	☐	☐	☐	☐	☐
b. Kohderyhmät ovat saaneet riittävät tiedot tukiehdosta ennen sitoutumista	☐	☐	☐	☐	☐
c. Hakemus-, maksutus- ja valvontaprosessi kehitetään tuensaaja sopivasti suhteessa kunkin saaman tukien määrään	☐	☐	☐	☐	☐
d. Tuensaajat pystyvät hahmottamaan hakemus-, maksutus- ja valvontaprosessin sisällön ja taajuuden ainakin osittain oikein	☐	☐	☐	☐	☐
e. Hakemus-, maksutus- ja valvontaprosesseissa korostuu kumppanuus tuensaajan ja hallinnon välillä	☐	☐	☐	☐	☐
f. Hakemus-, maksutus- ja valvontaprosesseissa korostuu suhteellisuus tuensaajan ja hallinnon välillä	☐	☐	☐	☐	☐
g. Tukien maksutus on tapahtunut sovittussa tai kohtuullisessa ajassa	☐	☐	☐	☐	☐
h. Keskustelu on käynnistynyt tukien tuloksista ja vaikutuksista	☐	☐	☐	☐	☐
i. Aiemmin on käynnistynyt tukien tuloksista ja vaikutuksista	☐	☐	☐	☐	☐

8. Kysymys alueellisille toimijoille:

A. Onko omalla alueellasi ollut kohtuuttomia käsittely- tai maksusivuja Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman rahoitettavissa kehittämissuunnitelmissa?

- Kyllä
 Ei

B. Mistä mahdolliset hankkeiden käsittely- tai maksatusviiveet ovat johtuneet?

C. Mitä tilanteen korjaamiseksi on tehty / aiotaan tehdä?

9. Kysymys väitakunnallisille toimijoille:

A. Onko Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmasta rahoitettavissa kehittämissuunnitelmissa ollut mielestäsi kohtuuttomia käsittely- tai maksatusviiveitä?

Kyllä

Ei

B. Mistä mahdolliset hankkeiden käsittely- tai maksatusviiveet ovat johtuneet?

C. Mitä tilanteen korjaamiseksi on tehty / aiotaan tehdä?

10. Miten EU:n Manner-Suomen maaseutuohjelmaan liittyvää päätöksentekoa- tai rahoitusjärjestelmää tulisi mielestänne kehittää?

11. Miten EU:n komission ja Suomen välistä työnjakoa tulisi mielestänne kehittää?

12. Miten keskuhallinnon (MMM, YM, TEM, Mavi) ja alueiden (ELYt, maakuntaliitot) välistä työnjakoa tulisi mielestänne kehittää?

13. Miten ELY-keskusten ja toimintaryhmien välistä työnjakoa tulisi mielestänne kehittää?

14. Mikä on ollut maaseutuverkostoyksikön ja maaseutuverkoston lisäarvo ohjelman vaikuttavuuden ja toimeenpanon näkökulmasta? Onko niiden roolia tai toimintatapas tarpeen muuttaa vaikuttavuuden parantamiseksi?

15. Mikä on ollut toimintaryhmien lisäarvo ohjelman vaikuttavuuden ja toimeenpanon näkökulmasta? Onko niiden roolia tai toimintatapas tarpeen muuttaa lisäarvon parantamiseksi?

16. Mitä mieltä olette seuraavista toimintaryhmien asemaa ja roolia koskevista väittämistä?

	täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä
a. TE-keskusten (nyk. ELY) ja toimintaryhmien työnkäsi ja roolit ovat selkeitä	☐	☐	☐	☐	☐
b. Eri väentoryhmät ja erilaiset toimijat ovat kattavasti mukana toimintaryhmien toiminnassa ja hankkeissa	☐	☐	☐	☐	☐
c. Kansainvälinen ja alueiden välinen toiminta (toimenpide 421) on tuonut lisäarvoa maaseutualueiden kehittämiseen	☐	☐	☐	☐	☐
d. Leader-toimintatapa on parantanut maaseutualueiden hallittoa	☐	☐	☐	☐	☐
e. Leader-toimintatapa on edistänyt maaseutualueiden oman kehityspotentiaalin hyödyntämistä	☐	☐	☐	☐	☐
f. Leader-toimintatapa on edistänyt monitasoisen lähestymistapojen käyttöönottoa ja maaseudun kehittämissuunnitelman toteuttamista koskevaa yhteistyötä	☐	☐	☐	☐	☐
g. Leader-toimintatapa on edistänyt toimintaryhmien 1, 2 ja 3 toteuttamista	☐	☐	☐	☐	☐
h. Leader-toimintatapa on aktivoitunut uusia toimijoita hyödyntämään ohjelmaa	☐	☐	☐	☐	☐

SANA ON VAPAA

17. Riisuja ja risuja Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmasta ja erityisesti sen hallinnosta ja toimeenpanosta!

Kiitos vastauksistasi!

Paina lopuksi "lähetä" -painiketta.

?

?

?

?

-Px

Liite 6. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteet toimintalinjoittain.
Lähde: MMM.

Ohjelman toimenpiteet toimintalinjoittain	Leader		Tukijärjestelmät											
	Käytössä Leader-toimintatavassa	Käytössä VAIN Leader-toimintatavassa	Yrityksen investointituki, mikroyritykset	Annex I -yrityksen investointituki, mikroyritykset ja nk-yritykset	Yrityksen/yritysryhmän kehittämistuki	Annex I -yrityksen/yritysryhmän kehittämistuki	Yritystoiminnan käynnistys-tuki, mikroyritykset	Elinkeinojen kehittämiss-hanke	Yleishyödyllinen kehittämishanke	Koulutushanke	Innovaatiotuki	Yleishyödyllinen investointihanke	Koordinointihanke	Toimintaraha
Toimintalinja 1														
- Ammatillista koulutusta ja tiedotusta koskevat toimet (111)	X				X	X		X	X	X				
- Nuorten viljelijöiden aloitustuki (112)			ks. toimenpidekuvaus											
- Varhaiseläke (kauden 1995-99 sitoumukset) (113)			ks. toimenpidekuvaus											
- Maatilojen nykyaikaistaminen (121)			ks. toimenpidekuvaus											
- Maa- ja metsätaloustuotteiden arvon lisääminen (123)	X		X	X										
- Yhteistyö maatalouden ja elintarvikealan sekä metsätalouden uusien tuotteiden, menetelmien ja tekniikoiden kehittämiseksi (124)	X				X	X		X			X			
Toimintalinja 2														
- Luonnonhaittakorvaukset vuoristoalueilla ja korvaukset muilla haitta-alueilla (211 ja 212)			ks. toimenpidekuvaus											
- Maatalouden ympäristötuet (214)	X		ks. toimenpidekuvaus											
- Tuotantoeläinten hyvinvointia edistävät tuet (215)			ks. toimenpidekuvaus											
- Ei-tuotannolliset investoinnit (216)	X		ks. toimenpidekuvaus											
Toimintalinja 3														
- Taloudellisen toiminnan laajentaminen maatalouden ulkopuolelle (311)	X		X		X		X	X						
- Mikroyritysten perustaminen ja kehittäminen (312)	X		X		X		X	X						
- Matkailuelinkeinojen edistäminen (313)	X							X				X	X	
- Elinkeinoelämän ja maaseutuväestön peruspalvelut (321)	X							X	X			X	X	
- Kylien kunnostus ja kehittäminen (322)	X								X			X	X	
- Maaseutuperinnön säilyttäminen ja edistäminen (323)	X								X			X	X	
- Koulutus ja tiedotus (331)	X									X				
Toimintalinja 4														
- Leader-toimintatapa toimintalinjalla 1 (411 -> toimenpiteet 111, 123 ja 124)	X													
- Leader-toimintatapa toimintalinjalla 2 (412 -> toimenpiteet 214 ja 216)	X													
- Leader-toimintatapa toimintalinjalla 3 (413 -> kaikki linjan 3 toimenpiteet)	X													
- Alueiden tai valtioiden välinen yhteistyö (421)	X	X			X ¹⁾			X	X	X		X	X	
- Paikallisen toimintaryhmän toiminnan takaaminen, pätevyyden hankkiminen ja toiminnan edistäminen (431)	X	X												X

¹⁾ vain yritysryhmän kehittämistukena

Liite 7. Eri tukia hakeneiden tiedonsaantia koskevan tyytyväisyyden ja taustamuuttujien välinen riippuvuus

Riittävästi tietoa tukien olemassaolosta ja hakemisesta							
	Luonnonhait- törkorvaus	Ympäristö- tuet	Eläinten hy- vinvointituki	Aloitustuki	Investointi- tuki	Yritystuet	Hanketuet
n=	1336-2006	1360-2046	296-301	221-302	379-468	172-176	53-101
Taustatietoja:							
Aluetyyppi (kaupunkimainen, taajaan asuttu, maaseutumainen)	-	-	-	-	-	-	-
Organisaatiotyyppi (maatila, muu mikroyritys, pk-yritys/osuuskunta, muu)	-	-	●	-	●	×	×
Maatilan päätuotantosuunta	×	×	×	×	×	-	-
Maatilan koko (peltoala)	●	●	-	-	-	×	×
Viljelijän ikä	-	●	-	-	-	×	×
Tuen hakukanava (ELY/toimintaryhmä)	×	×	×	×	×	●	-
Oman liiketoiminnan muutokset:							
Liketoiminnan muutossuunta (entisen laajennus, monipuolistaminen, ennallaan, supistaminen, lopettaminen)	●●	●	-	-	×	-	-
Yritysyhteistyötä lisätty	●●●●	●●●●	●	-	●●●●	-	-
Toiminta ympäristöystävällisempää	●●●●	●●●●	-	-	●●●●	-	-
Toteutettu merkittäviä uudistuksia	-	-	-	-	-	-	-
Kilpailukyky parantunut	●●●●	●●●●	●●●●	-	●●●●	-	-
Yrittäjien hyvinvointi parantunut	-	-	-	-	●●●●	-	-
Eläinten hyvinvointi parantunut	-	-	-	-	●●●●	×	×
Käyttöön otettu työtä säästävää teknologiaa	×	×	×	●	●●●●	×	×
Käyttöön otettu ympäristöä säästävää teknologiaa	×	×	×	-	●●●●	×	×
Käyttöön otettu hyvinvointia lisäävää teknologiaa	×	×	×	-	●●●●	×	×
Riittävästi tietoa tukien ehdoista ennen sitoutumista							
	Luonnonhait- törkorvaus	Ympäristö- tuet	Eläinten hy- vinvointituki	Aloitustuki	Investointi- tuki	Yritystuet	Hanketuet
n=	1331-1999	1354-2040	294-299	222-303	376-465	171-175	53-101
Taustatietoja:							
Aluetyyppi (kaupunkimainen, taajaan asuttu, maaseutumainen)	-	-	-	-	-	●	-
Organisaatiotyyppi (maatila, muu mikroyritys, pk-yritys/osuuskunta, muu)	-	-	-	-	●	×	×
Maatilan päätuotantosuunta	×	×	×	×	×	-	-
Maatilan koko (peltoala)	-	-	-	-	-	×	×
Viljelijän ikä	-	-	-	-	-	×	×
Tuen hakukanava (ELY/toimintaryhmä)	×	×	×	×	×	-	-
Oman liiketoiminnan muutokset:							
Liketoiminnan muutossuunta (entisen laajennus, monipuolistaminen, ennallaan, supistaminen, lopettaminen)	●	●●●●	●	●	●●●●	●●	-
Yritysyhteistyötä lisätty	●●●●	●●●●	●	●	●●●●	-	-
Toiminta ympäristöystävällisempää	●●●●	●●●●	-	-	●●●●	-	-
Toteutettu merkittäviä uudistuksia	●●●●	●●●●	●●●●	-	●●●●	-	-
Kilpailukyky parantunut	●●●●	●●●●	●●●●	-	●●●●	-	-
Yrittäjien hyvinvointi parantunut	●●●●	●●●●	●●●●	-	●●●●	-	-
Eläinten hyvinvointi parantunut	●	●	●●●●	-	●●●●	×	×
Käyttöön otettu työtä säästävää teknologiaa	×	×	×	-	-	×	×
Käyttöön otettu ympäristöä säästävää teknologiaa	×	×	×	-	-	×	×
Käyttöön otettu hyvinvointia lisäävää teknologiaa	×	×	×	-	●●●●	×	×
Riippuvuussuhteen tilastollinen merkitsevyys:							
●●●●	$p < 0,001$ (tyytyväisyys tiedonsaantiin poikkeaa merkitsevästi ko. muuttujan eri luokkien välillä)						
●●●	$p < 0,01$ (tyytyväisyys tiedonsaantiin poikkeaa merkitsevästi ko. muuttujan eri luokkien välillä)						
●●	$p < 0,05$ (tyytyväisyys tiedonsaantiin poikkeaa merkitsevästi ko. muuttujan eri luokkien välillä)						
-	Ei riippuvuutta						
×	Ei tietoa						
Lähde: laskettu kyselyaineistoista.							

2
2
2
2
2
2
2
2

Liite 8. Seurantatietoja tukijärjestelmittäin ja toimenpiteittäin, elokuu 2010

	Yritystuet					Tiedonvälityshanke			
	Tp. 111	Tp. 123	Tp. 311	Tp. 312	Yhteensä	Tp. 111	Tp. 331	Tp. 421	Yhteensä
Hyväksytyjä hankkeita, kpl	44	331	797	3394	4566	30	34	1	65
Hyväksytyt kokonaiskustannus, milj. eur	2,5	66,8	68,4	308,8	446,5	7,7	7,9	0,2	15,8
Rahoitettuja hankkeita, kpl	10	209	496	1 975	2 690	24	19	1	44
- joista indikaattoritietoja, kpl	0-1	2-27	14-187	64-710	103-975	8-23	8-24	0	16-46
Hyväksytyt kokonaisrahoitus, milj. eur	0,5	35,5	30,0	149,2	215,2	1,6	1,2	0,0	2,9
Uudet työpaikat (kokoaik.muunn.), kpl		57	60	589	706				
- joista miehet, kpl		56	77	536	669				
- joista naiset, kpl		23	27	296	346				
- joista alle 25 v., kpl		11	9	97	117				
- joista maatilalla, kpl		1	17	8	26				
- joista kokoaikaisia, kpl		51	30	376	457				
Säilytetyt työpaikat (kokoaik.muunn.), kpl	1	275	169	880	1 325				
- joista miehet, kpl	1	232	156	898	1 287				
- joista naiset, kpl		120	67	277	464				
- joista alle 25 v., kpl		34	21	81	136				
- joista maatilalla, kpl		31	88	26	145				
Toimenpiteen aikana työllistyvät, kpl		65	61	274	400				
- joista miehet, kpl		58	69	278	405				
- joista naiset, kpl		17	6	76	99				
- joista alle 25 v., kpl		11	0	33	44				
Liikevaihto, lähtötaso, milj. euroa	69	421	61	501	1 052				
- toteuma, milj. euroa	0	113	23	184	320				
Taloudellinen tulos, lähtötaso, milj. euroa	1	17	9	52	79				
- toteuma, milj. euroa	0	8	4	20	32				
Majoitus-vrk, lähtötaso, 1000 kpl/vuosi		0	158	291	449				
- toteuma, 1000 kpl/vuosi		0	50	28	78				
Tilaisuuksia, kpl						710	259	57	1 026
Julkaisuja ja esitteitä, kpl						360	264	2	626
Parantuneista palv. hyötynyt maaseutuväestö, hlö									
Uusien palveluiden määrä, kpl									
Säilytettyjen palveluiden määrä, kpl									
Kyllä, joissa hanketta/investointeja toteutetaan, kpl									
Uusien asukkaiden lukumäärä, kpl									
Kylien kehittämissuunnitelmat (laad./päiv.), kpl									
	Yritystuet					Tiedonvälityshanke			
	Tp. 111	Tp. 123	Tp. 311	Tp. 312	Yhteensä	Tp. 111	Tp. 331	Tp. 421	Yhteensä
<i>Vähäinen tai merkittävä myönteinen vaikutus, % toimenpiteistä:</i>									
Vaikutukset päästöihin:									
- vesien tila	0	27	24	9	13	20	38		28
- maaperä	0	31	25	10	14	40	38		39
- ilma	0	43	25	16	19	30	20		25
Vaikutukset kulutukseen, tuotantoon ja energiatalouteen:									
- jätteiden määrän vähentäminen		57	13	21	22	13	11		12
- hyötykäyttö ja kierrätys		55	26	27	29	22	0		11
- energian säästö		72	44	42	44	50	0		26
- energiatehokkuus		76	44	38	41	23	11		22
- paikallisten uusiutuvien raaka-ainesten ja palv. käyttö		82	58	38	44	60	33		47
Vaikutukset luonnonolosuhteisiin ja yhdyskuntiin:									
- maisema		47	52	23	30	64	22		45
- kulttuuriympäristö		12	34	12	16	44	22		33
- luontoalueiden yhtenäisyys		8	11	5	6	10	11		11
- olemassa olevan infran hyväksikäyttö		47	43	27	31	60	40		50
- uhanalaiset ja harsinaiset lajit		9	4	1	2	20	11		16
- Natura 2000 ohjelman kohteet		4	4	2	3	0	11		6
Vaikutukset ihmisiin:									
- elinoirot ja viihtyvyys		74	71	71	71	78	91		85
- terveys		60	59	57	57	33	67		50
- turvallisuus		76	55	55	56	22	60		42
Vaikutukset liikenteeseen:									
- henkilöautoliikenteen kasvun hillitseminen		0	11	10	9	0	9		5
- kuljetustarpeen väheneminen		48	35	29	31	33	10		21
- logistiikan tehostuminen		61	32	35	36	33	10		21
- joukkoliikenteen ja kevyen liikenteen osuus		0	5	4	4	0	0		0
Vaikutukset tutkimukseen ja koulutukseen:									
- ympäristöteknologia		26	7	8	9	33	38		35
- ympäristöosaaminen ja tietoisuus		22	13	11	12	50	63		56
Vaikutukset kansainväliseen yhteistyöhön:									
- lähialueiden ympäristöpäästöt		47	15	10	13	30	0		16
<i>Kyllä-vastausten osuus, % toimenpiteistä:</i>									
Otettu käyttöön uusia tuotantomenetelmiä		50	17	32	38				
Alettu tuottaa uusia tuotteita		41	20	38	35				
Yli 50 % osuudet lihavoitu									

= indikaattorin (arvan) ja toimenpiteen välillä tilastollisesti merkittävä riippuvuus (X²-testi, p<0,05)

Lähde: Laskettu Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen tuottamista erillisaineistosta. HUOM. Tiedot ovat puutteellisia.

	Elinkeinojen kehittämishanke							Yhteensä
	Tp. 111	Tp. 124	Tp. 311	Tp. 312	Tp. 313	Tp. 321	Tp. 421	
Hyväksytyjä hankkeita, kpl	19	93	11	72	94	57	8	354
Hyväksytty kokonaiskustannus, milj. eur	4,4	28,3	2,0	13,5	11,7	8,9	0,5	69,2
Rahoitettuja hankkeita, kpl	10	53	8	51	50	32	3	207
- joista indikaattoritietoja, kpl	1-4	10-18	1-7	14-20	16-26	10-24	1-2	12-235
Hyväksytty kokonaisrahoitus, milj. eur	0,5	4,6	0,7	3,4	2,9	1,8	0,1	14,0
Uudet työpaikat (kokoaik.muunn.), kpl								
- joista miehet, kpl								
- joista naiset, kpl								
- joista alle 25 v., kpl								
- joista maatilalla, kpl								
- joista kokoaikaisia, kpl								
Säilytetyt työpaikat (kokoaik.muunn.), kpl								
- joista miehet, kpl								
- joista naiset, kpl								
- joista alle 25 v., kpl								
- joista maatilalla, kpl								
Toimenpiteen aikana työllistyvät, kpl								
- joista miehet, kpl								
- joista naiset, kpl								
- joista alle 25 v., kpl								
Liikevaihto, lähtötaso, milj. euroa								
- toteuma, milj. euroa								
Taloudellinen tulos, lähtötaso, milj. euroa								
- toteuma, milj. euroa								
Majoitus-vrk, lähtötaso, 1000 kpl/vuosi								
- toteuma, 1000 kpl/vuosi								
Tilaisuuksia, kpl								
Julkaisuja ja esitteitä, kpl								
Parantuneista palv. hyötynyt maaseutuväestö, hlö	0	21	0	25 591	31 857	138 760	0	196 229
Uusien palveluiden määrä, kpl	0	0	0	140	15	215	0	370
Säilytettyjen palveluiden määrä, kpl	0	0	0	105	100	380	0	585
Kyllä, joissa hanketta/investointeja toteutetaan, kpl								
Uusien asukkaiden lukumäärä, kpl								
Kyliä kehittämissuunnitelmat (laad./päiv.), kpl								

	Elinkeinojen kehittämishanke							Yhteensä
	Tp. 111	Tp. 124	Tp. 311	Tp. 312	Tp. 313	Tp. 321	Tp. 421	
Vähäinen tai merkittävä myönteinen vaikutus, % toimenpiteistä:								
Vaikutukset päästöihin:								
- vesien tila	25	53	0	13	12	18	0	23
- maaperä	33	44	33	7	6	18	0	20
- ilma	33	50	0	25	12	27	50	28
Vaikutukset kulutukseen, tuotantoon ja energiatalouteen:								
- jätteiden määrän vähentäminen	25	50	33	45	6	27	0	31
- hyötykäyttö ja kierrätys	0	44	0	38	12	33	0	28
- energian säästö	25	47	33	29	12	20	0	27
- energiatehokkuus	25	61	33	38	6	10	50	32
- paikallisten uusiutuvien raaka-aineiden ja palv. käyttö	25	82	100	58	53	58	50	62
Vaikutukset luonnonolosuhteisiin ja yhdyskuntiin:								
- maisema	0	42	50	20	45	16	0	31
- kulttuuriympäristö	0	31	50	14	47	33	0	31
- luontoalueiden yhtenäisyys	25	13	50	0	32	9	0	16
- olemassa olevan infran hyväksikäyttö	0	69	100	33	50	64	0	43
- uhanalaiset ja harsinaiset lajit	0	29	0	0	28	9	0	17
- Natura 2000 ohjelman kohteet	0	0	0	0	18	0	0	5
Vaikutukset ihmisiin:								
- elinolot ja viihtyvyys	67	71	100	63	59	75	0	65
- terveys	0	56	0	33	23	58	50	39
- turvallisuus	0	53	0	25	27	46	0	33
Vaikutukset liikenteeseen:								
- henkilöautoliikenteen kasvun hillitseminen	0	0	33	7	6	33	0	10
- kuljetustarpeen väheneminen	25	44	67	31	11	40	0	30
- logistiikan tehostuminen	25	57	33	31	18	45	0	34
- joukkoliikenteen ja kevyen liikenteen osuus	0	0	0	7	11	20	0	8
Vaikutukset tutkimukseen ja koulutukseen:								
- ympäristöteknologia	0	46	0	19	6	9	0	19
- ympäristöosaaminen ja tietoisuus	33	77	67	31	35	36	0	46
Vaikutukset kansainväliseen yhteistyöhön:								
- lähialueiden ympäristöpäästöt	0	25	0	0	6	0	0	8
Kyllä-vastausten osuus, % toimenpiteistä:								
Otettu käyttöön uusia tuotantomenetelmiä								
Alettu tuottaa uusia tuotteita								

Yli 50 % osuudet lihavoitu

= indikaattorin (arvon) ja toimenpiteen välillä tilastollisesti merkitsevä riippuvuus (χ^2 -testi, $p < 0,05$)

Lähde: Laskettu Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen tuottamista erillisaineistosta. HUOM. Tiedot ovat puutteellisia

	KAIKKI - josta - josta		VUOSI												
	YHTENSÄ	yhdyttyt	hanketut	Tp. 111	Tp. 123	Tp. 124	Tp. 311	Tp. 312	Tp. 313	Tp. 321	Tp. 322	Tp. 323	Tp. 331	Tp. 421	Tp. 431
Hyväksytyt hankkeet, kpl	6 778	4 268	2 212	174	377	83	321	4266	147	484	714	202	108	84	3
Hyväksytyt investustarjoukset, milj. eur	730,1	446,5	283,6	46,6	66,8	28,3	70,4	322,1	16,2	58,2	47,8	16,8	19	6,3	2,3
Rahoitettuja hankkeita, kpl	3 321	2 698	1 281	93	209	13	375	2514	67	272	414	171	55	46	5
- josta etähaastattelut, kpl	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hyväksytyt kokonaisuudet, milj. eur	284,4	215,2	89,2	8,8	35,5	4,6	38,1	200	3,7	15,8	23,8	4,2	2,8	1,24	1,2
- Uudet työpöydät (kokoalk. muunn.), kpl	706	708	0	0	0	0	71	704	0	0	0	0	0	0	0
- josta naiset, kpl	469	469	0	0	0	0	83	494	0	0	0	0	0	0	0
- josta alle 25 v., kpl	348	348	0	0	0	0	36	396	0	0	0	0	0	0	0
- josta maatalalla, kpl	117	117	0	0	0	0	118	0	0	0	0	0	0	0	0
- josta kotoaikaisia, kpl	26	26	0	0	0	0	19	8	0	0	0	0	0	0	0
- josta 457	457	457	0	0	0	0	35	500	0	0	0	0	0	0	0
Säilytetyt työpöydät (kokoalk. muunn.), kpl	1 325	1 325	1	275	0	189	851	0	0	0	0	0	0	0	0
- josta naiset, kpl	1 287	1 287	1	232	0	164	963	0	0	0	0	0	0	0	0
- josta alle 25 v., kpl	464	464	0	130	0	29	311	0	0	0	0	0	0	0	0
- josta maatalalla, kpl	136	136	0	34	0	23	85	0	0	0	0	0	0	0	0
- josta 145	145	145	0	71	0	96	29	0	0	0	0	0	0	0	0
Toimintoihin aikana työllistyneet, kpl	420	420	0	65	0	62	354	0	0	0	0	0	0	0	0
- josta naiset, kpl	405	405	0	59	0	91	238	0	0	0	0	0	0	0	0
- josta alle 25 v., kpl	99	99	0	17	0	9	95	0	0	0	0	0	0	0	0
- josta 44	44	44	0	11	0	1	39	0	0	0	0	0	0	0	0
Läheishö, lähtötaso, milj. euroa	1 052	1 052	69	421	0	71	588	0	0	0	0	0	0	0	0
- toteuma, milj. euroa	320	320	0	113	0	25	211	0	0	0	0	0	0	0	0
Taloudellinen tulos, lähtötaso, milj. euroa	29	29	1	17	0	11	60	0	0	0	0	0	0	0	0
- toteuma, milj. euroa	32	32	0	8	0	4	21	0	0	0	0	0	0	0	0
Majutus-vk, lähtötaso, 1000 kpl/vuosi	449	449	0	0	0	206	336	0	0	0	0	0	0	0	0
- toteuma, 1000 kpl/vuosi	78	78	0	0	0	69	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Tilaisuuksia, kpl	1 026	1 026	710	0	0	0	0	0	0	0	0	0	299	67	0
- julkaisuja ja esitteitä, kpl	670	670	360	0	0	0	0	0	0	0	0	0	264	2	0
Parantuneita paiv. hyötyneet maaseutualueilla, hlö	832 040	2 832 040	0	0	21	0	25 391	47 117	718 096	449 008	447 697	0	284 310	0	0
Uusin palveluiden määrä, kpl	7 134	7 134	0	0	0	0	140	25	805	536	5 584	0	41	0	0
Säilytettyn palveluiden määrä, kpl	3 788	3 788	0	0	0	0	105	108	3 076	415	52	0	40	0	0
Käyt. josta hanketta/innostuksia toteutetaan, kpl	4 162	4 162	0	0	0	0	0	0	33	793	2 472	428	0	438	0
Uusin sukunimen lukumäärä, kpl	3 597	3 597	0	0	0	0	0	0	142	3 388	17	0	0	0	0
Kylien kehittämisen suunnitelmat (laad./paiv.), kpl	243	243	0	0	0	0	0	0	1	199	24	0	0	17	0
Väikatus per milj. euroa (toteutunut):	KAIKKI	- josta	- josta	VUOSI											
	YHTENSÄ	yhdyttyt	hanketut	Tp. 111	Tp. 123	Tp. 124	Tp. 311	Tp. 312	Tp. 313	Tp. 321	Tp. 322	Tp. 323	Tp. 331	Tp. 421	Tp. 431
Uudet työpöydät (kokoalk. muunn.), kpl	2,5	1,3	0,0	0,0	1,6	0,0	1,9	4,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- josta naiset, kpl	2,4	2,1	0,0	0,0	1,6	0,0	2,2	3,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- josta alle 25 v., kpl	1,2	1,6	0,0	0,0	0,6	0,0	0,9	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- josta maatalalla, kpl	0,6	0,5	0,0	0,0	0,3	0,0	0,3	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- josta kotoaikaisia, kpl	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- josta 1,6	2,1	0,9	0,0	1,4	0,0	0,9	2,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Säilytetyt työpöydät (kokoalk. muunn.), kpl	4,7	6,2	0,0	0,1	7,7	0,0	5,0	8,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- josta naiset, kpl	4,5	6,0	0,0	0,1	6,5	0,0	4,4	8,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- josta alle 25 v., kpl	1,6	2,2	0,0	0,0	3,4	0,0	2,1	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- josta maatalalla, kpl	0,5	0,6	0,0	0,0	1,0	0,0	0,6	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Toimintoihin aikana työllistyneet, kpl	5,5	0,7	0,0	0,0	0,9	0,0	2,6	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- josta naiset, kpl	5,4	1,9	0,0	0,0	0,5	1,8	2,2	1,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- josta alle 25 v., kpl	0,3	0,5	0,0	0,0	0,5	0,0	0,2	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- josta 0,2	0,2	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Läheishö, lähtötaso, milj. euroa	3,7	4,9	0,0	1,9	11,9	0,0	1,9	2,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,0	0,0
- toteuma, milj. euroa	1,1	1,5	0,0	0,0	3,2	0,0	0,7	1,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Taloudellinen tulos, lähtötaso, milj. euroa	0,7	0,4	0,0	0,1	0,9	0,0	0,3	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- toteuma, milj. euroa	0,1	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Majutus-vk, lähtötaso, 1000 kpl/vuosi	1,6	2,1	0,0	0,0	0,0	0,0	5,4	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- toteuma, 1000 kpl/vuosi	0,3	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	1,6	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilaisuuksia, kpl	3,6	0,0	14,8	80,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	42,3	0,0
- julkaisuja ja esitteitä, kpl	2,2	0,0	9,0	40,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	101,5	1,5
Parantuneita paiv. hyötyneet maaseutualueilla, hlö	8 912,1	0,0	26 763,6	0,0	0,0	4,8	0,0	128,0	12 734,3	49 469,1	12 536,6	104 394,5	0,0	122 768,7	0,0
Uusin palveluiden määrä, kpl	25,1	0,0	193,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	6,8	31,2	38,6	1 329,5	0,0	30,6	0,0
Säilytettyn palveluiden määrä, kpl	13,4	0,0	54,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	29,2	194,6	30,1	12,4	0,0	29,9	0,0
Käyt. josta hanketta/innostuksia toteutetaan, kpl	14,8	0,0	60,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8,9	50,7	176,1	181,4	0,0	326,9	0,0
Uusin sukunimen lukumäärä, kpl	12,6	0,0	52,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,0	241,9	37,9	0,0	0,0	0,0
Kylien kehittämisen suunnitelmat (laad./paiv.), kpl	0,9	0,0	3,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	14,4	5,7	0,0	17,7	0,0
Kuukien indikaattorien osalta suurin kokonaisluku:															

Lähde: Laskettu AIA- ja metsätoimintotoimien nettotulotukukokojen tuottamien arvioinnin perusteella. *KUMU. Tiedot ovat puhtaita.

Liite 9. ”Byrokraatiatyöryhmän” esitykset

Tukimuodot

1. Mahdollistetaan elinkeinojen kehittämishankkeen sekä koulutus- ja tiedonvälityshankkeen yhdistäminen tarvittaessa.
2. Mahdollistetaan yhteisen päätöksen tekeminen yleishyödylliselle kehittämishankkeelle ja siihen liittyvälle investoinnille.
3. Pienennetään laissa määriteltyä (1443/2006 21 §) hanketuen alarajaa: hanketukea ei myönnetä, jos hakemuksen perusteella tuen määrä olisi enintään 2 000 euroa.
4. Tulevaa ohjelmakautta ajatellen tukimuotojen kokonaisuus olisi muodostettava kokonaan uudelta pohjalta. Järjestelmästä tulisi muodostaa asiakaslähtöinen ja joustava.
5. Yritystukihakemuksissa vähennetään pakollisena pyydettyjen liitteiden määrää.
6. Tukijärjestelmien määräykset ja ohjeistus saatetaan ajan tasalle välittömästi.
7. Pienten elintarvikealan yritysten osalta eri lainsäädäntöjen yritysvaikutukset selvitetään.
8. Maaseutuvirasto käy lävitse kaikki hakemus-, myöntö- ja maksatuslomakkeet sekä seurantalomakkeet selkeyden ja ymmärrettävyyden lisäämiseksi. Lomakkeita uudistettaessa hyvänä käytäntönä olisi niiden testaus asiakkaiden ja hallinnon edustajista kootussa työryhmässä.
9. Tukijärjestelmiä tarkasteltaessa hallinto- ja maksamisviranomaisen tulisi tutkia kaikki hakijoille asetettujen määräaikojen tarpeellisuus ja selkeys. Esimerkiksi useamman vuoden aikana toteutettavaan investointiin tai toimenpiteeseen myönnetyn tuen vuosittaisesta maksamishakemuksesta tulisi voida luopua.

Kustannuslajien tiukkuus ja muutospäätöksien suuri määrä

10. Päätöslomakkeita muutetaan siten, että päätöksessä on näkyvissä hyväksytty kokonaiskustannusarvio, mutta ei jaettuna kustannuslajeihin. Myöntöpäätöksen tekijä voi tarvittaessa erityisehtoihin laittaa yksittäisille kustannuksille sitovat enimmäismäärät näkyviin.
11. Mahdollistetaan tarvittaessa rahoitusosuuksien toteutuminen vasta viimeisen/ loppumaksatuksen yhteydessä.

Kuittien vaatiminen

12. Vaikuttaminen komission asetuksen muuttamiseen siten, että maksun todisteeksi riittävät kirjanpidon raportit.
13. Otetaan käyttöön vaihtoehtoisia tapoja laskujen ja asiakirjojen esittämiseen esimerkiksi sähköistä asiointia kehittämällä.

Yleiskustannukset

14. Otetaan käyttöön malli, jota mm. Ruotsi noudattaa yleiskustannuksien osoittamisessa: hakija osoittaa tukihakemuksessaan laskentamallilla yleiskustannukset, joita ei voi kohdentaa hankkeelle suorana kustannuksena. TEkeskus hyväksyy laskentamallin ja kirjaa tukipäätökseen yleiskustannusten enimmäistason. Päätöksessä tämä ilmoitetaan prosenttilukuna (xx %) operatiivisen henkilöstön palkkakustannuksista. Osuus voi olla enintään 20 % hankkeen toteutuneista palkkakustannuksista. Menettelyssä korostetaan hakijan vastuuta.

15. Vaikutetaan EU-tasolla maaseuturahaston säädöksiin siten, että ne muutettaisiin yleiskustannusten osalta vastaamaan rakennerahastosäädöksiä.

Kustannusten kohtuullisuuden selvittäminen

16. Muutetaan valtioneuvoston asetuksia siten, että tavanomaisen hintatason selvittäminen riittää 2 000-10 000 euron hankinnoissa.

17. Korostetaan ohjeistuksessa ja koulutuksissa, että valtioneuvoston asetuksen mahdollistama TE-keskusten varmistava tapa kustannustason selvittämiseksi on yhtä käyttökelpoinen kuin asetuksen muutkin tavat. Tähän on hyvät mahdollisuudet TE-keskusten asiantuntemuksen ja julkisten tietojen perusteella.

18. Käsittelyaikojen lyhentämiseksi ja hallintokustannusten pienentämiseksi yritystutkijoita rohkaistaan määrittelemään itsenäisesti rakentamisen viitekustannuksia kustannusten kohtuullisuuden arvioimiseksi.

Hakijan luotettavuus

19. Maaseutuviraston ohje hakijan luotettavuudesta muutetaan tarkoituksenmukaiseksi. Siinä korostettaisiin TE-keskuksen tapauskohtaista toimintatapaa, jolla selvittää hakijan luotettavuuden.

Käsittelyajat

20. Käsittelyaikojen tarkastelua varten tehdään seuranta- ja raportointijärjestelmä, josta pystytään seuraamaan viranomaisen käsittelyaikoja ja asiakkaan kannalta kokonaisläpimenoaikoja ajantasaisesti.

21. Osana sähköisten palveluiden kehittämistä järjestelmään luodaan hakijalle mahdollisuus seurata hakemusten käsittelytilannetta ja arvioitua päätösajankohtaa.

Organisointi, rahoituspäätösten ja maksatuspäätösten erillisyyt

22. TE-keskusten ja toimintaryhmien hyvien käytäntöjen välittäminen hankeprosessien sujuvuuden lisäämiseksi.

23. Maaseutuvirasto valmistelee yksityiskohtaisen luettelon hallinto- ja maksajaviranomaisen tehtävistä, jotta päätöksentekoon pystytään selkeästi määrittelemään täsmällinen tehtävien ja vastuun jako. Menettely helpottaisi myös hakijan asemaa, jolloin hän tietäisi, kenen kanssa asioi hankkeen toteutusaikana.

24. Sisäisen, lyhyen ja yksinkertaisen lausuntomenettelyn rakentaminen myönnön ja maksatuksen välille, jolloin myöntöpäätöksen tekijä ottaisi kantaa hallintoviranomaisen tehtäviin kuuluviin asioihin koko hankkeen toteuttamisen ajan. Menettely helpottaisi maksatushakemuksen käsittelyä, koska maksaja ei tekisi/joutuisi tekemään maksatusvaiheessa hankkeen käsittelyä uudestaan hallintoviranomaisen tehtävien osalta.

25. Maaseutuvirasto kehittää organisaatiotaan siten, että Maaseudun kehittämisohjelmaa toteutetaan kokonaisuutena, ei erillisinä myöntö-, maksatus- ja valvontaprosesseina.

26. Vaikutetaan EU-tasolla maaseuturahaston säädöksiin siten, että tehtävien eriyttämistä vaatimuksia muutetaan. Vaatimusten tulisi soveltua nykyistä paremmin asiakaslähtöiseen toimintaan sekä helpottaa resurssien tehokkaampaa käyttöä.

Luottamuksen suoja

27. Takaisinperintäsäädöksiä selkiytetään. Laissa tulisi määritellä tarkemmin ne periaatteet, jolloin tuki on pakko periä takaisin tai jolloin takaisinperinnän kohtuullistamiseen voitaisiin soveltaa neuvoston asetuksen (EY) N:o 1290/2005 artiklan 33 suhteellisuusperiaatetta. Takaisinperittävää määrää tulisi voida kohtuullistaa esimerkiksi silloin, kun takaisinperinnän peruste on aiheutunut viranomaisen toiminnasta eikä tuen saaja ole vaikuttanut perusteen syntyyn.

Toimintaryhmien erityiskysymykset

28. Toimintaryhmille annetaan selailuoikeudet HANKE2007-tietojärjestelmään koskien ao. ryhmän omaa rahoituskiintiötä.

29. Tarkastellaan hakemuksen vireilläoloa siten, että se alkaisi siitä, kun hakemus on toimitettu paikalliseen toimintaryhmään tai TE-keskukseen, eikä näiden välillä mahdollisesti tapahtuva siirto keskeyttäisi hakemuksen vireilläoloa.

30. Muutetaan Manner-Suomen maaseutuohjelmaa siten, että kansainvälisissä hankkeissa riittävät komission asetuksen vaatimukset.

31. Muutetaan säädöksiä siten, että kustannusten jaksottaminen toimintarahasta toiseen siirryttäessä voidaan tehdä hanketta joustavammin. Tämä muutos koskisi sekä ohjelmakaudelta toiselle siirryttäessä että saman ohjelmakauden toimintarahasta toiselle siirryttäessä.

Sanktiosääntö

32. Vaikutetaan komission tulevan ohjelmakauden säädöksiin siten, että nk. kolmen prosentin sanktion tyyppiset hanketoimintaan erittäin huonosti sopivat säädökset poistetaan. Mikäli sanktiosääntöä ei saada poistettua, tulisi pyrkiä siihen, että se suoritettaisiin ainoastaan valvonnan yhteydessä.

Ohjelmakausien katkeamaton toteutus

33. Yritys- ja hankerahoituksen osalta käytetään hyväksi se, että kuluvan kauden rahoitus tapahtuu ns. n+2 säännön mukaisesti ja varojen käyttö ulottuu vuoteen 2015. Toimeenpanossa pyritään ja sitoudutaan siihen, että järjestelmä on kaikilta osiltaan toimintavalmis vuonna 2015. Kaikki joustot, joita ohjelmakaudelta toiselle siirryttäessä on käytettävissä, hyödynnetään.

34. Yritysrahoituksen osalta rahoituksen saatavuus myös kausien välillä tulee varmistaa siten, että minimoidaan muutokset säädös- ja järjestelmätasolla, jolloin toimeenpano ainakin siltä osin voisi jatkua ilman pitkiä katkoja rahoituksen myöntämisessä. Vaihtoehtona on, että kansallisella rahoituksella huolehditaan mahdollisuus hakea yritysrahoitusta katkotta. Samoin paikallisten toimintaryhmien työn jatkuvuus sujuvasti ohjelmakausien välillä tulee varmistaa.

Lähde: Maaseudun yritys- ja hankerahoituksen hallinnollisen taakan vähentäminen –työryhmän selvitys. Työryhmämuistio MMM 2009:12. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki.

Liite 10. Arviointiraportista saadut kirjalliset kommentit ja niihin esitetyt vastaukset

DG AGRI kommentit 22/10/2010 ja arvioitsijoiden vastaukset

Osa kommenteista on aiemman toistoa mutta yritämme nyt tähän yhteyteen tehdä koosteen tärkeimmistä kommenteistamme.

Asetuksen artiklojen 84 ja 86 vaatimukset:

- **Ohjelman vaikutukset suhteessa yhteisön strategiaan suuntaviivoihin:** Yhteisön strategiaan suuntaviivoihin viitataan suhteessa ohjelmarakenteeseen. Kaipaisimme viitettä siihen, että itse arviointi myös käsittelee ohjelman vaikutuksia suhteessa niihin suuntaviivoihin. (2006/144/EC)

Vastaus: Strategiaa on käsitelty osana ohjelman toimeenpanoa (luku 3), johon sen huomioon ottaminen ja vaikutus ohjelmaprosessissa liittyy. Itse strategisten suuntaviivojen toteutuminen on puolestaan mukana koko vaikuttavuuden arviointiosiossa (luku 2), koska ohjelma on strategisten suuntaviivojen mukainen.

- **Varojen käyttöaste:** Liite 8 antaa tiedot hyväksytyistä kokonaiskustannuksista elokuun 2010 tilanteen perusteella. Raportti sisältää hyvin rajallisesti keskustelua varojen käyttöasteesta (sidotukset/maksatukset suhteessa allokoituun rahoitukseen). Raportti on myös varsin rajallinen koskien parannusehdotuksia niiden toimenpiteiden osalta jotka eivät näyttäisi etenevän odotetusti (esim. 215 eläinten hyvinvointi). Raportti on myös rajallinen koskien parhaita käytäntöjä ja miksi toiset toimenpiteet etenevät paremmin kuin on odotettu (esim. 124 -> best practises, success stories).

Vastaus: Kuten ohjausryhmässäkin on keskusteltu, raportti on pyritty pitämään tiiviinä ja arviointiteemoihin fokusoituna. Rahoitusta on käsitelty erittäin laajasti ja ansiokkaasti ohjelman vuosikertomuksissa, joihin arviointiraportissa on viitattu ("Rahoituksesta on runsaasti tietoa ohjelman vuosiraporteissa, s. 113). Raportit on toimitettu komissiolle ja ne ovat julkisesti saatavissa netissä, joten samojen asioiden toistaminen ei luo arvioinnille lisäarvoa eikä toisaalta sisällä mitään sellaista puuttuvaa tietoa, joka vaikuttaisi johtopäätöksiin tai suosituksiin. Rahoituksesta ei ole myöskään yhtään varsinaista arviointikysymystä. Eläinten hyvinvointituki on sekä sille asetettujen tavoitteiden että rahoituksen käytön näkökulmasta yksi parhaiten toteutuneista ohjelman toimenpiteistä. Tuen määrää ja ehtoja onkin tarpeen tarkistaa ensisijaisesti kansallisen lainsäädännön muutosten ja alkuvaiheessa kertyneiden kokemusten varassa (suositus) pikemminkin kuin siksi, että tukijärjestelmä olisi huono. Arviointikeskustelujen yhteenvetotaulukoissa ja kyselyiden tulosten kuvauksissa on runsaasti yksityiskohtaisia havaintoja, joita voidaan haluttaessa hyödyntää ohjelmatyön kehittämisessä. Koska arviointikysymyksiä on erittäin runsaasti, sekä tilaaja että arvioitsijat ovat joutuneet priorisoimaan niitä käytettävissä olevan rajallisen työpanoksen vuoksi. Niinpä esimerkiksi parhaita käytäntöjä on arvioitu siinä laajuudessa kuin se on katsottu tarkoituksenmukaiseksi ja mahdolliseksi tämän rajoitteen puitteissa.

- **Ohjelmatyön toimivuus ja tehokkuus:** Raportti on varsin kriittinen ohjelman toimivuuden - tai toimimattomuuden - suhteen. Annetut suositukset tuntuvat kuitenkin pääosin rajoittuvan sellaisiin seikkoihin, joihin ei tällä kaudella ja tämän ohjelman puitteissa voida puuttua. Koskien tulevaa ohjelmakautta, komissio on jo mm. julkaistussa budjettikommunikaatiossa,

muissa komission sisäisissä dokumenteissa (CAP kommunikaatio) ja mm. keskusteluissa maaseutukomiteassa, ottanut kantaa moniin niistä seikoista joita tässä arviointiraportissa myös ehdotetaan parannettavaksi (yksinkertaistaminen, yksi kansallinen strategia, jne). Siksi **tämän** arviointiraportin lisäarvon tulisikin kohdentua nimenomaan **tämän** ohjelman toimeenpanon parantamiseen – seikka joka on myös selkeästi mainittu asetuksen artikloissa 84–86.

Raportti sisältää jo viitteen byrokratia työryhmän raporttiin. Kaipaisimme kuitenkin myös tämän raportin puitteissa konkreettisempia esimerkkejä juuri tämän ohjelman ja ohjelma-kauden toimeenpanon parantamiseksi. Esimerkit voisivat olla peräisin juuri byrokratian purkuraportista mikäli arvioitsijat ovat yhtä mieltä sen kanssa..

Vastaus: Heti vaikuttavuusarvioinnin alussa on todettu, että ohjelmalla on merkittäviä myönteisiä vaikutuksia, jotka liittyvät sille asetettuihin päämääriin ja painopistealueisiin (s. 25). Yhtä lailla arviointiprosessissa tuli esille, että vaikuttavuutta on mahdollista parantaa. Esimerkiksi toimeenpanoon kohdistuneet lukuisat parannustoivomukset eivät ole arvioitsijoiden "keksintöä", vaan perusteellisessa arviointiprosessissa esille nousseita asioita, jotka on kirjattu raporttiin ja joihin on pohdittu riittäviä ratkaisuja. Olisi ollut hyvän arviointikäytännön vastaista jättää ne huomiotta sillä perusteella, että kaikkia niitä ei ole mahdollista tai perusteltuakaan toteuttaa kuluvalle ohjelmakaudella. Arviointiraportissa on jo nyt paljon asiaa ja sen paisuttamista on pyritty välttämään viittaamalla sellaiseen julkisesti saatavilla olevaan aineistoon, jonka toistaminen ei ole johtopäätösten ja suositusten kannalta välttämätöntä. Joitakin byrokratiatyöryhmänkin esille nostamia asioita on arviointitulosten tukemana jalostettu täsmällisemmiksi suosituksiksi (esim. toimenpidevalikoima, vrt. työryhmän raportti esim. esitys 4: "Tulevaa ohjelmakautta ajatellen tukimuotojen kokonaisuus olisi muodostettava kokonaan uudelta pohjalta. Järjestelmästä tulisi muodostaa asiakaslähtöinen ja joustava.")). Arviointikeskustelujen yhteenvetotaulukoissa ja kyselyiden tulosten kuvauksissa on runsaasti yksityiskohtaisia havaintoja, joita voidaan haluttaessa hyödyntää ohjelmatyön kehittämisessä. Arvioinnin suosituksiin on kuitenkin nostettu vain merkittävimmät ohjelmason asiat.

-Sosiaalis-taloudelliset vaikutukset: Raportti sisältää runsaasti keskustelua ohjelman sosiaalis- taloudellisista vaikutuksista, vaikka indikaattoritiedot ovatkin vielä rajallisia.

Vastaus: Kyllä. Arvioinnissa on hyödynnetty useita aineistoja ja tietolähteitä.

Muut kommentit:

- Arvioinnin rakenne: Suomen ohjelmaa toteutetaan 12 eri tukijärjestelmän kautta joista montaa käytetään usean eri ohjelman toimenpiteen toteuttamisessa. Mm. investointien osalta arviointi keskittyy analysoimaan vaikutuksia lähinnä näiden tukijärjestelmien pohjalta eikä suinkaan toimenpidekohtaisesti. Raportin liite 8 tosin antaa taulukkomuodossa tiedot tukijärjestelmittäin ja toimenpiteittäin, mutta keskustelu toimenpiteiden vaikuttavuudesta ja etenemisestä on varsin rajallinen. Samalla lailla vaikeasti löydettävissä ovat myös selkeät vastaukset EU-tason arviointikysymyksiin. Siten meidän on hyvin vaikea ja lähes mahdoton käyttää monia arvioinnin tuloksia hyväksi esim. kun valmistellaan komission koostetta jäsenvaltioiden lähettämistä raporteista.

Vastaus: Arviointikysymyksiä on erittäin paljon. Niitä on käsitelty ohjausryhmän hyväksymän arviointisuunnitelman mukaisesti seitsemän teeman puitteissa tilaajan painotuksen pohjalta mutta kuitenkin niin, että kaikkia kysymyksiä on pohdittu. Linjaus on siis tilaajan hyväksymä ja sen avulla arviointiraportista on ollut mahdollista tehdä looginen kokonaisuus. Arviointirapor-

tissa on myös esitetty parannuksia arviointikäytäntöön ja seurantajärjestelmään (3.2.6).

Menetelmät:

Valittujen tutkimusmenetelmien tulisi olla sellaisia, että ne parhaiten antavat vastaukset vaadittuihin kysymyksiin. Myös budjetilla, tutkijoiden taidoilla ja vahvuuksilla, sekä tutkimusaikataululla on vaikutuksensa menetelmien valintoihin. Tutkimusmenetelmien valintaa tulee raportissa perustella, ja valittujen menetelmien ongelmat tulee selkeästi tuoda esiin.

Analyysin tulisi perustua nk. triangulaatioon – eli päätelmien tulisi perustua useisiin tietolähteisiin ja analyysimenetelmiin. Osittain triangulaatiota onkin käytetty: esimerkiksi MYTVAS-tutkimuksen tulokset tukevat haastatteluiden tuloksia. Olisimme toivoneet enemmän triangulaation käyttöä raportissa.

Vastaus: Kaikissa arviointiraportin teemoissa on käytetty useita lähteitä ja aineistoja: kyselyitä kohderyhmille ja hallinnolle, arviointikeskusteluja, tutkimuksia ja selvityksiä (ks. lähdeluettelo), tukitietoja, indikaattoritietoja, haku- ja maksatuslomakkeita, tiedotteita jne. kuten sivuilla 20-23 on kuvattu. Neljästä mahdollisesta triangulaation ulottuvuudesta (aineisto, tulkitsija/analysoija, teoria, metodologia; Denzin 1989, 237) arviointiraportissa on käytetty kattavasti kolmea – vain teorian osalta on rajauduttu ensisijaisesti strategisen valinnan näkökulmaan, koska ohjelman vaikuttavuus syntyy yksittäisten toimijoiden vapaaehtoisten valintojen tuloksena (kuvio 6). Yksi arviointiryhmän jäsen on hiljattain käyttänyt väitöskirjansa metodologisena perusratkaisuna triangulaatiota ja hänen mielestään koko arviointityö ja -raportti perustuu siihen. Aineistot ja menetelmät on kuvattu tarkoituksenmukaisessa laajuudessa osana raportin kokonaisuutta.

MANNER-SUOMEN MAASEUDUN KEHITTÄMISOHJELMAN 2007 – 2013 VÄLIARVIOINTIKERTOMUS JA ARVIOINTISOPIMUKSEN TÄSMENTÄMINEN

Maa- ja metsätalousministeriö arvioinnin tilaajana katsoo, että väliarviointikertomuksen sisältö ja laatu eivät täysin vastaa annettua tehtävänmäärittystä. Tilaaja ei sen vuoksi voi hyväksyä väliarviointikertomusta eikä siten myöskään maksaa arvioinnin neljättä erää (xxx.xxx euroa) kokonaisuudessaan, ennen kuin väliarviointikertomukseen on sisällytetty Euroopan komission, tilaajan ja ohjausryhmän edellyttämät täydennykset (toimitettu arvioitsijalle viimeksi 27.10.2010 ja 5.11.2010). Tilaajan ja arvioitsijan välisen sopimuksen kohdan 11 mukaisesti: *”maksamisen edellytyksenä on, että arviointi etenee sovitun aikataulun mukaisesti, ja se vastaa lopputulokseltaan tehtävänmäärittäessä edellettyä.”*

Vastaus: Komission kommentteihin on annettu vastaukset (ks. liite). Tilaajan kommentteihin on annettu vastaukset tässä dokumentissa. Ohjausryhmän kommenttien perusteella arviointiraporttiin on laadittu merkittäviä täydennyksiä (lisätekstiä noin 7 sivua) ja tehty useita kymmeniä täsmennyksiä. Ohjausryhmä oli raporttiin varsin tyytyväinen ja sen esittämät kommentit on arvioitsijan harkinnan mukaan otettu raportissa (30.9.2010) huomioon.

Ohjelman arviointia koskevat vaatimukset on vahvistettu EU-lainsäädännössä. (Neuvoston asetus (EY) N:o 1698/2005, artikkelit 84-87 ja komission asetus (EY) N:o 1974/2006, artikkelit 61 ja 62. Esimerkiksi asetuksen 1698/2005, artiklan 86.6 mukainen arviointi puuttuu väliarviointikertomuksesta kokonaan tai arviointi on hyvin pintapuolista eikä vastaa tarvittavaa laatua. Mikäli esimerkiksi varojen käyttöasteen ja hyvien käytäntöjen arviointi edelleen puuttuvat komissiolle toimitettavasta lopullisesta väliarviointikertomuksesta, väliarviointikertomusta ei, EU -komissiolta tullessiin kommentteihin viitaten, tultane hyväksymään komissiossakaan. Tämä taas tulisi aiheuttamaan maa- ja metsätalousministeriölle huomattavaa lisätyötä ja ylimääräistä henkilöresurssien käyttötarvetta.

Vastaus: Arviointi perustuu arviointisuunnitelmaan, joka on tarjouspyynnön mukainen ”esitys arviointitehtävän suorittamisesta”. Arvioinnin tilaaja ja ohjausryhmä ovat tämän suunnitelman (yhteisesti tarkennettuna) hyväksyneet ja se on luonnollisesti toiminut arviointityön perustana. Arvioinnin tilaajana on maa- ja metsätalousministeriö ja tuottajana Suomen Aluetutkimus FAR yhteistyökumppaneineen; Euroopan komissio ei ole sopimusosapuoli eikä sen kommentteille ole varattu arviointisuunnitelmassa tai arviointia koskevassa sopimuksessa erityistä roolia. Arvioitsijan tiedossa ei ole, että komissio ei ole hyväksynyt arviointiraporttia. Arvioitsijat ovat vastanneet komission kommentteihin (ks. erillinen dokumentti). Lukuisat arviointiteemat (esim. ympäristövaikutukset) ja arviointikysymykset (esim. EU-78 – EU-102) käsittelevät em. artikkelissa 86.6 mainittuja asioita³³ ja niitä on näiden myötä käsitelty arviointiraportissa erittäin laajasti. Varojen käyttöastetta on tarkasteltu omassa luvussaan (3.2.9), minkä lisäksi liitteessä 8 on yksityiskohtainen kuvaus varojen käytöstä toimenpiteittäin ja tukijärjestelmittäin yritys- ja hanketukien osalta. Lisäksi raportissa on viitattu ohjelman vuosikertomukseen, jossa on runsaasti julkisesti saatavissa olevaa yksityiskohtaista tietoa ohjelman rahoituksesta. Hyviä käytäntöjä on käsitelty raportissa erityisesti sivulla 126.

---

³³ 6. Väli- ja jälkiarvioinnissa tarkastellaan varojen käyttöastetta, maaseuturahaston ohjelmatyön toimivuutta ja tehokkuutta sekä sen sosiaalitaloudellisia vaikutuksia ja vaikutuksia yhteisön ensisijaisiin tavoitteisiin. Niissä on käsiteltävä ohjelman tavoitteita ja pyrittävä hyödyntämään maaseudun kehittämissuunnitelmasta saatuja kokemuksia. Niissä on eriteltävä tekijät, jotka johtivat ohjelmien täytäntöönpanon onnistumiseen tai epäonnistumiseen myös kestävä kehityksen kannalta ja määritettävä parhaat menetellytavat.

Arvioinnin tehtävänmäärityksen kohdan 2.2. mukainen elinkeinojen kehittämishankkeiden ja niihin liittyvien yrityshankkeiden sekä maaseudun elinvoimaisuuteen liittyvien kehittämishankkeiden arviointi ja siihen liittyvä analyysi puuttuu väliarviointikertomuksesta. Hanke- ja yritystukien analysointi on ylipäänsä hyvin niukkaa ja pintapuolista. Vaikka hanke- ja yritystuet sisältävät useita eri tukimuotoja ja ohjelman eri toimenpiteillä on hyvinkin erilaisia tavoitteita, on hanke- ja yritystukia käsitelty vain lyhyesti ja yhtenä kokonaisuutena yhdistelemällä asioita, jotka eivät kuulu yhteen. Arvioitsijan valinta keskittyä ainoastaan rahoituksellisesti suurimpien toimenpiteiden arviointiin ei myöskään vastaa tehtävänmääritystä. Tehtävänmäärityksen mukaisesti arvioinnin tulee sisältää kaikkien toimenpiteiden arviointi. Arvioinnissa tulee selvittää ja analysoida ohjelman toimenpiteillä saavutettuja vaikutuksia suhteessa strategiassa ja ohjelmassa asetettuihin tavoitteisiin.

Vastaus: Väite yritys- ja hanketukien analyysin puuttumisesta ei pidä paikkaansa. Ohjausryhmän 9.9.2010 kommenttien perusteella arvioitsija tyypitteli syyskuun aikana erikseen kaikki 4.566 yritystukipäätöstä ja 2.130 hanketukipäätöstä ja niistä on erittäin runsaasti tietoa esimerkiksi taulukoissa 5 ja 6 sekä liitteessä 8. Esimerkiksi rakenne- ja kilpailukykyvaikutusten osalta maatalouden tukia on käsitelty noin 5 sivun verran ja yritys- ja hanketukia noin 6 sivun verran, minkä lisäksi niistä on 5 sivua tietoja liitteessä 8. Yritys- ja hanketukia on käsitelty kaikkien teemojen puitteissa, minkä lisäksi ne ovat esillä ohjelman toimeenpanon ja toteutuksen arvioinnin yhteydessä. Ohjelman mittavimmat vaikutukset syntyvät rahoitukseltaan suurissa toimenpiteissä, minkä vuoksi niitä on analysoitu hieman tarkemmin siten kuin arviointisuunnitelmassakin oli esitetty (kuvio 3), mutta tämä ei tarkoita sitä, että yritys- ja hanketukia ei olisi käsitelty lainkaan tai tarkoituksenmukaisessa laajuudessa osana kokonaisuutta. Ko. tukien arviointiin liittyy myös monia tiedonsaantia koskevia ongelmia, mutta niistä huolimatta arvioitsijat ovat kyenneet tuomaan esille runsaasti sellaista tietoa ko. tuista, jota tilaajalla ei ole ollut käytettävissään. On luonnollista, että eri henkilöitä kiinnostavat laajassa ohjelmassa eri asiat, mutta arvioinnissa on pyritty säilyttämään tasapainoinen ote koko ohjelmasta. Arvioinnissa on tarkasteltu juuri ohjelman tavoitteiden saavuttamista (vrt. vaikuttavuusteemat 6 kpl; luku 2) ja todettu siltä osin, että "havainnot vahvistavat myös sen, että ohjelmaa toteutettaessa syntyneet vaikutukset ovat edistäneet sen päämäärien ja painopistealueiden toteutumista" (s. 25).

Tehtävänmäärityksen kohdan 2.5 mukaan arviointityön oletetaan jakautuvan komission arviointikysymyksiin vastaamiseen (40 %), kansallisiin kysymyksiin vastaamiseen (40 %) ja jatkuvaan arviointiin (20 %). Tältäkin osin väliarviointikertomus ei vastaa tehtävänmääritystä. Väliarviointikertomus sisältää ainoastaan viitteet sivunumeroihin, joista vastaukset kuhunkin kysymykseen tulisi löytyä. Useat näistä viitteistä ovat kuitenkin sellaisia, ettei kyseisellä sivulla vastata lainkaan mainittuun kysymykseen. Sen sijaan usein kysymyksellä ja viitteenä olevan sivun tekstillä, tai jopa vain yhdellä sen lauseella, on ainoastaan yleisen tason yhteys. Analyytiset vastaukset kysymyksiin siis puuttuvat. Kuitenkin komission ja kansallisten kysymysten vastausten pitäisi tehtävänmäärityksen mukaan kattaa suurin osa (80 %) koko arviointitehtävästä.

Vastaus: Arviointisuunnitelmassa on viitattu kotimaisiin kysymyksiin 498 kertaa (46 %) ja EU:n kysymyksiin 578 kertaa (54 %); kun EU:n kysymyksiä on 54 enemmän kuin kotimaisia, se riittää selittämään sinänsä pienen eron. Molempia on siis käsitelty tässä mielessä likimain yhtä laajoina kokonaisuuksina. Tilaaja on itse priorisoinut arviointikysymykset tärkeiksi ja vähemmän tärkeiksi, koska niitä on niin paljon, että kaikki ei ole mahdollista käsitellä yhtä laajasti.

Arviointi noudattaa tätä priorisointia. Tästä huolimatta kaikkia arviointikysymyksiä on käsitelty. Teemoihin perustuva, syntetisoiva käsittelytapa – ei siis yksittäisiin kysymyksiin vastaileminen - on hyväksytty jo arviointisuunnitelmassa ja sitä on käsitelty lukuisat kerrat ohjausryhmässä, joka on myöskin pitänyt ratkaisua hyvänä (ks. esim. pöytäkirja 9.9.2010). Hyväksytyssä arviointisuunnitelmassa raporteista todetaan seuraavasti (s. 12): ”Täsmälliset arviointikysymykset ovat väli- ja jälkiarviointiraporttien liitteenä, jossa osoitetaan missä kohdassa raporttia ao. kysymykseen on vastattu.” Tämä luonnollisesti tarkoittaa sitä, että asian käsittelyn sanamuodot eivät ole välttämättä juuri samoja kuin arviointikysymyksissä. Monet arviointikysymykset ovat niin laajoja, että ne liittyvät useisiin teemoihin, jolloin niitä on käsitelty useassa kohdassa raporttia. Tämän osalta arviointi on toteutettu tilaajan ja ohjausryhmän hyväksymän suunnitelman ja toimintamallin mukaisesti. Samaa menettelytapaa käytettiin horisontaalisen maaseudun kehittämisohjelman 2000-2006 jälkiarvioinnissa.

Väliarviointikertomuksessa on käytetty huomattavasti resursseja ohjelman johtamisen analysointiin, mitä ei tehtävänmäärityksessä ole pyydetty. Tuloksena on suosituksia, jotka koskevat ennen kaikkea EU:n yhteistä maatalouspolitiikkaa ja Suomen kansallista maaseutupolitiikkaa, eivätkä ne siten ole toteutettavissa Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman puitteissa. Tilaajan ja arvioitsijan välinen sopimus ja arvioinnin tehtävänmääritys koskevat kuitenkin ainoastaan ohjelmaa sekä sen toimenpiteitä ja hallintoa, joihin ohjelman hallintoviranomaisen on mahdollista vaikuttaa välittömästi kuluvan ohjelmakauden aikana ja ohjelman sisällön ja hallinnon eri tasoilla.

Vastaus: Arvioinnissa on tarkasteltu arviointisuunnitelman ja tehtävänmäärityksen mukaisesti toimeenpanon tarkoituksenmukaisuutta ja teknistä toteutusta. Tämän arviointikohteen osalta ohjelman johtamista koskevat kehittämistarpeet ja –mahdollisuudet olivat yksi arvioinnin tulos, joka nousi esille arviointiprosessissa. Arvioitsija ei ole asiaa ”keksinyt” eikä valinnut, mutta ei voi myöskään väaristellä laajan kohderyhmien ja hallinnon kuulemisen tuloksia. Arvioinnin tiedonkeruu on koskenut nimenomaan Manner-Suomen maaseutuohjelmaa. Tämän pohjalta arvioitsija on esittänyt suosituksia. Koska kyseisen kaltaiset muutokset edellyttävät neuvotteluja eri osapuolten välillä, suositusten mahdollinen toteuttaminen (myös aikataulun osalta) on jätetty tilaajan harkintaan.

Arvioitsija on aiemmin todennut väliarviointikertomuksen vastaamattomuuden tilaajan tehtävänmäärityksen kanssa johtuvan mm. rajallisesta käytettävissä olevasta työpanoksesta. Arvioitsija on kuitenkin tarjouksen tehdessään ja sopimuksen allekirjoittaessaan vastuussa siitä, että sillä on käytössään riittävästi henkilö- ja muita resursseja sopimuksen mukaisen tehtävän suorittamiseen. Arvioinnin kustannusarvio on yhteensä xxx.xxx euroa, joten sen pitäisi mahdollistaa tehtävän suorittamiseksi tarvittavien resurssien hankkiminen.

Vastaus. Arvioitsija ei ole todennut missään yhteydessä edellä esitettyä ”vastaamattomuutta” tai työpanoksen riittämättömyyttä. Laajan ohjelman lukuisten asioiden tasapainoinen käsittely on sen sijaan suuri haaste arvioinnille, ja siihen on vastattu arviointisuunnitelman pohjalta. Mainittu summa (xxx.xxx euroa, sis. alv) koskee koko ohjelmakauden arviointiprosessia. Väliarviointiin on kohdennettu xxx.xxx euroa (sis. alv), minkä lisäksi monet arvioinnin alkuvaiheen ratkaisut ja toimenpiteet ovat tukeneet väliarvioinnin suorittamista (mm. aineistoihin perehtyminen). Arvioitsijat ovat tehneet erittäin paljon työtä laajan ohjelman arvioimiseksi (esim. järjestämällä 19 kuulemistilaisuutta yhteensä 189 henkilölle). Raportista on sen sijaan pyritty tekemään tiivis, syntetisoiva ja informatiivinen siten kuin arviointisuunnitelmassa ja ohjausryhmässä on sovittu.

Väliarviointikertomukseen tehtävien täydennysten lisäksi tilaajan ja arvioitsijan välistä sopimusta saattaa olla syytä harkita täsmennettäväksi vuoden 2011 alussa, sen jälkeen kun asiasta on sovittu ohjausryhmässä. Täten tilaaja voi varmistaa ohjelman toimenpiteiden tasapuolisen arvioinnin sekä arvioinnin hyvän laadun vuosina 2011 – 2015. Sopimuksen kohdan 15 mukaisesti, mikäli arviointityön laatu olennaisesti poikkeaa arvioitsijan tarjouksesta ja arvioinnin tehtävän määrittämisestä, tilaajalla on, sen jälkeen kun asiaa on käsitelty ohjausryhmässä, oikeus myös purkaa sopimus.

MAASEUTUPOLITIIKAN YHTEISTYÖRYHMÄN TOIMINTARYHMÄ TYÖRYHMÄN KANNANOTTO MANNER-SUOMEN MAASEUDUN KEHITTÄMISOHJELMAN 2007 - 2013 VÄLIARVIOINTIKERTOMUKSEN LEADER -OSUUTEEN

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän toimintaryhmätyöryhmä on pettynyt Manner-Suomen maaseudunkehittämisohjelman 2007 - 2013 väliarviointikertomuksen LEADER -toimintaa koskevan osuuden laajuuteen ja sisältöön. LEADER - toiminnan arviointi on erittäin suppea, vain noin 10 sivua, joten myös arvioinnin sisältö jää hyvin pintapuoliseksi. Edellisen ohjelmakauden LEADER+ -ohjelman väliarvioinnin tasoista syvällistä ja monipuolista analyysia sekä korkeatasoisia johtopäätöksiä ja kehittämissuhteita ei tämän ohjelmakauden LEADER -osuuden arvioinnissa valitettavasti ole. EU -ohjelmien arviointien tarkoituksena on kuitenkin tuottaa puolueetonta tietoa toiminnan tuloksista ja hyvin toimivista käytännöistä, sekä analysoida mahdollisten epäonnistumisten syitä.

Vastaus: Manner-Suomen maaseutuohjelman arvioinnissa on kysymys laajan ohjelmakokonaisuuden arvioinnista, josta osan muodostaa toimintalinja 4. Tämän vuoksi tätä osuutta ei ole tarkoituksenmukaista verrata jonkin Leader-ohjelman erillisarviointiin. Toisin kuin kommentteissa on esitetty, toimintaryhmätyötä on käsitelty Leader-toimintatapaa koskevan erillisluvun (3.3) lisäksi myös useiden vaikuttavuusulottuvuuksien (esim. 2.2 ja 2.6) ja ohjelmaprosessin arvioinnin eri kohdissa (esim. 3.2.5 ja 3.2.8). Kokonaisuutena Leader-toimintaa onkin käsitelty monin verroin sen rahoitusosuutta laajemmin. Toisaalta arvioinnissa on pyritty tiiviiseen ja syntetisoivaan esitystapaan ja arviointiraportille on asetettu 100 sivun tavoitelaaajuus siten kuin arvioinnin ohjausryhmässä on todettu. Teksti on tiivistä ja esimerkiksi useiden päivien työn ja tuhansien avoimien vastausten tyypittelyjen tulokset saattavat olla yhdessä lauseessa tai alaviitteessä. Näiden tekijöiden vuoksi Leader-toimintaa on päädytty käsittelemään ko. laajuudessa. Arviointia ohjaavat myös lukuisat arviointikysymykset, joissa mainittujen seikkojen käsittely määrittelee osittain sen, millaisia asioita raportissa on ollut mahdollista käsitellä. Arvioitsija on esittänyt seurantajärjestelmään ja arviointikäytäntöön muutoksia, jotka mahdollistaisivat keskittymisen sekä tilaajan että arvioitsijan näkökulmasta olennaisiin ja/tai mielenkiintoisiin kysymyksiin (3.2.6).

Väliarviointikertomuksen LEADER -toiminnan ainoana suositukseksi arvioitsijat esittävät, että yritystukien rahoitus pitäisi siirtää kokonaan EL Y -keskuksille. Muilta osin LEADER -toiminnan arviointi ei kuitenkaan tue tätä johtopäätöstä. Toisaalla väliarviointikertomuksessa todetaan neljänneksen kaikista Manner-Suomen maaseudun kehittämissuhteiden yritystuista rahoitetun toimintaryhmien kautta, mikä on varsin suuri osuus. Toimintaryhmien toiminnanjohtajat ja hallitusten puheenjohtajat puolestaan pitivät arvioitsijoiden tekemän kyselyn mukaan yhtenä toimintaryhmätyön vahvuuksista juuri maaseudun pienten yritysten rahoittamista. Samaa viestivät kunnat.

Vastaus: Kommentti "ainoasta suosituksesta" ei pidä paikkaansa. Yritystukia monin verroin merkittävämpi suositus koskee toimintaryhmien aseman merkittävää muutosta osana ohjelmalle suositeltua uutta hallintomallia, jossa niille annettaisiin merkittävästi nykyistä enemmän vastuuta ja vapautta oman strategiansa/ohjelmansa toteuttamisessa. Suosituksissa on kiinnitetty huomiota myös toiminnan erityisluonteeseen sopiviin indikaattoreihin ja toimintatavan riittävyysvarmistamiseen. Ryhmille on esitetty nykyistä vahvempaa roolia kansainvälistymisen ja yrittäjyyden edistämiseksi. Toimintaryhmien vahvuuksien hyödyntäminen on mahdollista, kun hallinnollista taakkaa kevennetään uudistamalla hallintomallia esitetyllä tavalla ja yksinkertaistamalla yritystukijärjestelmää siinä määrin, että yritystukien

hakeminen ja keskitetty käsittely sähköisesti on mahdollista. Byrokratia mainitaan toistuvasti ohjelman suurimpana heikkoutena, joten sen vähentäminen olisi toivottavaa. Uusi yritystukimalli on luonut maaseudulle merkittävän määrän lisäbyrokratiaa. Yritystuissa on kysymys myös liiketoiminnasta, markkinoista ja kilpailevien yrittäjien yhdenvertaisesta kohtelusta, minkä vuoksi niiden mahdollisimman keskitetty käsittely on perusteltua.

Toimintaryhmätyöryhmä ihmettelee edellä mainittua suositusta ja sen perusteita. Näyttää siltä, että suositus perustuu muutaman EL Y - keskuksen mielipiteeseen, joka on tullut esille arvioitsijan tekemissä ryhmähaastattelussa. Asiassa olisi kuitenkin pitänyt kuulla myös toimintaryhmien mielipidettä. Valtaosassa alueita EL Y -keskusten ja toimintaryhmien välinen yhteistyö toimii hyvin ja työnjako on selkeää ja yhteisesti sovittua. Monilla toimintaryhmillä yritysrahoituksen osuus on yli 50 % rahoitetuista hankkeista.

Vastaus: Hallinnon yksinkertaistaminen ja tehostaminen on kilpailunäkökohtien ohella suosituksen tärkein perusta. Suositus ei perustu ELY-keskusten mielipiteeseen, vaan arvioitsijan näkemykseen verovaroin toteuttavan ohjelman tehokkaimmasta toteutusmallista. Toimintaryhmien nykyisestä roolista vallitsee myös toimintaryhmien piirissä kahdenlaisia näkemyksiä: toisaalta yritystuet ovat vahvistaneet toimintaryhmien legitimitettä, toisaalta viranomaisrooli on pilannut koko Leader-idean. Toimintaryhmien edustajia osallistui arviointikeskusteluihin varsin runsaasti (liite 4). Arvioitsijan esitykset perustuvat aina kokonaisuineistosta muodostettuun näkemykseen: ne eivät ole erilaisissa "äänestyksissä" eniten pisteitä saaneiden vaihtoehtojen kannattamista ja ne voivat poiketa myös eri hallintoviranomaisten tai muiden tahojen intresseistä tai näkemyksistä. Ne on kuitenkin tarkoitettu vain keskustelunavauksiksi, joiden pohjalta ohjelmatyötä on mahdollista kehittää tarkastelemalla erilaisia vaihtoehtoja, joista arvioitsijoiden esitys on yksi.

Pienten yritysten rahoittaminen on ollut keskeinen osa Suomen LEADER - toimintaa, jo LEADER II -ohjelmista lähtien. Myös muissa EU - maissa, esimerkiksi Irlannissa, toimintaryhmien tulokset näkyvät juuri maaseutuyritysten kautta. Kuntienkin kannalta LEADERin yritysrahoitus on tärkeä, koska se mahdollistaa uusien elinkeinojen syntymisen alueelle. LEADER -toiminnan kautta rahoitetuista yritystuista pääosa on pienten aloittavien yritysten tukia. Nämä mikroyritykset tarvitsevat apua ja tukea idean kehittämisessä ja hakemuksen valmistelussa. Juuri tähän tarpeeseen LEADER -ryhmät ovat kyenneet vastaamaan hyvin.

Vastaus: Yksinkertainen yritystukijärjestelmä, jossa tarkoituksenmukaisuusharkinnan rooli on puristettu mahdollisimman pieneksi tai olemattomaksi, jossa moninkertainen käsittely on poistettu ja joka siksi on mahdollista toteuttaa sähköisen haun ja keskitetyn käsittelyn kautta, vapauttaa toimintaryhmien voimavaroja juuri yllä mainittuun "käynnistävään kehittämiseen", jossa toimintaryhmät ovat osoittautuneet hyviksi. Kun yritystukijärjestelmä on selkeä, tukien hakeminen on helppoa ja hakemukset voidaan käsitellä tehokkaasti vaikkapa yhdessä organisaatioissa. Toimintaryhmät voivat edelleen neuvoa ja opastaa yrittäjiä tukien hakemisessa ja vaikka täyttää tukihakemuslomakkeen yhdessä yrittäjän kanssa eli toteuttaa sitä tukevaa, neuvovaa ja kannustavaa rooliaan, jossa ne ovat hyviä. Jos yritystuen yksinkertaistettavat ehdot täyttyvät, yrittäjä saa tukihakemuksensa käsiteltyä nopeasti ja yhdenmukaisesti.